

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TARİH ANABİLİM DALI

BİR RUMELİ ÂYANI: SİROZLU (SEREZLİ) İSMAİL BEY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN ALP YİĞİT

Tez Danışmanı

PROF. DR. AŞKIN KOYUNCU

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

BİR RUMELİ ÂYANI: SİROZLU (SEREZLİ) İSMAİL BEY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN ALP YİĞİT

Tez Danışmanı

PROF. DR. AŞKIN KOYUNCU

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Süleyman Alp YİĞİT tarafından Prof. Dr. Aşkın KOYUNCU yönetiminde hazırlanan ve 28/11/2022 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Bir Rumeli Âyanı: Sirozlu (Serezli) İsmail Bey**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Tarih Anabilim Dalı**’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Aşkın KOYUNCU

(Danışman)

Prof. Dr. Ali SÖNMEZ

Dr. Öğr. Üyesi Bülent AKYAY

.....

.....

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi : .././20..

.....
Doç. Dr. YENER PAZARCIK
Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Süleyman Alp YIĞIT

(Tarih) .././20..

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, ilk defa lisans hayatımın başlarında öğrenmeye başladığım Arap alfabesi ile Osmanlı Türkçesi eğitimi veren Dr. Öğr. Üyesi Cengiz PARLAK'a, yüksek lisans sırasında Osmanlı İktisat Tarihi dersleri aldığım Dr. Öğr. Üyesi Onur USTA'ya, Osmanlı Müesseseleri Tarihi'ni öğreten ve tezin başlangıcından sonuna kadar desteklerini eksik etmeyen Prof. Dr. Ali SÖNMEZ'e, tez konusunun seçiminden başlayıp araştırma konusu hakkında veri toplamamda, bu verileri Tarih metoduna uygun kullanımında, Balkanlar'da bulunan köy-kaza isimlerinin okunmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Aşkın KOYUNCU'ya ve çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli YİĞİT ailesine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

”

Süleyman Alp YİĞİT
Çanakkale, Temmuz 2022

ÖZET

BİR RUMELİ ÂYANI: SİROZLU (SEREZLİ) İSMAİL BEY

Süleyman Alp YİĞİT

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Aşkın KOYUNCU

26/07/2022, 189

Köprülü Mehmet Paşa'nın damadı Hacı Siyavuş Paşa'nın soyundan gelen Sirozlu İsmail Bey, diplomasinden anlayan ve siyaseti iyi kullanan, sultana sadakat ve bağlılığı ile öne çıkan Rumeli âyanlarından biridir. Siroz kazası âyanı olabilmek için civardaki diğer âyanlarla güç mücadelelerine girişmiştir. Malikâne usulüyle işletilen mukataaları iltizama alarak vergi tahsildarlığı yapmıştır. Bizzat maiyetindeki askerlerle 1768-1774, 1787-1792 ve 1806-1812 yıllarında Ruslara karşı yapılan savaşlara katılmıştır. Bir dönem “Dağlı” olarak adlandırılan eşkıyaların isyanlarını bastırmaya görevlendirilmiştir. Ayrıca İstanbul'un ve ordunun iaşesinin temini için mubayaacılık görevine getirilmiştir. İstanbul ile taşra arasında bir köprü vazifesi görmüştür. Diğer taraftan 1808 yılında Sened-i İttifak metnini imzalamış ve sultan ile âyanlar arasındaki antlaşmada yer almıştır. Bir kazanın hâkimliğinden zamanla günümüzde üç ülkenin sınırlarında yer alan 22 kazanın idarecisi haline gelmiştir. Arkasında savaşlara katılarak yaptığı askerî ünü ve iltizam sektöründe yer alarak edindiği ekonomik gücü ailesine “Sirozî-Serezli” hanedanı adıyla miras olarak bırakmıştır. Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey'den sonra hanedanın başına oğlu Sirozlu Yusuf Paşa geçmiş ve bugün soyları hâlâ devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sirozlu İsmail Bey, Âyan, Siyavuş Paşa, İltizam.

ABSTRACT

A RUMELIAN ÂYAN: ISMAIL BEY of SERRES

Süleyman Alp YİĞİT

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in History

Supervisor: Prof. Dr. Aşkın KOYUNCU

07/26/2022, 189

Ismail Bey of Serres, who is a descendant of Hacı Siyavuş Pasha, the son-in-law of Köprülü Mehmet Pasha, is one of the Rumelian notables, who understands diplomacy and uses politics well, and stands out with his loyalty and devotion to the sultan. He engaged in power struggles with other notables in the vicinity in order to become the âyan of the Serres kaza. He was a tax collector by taking the mukataas, which were operated by the malikane method, to iltizam. He personally participated in the wars against the Russians in 1768-1774, 1787-1792 and 1806-1812 with the soldiers in his retinue. He was assigned to suppress the revolts of the bandits called “Mountaineers” for a while. In addition, he was appointed as a “mubayaacı” for the supply of Istanbul and the army. It served as a bridge between the Istanbul and countryside. On the other hand, he signed the “Sened-i İttifak” text in 1808 and took part in the treaty between the sultan and notables. From being a judge of one county, he became the administrator of 22 districts located in the borders of three countries today. He left behind his military reputation by participating in the wars and the economic power he gained by taking part in the agricultural sector as a legacy to his family under the name of “Sirozî-Serezli” dynasty. In the end, after Ismail Bey of Serres, his son Yusuf Pasha of Serres became the head of the dynasty and their descendants still continue today.

Keywords: Ismail Bey of Serres, Âyan, Siyavus Pasha, Iltizam.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
1	
İKİNCİ BÖLÜM	
SİROZLU İSMAİL BEY'İN SOY AĞACI VE TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI	
9	
2.1. Siyavuş Paşa Hanedanı ve Siroz Kazası'na Yerleşmeleri	11
2.2. Sirozlu İsmail Bey'in Ailesi.....	20
2.3. Paşa Torunu ve Beyzade Olmak: Sirozlu İsmail Bey'in Tarih Sahnesine Çıkışı	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SİROZLU İSMAİL BEY'İN YÜKSELME DEVRİ	
43	
3.1. Sirozlu İsmail Bey'in 1788 Yılında Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı'na Katılması.....	43
3.2. Havuç ile Sopa Arasında Olmak: Sirozlu İsmail Bey ile Hacı Veli Oğlu Mehmet Ağa'nın Güç Mücadelesi	48

3.3.	Sirozlu İsmail Bey'in İkinci Defa Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı'na Katılması (1789-1792).....	55
3.4.	Sirozlu İsmail Bey'in Dağlı Eşkiası'nın Üzerine Memur Edilmesi (1790-1791)	67
3.5.	Sirozlu İsmail Bey'in Akdeniz Korsanları Üzerine Memur Edilmesi (1792)	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİROZLU İSMAİL BEY'İN VE SİROZ KAZASI'NIN İKTİSADİ HAYATTAKİ YERİ VE ÖNEMİ		85
--	--	----

4.1.	Sirozlu İsmail Bey'in Orfano İskeleyi Mubayaacısı Olarak Atanması	85
4.2.	Sirozlu İsmail Bey'in Çiftlikleri	92
4.3.	Sirozlu İsmail Bey'in ve Siroz Kazası'nın Uluslararası Ticaretteki Yeri	94

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİROZLU İSMAİL BEY'İN EŞKIYA ÜZERİNE MEMUR EDİLMESİ (1793-1806)		99
---	--	----

5.1.	Pazvantoğlu Osman Ağa'nın İsyanları ve Dağlı Eşkiası'nın Balkanlara'a Yayılması (1795-1798).....	105
5.2.	Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı İşgali ve Sirozlu İsmail Bey'in Bu Süreçteki Rolü (1799-1800).....	117
5.3.	Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa Arasındaki Güç Mücadelesi (1799-1800).....	123
5.4.	Sirozlu İsmail Bey'in Gürcü Osman Paşa ve Dağlı Eşkiası'ndan Kara Feyzi'nin Üzerine Memur Edilmesi (1800-1804)	128

ALTINCI BÖLÜM

GÜCÜNÜN ZİRVESİNDE BİR RUMELİ ÂYANI: SİROZLU İSMAİL BEY (1806-1813)		151
---	--	-----

6.1.	Sirozlu İsmail Bey'in II. Edirne Vakası'ndaki Rolü (1806).....	151
6.2.	Sirozlu İsmail Bey'in Çanakkale Boğazı'nın Muhafazasına ve Sırp İsyanı'nı Bastırmaya Memur Edilmesi (1807).....	166
6.3.	Sirozlu İsmail Bey'in Sened-i İttifak'a Katılması (1808).....	170
6.4.	Sirozlu İsmail Bey'in İkinci Kez Sırp İsyanı'na Memuriyeti ve Rus Harbi'ne Katılması (1809-1812)	175
6.5.	Sirozlu İsmail Bey'in Vefatı ve Sirozlu (Serezli) Hanedanı.....	184

YEDİNCİ BÖLÜM
SONUÇ

187

KAYNAKÇA	190
EKLER	I
EK 1. SİROZLU İSMAİL BEY'İN MUHADİYE VE ŞEBEŞ'TE YARARLILIK GÖSTERMESİNE DAİR BELGE	II
EK 2. SİROZLU İSMAİL BEY'İN HACI VELİ OĞLU MEHMET AĞA HAKKINDAKİ ŞİKAYETİNE DAİR OLAN ARZI	III
EK 3. SİROZLU İSMAİL BEY'İN 1788 YILININ KIŞ MEVSİMİNDE 1.000 MİRİ SÜVARİ İLE CRAİOVA (ROMANYA) MUHAFAZASINA GÖNDERİLMESİ VE BU EMRİN KALDIRILMASI (TERKİN EDİLMESİ)	IV
EK 4. SİROZLU İSMAİL BEY'İN ASKERLERİNE TAYİNAT VERİLMESİ HAKKINDA	V

SİMGELER VE KISALTMALAR

A. DVNSMHM.d	Mühimme Defteri
A.DVNSMKMMHM.d	Mühimme-i Mektume Defteri
A.DVNSAHKR.d	Rumeli Ahkam Defteri
AE.SMST.III	Ali Emiri Sultan III. Mustafa
AE.SABH.I	Ali Emiri Sultan I. Abdulhamit
AE.SSLM.III	Ali Emiri Sultan III. Selim
AE.SMST.IV	Ali Emiri Sultan IV. Mustafa
AE.SMHD.II	Ali Emiri Sultan II. Mahmut
A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Makale
A.g.t.	Adı Geçen Tez
Bkz.	Bakınız
BOA	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
C. ADL	Cevdet Adliye
C. AS	Cevdet Askeriye
C. DH	Cevdet Dahiliye
C. İKTS	Cevdet İktisat
C. ML	Cevdet Maliye
C. SM	Cevdet Saray
C. ZB	Cevdet Zabtiye
Çev.	Çeviren
D. BŞM. MHF	Bab-1 Defteri, Baş Muhasebe Muhallefat Halifeligi
Ed.	Editör
H.	Hicri
Hat.	Hatt-ı Hümayun
Haz.	Hazırlayan
HR. MKT.	Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî
İA.	İslam Ansiklopedisi
KK	Kamil Kepeci

Krş.	Karşılaştırmız
MAD.	Maliyeden Müdevver
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı
MFB.	Müzehheb Ferman ve Beratlar
No.	Numara
s.	Sayfa
S	Sayı
TDVİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TS.MA.e.	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı
tt.	Tahmini Tarih
Vd	Ve diğerleri

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Sirozlu İsmail Bey'in Şeceresi	19
Tablo 2	1774-1787 Yılları Arasında Sirozlu İsmail Bey'in Sosyal, Siyasi ve İktisadi İlişkiler Kurduğu Kişiler	42
Tablo 3	Sirozlu İsmail Bey'in Peksimet İçin Toplaması Gereken Un Miktarı ve Kazalara Dağılımı	88
Tablo 4	Sirozlu İsmail Bey'e Mısır'a Gidecek Ordu İçin 2 Nisan 1799'da Ücreti Peşin Verilen Buğday Miktarı	121
Tablo 5	Sirozlu İsmail Bey'e Mısır'a Gidecek Ordu İçin 2 Nisan 1799'da Ücreti Peşin Verilen Arpa Miktarı	122
Tablo 6	Sirozlu İsmail Bey'e Mısır'a Gidecek Ordu İçin 22 Nisan 1799'da Ücreti Peşin Verilen Arpa Miktarı	122

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Sirozlu İsmail Bey'in Hâkimiyet Bölgesi	7
Şekil 2	Sirozlu İsmail Bey'in Hâkimiyet Bölgesi	8
Şekil 3	Sirozlu İsmail Bey'in Mührü	22
Şekil 4	Sirozlu İsmail Bey'in 1788 Yılında Avusturyalılara Karşı Savaşa Gittiği Başarılar Elde Ettiği Güzergâh	48
Şekil 5	Sirozlu İsmail Bey'in Dağlı Eşkiası Üzerine Gittiği Bölge	77
Şekil 6	Pazvantoğlu Osman Ağa'nın 1797-1798 Yıllarında Eşkiası Saldırmaya Gönderdiği Bölgeler	115
Şekil 7	Dağlı Eşkiası'ndan Kara Feyzi'nin Haziran-Ağustos 1803'te Yağma Faaliyetlerinde Bulunduğu ve Ardından Sirozlu İsmail Bey'den Kaçtığı Güzergâh	142

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Osmanlı tarihinde âyanlar, taşra elitleri olup 18. Yüzyılın son çeyreği ile 19. Yüzyılın başlarında güçlerinin zirvelerine ulaşmışlardır. Tepedelenli Ali Paşa (ö. 1822) ve Alemdar Mustafa Paşa (ö.1808) gibi yaşadıkları dönemin önemli karakterleri âyanlıktan vezirliğe yükselmişlerdir. Bu bağlamda âyanlarla ilgili araştırmamızda bugün Yunanistan'ın Makedonya Bölgesinde yaşamış Sirozlu (Serezli) İsmail Bey'in hayatı dikkatimizi çekmiştir. Sirozlu İsmail Bey, Sultan III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmut'un saltanatları sırasında diğer bir ifadeyle 1789-1813 yılları arasında Avusturya ile Rusya'ya karşı (1788-1792) harplere katılması, Rumeli'de eşkıya isyanlarını bastırması, Mısır Seferine giden Osmanlı ordusuna zahire temin etmesi (1799-1800) ve Sened-i İttifak'ta (1808) yer alması gibi birçok mühim tarihi olaylarda bulunmuştur. Dolayısıyla söz konusu dönemin ileri gelen şahıslarından birisi olmuştur. Sirozlu İsmail Bey ile ilgili bilgiler oldukça eskiye dayanmaktadır. Burada ilk sözü edilmesi gereken Sirozlu İsmail Bey'in torunlarından Mehmet Esat Serezli (1878-1963)'nin ailesinin şeceresinin kaydını tuttuğu ve kendisinin Siroz'da yaşadığı süreçte büyüklerinden duyduğu tarihi bilgileri kaydettiği not defteridir. Arap alfabesiyle yazılmış defter 2010 yılında Latin alfabesine iki cilt olarak çevrilmiştir. Osmanlı Arşivinden bir hanedanın takibi bazı zamanlarda çok zor olduğundan Sirozlu İsmail Bey'den itibaren başlayan şecere fevkalade önemli bir yere sahiptir. Söz konusu kayıtlarda İsmail Bey hakkında çok kısa bilgi verilmiş olsa da çocuklarını bunların eşlerini ve sonrasında gelen nesli kolaylıkla takip edilebilmektedir.¹

Osmanlı siyasi tarihi kaynaklarına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanına müteakip yıllarda, özellikle araştırmalarında Sultan 3. Selim saltanatı dönemine (1789-1807) yoğunlaşan İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Meb İslam Ansiklopedisindeki "Âyân"² maddesini de yazan Uzunçarşılı, Osmanlı arşiv vesikalarından hareketle 1942 yılında yaptığı yayınında Tirsiniklizade İsmail Ağa ile Yılıköğlü Süleyman Ağa gibi muktedir Rumeli âyanların hayatlarını ve bunların birbirleriyle arasındaki güç

¹ Sirozlu İsmail Bey'in şeceresi için bkz. Mehmet Esat Serezli, *Memleket Hatıraları*, Cilt I-II, (haz. Aynur Koçak, İbrahim Şirin, Faruk Yavuz), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.

² İsmail H. Uzunçarşılı, "Âyân", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 2, Baskı 5, İstanbul 1979, s.40-42.

mücadelelerini ele almıştır. Ayrıca Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazamlığa atanma sürecini incelemiştir. Bu noktada diğer Rumeli âyanları hakkında yapılan araştırmalar benzeri Sirozlu İsmail Bey'den de Balkanlar'daki birçok âyanı ilgilendiren büyük olaylara dâhili olması sebebiyle söz etmiştir.³ Diğer taraftan Rukiye Bulut, 1943 yılında "Meşhur Rumeli Ayanlarından Serezli İsmail Bey" başlıklı üniversite bitirme tezi yayınlamıştır. Bu tezde mühimme defterleri ve hatt-ı hümayun gibi fonlardan yararlanmış ve Sirozlu İsmail Bey'in hayatı hakkında bilgiler vermiştir.⁴ Bunun dışında Makedonya ve Yunan tarihini araştıran Apostolos Vakalopoulos, 1973 yılında yayınladığı kitabının bir kısmında Siroz bölgesini ele alması hasebiyle Sirozlu İsmail Bey'den de bahsetmiştir. 1830'lu yıllarda Osmanlı topraklarına gelen batılı seyyahların eserlerinden de yararlanan Vakalopoulos, çalışmasında Siroz kazası ve kazanın yöneticisi Sirozlu İsmail Bey'in iktisadi hayattaki önemini göstermiştir.⁵ Ayrıca Yücel Özkaya, Sirozlu İsmail Bey'den 19. yüzyılın son çeyreğinde Balkanlarda ortaya çıkan ve uzunca bir süre Osmanlı hükümetini uğraştıran Dağlı Eşkîyalığı hakkında yazdığı monografisinde eşkıyalık faaliyetlerinin olduğu yerlere yakınlığı ve bu hareketi sonlandırmaya memur edilmesi nedeniyle bahsetmiştir.⁶ Ancak, adı geçen tüm yazarların araştırmaları Sirozlu İsmail Bey konusunun ortaya konulmasına yeterli olmamıştır. Bu sebeple 2019 yılında Sirozlu İsmail Bey'in hayatını bir bütün olarak sunmak için tez konusu olarak araştırılmasına karar verdik. Bunun üzerine İstanbul'da bulunan Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinde ve Ankara'daki Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Sirozlu İsmail Bey'e dair araştırmamızı başlattık. Araştırmamız sürerken tamamıyla Osmanlı Türkçesinden oluşan büyük bir arşiv külliyyatı elde ettik. Ancak elimizdeki yüzlerce arşiv belgelerinin transkriptinin bittiği ve yazım aşamasında büyük yol kat edildiği süreçte birisi yüksek lisans tezi diğeri bir kitap olmak üzere Sirozlu İsmail Bey hakkında iki ayrı çalışma ortaya çıkmıştır. Tez, Tuncay Sezgin tarafından "Siroz Ayanı İsmail Bey'in Merkezi Hükümetle İle Olan İlişkileri (1785-1813)" başlığıyla 2021 yılında yayınlanmıştır. Fakat akademik anlamda çalışılan tezde Osmanlı arşiv vesikalarının kullanımı olsa da bazı düzeltilmeye muhtaç yerlere rastlanılmıştır. Örneğin Sirozlu İsmail Bey'in çocuklarını ve torunlarını göstermek istediği tabloya İsmail Bey'in oğullarının ikisini torunları olarak

³ Bkz. İsmail H. Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Baskı 2, Ankara 2010.

⁴ Bkz. Rukiye Bulut, "Meşhur Rumeli Âyanlarından Serezli İsmail Bey", (Üniversite Bitirme Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1943.

⁵ Apostolos Evangelou Vacalopoulos, *History of Macedonia 1354-1833*, (Translated by Peter Megann) Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1973.

⁶ Bkz. Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyanları (1791-1808)*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara 1983.

kaydetmiştir.⁷ Diğer taraftan Muharrem Varol'un aynı yıl "Beş Nesil Beş Devir Sirozîler Âyanlıktan İlimiyeye Bir Hânedanlığın Öyküsü" adlı kitabı çıkmıştır. Varol'un bu eseri şimdiye kadar Sirozlu İsmail Bey hakkında kaleme alınan araştırmalar arasında en detaylısı olmuştur. Fakat burada doğrudan Sirozlu İsmail Bey konusuna yoğunlaşmamış daha çok Sirozlu hanedanı ve yine Sirozlularla da ailevi bağı olan Müftüzadeler konusunu birleştirerek beş nesil boyunca süre gelen aile üyelerinin hayatını bir bütün olarak ele almıştır. Nitekim müellif, kitabının önsözünde "... İşte bu mütevazı eser, bilhassa Sirozî İsmail Bey ve Yusuf Muhlis Paşa hakkında bir ön çalışma niteliğinde olup; belki ileride hazırlanacak başka çalışmalar için bir mukaddime mesabesinde..." sözleriyle Sirozlu İsmail Bey hususunda çok fazla ayrıntıya girmediğini dile getirmiştir.⁸ Bu noktada elimizde Sirozlu İsmail Bey'le ilgili daha önce hiç bahsedilmemiş konular ile ayrıntıların o sebepleriyle ve danışman hocamın da onayıyla teze devam etmeye karar verdik. Burada bahsi geçen çalışmalardan farklı olarak Sirozlu İsmail Bey'in tek askeri ve siyasi alanlardaki faaliyetlerine odaklanmayıp iktisadi ve sosyal hayattaki etkisine de değindik. Bunun dışında Balkanlarda yaşayan bir paşazade âyanın en baştan yani yalnızca bir kazanın yöneticiliğinden başlayarak gücünü pekiştirmesinde hangi aşamalardan geçtiğini kronolojik olarak inceledik. Bunu yaparken ana kaynağımızı oluşturan Osmanlı Arşiv vesikalarından Hatt-ı Hümayun veya Cevdet fonu gibi kolayca ulaşılan belgelerin yanında içerisinden tek tek hükümlerin çıkarılması gereken Rumeli Ahkâm Defteri, Mühimme Defteri ve Mühimme-i Mektume Defteri gibi kaynaklar da kullanılmıştır. Bu vesikalar çalıştığımız dönemin canlı tanıkları Vasıf Efendi, Asım Efendi, Halil Nuri Efendi, Câbî Ömer Efendi ve Şanizade Mehmet Atullah Efendi gibi vakanüvislerin eserlerindeki bilgilerle birlikte değerlendirilerek konular işlenmiştir. Geniş çaplı araştırmalar sayesinde birçok tarih belirtilmemiş olan Hatt-ı Hümayunlar tahmini tarih "tt." kısaltması ibaresiyle tarihlendirilmiş ve neticeye varılmıştır.

Âyan, "göz" anlamına gelen Arapça ayn kelimesinin çoğuludur. Eşraf, vücut ve erkân ile eş anlamlıdır. Bu kavram mana itibariyle daha çok bir bölgenin ileri gelenlerini-seçkinlerini tanımlamakta kullanılmıştır. İlk İslam devletlerinde varlığı bilinen âyanlık, Osmanlılara Anadolu Selçuklu Devleti'nden geçmiştir. 15. Yüzyılda âyanlardan şehir

⁷ Bkz. Tuncay Sezgin, "Siroz Ayanı İsmail Bey'in Merkezi Hükümetle İle Olan İlişkileri (1785-1813)", *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2020, s.34.

⁸ Bkz. Muharrem Varol, *Beş Nesil Bir Devir Sirozîler Âyanlıktan İlimiyeye Bir Hânedanlığın Öyküsü*, Timaş Akademi Yayınları, İstanbul 2021.

kethüdarları atanmıştır.⁹ Molla, kadı, müftü, kapıkulu, kuyumcu ve mültezim gibi bir beldenin ileri gelenleri âyandan sayılmış ve bunların hepsine birden “âyan-ı vilayet” adı verilmiştir.¹⁰ 16. Yüzyılın sonlarında İstanbul’dan taşraya gönderilen emirlerde kaza kadısının yanında âyan-ı vilayete de hitap edilmiştir.¹¹

Eşraf, âyan-ı vilayet ve şehir kethüdarları vergilerin tahsil edilmesi ve üretilen çeşitli ürünlerin Pazar fiyatlarının belirlenmesi gibi kaza işlerinden sorumlu olmuşlardır. Âyanlar, merkezi hükümete karşı ahalinin ve ahaliye karşı da merkezi hükümetin temsilcileri olup halk ile devlet arasındaki işleri yürütmüşlerdir. 16. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kazaların idaresinde önemli bir rol oynamaya başlamışlardır. Bu dönemde faizle para vermişler (murabahacılık) ve devletin gelir kaynaklarını iltizama alıp mültezim olmuşlardır.¹² Öte yandan eş zamanlı olarak çift-hane usulüyle miri arazileri işleyen reyanın çiftliklerinin bir kısmı özel şahısların elinde vakıf ve mülk arazilerine dönüşmüştür. Ayrıca yönetici elit, mevat (boş) arazilerin şenlendirilmesi ve ıslah faaliyetleri kapsamında pazara yönelik üretim yapan (plantasyon benzeri) büyük çiftlikler kurmuşlardır. Osmanlı Devleti, girdiği mali sıkıntıya çözüm bulmak ve artan merkezi harcamalara kaynak yaratabilmek için miri arazileri özel şahıslara miras bırakabilmek hakkıyla beraber mukataa olarak vermiştir. Miri topraklar özel mülk, mukataa sahipleri gerçek toprak sahibi ve köylüler ise kiracı olmuşlardır. Diğer bir ifadeyle mukataa sahipleri devlet ile köylü arasına girmiştir. Sonuçta miri toprağın statüsünde bir değişim süreci yaşanmıştır. Zamanla mukataaların sayısı artmış ve yönetici grupta yer alan üst mevkilerdeki sarayın ileri gelenlerine ve valilere iltizama verilmiştir. Ancak mukataa sahiplerinin çoğu, taşradaki toprakların başında olmadığından buraların idaresini yapacak kişilere ihtiyaç duymuşlardır. Bu noktada taşradaki mukataa topraklarının idaresini mültezim adına yerel nüfuzlu şahıslardan seçilen âyanlara geçmiştir.¹³ Bunun üzerine 1683 yılında başlayan Avusturya harbinin ağır mali yükü, 1695’te “*Malikâne Sistemi*”ni getirmiş ve iltizamlar mültezimlere ömür boyu verilmeye başlamıştır.¹⁴ Böylece

⁹ Özer Ergenç, “Osmanlı Klasik Dönemindeki “Eşraf ve A’yan” Üzerine Bazı Bilgiler”, *Osmanlı Araştırmaları III*, (Ed. Halil İnalçık, Nejat Göyünç ve Heath W. Lowry), İstanbul 1982, s. 107.

¹⁰ Özcan Mert, “Âyan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C IV, İstanbul 1991, s. 195-196.

¹¹ BOA, A. DVNSMHH.d, No. 51, Hüküm: 124, 12 Recep 991 – 1 Ağustos 1583.

¹² Mert, a.g.m., s.196; Ergenç, a.g.m., s. 107-112.

¹³ Halil İnalçık, “Çiftliklerin Doğuşu: Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar”, *Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Tarım*, (Ed. Çağlar Keyder – Faruk Tabak), (Çev. Zeynep Altok), Baskı I, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 17-26.

¹⁴ Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, 15. Baskı, İstanbul 2018, s. 100-106.

taşrada âyanlar, iltizam sahipleri olarak iktisadi açıdan zenginleşerek toplum içinde bir adım daha öne çıkmış ve toprak ağaları olmuşlardır. Dolayısıyla taşradaki toprağın kullanımını ve gelir kaynaklarını ellerine alarak vergi tahsildarlığı yapmışlardır.¹⁵ Ayrıca İstanbul ve ordunun iaşesini sağlama ve mal (emtia) tedarikçiliği görevi de (mubayaacılık) âyanlara verilmiştir. Ardından bu kişiler kazançlarını ve kendisini güvence altına almak amacıyla kapılarında leventler-sekbanlar tutmaya başlamışlardır.¹⁶ Öte yandan iktisadi açıdan zenginleşen âyanlar, ilk defa devlet tarafından tanınarak 1726 yılında [İran Seferi sürecinde] Sancak Beyliğine getirilmiş ve idari yetkiler de elde etmişlerdir.¹⁷ İdarî, iktisadî ve sosyal alanda kendisini devlete kabul ettirmişlerdir. Bununla birlikte, 1768-1774 yıllarında Ruslara karşı yapılan savaşa bilfiil katılarak askerî açıdan da nüfuz sahibi olmuşlardır. Bu noktada artık âyanlık müessesesi kendi içerisinde dönüşümünü tamamlamıştır.¹⁸ Nitekim söz konusu olan gelişmeler üzerine 18. yüzyılın ortalarından itibaren “âyan” kelimesi yepyeni bir anlam kazanmıştır. Osmanlı merkezi hükümetinin özellikle savaş zamanları (1787-1792 ve 1806-1812) hem iaşenin hem de sefere askerini temini noktasında âyanlara olan ihtiyacı iyice artmıştır. Bu sebeple taşra âyanını merkezi hükümete bağlamak için kapıcıbaşılık gibi rütbelere verilmiştir. Bu bağlamda tez konumuzu teşkil eden Sirozlu İsmail Bey de diğer âyanların yükseliş sürecine benzer şekilde 18. yüzyılın son çeyreğinde kudretli bir Rumeli âyanı olarak ortaya çıkmıştır. Öncelikli olarak İsmail Bey’in güçlü Rumeli âyanları arasına nasıl girdiğini göstermeye çalışacağız.

Rumeli âyanlarından olan Sirozlu İsmail Bey, 1776 yılında Selanik Sancağına bağlı Timurhisar (Demirhisar) Kazası’nda söz sahibi olmaya çalışırken, eş zamanlı olarak Tepedelenli Ali Bey de Avlonya Sancağı’nda hâkimiyet kurmaya çalışmıştır. Tepedelenli Ali Bey, Arnavutluk’un en güçlü paşaları olan Kurt Ahmet Paşa ve İşkodralı Mahmut Paşa

¹⁵ Özcan Mert, “Osmanlı Tarihinde Âyanlık Dönemi”, *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren), C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 176.

¹⁶ Âyanlığın gelişiminin en önemli nedenlerinden birisi mevcut ortamın yarattığı eşkıyaların ve fakirlerin güçlü kimselere (âyanlara) levent olarak kapılanmaları olarak gösterilmiştir. Mustafa Cezar, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 229.

¹⁷ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Âyanlık*, Baskı II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 145.

¹⁸ 1768 yılında başlayan savaşta âyanların görevi öncelikle zahire ve levazımat tedarikiyken Mora İhtilâli [1770] olduğu sırada Muhsinzade Mehmet Paşa âyanlardan derme-çatma da olsa askerî yardım talebinde bulunmuştur. Nitekim savaşın ilerleyen sürecinde devlet âyanlardan toplam 30.000 asker toplamasını emretmiştir. Bu askerlerin nerelerden ve kaç kişi istendikleri bilinmemektedir. Yuzo Nagata, *Muhsin-zâde Mehmet Paşa ve Âyanlık Müessesesi*, Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa., Tokyo 1982, s. 78.

gibilerinin arasında yer almaya başlamıştır.¹⁹ Bu sırada Tuna Nehri boyuna bakıldığında Pazvantoğlu Osman Ağa Vidin taraflarında âyan olma mücadelesi vermektedir. Pazvantoğlu Osman Ağa'nın devlet nazarında tanınması ancak babasının vefatının ardından 1787-1792 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı – Rus ve Avusturya savaşına katılmasıyla birlikte olmuştur.²⁰ Yine Tuna Nehri kıyısında, Tirsiniklizade İsmail Ağa²¹ ve ardından gelen ve Sadrazamlığa kadar yükselmiş olan halefi Alemdar Mustafa Ağa, Rusçuk kazasında şöhret kazanmışlardır. Silistre eyaletinde Yılık-zade Süleyman Ağa âyanlık faaliyetlerinde bulunmaktadır. Diğer taraftan Gümülcine kazasının âyanlığını ise Mestan Ağa ve halefi Tokatçıklı Süleyman Ağa yapmaktadırlar.

Sirozlu İsmail Bey, resmen Timurhisar kazasının âyanlığını ele geçirmesiyle siyasi hayatına başlamıştır. Timurhisar kazasının yöneticiliğinden başlayarak zamanla günümüz Yunanistan'ın Orta ve Doğu Makedonya bölgesinin büyük bir kısmını, Bulgaristan'ın Güneybatısını, Kuzey Makedonya'nın Doğu Bölgesini ve son olarak Batı Trakya Bölgesini²² kapsayan geniş bir coğrafyanın idarecisi²³ olmuş; kısaca belgelerin deyiimiyle “Müdürü” konumuna gelmiştir. Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey vefatından önce Siroz, Timurhisar, Zihne, Menlik, Köprülü, Köstendil, Breznik, İznebol, Radomir, Petriç, Ustrumca, Doyran, Avrethisarı, Tikveş, Radovişte, İştib, Dubniçe, Razlık, Nevrekop, Kavala, Bereketlü ve Pravişte kazalarının hâkimidir. 19. Yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti içerisinde siyasi, askeri ve iktisadi hayattaki yetkinliğiyle Balkanların en büyük âyanlarından birisi olmuştur.

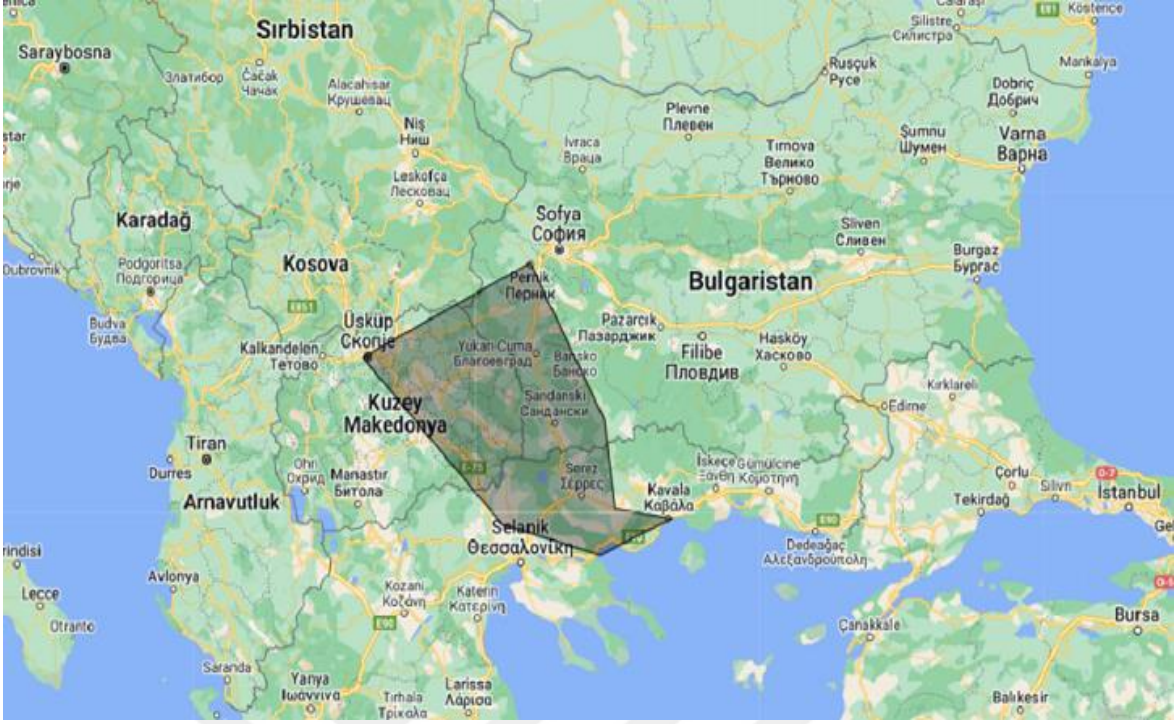
¹⁹ Tepedelenli Ali Bey, devlet hizmetine Sirozlu İsmail Bey'den önce resmen 1784 yılında Mir-i miranlık rütbesi alarak girecek ve aynı yıl Delvine Mutasarrıfı olacaktır. Hamiyet Sezer Feyzioğlu, *Bir Osmanlı Valisinin Hazin Sonu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2018, s. 10-13.

²⁰ Pazvantoğlu Osman Ağa'nın babası Ömer Ağa'ya Osmanlı – Avusturya (1736-1739) savaşına katılmasına binaen Vidin civarında iki köyün tımarı verilmiştir. Ardından Vidin'in âyanı olmuştur. Nagehan Üstündağ Özdemir, 18. Yüzyılda Vidin Şehrinin Sosyo-Ekonomik Panoraması (1790-1808), (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014, s. 253-255.

²¹ Rumeli'nin en güçlü âyanlarından Tirsiniklizade İsmail Ağa'ya dair bilgiler 1786 yılında Rusçuk'ta eşkıyalık yapmasına kadar gitmektedir. Bu tarihten öncesi pek bilinmemektedir. Meryem Kaçan Erdoğan vd., *Rusçuk Ayanı Tirsiniklizade İsmail Ağa ve Dönemi (1796-1806)*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 35.

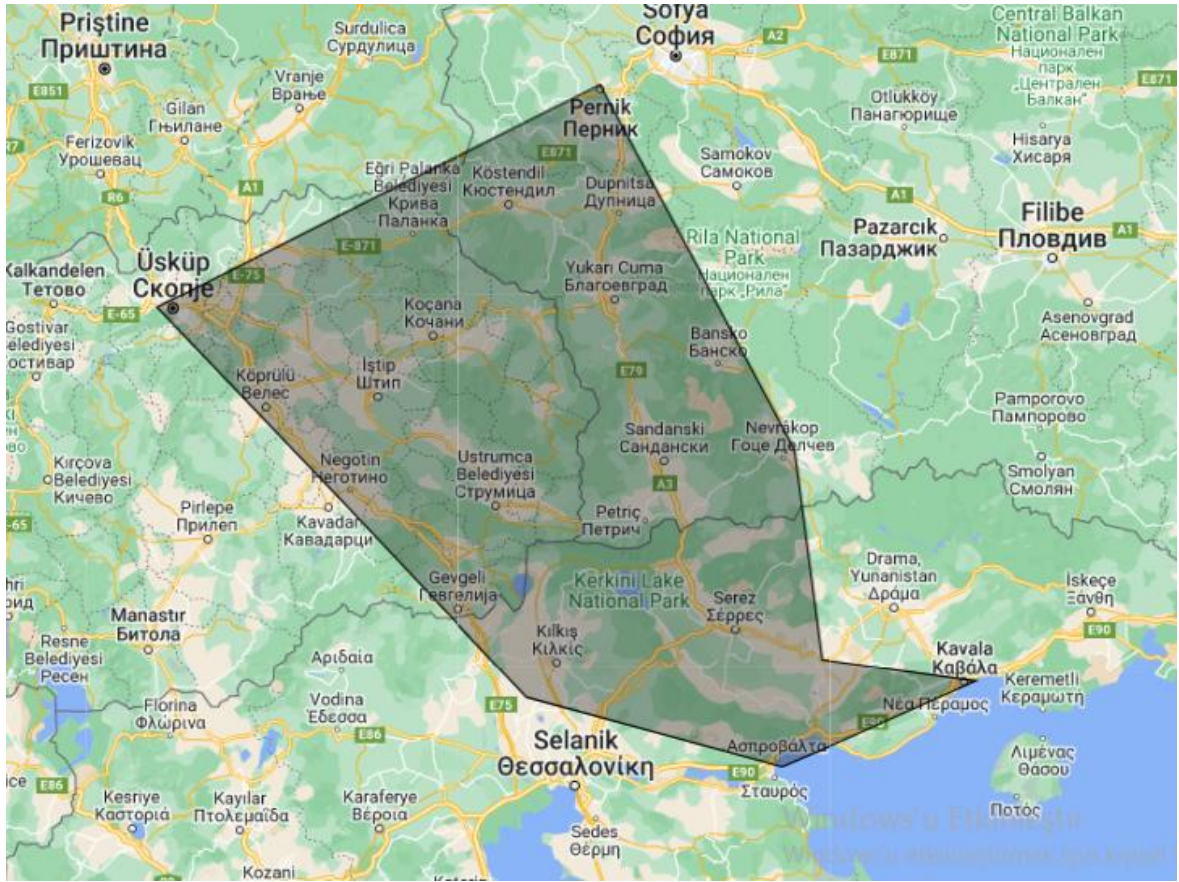
²² Sirozlu İsmail Bey'in uhdesine geçici olarak da olsa Gümülcine kazası âyanlığının verildiği bilinmektedir. Bu şekilde daha birçok yerin yönetiminde de sözü geçmektedir. BOA, AE.SSLM.III No. 188/11318, 29 Zilkade 1220 - 18 Şubat 1806.

²³ BOA, C. DH, No. 56/2758, 18 Şevval 1231 - 11 Eylül 1816.

Şekil 1. Sirozlu İsmail Bey'in hâkimiyet bölgesi²⁴

²⁴ Bu harita BOA, C. DH, No. 56/2758, 18 Şevval 1231 - 11 Eylül 1816 tarihli belgeden hareketle oluşturulmuştur.

Şekil 2. Sirozlu İsmail Bey'in hâkimiyet bölgesi.

İKİNCİ BÖLÜM

SİROZLU İSMAİL BEY'İN SOY AĞACI ve TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

Sirozlu İsmail Bey, Tirsiniklizade İsmail Ağa, Pazvantoğlu Osman Ağa ve Tepedelenli Ali Paşa gibi Balkanlarda buldukları yerlerin en kudretli âyanlarından biridir. Bu âyanlardan farklı olarak bir paşa ve aynı zamanda sadrazam soyundan gelmektedir. Osmanlı arşiv vesikalarında kendisine Siyavuş Paşa-zâde Sirozlu İsmail Bey denilmektedir.²⁵ Fakat Sirozlu İsmail Bey'den önce yaşamış birçok Siyavuş Paşa vardır. Buna karşın hangisinin soyundan geldiği yönünde literatürde farklı iddialar ortaya atılmıştır. Bu noktada üç Siyavuş Paşa ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki Kanijeli Siyavuş Paşa'dır. Kendisi 1575 yılında Rumeli Valiliği sırasında Sultan II. Selim'in kızı Fatma Sultan ile evlenmiştir. Sultan III. Murad tahttayken 1582 yılında ilk defa Sadrazamlık görevine atanmıştır.²⁶ 1602 yılında Üsküdar'daki sarayında emekliliğini geçirdiği sırada vefat etmiştir. Oğlu için İstanbul Eyüp'te yaptırdığı türbeye defnedilmiştir.²⁷ Diğer Siyavuş Paşa, Abaza asıllı olup Enderun'dan yetişmedir. Sultan I. İbrahim'in saltanatı zamanında vezirlik rütbesi alarak 1640 yılında Kaptan-ı Derya olmuştur. Sultan I. Ahmet'in kızının soyundan gelen torunu Safiye Sultan ile evlenmiştir. 1651 yılında sadece bir ay yedi gün gibi kısa bir süreliğine Sadrazamlık makamına getirilmiştir. İlk sadrazamlığının ardından 1656 yılında yeniden sadrazamlığa atanmıştır. Ancak aynı yıl içerisinde humma hastalığına yakalandığından yaklaşık bir buçuk ay süren ikinci sadrazamlığı sırasında vefat etmiştir. Mezarı Çemberlitaş'taki Atik Ali Paşa haziresindedir.²⁸ Son olarak üçüncü Siyavuş Paşa da bir önceki gibi Abaza asıllıdır. Köprülü Mehmet Paşa'nın kölesi ve hizmetinde olup ilerleyen süreçte efendisinin kızı²⁹ ile evlenerek damadı olmuştur. 1676 yılında hacca gitmesi dolayısıyla kendisine Hacı Siyavuş Paşa da denilmektedir. Ayrıca Uyvar, Girit ve Kamanıçe gibi önemli seferlere katılmıştır. Nihayetinde Eylül 1687'de Sadrazamlığa getirilmiştir.

²⁵ BOA, C.AS. No. 334/13821, 13 Receb 1204 / 29 Mart 1790.

²⁶ Reyhan Şahin Allahverdi, *İsmiyle Yaşayanlar Siyavuş Paşa ve Vakıfları*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 40-44.

²⁷ Allahverdi, a.g.e., s. 75.

²⁸ Mahmut Ak, "Siyavuş Paşa (ö. 1066 / 1656)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, s. 310-311.

²⁹ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisindeki "Köprülü Damadı Siyavuş Paşa" maddesinde bu kişi Ayşe olarak gösterilmiştir. Fakat Ayşe Hanım, Köprülü Mehmet Paşa'nın eşidir. Damat Siyavuş Paşa'nın eşi Köprülü Mehmet Paşa'nın kızlarından Fatıma ya da Hatice Hanım olmalıdır. Bkz. Ayşegül Ünal, Köprülü Ayşe Hanım ve Osmanlı'da Hâne Politikaları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018, s. 14-15.

Ancak Sadrazamlığı çok uzun sürmemiş Mart 1688’de haremi ve yanındaki maiyetiyle birlikte öldürülmüştür. Kabri, İstanbul’da Karacaahmet Mezarlığında bulunmaktadır.³⁰

Literatürde yukarıda bahsi geçen Siyavuş paşalardan hangisinin Sirozlu İsmail Bey’in büyük dedesi olduğuna dair çeşitli bilgiler vardır. İsmail H. Uzunçarşılı, 1971 yılında yayımladığı araştırmasında Sirozlu İsmail Bey’in 1651 ve 1656 yıllarında Sadrazamlık yapmış olan Siyavuş Paşa’nın soyundan geldiğini yazmıştır.³¹ Buna ek olarak Yılmaz Öztuna da aynı şekilde Uzunçarşılı’nın işaret ettiği Siyavuş Paşa’nın Sirozlu İsmail Bey’in dedelerinden birisi olduğunu söylemiştir. Hatta Siyavuş Paşa’nın 5. Batından torunu olabileceğini dahi ileri sürmüştür.³² Fakat her iki yazar da verdikleri bu bilginin kaynağını göstermemişlerdir.³³ Bu konu hakkında Sirozlu İsmail Bey’in soyundan gelen ve ailesinin şeceresini araştıran Mehmet Esat Serezli’de (ö.1963) farklı bilgiler bulunmaktadır. Mehmet Esat Serezli, notlarında doğrudan hangi Siyavuş Paşa’nın atası olduğunu yazmamıştır. Fakat Sirozlu İsmail Bey’in torunu, Yusuf Muhlis Paşa’nın oğlu Hüseyin Erşet Bey’in Karacaahmet Mezarlığındaki Siyavuş Paşa’nın kabrinin yanına gömüldüğünü kaydetmiştir. Dolayısıyla Sirozlu İsmail Bey’in Köprülü damadı (Hacı) Siyavuş Paşa’nın soyundan geldiğini işaret etmiştir.³⁴ Sirozlular hanedanının tarihini araştıran Muharrem Varol da bu bilgiden hareketle Karacaahmet Mezarlığında mezarı olan Siyavuş Paşa’nın Köprülü’nün damadı olan Siyavuş olması hasebiyle Sirozlu İsmail Bey’in soyunu bu kişiye dayandırmıştır.³⁵ Bizim ulaştığımız somut deliller de bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Osmanlı arşiv vesikaları incelendiğinde ayrı tarihlerde yaşamış birden fazla “Siyavuş Paşa-zâde” bulmak mümkündür. Bu noktada karışıklığa mahâl vermemek için öncelikle Siroz kazası ile bağlantılı olan Siyavuş Paşa-zâdelere odaklandık. Araştırmalarımızın sonucunda bulduğumuz en eski tarihli (1691) belgelerde karşımıza, Dergâh-ı Mualla

³⁰ Fikret Sarıcaoğlu, “Siyavuş Paşa Köprülü Damadı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, s. 315.

³¹ İsmail H. Uzunçarşılı, “Nizam-ı Cedid Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa” *Belleten*, Cilt: XXXV, Sayı: 138, Nisan 1971, s. 269.

³² Yılmaz Öztuna, *Devlet ve Hânedanlar Türkiye (1074-1990)*, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. 2, İlaveli 3. Baskı, Ankara 2005, s. 850.

³³ Yılmaz Öztuna’nın yazdığı Devletler ve Hanedanlar kitabının esas itibarıyla Almanach de Gotha’nın (1763-2015) “*naklinden ibaret olması*” dolayısıyla verdiği bilginin kaynağının söz konusu eserin olma ihtimali vardır. Ali Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, Kopernik Yayınları, İstanbul 2018, s. 54.

³⁴ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., C. II, s. 162.

³⁵ Varol, a.g.e., s. 38-39.

Müteferrika Gediklilerinden Siyavuş Paşa-zâde Mustafa Paşa'nın ismi çıkmıştır.³⁶ Mustafa Paşa'ya ilişkin arşivde bulduğumuz üç adet tevcih beratı vardır. Bu beratlarla göre Mustafa Paşa'ya Siroz kazası dâhil olmak üzere Paşa ve Yanya sancaklarından müteferrika gediği zeameti verilmiştir. Sultan II. Mustafa (1695-1703) zamanında verilmiş olan bir berattaki bilgiler, aradığımız Siyavuş Paşa'yı bulmamızı sağlamıştır. Buna göre Paşa ve Yanya sancakları zeameti ilk defa (H. 1089) M. 1678 yılında Mustafa Paşa'nın babasına verilmiştir. İlerleyen süreçte ise babası tahvilinden söz konusu zeamet, “*Mustafa Veled-i Veziriazam Siyavuş Paşa*”nın uhdesine geçmiş ve bir iki defa beratı yenilenmiştir.³⁷ Dolayısıyla hem Sadrazamlık mevkisine gelmiş hem de 1678 yılında hayatta olan tek Köprülü Mehmet Paşa'nın damadı Hacı Siyavuş Paşa'dır.

Sirozlu İsmail Bey'in soyunun nereye dayandığının tespit edilmesi, her şeyden önce kendisine büyüklerinden kültürel, iktisadi ve askeri açıdan nasıl bir miras kaldığının ve hangi siyasi ortamda yaşadığı bölgenin hâkimiyet mücadelesine başladığının anlaşılması bakımından önemlidir. Nitekim Balkanlar'da yaşayan güçlü âyanların her biri farklı koşullarda ortaya çıkmıştır. Buldukları bölgenin idaresini ellerine alırken ayrı ayrı meşruiyet dayanakları ileri sürmüşlerdir.³⁸ Bu sebeple Sirozlu İsmail Bey'in nasıl bir siyasi ortam içerisinde doğduğunu anlamak için dedelerinin ve kendisinin de bir parçası olduğu “Siyavuş Paşa Hanedanı”nı yakından incelemekte fayda vardır.

2.1. Siyavuş Paşa Hanedanı ve Siroz Kazası'na Yerleşmeleri

Köprülü Mehmet Paşa, Sultan IV. Mehmet döneminin en önemli sadrazamlarından birisi olmuştur. Sadrazamlığı süresince devlet içerisinde siyasi ve iktisadi güç kazanarak arkasında dikkate değer bir miras bırakmıştır. Bu mirası kendisinden sonra oğulları Fazıl

³⁶ 18. yüzyılın başlarında yaşayan ve Siroz kazası ile bağlantısı olan Müteferrika Mustafa Paşa ile Kanijeli Siyavuş Paşanın oğlu Mustafa Paşa (ö.1650) birbiriyle karıştırmamaya dikkat edilmelidir. Kanijeli Siyavuş Paşa'nın oğlu Mustafa Paşa (ö. 1650) için bkz. Allahverdi, a.g.e., s. 196.

³⁷ BOA, MFB. No. 27, Zilhicce 1114 – Nisan 1703.

³⁸ Örnek olarak Pazvantoğlu Osman verilebilir. Pazvantoğlu Osman'ın babası Ömer Ağa'nın Osmanlı Ordusunda savaşlara katıldığı ve Vidin bölgesinde kendisince bir siyasi güç yarattığı bilinmektedir. Ancak Ömer Ağa gücünü pekiştirme sürecinde idam edilmiştir. Bu bağlamda Pazvantoğlu Osman meşruiyetini Vidin kazasında siyasi güç elde etmiş olan babasından aldığı görülmektedir. A. Cevat Eren, “Pazvantoğlu Osman”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. IX, İstanbul 1964, s. 532-533.

Ahmet ve Mustafa Paşa devam ettirmiştir. Böylece “Köprülüler” hanedanı olarak bilinen siyasi açıdan güçlü bir aile ortaya çıkmıştır. Fakat ailenin devamı yalnızca Köprülü Mehmet Paşa’nın oğullarıyla olmamıştır. Bunun dışında damadı Siyavuş Paşa tarafından da hanedan devam etmiştir. Nitekim Köprülüler hanedanından Siyavuş Paşazadeler hanedanı doğmuştur.

Hanedanın kurucusu Siyavuş Paşa, Abaza (Abhaz) asıllıdır. Yaklaşık olarak 1627-1628 yılında doğmuştur. Kendisi ile ilgili ilk bilgi Köprülü Mehmet Paşa’nın miftah gulamı (abd-i memlûkû)³⁹ veya Köprülü-zâde Ahmet Paşa’nın azat edilmiş kölesi (utekası) olmasıdır.⁴⁰ Bu durum bize aslında hayatını Kafkasya’da sürdürürken buradan İstanbul’a getirilerek köle pazarında Köprülü hanedanına satılmış olabileceğini düşündürmektedir. Kafkasya’daki Abhazlar ve Çeçenler gibi halkların dini çeşitlilik göstermektedir. İnanç bakımında Hıristiyanlık ve Politeizm (Çoktanrıcılık) oldukça yaygındır. İslamiyet ise 657 yılında Güney Kafkasya’dan girmiş ve Kafkasya coğrafyasına yayılmaya başlamıştır.⁴¹ Burada Siyavuş Paşa’nın İstanbul’a gelmeden önceki kimliği önemlidir. Siyavuş Paşa’nın köle “uteka” olarak anılması kendisinin Gayrimüslim iken sonradan ihtida ettiğini düşündürmektedir. Zira Müslüman bir ailenin çocuğunun köle olarak satılması İslam hukukuna aykırıdır.⁴² Fakat Osmanlı tarihinde duruma ve döneme göre izlenen siyaset gereği bunun aksi örnekleri de olmuştur.⁴³ Diğer taraftan Osmanlı arşiv vesikalarında Siyavuş Paşa’nın oğlu tanımlanırken Arapça’da kullanılan “Bin” kelimesi yerine çoğunlukla gayrimüslimlerin çocuklarını tanımlamakta kullanılan “Veled” kelimesi kullanılmıştır.⁴⁴

³⁹ Nazire Karaçay Türkal, Silahdar Fındıklılı Mehmet Ağa Zeyl-i Fezleke (1065-22 CA. 1106 / 1654-7 Şubat 1695), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, İstanbul 2012, s. 1194.

⁴⁰ Osmanzade Ahmed Taib, *Hadikatü'l-Vüzerâ ve Zeyleri*, Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul 1854, s.112-113.

⁴¹ Şerafettin Terim, *Kafkas Tarihinde Abhazlar ve Çerkeslik Mefhumu*, Murat Matbaacılık, İstanbul 1976, s. 252-255.

⁴² “... Osmanlı Devleti’ne getirilen bir kısım Çerkez kölelerin aileleri veyahut bizzat kendileri tarafından Osmanlı saray ve konaklarında parlak bir gelecek ümidiyle ve İslâm hukukuna aykırı bir tarzda köle olarak satıldıkları da bilinmektedir...” Mehmet Âkif Aydın, *Osmanlı Devleti’nde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2017, s. 181.

⁴³ Osmanlı devletinde Müslümanların köle olarak satılıp satılmamaları hususu şeriat hukukunda açıkça belirli olmasına rağmen yaşanan döneme ve olaya göre bu durum farklılık göstermiştir. Bir örnekte Şeyhülislam Ebussuud Efendi verdiği bir fetvayla Safevilerin köleleştirilmesini onaylarken diğer taraftan tutsak alınmış Kızılbaş çocuklarının köleleştirilmesinin hukuka aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Y. Hakan Erdem, *Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800-1909*, Kitap Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2013, s. 37.

⁴⁴ “Mustafa Veled-i Siyavuş Paşa” şeklinde geçmektedir. Bkz. BOA, MFB, No. 20, Zilhicce 1102, Ağustos, 1691.

Ayrıca hanedanda Abdullah isminde birden fazla kişinin olması da aynı şekilde öne sürdüğümüz tezimizi yani Siyavuş Paşa'nın Gayrimüslim kökenli olduğunu güçlendirmektedir. Nihayetinde bu hususun aydınlanması ileride çıkabilecek delillere muhtaçtır.

Köprülü Mehmet Paşa, hizmetine aldığı Siyavuş'a⁴⁵ kendi hanesinde anahtar ağası (miftah gulamı) olarak görev vermesi ona duyduğu güveni göstermektedir. Dahası Siyavuş Ağa da bir gelecek görmüş olmalı ki kendi kızını onunla evlendirerek damadı yapmıştır. Nitekim Siyavuş Ağa'nın ata binmekteki ve okçuluktaki mahareti bilinmektedir. Uyvar, Girit ve Kamanıçe seferlerine katılarak kendisini kanıtlamıştır.⁴⁶ Böylece Köprülü gibi muktedir bir hanedanın üyesi olarak siyasi hayatını sürdürmüştür.

Siyavuş Ağa'nın hayatından bahsederken asıl üstünde durulması gereken konu ise kurucusu olduğu hanedanın Siroz Kazası ile bağlantısının nasıl oluştuğudur?⁴⁷ Literatürde cevabı bulunmayan bu sorunun yanıtı ancak elimizdeki bilgiler doğrultusunda muhtemel olarak verilebilir. Siyavuş Ağa'nın doğrudan Siroz kazasıyla irtibatının nasıl başladığına dair elimizde yukarıda bahsi geçen beratlar dışında birinci elden bir bilgi bulunmamaktadır. Beratlardan Paşa ve Yanya sancakları zeametinin H.1089 – M. 1678 tarihinde Siyavuş Ağa'ya verildiği anlaşılmaktadır. 1678 yılında Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın seraskerliğinde bugün Ukrayna sınırları içinde olan Çehrin üzerine sefere çıkmıştır. Osmanlı Devleti, kuzeyindeki sınır bölgelerinin güvenliğinin sağlanması için Ukrayna Kazakları ve Ruslara karşı savaşa girişmiştir.⁴⁸ Bu doğrultuda Çehrin'e düzenlenen seferin başlangıcı 1677 yılında olmuş ancak bir başarı elde edilememiştir. İlk sefer başarısız olunca Çehrin'i tekrardan kuşatma görevi dönemin Sadrazamı aynı zamanda Siyavuş Ağa'nın

⁴⁵ Köprülü Mehmet Paşa'nın güvendiği hizmetkârı olan "Siyavuş'un isminin fiziki ve karakteristik özelliklerinden dolayı sonradan verildiği düşünülmektedir. "Siyavuş" Farsça bir kelime olup siyah at sahibi, cesur at bincisi demektir. Nitekim Siyavuş Paşa'nın da iri cüsseli olup ata binmekte mahareti bilinmektedir. Derya Örs, "Siyâvuş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37. Cilt, İstanbul 2009, s. 308; Türkal, a.g.t., s. 1194.

⁴⁶ Sarıcaoğlu, a.g.m., s. 313-315.

⁴⁷ Burada her ne kadar Siyavuş Paşa-zâde Mustafa Paşa'nın Siroz kazası ile bağlantısı bilinse dahi Siyavuş Paşa'nın çocuklarının Siroz'a ne zaman yerleştiklerinin bilinmediğine değinilmektedir. Varol, a.g.e. s.40.

⁴⁸ Köprülüler, Osmanlı Devleti'nin kuzey sınırlarına yayılma politikasını yeniden sürdüren hanedan olmuşlardır. Bu bağlamda kuzey sınırında bulunan iç karışıklıklara Osmanlı Devleti'ni de dâhil etmişlerdir. Köprülülerin kuzeye yayılma politikasını ilk defa Metin Kunt öne sürmüştür. Bkz. Kahraman Şakul, *Uyvar Kuşatması 1663*, Timaş Yayınları, İstanbul 2021, s. 12-13.

bacanağı Kara Mustafa Paşa'ya verilmiştir.⁴⁹ Bunun üzerine Kara Mustafa Paşa yeni sefer için asker toplayamaya başlamıştır. Kara Mustafa Paşa'nın sefere çağırıldıkları arasında zamanın Rikab-ı Hümâyûn Küçük Mirahor'u olan akrabası Siyavuş Ağa da vardı. Siyavuş Ağa'nın sefere katılması için kendi zeametini feragat ederek vermiş ve ardından zeametiyle birlikte sefere katılmasını istemiştir.⁵⁰ Böylece en başta bahsi geçen Paşa ve Yanya sancaklarında mevcut zeametini, Siyavuş Ağa'ya Çehrin seferine katılması sebebiyle verildiği anlaşılmaktadır.

Çehrin seferinden sonra Siyavuş Ağa'nın siyasi hayattaki rolü artmıştır. 1683 yılında cebecibaşı olmuş⁵¹ ve akrabası Kara Mustafa Paşa'nın II. Viyana kuşatmasında da yanında bulunmuştur.⁵² Üst üste seferlere katılan Siyavuş Ağa'ya 1684 yılında vezirlikle birlikte paşalık verilerek Diyarbakır'a vali olarak atanmıştır. Bundan sonraki süreçte Balkanlar'da Osmanlı Devleti'nin Macarlara karşı verdiği mücadelede başarılar göstermiştir. Savaşların uzun sürmesi nedeniyle İstanbul'da ve orduda yaşanan siyasi kargaşalardan faydalanması onu Eylül 1687'de Sadrazam yapmıştır. Sadrazamlık mührünü alıp daha İstanbul'a gelmeden Fazıl Mustafa Paşa ile birlik olup 4. Mehmet'i tahttan indirmiş ve yerine II. Süleyman'ı tahta geçirmişlerdir.⁵³ Ancak İstanbul'a gelmesinden kısa bir süre sonra ortaya çıkan isyan sonucunda kendisi ve haremi (Mart 1688) öldürülmüştür. Öldürülenler arasında Köprülü Mehmet Paşa'nın kızı olan hanımı ve oğlu Hüseyin Paşa da vardır. Tüm ailesiyle birlikte katledilen Siyavuş Paşa'nın diğer oğlu Mustafa'nın bu sırada nerede olduğu bilinmemektedir. Mustafa'nın babasından kalan zeametini tasarrufuna bırakılmasından dolayı ailesinin katledildiği vakitte kendisinin Rumeli'de babasının zeametinin başında

⁴⁹ Köprülü Mehmet Paşa'nın kızı Saliha hanımın Kara Mustafa Paşa ile evlendirildiği bilinmektedir. Bu durum Siyavuş Paşa ile Kara Mustafa Paşa'yı akraba yapmıştır. Ünal, a.g.t, s. 15.

⁵⁰ Burada Siyavuş Paşa, "... seksen tokuzda [158a] rikâb-ı hümâyûna küçük mîrâhûr oldu ve Çehrin seferine azîmet ve Hacıoğlubazarı'na nüzûlünde. Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa mezbûra ze'âmetinden ferâgat ve mîrâhûrluk ile rikâb-ı hümâyûnda kalmak teklif itdükde, mîrâhûrluğu biragup ze'âmetiyle sefere gitti..." denilmektedir. Türkal, a.g.t., s. 1194.

⁵¹ Siyavuş Ağa'yı cebecibaşılığına bacanağı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa getirmiştir. Bkz. Metin Aydar, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Tokat Gaziosman Paşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat 2022, s. 533.

⁵² Kahraman Şakul, *II. Viyana Kuşatması Yedi Başlı Ejderin Fendi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2021, s. 414.

⁵³ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 2197.

olması muhtemeldir. Zira bir paşanın muhtelif yerlerde yaşayan birden fazla hanımı ve hanesi görülebilmektedir.⁵⁴

Siyavuş Paşa'nın vefatının ardından hanedanın Siroz kazası ile bağlantısı oğlu Mustafa Paşa ile olmuştur. Sultan II. Mustafa'nın verdiği beratlarda Müteferrika Mustafa Paşa'ya dair bazı bilgiler mevcuttur. İlk berat, II. Mustafa'nın (1695-1703) cülusu sebebiyle Müteferrika Mustafa Paşa'ya Sultan II. Ahmet döneminde (1691-1695) verilen Paşa ve Yanya sancaklarında Siroz ve gayri nahiyeler zeametinin yenilenmesi (tecdid-i berat) için verilmiştir.⁵⁵ Siyavuş Paşa'nın ölümü (1688) ile II. Ahmet'in tahta çıkışı (1691) arasında üç senenin olması eskiden beri Siyavuş Paşa'nın elinde olan zeamet in oğluna geçmiş olduğunu düşündürmektedir. İkinci berat yine II. Mustafa tarafından Müteferrika Mustafa Paşa'ya Avusturya seferine zeame tiyle katılması şartıyla verilmiştir.⁵⁶ Elimizde bulunan son berat ise Mustafa Paşa'ya Sultan III. Ahmet'in 1703 yılında tahta çıkması vesilesiyle verilendir.⁵⁷ Siyavuş Paşa-zâde Mustafa Paşa'nın tasarruf ettiği zeamet in idaresini üst üste alması, kendisinin yönetimi altındaki bölgede istikrarı sürdürebildiğine işarettir. Fakat Mustafa Paşa'nın 1703 yılında aldığı berattan sonra neler yaşadığı hakkında çok kısıtlı bilgi bulunmaktadır. Kendisi hakkında tespit edebildiğimiz son belgeye göre (H. 1131) M. 1719'da Siroz'da Roma elçisini karşılama görevine katılması emredilmiştir.⁵⁸

Siyavuş Paşa-zâde Hanedanı'nın Siroz'daki varlığı Mustafa Paşa'nın ölümüyle son bulmamıştır. Aksine burada tarım ve hayvancılıkla uğraşan geniş bir sülale haline gelmiştir. Siroz'da bulunan Hassa Korularının⁵⁹ idaresinde ortaya çıkan karışıklığın giderilmesi için taşra ile merkez arasında 1730 yılında geçen yazışmalar bu durumu açıkça ortaya

⁵⁴ Bu hususa gösterilecek en iyi örnek Sirozlu İsmail Bey'in oğlu Yusuf Muhlis Paşa'dır. Yusuf Muhlis Paşa, Rusların eline esir düştüğü vakit aile üyelerine gönderdiği mektuplardan bir eşinin Siroz'da diğer eşinin ise Kütahya'da olduğu anlaşılmaktadır. Her iki eşinden de çocukları vardır. Varol, a.g.e., s. 167,168.

⁵⁵ BOA, MFB, No. 20, Zilhicce 1102, Ağustos, 1691.

⁵⁶ BOA, MFB, No. 27, Zilhicce 1114 – Nisan 1703.

⁵⁷ BOA, MFB, No. 28, Zilhicce 1114 – Nisan 1703.

⁵⁸ BOA, A DVNSMHH.d No. 129, Hüküm:15, 20 Cemaziyelahir 1131 – 10 Mayıs 1719; Varol, a.g.e., s. 41.

⁵⁹ Osmanlı Devleti'nde miri araziler ayrılırken Has Ahır veya Istabl-ı Amire'nin hizmetine de tahsis edilmiştir. Korulara ayrılan bu arazilerin tımar tarikiyle verildiği görülmektedir. Has Ahıra ait olan koruları muhafaza eden kişi ise Koru Ağasıdır. Koruculardan hizmet karşılığı tekâlif-i örfiye alınmaz. "...Her korunun mevsiminde otları biçildikten sonra bu ot o mahallin nalband dükkânlarıyla hanlarında satılır ve hasil olan para Nevruz'da diğer vergilerle beraber ceb-i hümayun akçesi olarak mahalline teslim olunurdu." İsmail H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1984, s. 497-499.

koymaktadır. Buna göre Siroz'a tabi birden fazla Hassa Korusu vardır. Bu korular Karasu Nehri (Mesta)'nin güzergahında bulunmaktadır. Fakat koruları ellerinde temessükle kullanan kişiler ile buraları kullananlardan vergi toplayan Kuru Ağaları arasında anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Anlaşmazlığın en önemli sebebi koruların tam hududunun ve sahiplerinin bilinmemesidir. Bir tarafta elinde senet olmamasına rağmen koruları izinsiz işleyenler olmasından dolayı haklı ya da haksız koruların işletilmesine karışan Kuru Ağası Mehmet Ağa vardır. Buna karşın diğer tarafta ellerinde toprağı işletme temessüğü olmasına rağmen işledikleri topraklara karışan ve fazladan vergi toplama sevdasında olan toprak sahibi Mehmet Ağa'dan şikâyetçi kişiler bulunmaktadır. Osmanlı merkezine giden bu şikâyetler doğrultusunda ilk adımda söz konusu koruların sınırlarının ve işletmecilerinin öğrenilmesi için Hassa Kayıkçıları'ndan İbrahim mübaşir olarak bölgeye gönderilmiştir. Mübaşir İbrahim'e bu görevinde Mehmet Ağa da eşlik etmiştir. Araştırmalar sonucu Karasu Nehri civarında işletme hakları ellerinde olan sahipli 9970 dönüm arazinin olduğu tespit edilmiştir. Fakat on beş yıldır boş kalmış arazilerin de mevcut olduğu dile getirilmiştir. Bu bilgilerden hareketle merkezi hükümet iki tarafın arasında sükûnetin sağlanması için arayış bulmaya çalışmıştır. 9970 dönüm araziye kullananlara hariçten karışılmamasına ve Mehmet Ağa'ya boş kalan arazilerin miri için zapt etmesine dair bir emir gönderilmiştir. Kuru Ağası ile korularda yaşayanlar arasındaki davanın çözülmesi için koruların sınırlarının belirlenmesi gerekmiştir. Bunun için 1730 tarihli bir belgede Siroz kadısı Hüseyin'den Ordu-yu Hümâyûn'a arz ederek Defterhane-i Amire'de saklanan "Korucuyan Defterleri"ne müracaat etmesi istenmiştir. Korucuyan defterinden ayrıntılı bir şekilde koruların nereden başlayıp nerede bittiğine dair bilgi çıkartılmıştır. Ayrıca bu konuyla bağlantılı olarak sınırlar içerisinde Siyavuş Paşa-zâde Mehmet Bey isminde birisinin mandırasının olduğuna rastlanmıştır. Ancak korularının sınırlarının çıkarılmasının ardından yeni bir sorun daha ortaya çıkmıştır. Karasu Nehri eskiden aktığı çayırın yönünü bırakıp başka tarafındaki çayırlardan akmaya başlamıştır. Bu sebeple yeni akıntının geçtiği yerin ölçüm ve kaydının tutulması gerekli görülmüştür. Nihayetinde 1730 yılı Ağustos'unda Seyyid Mustafa'ya yeni kayıtları tutmak görevi verilmiştir.⁶⁰

Siroz Kazası'nın civarındaki korularını işleyenler ile kuru ağaları arasında vuku bulan karışıklığın çözümü uzun seneler sürmüştür. Böylece bölgede yaşayan ahali hakkında daha

⁶⁰ BOA, MAD No. 9917 s.44, 5 Safer 1143 – 20 Ağustos 1730.

fazla veriye ulaşılmıştır. İlk kuru meselesinin ortaya çıkışından bir sene sonra 1731 yılında merkezle taşra arasındaki yazışmalara yeni kişiler eklenmiştir. Bu sefer korularda yaşayan kişilerin kuru ağalarını merkeze şikâyet etmeleri mevzu bahistir. Bu bağlamda 1729 yılında vefat eden Siyavuş Paşa-zâde Ali Bey'in⁶¹ oğulları Salih ve Ahmet Bey'in de kuru ağalarından şikâyetçiliği söz konusu olmuştur. Dilekçelerinde miri kuru arazisinin çevresinde bulunan 1.500 dönümlük yerin tasarrufunu babalarından miras olarak aldıklarını söylemektedirler. Yirmi seneden beri arazinin bir kısmında ziraat yapmakta ve bir kısmında da hayvan otlatmaktadırlar. Bunun karşılığında ödenmesi gereken öşür ve vergileri toprak sahibi (sahib-i arz) olan kuru ağalarına vermekteler. Fakat vergilerini vermelerine rağmen kuru ağalarından bazıları kendileri için (celb-i mal sevdasıyla) fazladan vergi almaya çalışmaktadırlar. Burada kuru ağalarının böyle bir harekette bulunma nedeni olarak Salih ve Ahmet Bey'in kullandıkları arazinin, tapu temessüğünde belirtilen 1500 dönümden daha geniş bir yeri işgal etmeleri gösterilmiştir. Bu sebeple Kuru Ağası, zikrolunan beylere eğer tapu senedinde geçtiği üzere 1.500 dönümlük araziden fazlaca olan yeri kullanmak istiyorlarsa ayrıca ilave ödeme yapmalarını istemiştir. Aksi takdirde buraların idaresini başka kişilere vermekle tehdit etmişlerdir. Fakat bundan önce de böyle bir şikâyet olduğu için merkezden kuru ağalarının zulümlerine son vermelerine dair Siroz Kadısı ve Rumeli Valisine emir gönderilmiştir.⁶²

Kuru Ağası Mehmet Ağa'nın uyarılması ile sorun çözülememiştir. Zira Siyavuş Paşa-zâdeler gibi diğer koruların mutasarrıfları da aynı şekilde kuru ağasından şikâyetçiydiler. Kendileri işledikleri arazilerin mutasarrıfının önceden babaları olduklarını ve 15-20 senedir topraklarını işlediklerini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca kuru topraklarını işlettikleri için öşür ve resimlerini berat koşulları gereğince kuru ağalarına ödedikten sonra diğer tüm vergiden muaf olmaları gerektiğini savunmuşlardır. Fakat vergilerini ödemelerine ve kuru ağasının koruları işleyenlere hariçten karışmamasını içeren mahkemedan mürasele alınmasına rağmen üstlerindeki baskı sona ermemiştir. Bu sefer sorunun giderilmesi ve berattaki şartları öğrenmek için Hazine-i Amire'de bulunan Baş Mukataa Defterlerine bakılmıştır. Defterdeki bilgilere göre İstabl-ı Amire-i Evvel'e bağlı Havass-ı Hümâyûn Korularından Siroz Korusu'nun Ağalığı, hatt-ı hümâyûn gereğince Siroz sakinlerinden Mehmet Ağa'nın

⁶¹ Varol, a.g.e., s. 41.

⁶² BOA, MAD, No. 9917 s.68, 23 Rebiülevvel 1144 – 25 Eylül 1731.

üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Kuru Ağası söz konusu korunun vergisini toplamakla mükelleftir. Korucular, Güreciler ve Yundcular devlet hizmetine memur olduklarından tüm vergilerden muaftırlar. Kuru toprağını işleten reaya ise kadimden gelen kanun gereği padişahın cep harçlığı “Ceyb-i Hümâyûn” için kışlak, yaylak ve resm-i otlak, a’şar-ı şer’iyye, rüsum-ı örfiye, tapu-yı zemin ve resm-i arusan gibi vergileri kuru ağasına vermekle yükümlüdürler.⁶³

Kuru Ağalığı beratındaki bilgilerin ortaya çıkması, miri koruyu işleyenler aleyhine olmuştur. Miri koruyu işleyenlerin berattaki koşullara uymadığı görülmektedir. Burada miri koruların idaresi için Siroz ahalisinden Mühürdar Mustafa, Siyavuş Paşa Oğulları ve Hatip Sanullah gibi kimselerin kanuna aykırı olarak kuru defteri zabitlerinden birer bahane ile senet aldıklarından bahsedilmektedir. Buna mukabil bunun gibi korularda yaşayan kimselerin ellerindeki temessüklere itibar edilmeyip eskiden yürütülen düzene geçilmesi için Mehmet Ağa’ya yeni bir emir gitmiştir.⁶⁴ Tabii olarak Siyavuş Paşa oğulları Salih ve Ahmet Beyler kendilerini savunmaya çalışmışlardır. Divan-ı Hümâyûn’a yazdıkları dilekçede (arzda) Siroz Kazası’na bağlı tasarruflarında olan 1500 dönümlük miri kuru arazisine evvelden babaları Ali Bey’in sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu araziyi ise Ali Bey’in 20-30 sene öncesinden Mustafa, Ömer ve Ebu Bekir adındaki kişilerin ellerinden (kasr-ı yedlerinden) satın aldıklarını dile getirmişlerdir. Babalarının uhdesinde olan miri kuru arazisinin zamanla kendilerine miras kaldığını söylemişlerdir.⁶⁵ Burada dikkatimizi çeken, Siroz’daki miri koruların idaresinden ziyade Siyavuş Paşa oğulları hakkında geçen bilgilerdir. Bu noktada Siyavuş Paşa’nın zeamet sahibi olan oğlu Müteferrika Mustafa Paşa’nın dışında birden fazla çocuğunun Siroz’da yaşadığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Müteferrika Mustafa Paşa, Mehmet ve Ali Bey’in birbirleriyle kardeş olduğu düşünülmektedir. Bu kişilerin soyluluk göstergesi olarak “Bey” unvanları aldıkları ve hatırı sayılır büyüklükteki arazide tarım ve hayvancılık yaptıkları görülmektedir. Ayrıca hanedanın Ali Bey’in oğulları Salih ve Ahmet Bey ile devam ettiği tespit edilmiştir. Bütün bu gelişmeler Sirozlu İsmail Bey’in doğumundan önce Siroz’da Siyavuş Paşa Hanedanı’nın varlığına işaret etmektedir. Sonuçta Sirozlu İsmail Bey’in, bir yandan savaşçı kimliği ile seferlere katılan,

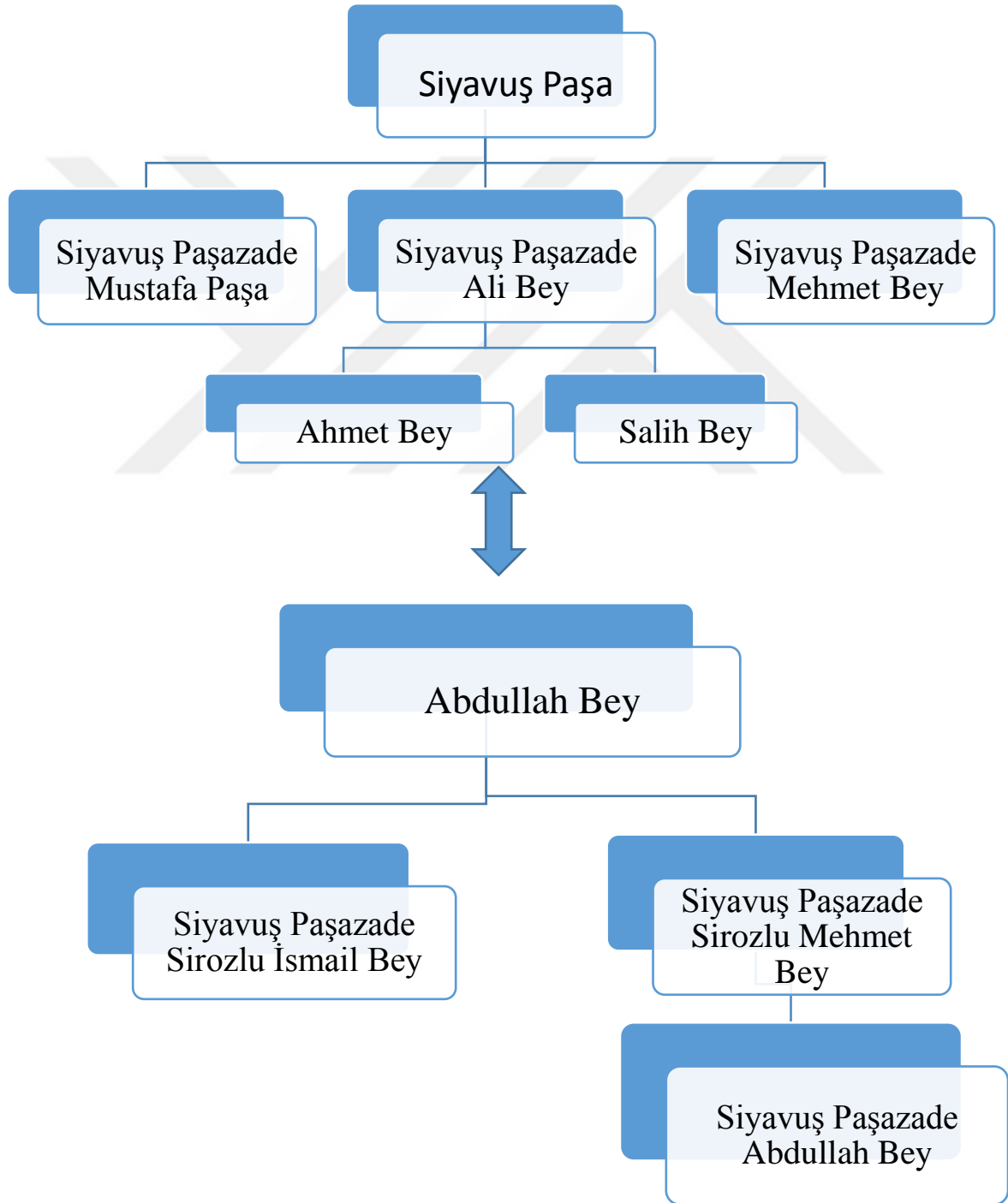
⁶³ BOA, MAD, No. 9917 s.69, 4 Rebiülahir 1144 - 6 Ekim 1731.

⁶⁴ BOA, MAD, No. 9917 s.72, 24 Cemaziyelevvel 1144 - 24 Kasım 1731.

⁶⁵ BOA, MAD, No. 9917 s.108, 3 Ramazan 1146 – 7 Şubat 1734.

diğer taraftan hayvancılık ve ziraatla uğraşan bir hanedanın içerisinde doğduğu görülmektedir.

Tablo 1
Sirozlu İsmail Bey'in Şeceresi.

2.2. Sirozlu İsmail Bey'in Ailesi

Siyavuş Paşa Hanedanı'nın Siroz kazasıyla olan bağlantısını kurduktan sonra devam eden incelememizde hanedan bireyleri hakkında yeterli bilgiye ulaşamadık. 1730-1770 yılları arasındaki 40 senelik döneme dair bilgimiz bulunmamaktadır. Bu dönemde yaşamış olan Siyavuş Paşa-zâde Mustafa Paşa, Mehmet Bey ve Ali Bey'in çocuklarının akıbetleri bilinmemektedir. Ancak söz konusu yıllarda Siyavuş Paşa-zâde Mehmet isminde birinin Siroz kazasında âyanlık yaptığı öğrenilmektedir. Bundan sonraki devrede Sirozlu İsmail Bey'in yaşadığı bölgede âyanlık iddiasında olduğu görülmektedir.

Mehmet Esat Serezli, yaşadığı dönemde büyüklerine de danışarak çıkardığı şecerede "Sirozlular – Serezliler" hanedanının kurucusu ve bilinen en eski dedesi olarak Sirozlu İsmail Bey'i göstermiştir. Fakat kendisinin edindiği bilgilerde Sirozlu İsmail Bey'in çocukları dışında birinci dereceden tüm yakınları bulunmamaktadır. Bu boşluğun bir kısmı Osmanlı arşiv vesikalarının taranmasıyla doldurulmuştur. Muharrem Varol, elindeki arşiv vesikalarından hareketle Sirozlu İsmail Bey'in babasının Siyavuş Paşa'nın oğlu Müteferrika Mustafa Paşa ya da Siyavuş Paşazâde Mehmet Bey olması gerektiğini iddia etmiştir.⁶⁶ Ancak 1791 tarihli bir belgede Sirozlu İsmail Bey'in babasının Abdullah Bey "*Sirozî İsmail Bey Bin Abdullah Bey*" olduğu belirtilmiştir.⁶⁷ Bununla birlikte Abdullah Bey'in nerede doğduğu, kimin oğlu olduğu, ne iş yaptığı veya ne zaman vefat ettiğine ilişkin ipucu yoktur.

Diğer taraftan Sirozlu İsmail Bey'in babası gibi aynı şekilde eşi Naile Hanım ile ilgili bilgi de çok azdır.⁶⁸ Nitekim Mehmet Esat Serezli, Naile Hanım'dan hiç söz etmez, daha çok İsmail Bey'in çocuklarını ve onların çocuklarını izleyen silsileyi ele almıştır. Kendisi, Topkapı Sarayı'nda yaptığı araştırmada ve büyüklerinden öğrendiği kadarıyla Sirozlu İsmail Bey'in altısı erkek dördü kız olmak üzere 10 tane çocuğu olduğuna işaret etmektedir. Erkeklerin ismi, Yusuf Muhlis, Abdullah Muhib, Ahmet Nazif, Tahir ve Mehmet'tir.

⁶⁶ Arşiv kayıtlarında Sirozlu İsmail Bey'in yaşadığı tarihe en yakın bilinen Siyavuş Paşa Hanedanından Mustafa Paşa ya da Mehmet Bey'in olması aslında bu kişinin babası olabileceği yönünde iddiaya neden olmuştur. Fakat Sirozlu İsmail Bey, Mustafa Paşa'nın vefatından çok sonraki bir tarihte doğmuş olmalıdır. Bkz. Varol, a.g.e., s. 41-43.

⁶⁷ BOA, C. ML. No. 139/5919, Lef 2, 29 Safer 1206 – 28 Ekim 1791.

⁶⁸ Naile Hanım'ın bugün bilinmesi ancak bir alacak verecek davası dolayısıyla gerçekleşmiştir. Bkz. BOA, HR.MKT, No. 7/76, 29 Şevval 1260 – 11 Kasım 1844; Varol, a.g.e., s. 85.

Kızların ismi ise Akile, Hatice, Rakibe ve Fatma'dır.⁶⁹ Ancak Esat Serezli, her ne kadar altıncı erkeğin varlığından haberdar olsa dahi bu kişinin ismini bilmemektedir. 1808'de Selanik'te bulunan gümüş ve kömür madenleri mukataasından bir hisse alımı ile ilgili kayıttan altıncı erkeğin isminin Hasan olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁰ Çok eşlilik sebebiyle çocukların farklı kadınlardan olması mümkündür. Zira Yusuf Muhlis Paşa'nın ayrı kazalarda yaşayan iki eşi vardır. Bunun dışında Abdullah Muhib Bey'in de eşleri hem Esmâ Hanım'dan hem de Çerkez Şöhret Hanım'dan çocukları olduğu bilinmektedir.⁷¹

Esat Serezli'nin öğrenebildiği kadarıyla Yusuf Muhlis Bey, M. 1783-1784⁷² (H.1197-1198), Abdullah Muhib Bey M. 1793-1794 (H.1208) ve Ahmet Nazif Bey ise M. 1795-1796 (H.1210) yıllarında doğmuştur.⁷³ Tahir, Mehmet ve Hasan Bey'in doğum tarihleri verilmemiştir. Ancak Mehmet ve Hasan Bey'in Tahir Bey'den küçük olması gerekmektedir.⁷⁴ Sirozlu İsmail Bey, en başından itibaren çocuklarının eğitimine önem vermiştir. İleride yerini alacağını düşündüğü Yusuf Muhlis Bey'i Selanik Mütessesimliğine atanana kadar hep yanında tutmuştur. Ayrıca diğer iki oğlu Abdullah Muhib ve Ahmet Nazif Beyleri ilmiye mesleğine yönlendirmiştir.⁷⁵

2.3. Paşa Torunu ve Beyzade Olmak: Sirozlu İsmail Bey'in Tarih Sahnesine Çıkışı

Sirozlu İsmail Bey'in net olarak doğum tarihi bilinmemektedir. Yalnızca kendisinin ilk ortaya çıkışı ile ölüm tarihi göz önüne alınarak tahmini bir zaman aralığı verilebilir. Elimizdeki arşiv vesikalarına göre Sirozlu İsmail Bey'e dair en eski tarihli bilgiye ölümüne kadar kullandığı mührü vesilesiyle ulaşmaktayız. Bizzat kullandığı oval mühründe "Abduhu"⁷⁶

⁶⁹ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., C.2, s. 3.

⁷⁰ BOA, AE. SMST. IV, No. 5/387, 9 Şaban 1223 – 30 Eylül 1808 – 18 Eylül 1223; Varol, a.g.e., s. 85.

⁷¹ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., c.2, s. 89-90.

⁷² Yılmaz Öztuna, a.g.e., C.2, s. 850.

⁷³ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., C.2, s. 89 ve 99.

⁷⁴ H. 1255 olarak yanlış tarihlendirilen bir belgeye göre Sirozlu İsmail Bey, oğulları Abdullah Muhib ve Ahmet Nazif Bey'e müderrislik verilmesini merkezden istemiştir. Aynı zamanda bu belgeden altı erkek çocuktan ikisinin kapıcıbaşı olduğu diğer ikisinin herhangi bir iş için yaşlarının erişmediği (adimü'l-liyakat olmaları) anlaşılmaktadır. Bahsi geçen kapıcıbaşılar Yusuf Muhlis ve Tahir Bey olmalıdır. Ayrıca belgenin asıl tarihi H. 1221 (M. 1806) olmalıdır. Bkz. BOA. TS. MA.e, No. 697-23, 17-03-1255 tt. 1806; Varol, a.g.e., s. 86.

⁷⁵ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., C.2, s. 4.

⁷⁶ Şahsi (zat) mührüleri içerisinde kişinin isminden önce "Abduhu ve El-Fakir" ibarelerinin kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca bir mühründe "abduhu" ve isimle birlikte tarihin verilmesi, makam ve şahıs adı bulunan

İsmail 188” ibaresi yazmaktadır.⁷⁷ Bu şekilde mühürde tarihin bulunması söz konusu tarihte kişinin doğduğunu göstermesinden ziyade mührün hakk edildiği tarihi göstermektedir.⁷⁸ Buradan hareketle Sirozlu İsmail Bey’in gelecekte aldığı Kapıcıbaşılık ve Mirahorluk gibi unvanlar göz önüne alınırsa kendisine H. 1188 – M. 1774 yılında askeri bir rütbe verildiği söylenebilir.

Şekil 3. Sirozlu İsmail Bey’in mührü.

Sirozlu İsmail Bey’in beyzade olması hasebiyle daha çocukluğundan itibaren büyüklerinden dersler alması ve sükûnet içerisinde rüştüne erişmiş olması oldukça muhtemeldir. Ancak bu sükûnet, içeride taşrada ortaya çıkan âyanların iktidar mücadelesi ve dışarıda 1768 yılında başlayıp 1774’te sona erecek olan Osmanlı–Rus Savaşı ile bozulmuştur. Zira Osmanlı-Rus Harbi, kimilerine taşrada güçlerini pekiştirmelerine, kimilerine ise kaybetmelerine neden olarak önceden var olan dengeyi değiştirmiştir.

Osmanlı–Rus Harbi çıktıktan sonra 1770 yılında Sirozlu İsmail Bey ile aynı hanedandan olan Siyavuş Paşa-zâde Sirozî Mehmet Bey’in 73 neferle birlikte sefere katıldığı görülmektedir.⁷⁹ Sirozlu Mehmet Bey’in Sirozlu İsmail Bey’in ağabeyi olma ihtimali vardır. Elimizdeki vesikalarda geçtiği üzere Sirozlu İsmail Bey’in en güvendiği adamı, yeğeni Siyavuş Paşa-zâde Abdullah Bey’dir ve Siroz kazasında ikamet etmektedir.⁸⁰ Bu Abdullah

mühürlerde de görülmektedir. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Baskı 4, Ankara 2018, s. 89-93.

⁷⁷ BOA, HAT, No. 977/41515-B, 5 Reibülahir 1225 – 10 Mayıs 1810.

⁷⁸ Yeniçeri ağalığına getirilenler ilk olarak kendi adlarına bir mühür yaptırırmaktadırlar. Bkz. Kütükoğlu, a.g.e., s.89.

⁷⁹ BOA, AE SMST. III, No. 263/21070, 8 Safer 1184 – 3 Haziran 1770; Varol, a.g.e., s. 41.

⁸⁰ BOA, C. İKTS, No. 44/2192, 16 Şaban 1205 – 20 Nisan 1791.

Bey'in babası ise Mehmet Bey'dir.⁸¹ Burada Abdullah Bey'in babası Mehmet Bey'in yukarıda zikredilen, sefere katılan Sirozî Mehmet Bey olduğu düşünülmektedir. Çünkü Siyavuş Paşa hanedanında sıkça büyüklerin isimlerinin çocuklara verildiği görülmektedir. Aile içerisinde sıkça "Abdullah ve Mehmet" isimleri kullanılmıştır. Sirozlu İsmail Bey'in babasının, oğlunun ve yeğenin adı Abdullah'tır. Diğer taraftan Sirozlu İsmail Bey'in ağabeyi olduğunu düşündüğümüz kişinin ve diğer oğlunun ismi de Mehmet'tir. Burada babanın isminin oğula verilmesi geleneği sürdürülmüştür.

Sirozî Mehmet Bey'in sefere katılmasından bir sene sonra Küçük Abdullah Ağa'nın⁸² yerine Siroz kazası âyanlığına getirildiği bilinmektedir.⁸³ Bu noktada Sirozî Mehmet Bey'in sefere katılması ve kaza âyanlığını elde etmesi sırasında yanında Sirozlu İsmail Bey'in de olması muhtemeldir. Osmanlı-Rus savaşında gösterdiği yararlılık sebebiyle boşalan görevler ve mansıpların birine Sirozlu İsmail Bey'in atanmış olması da ihtimal dâhilindedir. Zira 10 Ocak 1788 tarihli bir belgede Sirozlu İsmail Bey, geçmişte Osmanlı Devleti'nin girdiği seferlere "*esfar-ı sabıkaya*" katıldığından söz etmiştir. Osmanlı Devleti'nin 1788 yılından önce 1777 ve 1783 yılında Rusların Kırım'ı ilhak etmesiyle sefere hazırlandığı bilinse de uzunca bir savaş süreci yaşanmamıştır. Burada Sirozlu İsmail Bey'in "geçmişteki seferlere katıldım" şeklindeki ifadesinde 1768-1774 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşını kastetmiş olması kuvvetle muhtemeldir.⁸⁴

Sirozlu İsmail Bey, daha siyasi hayatının başlangıcında Osmanlı Devleti'nin Ruslara karşı giriştiği 1768-1774 savaşına ve bu savaşın sonuçları nedeniyle yaşanan pek çok değişikliğe tanık olmuştur. Bunlardan ilki, Sultan III. Mustafa'nın vefatıyla birlikte yerine kardeşi I. Abdülhamid'in tahta geçmesi olmuştur. İkincisi ve en önemlisi Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin yıllardır sefer için yaptığı harcamaların üstüne Ruslara savaş tazminatı ödemesi gerekmesidir. Bu durum devlet bütçesinde açık verilmesine neden olmuştur. Nitekim I. Abdülhamid, tahta yeni çıkmasına rağmen cülus bahşişi verememiştir. Osmanlı Devleti, artık mali bunalım devrine girmiştir. Mevcut gelirleriyle

⁸¹ Arşiv vesikasında Siroz sakinlerinden Mehmet Bey-zâde Abdullah Bey olarak geçmektedir. BOA, A. DVNSMHH.d, No. 193, Hüküm:137, 10 Şevval 1204 – 23 Haziran 1790.

⁸² Küçük Abdullah Ağa da Osmanlı-Rus savaşına katılmıştır. Bkz. Nagata, a.g.e., s. 106.

⁸³ Varol, aynı yer.

⁸⁴ BOA, A. DVNSMHH.d, No. 184, Hüküm:531, 1 Rebiülahir 1202 – 10 Ocak 1788.

giderlerini finanse edemeyeceği için 1775 yılında bir çeşit iç borçlanma usulü olan “Esham” uygulamasını başlatmıştır.⁸⁵

Savaşın sonucunda taraflar arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla birlikte Osmanlı Devleti yalnızca mali bunalıma girmemiş ayrıca Kırım’ın idaresini de kaybetmiştir. Antlaşmaya göre Kırım, müstakil bir hanlık haline getirilmiştir. Tatarlara hanlarını seçme hakkı tanınmış ve bununla beraber dinî bakımdan hilafet müessesesine bağlıklarını sürdürerek hutbenin padişah adına okunması kabul edilmiştir. Buna ilaveten her iki devletin de Kırım’ın iç işlerine karışmaması kararı alınmıştır.⁸⁶ Osmanlı Devleti’ne ağır sonuçları olan bu gelişmelere karşın Ruslar, Karadeniz’de ticaret hakkına sahip olmuş ve bu denizi bir Türk iç denizi olmaktan çıkarmıştır. Buna ilaveten Ruslar, Karadeniz’in kuzey kıyılarındaki topraklara çeşitli liman şehirleri kurarak uluslararası ticaretini geliştirmiştir.⁸⁷

Küçük Kaynarca Antlaşması ile muharip olan her iki devletin sorunları çözülememiştir. Osmanlı Devleti, Ruslara karşı giriştiği savaştan kaybettiklerini yeniden kazanma siyaseti gütmüştür. Rus Çariçesi II. Katerina ise kazanımlarına ek olarak dış siyasetinde yayılcı politikasına devam etmiştir.⁸⁸ Bu durum iki devlet arasında gerilimin sürmesine neden olmuştur. Böyle bir gerilim ortamı ve savaşın getirdiği mali yüklerin Osmanlı Devleti’nde yaşayan herkesi etkilemiş olduğu açıktır. Nitekim merkezi hükümet, seferler için asker temini ve taşrada vergilerin toplanması gibi hususlarda âyanlara daha fazla bağımlı hale gelmiştir. Bundan sonraki süreçte Sirozlu İsmail Bey, yaşadığı kazanın tek idarecisi olmak için diğer âyanlarla güç mücadelesine girişmiştir.

1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi’nin ardından Sirozlu İsmail Bey’in neler yaşadığına dair elde fazlaca veri bulunmamaktadır. Savaştan sonraki süreci ancak ileriki tarihlerde

⁸⁵ Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy. dan Tanzimat’a Mali Tarih)*, Alan Yayıncılık, İstanbul 1986, s. 74-79.

⁸⁶ Kemal Beydilli, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara 2002, s.526.

⁸⁷ İdris Bostan, “İzn-i Sefine Defterleri ve Karadeniz’de Rusya ile Ticaret Yapan Devlet-i Aliyye Tüccarları, 1780-1846” *Osmanlı Deniz Ticareti*, Küre Yayınları, İstanbul 2019, s.53-55. Ayrıca bkz. İdris Bostan, “Rusya’nın Karadeniz’de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu, 1700-1787”, *Osmanlı Deniz Ticareti*, Küre Yayınları, İstanbul 2019.

⁸⁸ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.31-33.

yazılmış arşiv kaynaklarından öğrenmekteyiz. Geçmişe dönük olarak bilgi veren kaynaklardan Enver Ziya Karal'ın eserinde kullandığı H. 1210 – M.1796 tarihli bir belgede, Balkanlarda yaşayan eşkıyalar sayılırken Sirozlu İsmail Bey'den de bahsedilmektedir.⁸⁹ Belgede, Sirozlu İsmail Bey hakkında “*bu dahi yirmi seneden berü yok olacak mel'unlardandır*”⁹⁰ denmektedir. Buradan devlet nazarında diğer güç peşinde koşan “mütegallibe” şeklinde tanımlanan âyanlar gibi Sirozlu İsmail Bey'in de daha 1776 yılından itibaren âyan olma faaliyetlerine giriştiği anlaşılmaktadır.

Sirozlu İsmail Bey'in devlet nazarında eşkıya olarak tanınmasına neden olan bir dizi hadise meydana gelmiştir. Bu hadiselerden Sirozlu İsmail Bey'in âyan olma mücadelesi ve bununla birlikte kendisi ile mültezim arasında geçen alacak verecek davası, geçmişe dönük bilinmeyen birçok hususu gün yüzüne çıkarmıştır. Öncelikle herhangi bir kazaya âyan olma süreci ele alındığında, kazalarda birden fazla güçlü kişinin “âyanın-eşrafın” eş zamanlı olarak birbirlerinin yakın ve civarında yaşadıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Burada 1780 yılından önce Siroz ve çevre kazaların güçlü isimleri arasında Siroz'da Abdullah Ağa⁹¹, Ali Bey⁹², Koçozzade Mustafa Ağa⁹³, Mühürdar-zâdeler⁹⁴ ve Siroz Kazası Voyvodası Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa⁹⁵ gibi âyanlara rastlanmaktadır. Buna ek olarak aynı tarihlerde, Siroz'a komşu olan Timurhisarı (Demirhisar) kazasında El-hac Mehmet Çavuş⁹⁶ ve Derviş Ali'nin,⁹⁷ yine civar kazalardan Nevrekop'ta El-hac Ali'nin⁹⁸ ve Menlik'te Talip Bey'in⁹⁹ âyan oldukları bilinmektedir. Bu âyanların çıkarları doğrultusunda rakiplerine karşı ortak mücadele ettikleri ve birbirleriyle ittifaklar kurdukları görülmektedir. Fakat bu ilişkiler her

⁸⁹ Enver Ziya Karal, *Selim III'ün Hatt-ı Humayunları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1999, s. 116-117.

⁹⁰ BOA, TS.MA.e No. 784/27, 29 Zilhicce 1210 – 5 Temmuz 1796.

⁹¹ 1777 yılına tarihlendirilen belgede, Abdullah Ağa'nın Kapıcıbaşı olduğu ve önceden Siroz kazasına âyanlık yaptığı görülmektedir. BOA, D. BŞM. MHF, No. 60-22, 29 Zilhicce 1190 – 8 Şubat 1777.

⁹² Abdullah Ağa gibi aynı tarihlerde Ali Bey de Kapıcıbaşı olup Siroz âyanlığı yapmaktadır. BOA, C. ADL. No. 80/4809, 29 Zilhicce 1190 – 8 Şubat 1777.

⁹³ Siroz kazasının mubayaacılığını yapmıştır. Muktedir âyanlardandır. BOA, AE. SABH I, No. 276/18515, Lef 7, 27 Ramazan 1193 – 8 Ekim 1779.

⁹⁴ Zikredilen diğer âyanlar gibi Mühürdar-zâdeler de Siroz'da yaşamaktadır. BOA, C. ADL, No. 60/3631, 4 Rebiülahir 1192 – 2 Mayıs 1778.

⁹⁵ 1779 yılında Siroz kazası voyvodalığını Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa yapmaktadır. BOA, C. ML, NO. 621/25582, 8 Şevval 1193 – 19 Ekim 1799.

⁹⁶ Arnavut asıllı olup belgelerde Çavuş Bey olarak bilinmektedir. BOA, C. AS, No. 1155/51390, 29 Safer 1185 – 13 Haziran 1771.

⁹⁷ Mehmet Çavuş ölünce yerine Timurhisar âyanı olmuştur. Fakat bu görevde uzun süre kalamamıştır. BOA, AE. SABH I, No. 276/18515, Lef 1, 27 Ramazan 1193 – 8 Ekim 1779.

⁹⁸ BOA, AE. SABH I, No. 351/24583, 9 Cemaziyelevvel 1192 – 5 Haziran 1778.

⁹⁹ BOA, AE. SABH I, No. 44/3136, 20 Rebiülevvel 1193 – 7 Nisan 1779.

zaman dostane olmamıştır. Bir kazada birden fazla güçlü âyanın yaşaması, beraberinde birtakım sorunları da getirmiştir. Çünkü âyanlık yalnızca seçim ile elde edilememiştir. Bunun dışında âyan olabilmek için âyan adayları arasında çatışma kaçınılmaz olmuştur. Neticede âyanlık zorla kazanılır bir hale gelmiştir.¹⁰⁰

Âyanlar, yaşadıkları bölgenin¹⁰¹ tek söz sahibi olabilmek için muhtelif nedenlerle birbirleri arasında güç mücadelelerine girişmişlerdir.¹⁰² Özellikle Siroz kazasının idaresini ele almak için Sirozlu İsmail Bey ile Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın birbirleriyle girdiği mücadele uzun yıllar sürmüştür. Dolayısıyla kazalarda mutlak gücü eline alan birisi çıkana kadar taraflar arasında çekişmeler devam etmiştir. Çekişmelerin sonuca ulaşamamasından ve birinin diğerine üstün gelmek istemesinden ötürü birbirlerini merkeze şikâyet etmişlerdir. Devlet ise işin sonucunu belirleyecek güç odağı olarak eline geçen arz ve ilamlardan hareketle sorunu çözmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Sirozlu İsmail Bey de benzer süreçlerden geçmiştir. Ancak, taşradaki güç odaklarının İstanbul'daki hamilerinin ve etkileşim içinde olduğu çevrelerin herhangi bir konuda sadrazam ve sultanın kanaati üzerinde etkili olduğunu unutmamak gerekir. Bu sebeple eşkıya ve fermanlı ilan edilmek bazen güç mücadelesinin doğal bir sonucu olmuştur. Yine bu sırada Rumeli Beylerbeyi Hakkı Paşa'nın dağlı eşkıyasına karşı sert ve acımasız bir takibat yürüttüğü malumdur. Dağlı eşkıyasını destekleyen âyanlar fermanlı ilan edildiği gibi gerekli yardımı yapanların da asi ilan edildiğine dair örnekler mevcuttur. Sirozlu İsmail Bey'in durumunu da bu merkezde değerlendirmek gerekir.

Sirozlu İsmail Bey'in 1776 yılından itibaren senelerce borcunu vermemesinden dolayı mültezimlerle alacak verecek davasına giriştiği görülmektedir. Buna göre Numan ve Mehmet Sadık Efendiler ortaklık kurarak Celepkeşan-ı Sofya Mukataasına bağlı Siroz ve

¹⁰⁰ Vera Mutaççieva, "XVIII. Yüzyılın Son On Yılında Ayanlık Müessesesi", *Tarih Dergisi*, (Çev. Bayram Kodaman), Sayı 31, İstanbul 1978, s. 166-169.

¹⁰¹ Âyanların bir kısmının, uzun zamandır âyanı olduğu kazada yaşadığı, bir kısmının ise sonradan âyanı olacağı kazaya yerleştiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Mesela Mühürdar-zâdeler ile Siyavuşpaşa-zâdeler gibi ailelerin uzun zamandır aynı kazada ikamet ettikleri görülmektedir.

¹⁰² Osmanlı Devleti'nin taşralarında yaşayan nüfuzlu kimseler buldukları kazalarda âyan olabilmek için birbirleri arasında güç-iktidar mücadelelerine girmişlerdir. Bu hususa verilebilecek örneklerden birisi 1784 yılında Rahova âyanlığını ele geçirmek için Zıştovili-zâde Mehmet Ağa ile Kozarko Hüseyin arasında gelişen iktidar mücadelesidir. Ali Yaycıoğlu, "Rahova 1784: 18. Yüzyıl Osmanlı Balkanlarında Katılım, Bilgi ve Güç", *Prof Dr Özer Ergenç'e Armağan*, (Ed. Ümit Ekin), Bilge Kültür Sanat Yayınları, s. 458-468.

Siroz'a tabi kazaların ağnam vergilerini toplamak için söz konusu olan yerlerin tahsildarlığını malikâne usulüyle uhdelere almışlardı. Müteşebbis ortaklar, reayadan alacaklı olduğu H. 1190–M. 1776 yılı için hesaplanan ağnam vergisi miktarını iltizama vererek peşinen Siroz Kassamı Feyzullah Ağa'dan almışlardır. Bu arada Feyzullah Ağa da aynı şekilde kendi üzerine aldığı iltizam gelirini başkalarına iltizam olarak taksim etmişti. Böylelikle ağnam vergisinin toplanması noktasında zincirleme bir ilişki ağı oluşturulmuştu. Bunun karşılığında ortaklar, gelirini iltizama verdiği Feyzullah Ağa'ya ağnam vergisini topladığı sırada dışarıdan kimsenin karışmaması için bir temessük vermişlerdi.¹⁰³ Fakat her şey önceden planlandığı gibi gitmemişti. 1782 yılına gelindiğinde Feyzullah Ağa, alacaklı olduğu mültezimlerden ağnam vergilerini toplayamadığından bahisle bu durumu bir dilekçeyle İstanbul'a arz etmiştir. Bu bağlamda şikâyetçi olduğu kişiler arasında ilerleyen tarihlerde Timurhisar Âyanı olarak gördüğümüz Sirozlu İsmail Bey de vardı. Feyzullah Ağa'nın Sirozlu İsmail Bey'in zimmetinden 2.200 kuruş ve ona tabi Zeynel Sipahi'den 1.200 kuruş, Siroz'da sakin Ömer'den 909 ve Doyran kasabasında oturan Davi adlı Yahudi'den ise 900 kuruş alacağı vardır. Kendisi defalarca alacaklı olduğu kişilerden borçlarını ödemesini istese de borçlular “bugün yarın” veririm diyerek borçlarını ödememekte çeşitli bahaneler ileri sürmüşlerdir. Buna mukabil Feyzullah Ağa, alacaklı olduğu parayı tahsil etmeleri için merkezden bir mübaşir ve Rumeli valisinin görevlendirilmesini istemiştir. Eğer bundan sonra yine borçlar tahsil edilmezse, davanın Rumeli Divanı'na taşınmasını talep etmiştir.¹⁰⁴

Sirozlu İsmail Bey'in ilk defa âyanlık faaliyetlerine Timurhisar'da başladığı görülmektedir. Menlik Âyanı Talip Bey, Timurhisar Âyanı Mehmet Çavuş Bey ve kardeşi Petriç Âyanı Osman gibi kişiler eşkıyalıklarından dolayı 1779 yılında Mora nizamına memur olan Cezayirli Gazi Hasan Paşa ve Selanik Valisi Abdi Paşa tarafından öldürülmüşlerdir.¹⁰⁵ Muhtemelen Sirozlu İsmail Bey bu sırada Hasan Paşa tarafından Timurhisar âyanlığına getirilmiştir. Bu durum bölgede yaşayan âyanlar arasındaki güç dengesini bozmuştur. Bu

¹⁰³ Numan ve Mehmet Sadık Efendi'nin Feyzullah Ağa'nın ağnam vergisini toplaması için yazdığı tahrirat tarihi, belgenin özette verilen tarihten farklıdır. Tahrirat tarihi: 3 Şaban 1189 – 29 Eylül 1775. Bkz. BOA, AE. SABH. I, No. 49/3512, Lef 1, 20 Safer 1196 – 4 Şubat 1782.

¹⁰⁴ BOA, AE. SABH. I, No. 49/3512, Lef 2, 20 Safer 1196 – 4 Şubat 1782.

¹⁰⁵ BOA, C. ML, No. 514/20972, 15 Cemaziyelevvel 1193 – 31 Mayıs 1779; Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya 1779 yılının ilkbaharında Mora'ya gitmesi ve buradaki Arnavutların yönetimine son vermesi emri verilmiştir. Kendisi yol üzerinde Makedonya'daki eşkıyaları da temizlemiştir. Mesela Siroz kazasında devlete baş kaldıran üç asiye öldürdüğü zikredilmektedir. Johann Wilhelm Zinkaisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (Çev. Nilüfer Epçeli), Cilt 6, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 50-51.

doğrultuda Çavuş Bey'in mirasını almak isteyen iki taraf ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi Çavuş Bey'in kardeşi İslam Bey diğeri ise Sirozlu İsmail Bey'dir.

Mehmet Çavuş Bey öldüğü vakit arkasında yalnızca Timurhisar'ın âyanlığını bırakmamıştır. Bunun yanında dört çocuk ve içinde çiftliklerin de olduğu önemli bir mal varlığı bırakmıştır. Osmanlı hükümeti ise geçmiş zamanlardan beridir uyguladığı üzere ölen kişinin muhalefatına el koymaktadır. Çavuş Bey'in öldükten sonra muhalefatını çıkarmak için İstanbul'dan mübaşir olarak Kapıcıbaşlarından Halil Ağa'yı göndermiştir. Fakat hükümet, Çavuş Bey'in çocuklarının küçük olmasını göz önünde tutmuş ve durumlarını gözeterek onlara babalarının muhalefatından 5.462 kuruş vermiştir. Halil Ağa, bu parayı yeni Timurhisarî Âyanı Sirozlu İsmail'e bir senetle birlikte çocukların yaşları büyüyene kadar muhafaza etmesi şartıyla vermiş ve İstanbul'a geri dönmüştür. Ancak Halil Ağa'nın neden Sirozlu İsmail Bey'i çocukların vasisi seçtiği bilinmemektedir. 1781 yılının sonunda Çavuş Bey'in kardeşi Mir İslam Bey, memleketi olan Florina'da kadıdan çocukların vasisi olduğu yönünde şahitlerin de imzasıyla bir senet almıştır. Aldığı senedi delil göstererek yetim çocukların asıl vasisinin kendisi olduğunu iddia etmiştir. Bunun yanı sıra, Sirozlu İsmail Bey'in çocuklara verilmesi gereken 1781-1782 yıllarına ait çiftliklerden gelen iki senelik mahsulleri vermediğini ve çocukların yiyecek içeceklerini ve giyeceklerini dahi bizzat kendisinin karşıladığını belirtmiştir. Son olarak İstanbul'dan İsmail Bey'e güç yetiremediği için Rumeli valisinin yardımıyla hem çocuklara miras kalan parayı hem de çiftliklerden gelen iki senelik mahsulâtı istemiştir. Bunun üzerine 27 Mayıs 1782'de işin aslının öğrenilmesi ve taraflardan hangisinin doğruyu söylediğinin araştırılması emredilmiştir.¹⁰⁶ İhtilafın ne şekilde sonuca ulaştığı arşiv belgelerinin eksikliğinden dolayı takip edilememiştir. Ancak burada açıkça görülmektedir ki Sirozlu İsmail Bey, Çavuş Bey'in ölümüyle birlikte 1779'da Timurhisar kazasının en güçlü âyanlarından birisi olmuştur. Çavuş Bey'in yerine âyanlığa geçmiştir. Ayrıca âyanlığı ele geçirmeden önce de belirli bir güç ve nüfuza sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim askerî veya dinî hangi sınıftan gelirse gelsin bir kişinin âyan sınıfına dâhil olabilmesi için öncelikle servet sahibi olması gerekmektedir. Mal bakımından zenginlik, kişiyi yalnızca vergi tahsilâtı için güvenilir bir konuma getirmemekte aynı zamanda o kişiyi devletin ve yerel halkın nazarında

¹⁰⁶ BOA, AE. SABH. I, No. 257/17266, 14 Cemaziyelahir 1196 – 27 Mayıs 1782.

diğerlerinden ayrı bir noktaya taşımaktaydı.¹⁰⁷ Sonuçta Mir İslam Bey'in yaşadığı bölgede ihtilafa düştüğü ancak Sirozlu İsmail Bey'in gücü karşısında aciz kaldığı görülmektedir.

Bu arada yaşananlardan Feyzullah Ağa'nın İstanbul'dan yardım istemesine rağmen uzunca bir müddet Sirozlu İsmail Bey'den alacaklı olduğu parayı tahsil edemediği görülmektedir. Üst üste İstanbul'a giden şikâyet dilekçelerine karşın hükümet ise sorunun çözülmesi için Siroz ve Timurhisar kadılarına ve Rumeli Kaymakamına yeni emirler göndermiştir. İstanbul ve taşra arasında gelip giden yazışmalardan yaşanan olaylar hakkında daha detaylı bilgilere erişilmektedir. 1782 yılının sonlarında İstanbul'dan gelen emirden Sirozlu İsmail Bey'in ve bahsi geçen diğer kişilerin Feyzullah Ağa'ya 6 yıldır borçlarını vermedikleri anlaşılmaktadır.¹⁰⁸ Bunun üzerine kendisinin yalnızca Feyzullah Ağa'ya borçlu olmadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda Divan-ı Hümayun Hâceganlarından Mehmet Emin'e de 6 yıldır biriken toplamda 2.000 kuruş borcunu ödememiştir. Bu seferki borcun ödenmemesi meselesinden güç kazanma uğruna mültezimlere borçlu tek âyanın Sirozlu İsmail Bey olmadığı ve çevre âyanların da aynı durumda oldukları görülmektedir. Mehmet Emin'in alacaklı oldukları arasında ilerleyen süreçte yaşanan olaylardan Sirozlu İsmail Bey'in de dostu olduğu anlaşılan Nevrekop kazasının eski âyanı Hacı Ali de vardır. Buradan hareketle taşrada yaşayan güçlü kimselerin bir şekilde birbirleriyle bağlantılı oldukları anlaşılmaktadır.¹⁰⁹ Ancak unutulmamalıdır ki buraya kadar alacak verecek davasındaki bilgilerin kaynağı, mültezimlerin merkeze yazdıkları şikâyetler ve merkezden sorunun giderilmesine dair gelen emirlerdir. Neticede her iki davada da devlet, taraflar arasındaki sorunun şer'i hukuk gözetilerek sükûnet içerisinde çözülmesini emretmiştir.¹¹⁰

Sirozlu İsmail Bey, 1782 yılında Timurhisar kazasının âyanlığını yaptığı ve aldığı borçları geri vermemesinden dolayı şikâyet edildiği sırada Siroz kazasında da benzer bir süreç yaşanmıştır. Yukarıda belirtildiği üzere Siroz kazasında da güçlü âyanlar bulunmaktadır. Fakat bunlar içerisinde Siroz kazasının voyvodalığını¹¹¹ yapmış olan Hacı

¹⁰⁷ Halil İnalçık *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV Âyanlar, Tanzimat, Meşrutiyet*, Türkiye, İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016, s. 83-84.

¹⁰⁸ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 38, Hüküm: 526, 10 Zilhicce 1196 – 16 Kasım 1782.

¹⁰⁹ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 38, Hüküm: 291, 1 Şevval 1196 – 9 Eylül 1782.

¹¹⁰ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 38, Hüküm: 521, 20 Zilhicce 1196 – 26 Kasım 1782.

¹¹¹ Voyvoda, Slavca kökenli bir kelime olup "Reis-Subaşı-Ağa" gibi muhtelif anlamlarda kullanılmaktadır. Osmanlı Devleti'ndeki has toprakları voyvodalara emanet, iltizam ve malikâne usulüyle verilmektedir. Bkz.

Veli oğlu Mehmet Ağa'nın Sirozlu İsmail Bey ile arasında yıllar süren düşmanlığı olması nedeniyle yeri ayrıdır. Bu noktada tıpkı Sirozlu İsmail Bey'in mültezimler tarafından şikâyet edilmesi gibi Siroz'da kazanın Naibi Seyyid Ahmet Ziyaeddin Efendi tarafından Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın da ahaliden fazlaca vergi topladığı ve maiyetindeki Arnavut eşkıyalarıyla birlikte ahalinin mallarını gasp etmesinden dolayı şikâyet edildiği görülmektedir. Bunun üzerine Sultan I. Abdülhamid, Ekim 1782 tarihinde Siroz kadısına gönderdiği bir emirde Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın öldürülmesini emretmiştir.¹¹² Ancak anlaşılan Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın taraftarlarının araya girip af istemeleriyle önceden verilen idam cezası, kısa bir süre sonra Lefkoşa'ya sürgüne gönderme cezasına çevrilmiştir.¹¹³ Neticede tekrar araya bilinmeyen birilerinin araya girmesiyle 15 Mart 1783'de Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa ve adamları, Siroz kazasına ayak basmaması şartıyla affedilmiş ve Mehmet Ağa'nın Siroz'daki eşyalarının oğullarına bırakılması emredilmiştir. Neticede 5 Eylül 1785'te Siroz naibinin araya girmesiyle Hacı Veli oğlu Mehmet'in Siroz kazasına girip çıkmasına izin verilmiştir. Fakat aradan çok fazla zaman geçmeden Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa için 1 Nisan 1786'da Limni adasına sürgün cezası çıkartılmıştır.¹¹⁴

Hacı Ali Başu, Eylül 1782 tarihinde Nevrekop âyanlığı yapmaktaydı. Bu sırada Nevrekop'da oturan Priştineli Selim Bey rüşvet ile söz konusu olan kazanın âyanlık buyrulduğunu almıştı. Ardından ahaliden zorla vergiler tahsil etmişti. Hatta suçsuz birkaç kişiyi de öldürtmüştü. Sonuçta Selim Bey'in eşkıyalığının sona erdirilmesi merkezden Rumeli Kaymakamına emredilmişti ve Nevrekop kazasının idaresine Beyzade (Sirozlu) İsmail Ağa vekil edilmişti. Buradan Sirozlu İsmail Bey'in daha Timurhisar âyanıken çevresinde bulunan kaza âyanlarıyla siyasi ilişkilerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Yaşadığı bölgenin dışındaki kazaların iç işlerinde etkin olmaya başlamıştır. Ardından Sirozlu İsmail Bey'in Nevrekop kazasından toplayacağı mubayaa bedeliyesinden fazla para tahsil ettiği tespit edilmiştir. Burada Nevrekop kazasından fazladan para tahsil etmesinden bahsedilirken Sirozlu İsmail Bey'in kırk gündür hapiste olduğundan söz edilmektedir. Sirozlu İsmail Bey ise kendisini fazladan aldığı 1.142 kuruşu "Nazıroğlu Haseki Hacı İbrahim'e vermiştim

Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 598; Baki Çakır, *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 23.

¹¹² BOA, A. DVNSMHH.d, No. 178, Hüküm: 693, 10 Zilhicce 1196 – 17 Ekim 1782.

¹¹³ BOA, A. DVNSMHH.d, No. 178, Hüküm: 694, 1 Safer 1197 – 6 Ocak 1783.

¹¹⁴ BOA, A. DVNSMHH.d, No. 178, Hüküm: 943, 1 Zilkade 1199 – 5 Eylül 1785.

deyü” savunmuş ve parayı ödemeye karşı çıkmıştır. Sultan tarafından nihayetinde Nevrekop kadısına gönderilen emirde, Sirozlu İsmail Bey’de olduğu düşünülen paranın, üzerinde bulunan emlakın veya akarının satılmasıyla tahsil edilmesi buyrulmuştur.¹¹⁵

Sirozlu İsmail Bey’in 1783 yılında nereye hapsedildiği ve ne zaman salıverildiği ile ilgili elimizde yeterli malumat yoktur. Kendisinin hapisten çıkarılmasından sonraki süreci de net olarak takip edememekteyiz.

Timurhisar kazası âyanlığını yaptığı sürede mültezimlik adı altında vergi tahsildarlığı yapan ve alacak verecek davalarının tarafı olan Sirozlu İsmail Bey’in para meselelerinde epeyce rol oynamasından dolayı kendisinin neler yaşadığı belgelerden takip edilebilmektedir. İstanbul’dan 1 Nisan 1786 tarihinde Rumeli Valisi ve Timurhisar kadısına gönderilen bir hükümdeki bilgiler Sirozlu İsmail Bey’in gücünün ne kadar arttığını göstermektedir. Belgeye göre Timurhisar kazasında yaşayan Celil Yazıcı adlı biri yaşamı süresince söz konusu kazada yaşayan çevresindeki kişilere bir senet karşılığı borç vermişti. Fakat Celil Yazıcı, 1776 yılında borçları tahsil edemeden vefat etmişti. Celil Yazıcı öldükten sonra alacaklı olduğu kişilerin borçlarını Celil’in çocuklarına ödemesi gerekmektedir. Fakat borçlular borçlarını ödemekte bahane uydurmuşlar ve işin sonunda ödemeyi reddetmişlerdi. Bu örnekte borçluların mütegalibe âyanlardan Sirozlu İsmail Bey’e dayanarak borçlarını ödemekten kaçındıkları anlaşılmaktadır. Burada Timurhisar kazasında yaşayan bazı kişilerin sıkıştıkları zaman kendilerine yardımcı olmaları için önemli bir güç unsuru olan kazanın âyanı Sirozlu İsmail Bey’e başvurdukları görülmektedir. Bu durum Sirozlu İsmail Bey’in fakir fukaraya karşı kendisine yakın olan kişileri koruması ve yukarıda bahsedilen alacak verecek davalarında yer alması neticesinde kendisinin “mütegalibe” olarak anılmaya başlanmasına sebep olmuştur.¹¹⁶

Birçok örnekte görüldüğü üzere âyanların mütegalibe sıfatıyla anılmaları, onların kaza yönetimine ve reayadan vergi toplanmasına karışmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kaza yöneticisi olarak kalabilmeleri ve rakip âyanları güç mücadelelerinde

¹¹⁵ BOA, A. DVNSAHKR.d,No. 39, Hüküm 485, 10 Cemaziyelevvel 1197 – 13 Nisan 1783.

¹¹⁶ BOA. A. DVNSAHKR.d,No. 41, Hüküm: 49, 1 Cemaziyelahir 1200 – 1 Nisan 1786.

yenebilmeleri için hiçbir zaman ellerindekiyle yetinmemeleri gerekmektedir. Çünkü âyanların müteşebbis olarak bir yerin gelirini iltizam yoluyla alması çoğunlukla başka birisinden borç almaları ve kefil göstermeleriyle mümkün oluyordu.¹¹⁷ Böylece kazalarda yaşayan güçlü aileler “eşraf”, âyanlar, kadılar, esnaflar, kazanın ihtiyarları, yeniçeriler ve hatta sarraflar ister istemez birbirleriyle sosyal, siyasi ve iktisadi ilişkiler ağı kuruyorlardı. Bu ilişkiler ağını özellikle iktisadî açıdan ele alan Ali Yaycıoğlu, merkezden taşraya kadar sermaye sahiplerinin zincirlemesine birbirlerine borçlandıklarını göstermiştir.¹¹⁸ Fakat bir âyan, diğer ortaklarıyla iktisadî bağlar kurup bir yerin gelirini ücreti mukabili iltizama almasına rağmen başka âyanların kanuna aykırı olarak söz konusu olan iltizama dışardan karışmasıyla mevcut durum bozulmuştur. Nitekim bazıları âyanlık buyrulduğunu alabilmek için valilere ve sadrazama para vermekten çekinmemiş ve kazanın yönetim işlerini yapmalarını kendilerinde tabi bir hak görmüşlerdir. Buna karşın devletin tutumu açıktır; hariçten kaza işlerine ve verginin toplanmasına karışan âyanların durdurulması siyaseti izlemiştir. Bu bağlamda devlet, 1786 yılında çıkardığı bir emirle kazalarda âyanlık sözünü “lafzını” kaldırdığını ve kazaların yönetimine halkın da seçimiyle Şehir Kethüdarları’nın getirilmesini emretmiştir.¹¹⁹ Ancak uygulamada, zamanla güçlenen âyanların kaza işlerine karışmaya devam etmelerinden ve (1787-1791) Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı’nın yaşanmasından dolayı başarısız olunmuştur. Gücünü pekiştiren Sirozlu İsmail Bey’in de yukarıda bahsedilen hususları birebir yaşadığı görülmektedir. İsmail Bey, Timurhisar kazası âyanlığından sonra Siroz kazasının âyanı olmaya çalışmıştır. Siroz kadısına giden hükümlerden yaşanan olaylar takip edilebilmektedir. Buna göre Sirozlu İsmail Bey, Siroz kazasında bulunan bazı yerlere fazla akçe verdim bu sebeple kazanın “*umur ve hususunu Subaşılık namıyla memurum diyerek*” kaza ahalisinin işlerine müdahale etmiştir.¹²⁰ Burada “*Subaşılık namı*” sözü için ayrı bir parantez açılmalıdır. Çünkü Sirozlu İsmail Bey’in Subaşı mevkisine atandığına dair elde veri yoktur. Kendisine “Subaşı” demesinin arkasındaki iddia

¹¹⁷ Sarraflar, vergi/iltizam sektörünü finanse eden önemli bir gruptur. Mültezim olacak birisinin kefil gösterme zorunluluğu getirilmiştir. Bu kefiller arasında sarraflar da bulunmaktadır. Nuran Koyuncu, “Osmanlı Devleti’nde Sarrafların Mültezimlere Kefillliği”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, Sayı 1, 2014, s. 301-304.

¹¹⁸ Âyanların da müteşebbis olarak katıldığı iltizam ve malikâne sistemine güçlerine göre yerel boyutta ya da elit sarraflardan kefil bulmaları gerektiği bilinmektedir. Bu durum yerel yönetici veya müteşebbis ile borçlanılan sarrafların bir çeşit bağ kurduğunu göstermektedir. Bu bağlamda ilerleyen bölümlerde görüleceği üzere Sirozlu İsmail Bey de sarraflarla aynı şekilde bir borç ilişkisi kurmuştur. Sarraflar hakkında bkz. Ali Yaycıoğlu, “Perdenin Arkasındakiler Osmanlı İmparatorluğunda Sarraflar ve Finans Ağaları Üzerine Bir Deneme”, *Journal of Turkish Studies*, (Ed. Cemal Kafadar – Gönül A. Tekin), Sayı 52, 2019, s. 383-385.

¹¹⁹ Âyanlık lafzının kaldırılma emrinden uzun süre geçmeden 1790 yılında vazgeçilmiştir. Özkaya, a.g.e., s.345-353.

¹²⁰ BOA, A. DVNSMHM.d No. 183, Hüküm:246, 1 Şaban 1200 – 30 Mayıs 1786.

muhtemelen Sirozlu İsmail Bey'in dedelerinden Siyavuş Paşa-zâde Mustafa Paşa'ya 1703'te verilen zeamet beratlarına dayanmaktadır. Çünkü beratlarda sultanlar, Mustafa Paşa'nın zeametindeki yerlerde haleflerinin Şubaşı olarak bilinmesini ve Subaşılıkla ilgili işlerde bu kişilere müracaat edilmesini emretmişlerdir.¹²¹ Sirozlu İsmail Bey, böylelikle Siroz ve çevre kazalarının yönetimini istemesinde kendisine bir meşruiyet atfetmiştir. Fakat sonuçta Sultan I. Abdülhamid, ahalinin aralarında seçtiği şehir kethüdasının kaza işlerine memur olmasını ve Sirozlu İsmail Bey'in ise buna müdahale etmemesini buyurmuştur.¹²²

Kazalarda âyanlık lafzının kaldırılması ve Sirozlu İsmail Bey'in Siroz kazası işlerine müdahale etmemesi hakkında emir çıktıktan sonra bir iki ay içerisinde yeni gelişmeler yaşanmıştır. Siroz kazasından İstanbul'a giden kadının ilamında ve ahalinin dilekçelerinde Sirozlu İsmail Bey'in kaza işlerinden elini çektiğini bildirdikleri görülmektedir. Fakat eşkıyalardan Siroz kazasını korumayı muktedir bir ağaya ihtiyaçları olduklarından bahsetmektedirler. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey'in "*hüsn-i haline*" değinerek kendilerini korumaya muktedir olduğunu söylemişlerdir. Burada Siroz kazasının kadısı ve ahalisi açıkça Sirozlu İsmail Bey'i savunmakta ve yönetimi ele almasını istemektedirler.¹²³ Siroz kadısının ilamının ve ahalinin mahzarının İsmail Bey'in talimatıyla hazırlandığına kuşku yoktur. Zira âyan, mutasarrıf, voyvoda ve mütesellimler bu dönemde taşradaki asıl güç unsurlarıdır. Ancak bundan dolayı hükümet, daha önceden Sirozlu İsmail Bey'in kaza işlerine karışmaması doğrultusunda emir göndermesine rağmen Siroz kazası ahalisinin Sirozlu İsmail Bey'i savunmalarını hoş karşılamamıştır. Muhtemelen merkezi hükümet bu talebin arkasında İsmail Bey'in olduğunun farkındaydı. Bu sebeple Sirozlu İsmail Bey'in "*Der 'Aliyye'ye ihzar edilmesi*" emredilmiştir.¹²⁴

¹²¹ Beratta zeamet için Müteferrika Mustafa Paşa'ya verilen "... *ze'amenti halef-i muma-ileyh Subaşı bilür Subaşılığa müte'allik umura müraca'ati muma-ileyhe ideler...*" denilmektedir. BOA, MFB,NO. 20, Zilhicce 1102- Ağustos, 1691; Ayrıca başka bir beratta "... *Mustafa Veled-i Siyavuş Paşa zide-mecduhuya tevcih olunub verdim ki zikr olunur ve buyurdum ki ba'de'l-yevm taht-ı yedinde olub tasarruf kulub şevkle vezaif-i hidematı Dergâh-ı Mu'allam Müteferrikalığıdır bî-kusur mer'i ve müe'ddi kıla ve ze'amenti halef-i muma-ileyhi üzerlerine Subaşı bilüb Subaşılığa müte'allik umurda müraca'at ideler ol-babda hiç ferd kâinen men-kân ve keyfe mâ-kân ve vechen mine'l-vücuuh ve sebeben mine'l-esbab mâni' olmağa...*" denilmektedir. BOA, MFB NO. 28, Zilhicce 1114 – Nisan 1703;

¹²² BOA, A. DVNSMHM.d No. 183, Hüküm:246, 1 Şaban 1200 – 30 Mayıs 1786.

¹²³ Âyanların yerel iktidarı ellerine geçirmeleri sırasında kaza kadılarıyla birlikte iş birliği yaptıkları bilinmektedir. Halil İnalcık, a.g.e., s. 84-85.

¹²⁴ BOA, A. DVNSAHKR.d,No. 41, Hüküm: 347, 10 Şevval 1200 – 6 Ağustos 1786.

Sirozlu İsmail Bey'in neden İstanbul'da huzura çıkarılma isteğinin olduğu Siroz kazasına mübaşir olarak Mehteri Hasan Ağa'nın gitmesiyle anlaşılmıştır. İstanbul'dan taşraya sürekli yazışmalar yapılmıştır. Ancak elimizdeki belgeler yalnızca İstanbul'dan Siroz kadısına ve bölgeye gönderilen mübaşire giden emirlerden oluşmaktadır. Siroz'dan İstanbul'a gönderilen dilekçelerin "arzuhallerin" içeriğine ancak söz konusu belgelerdeki ifadelerden ulaşmaktayız. Buradan hareketle öncelikle üzerinde durulması gereken husus, Sirozlu İsmail Bey'in hem askeri kuvvet hem de maddi açıdan gücünü Timurhisar kazası âyanıyken arttırmasıdır. Gücünü arttırmasından sonra Siroz kazasının âyanlığını istediği görülmektedir. Bu bağlamda Timurhisar'dan tekrar Siroz kazasına taşınarak yerleşmiştir. Siroz kazasının söz sahibi olmak istemesi, oradaki güç dengesini bozmuştur. Kazanın yönetiminde kadı, âyanlar, mültezimler ve ileri gelenler varken kendisinin de bunların arasına katılmak istemesi kazada kargaşaya neden olmuştur. Bu kargaşa sırasında birbirlerine düşman taraflar oluşmuştur. Kargaşanın sonuca bağlanamadığı durumlarda güçlü ya da güçsüz olan tarafın İstanbul'dan yardım istediği görülmektedir. Zira satır aralarından anlaşılan, âyanlık lafzı kaldırıldığı ve kaza işlerine âyanların karışmaması yollu emirlerin çıktığı süreçte bu emre uymayan Sirozlu İsmail Bey'in İstanbul'a şikâyet edilmesi, ona karşıt bir grubun olduğunu göstermektedir. İki hizbin olduğu sırada Sirozlu İsmail Bey'e güç yetiremediklerinden dolayı sultana başvurdukları açıktır. Diğer taraftan iki grupta birbirlerine düşman olanlar kadar işbirlikçilerinin de olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim Siroz kadısı ve ahaliden bazı kişiler, kazayı Arnavut eşkıyalarından korumaya muktedir Sirozlu İsmail Bey'den başka kimsenin olmadığından bahisle kendisinin İstanbul'a padişahın huzuruna getirilmekten affedilmesini istemişlerdir. Bu talebin de Sirozlu İsmail Bey vasıtasıyla oluşturulduğu muhakkaktır. Fakat devlet, önceden eline ulaşan şikâyetlere odaklanmış ve güçsüz tarafın ezilmesini önlemeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Siroz'a gönderilen mübaşirden ısrarla Sirozlu İsmail Bey'i huzura getirmesi istenmiştir. Bunu yaparken eğer bir muhalefetle karşılaşılırsa, Sirozlu İsmail Bey'in hakkından gelineceği belirtilmiştir. Hatta emre itaatsizlik durumunda mübaşirin dahi cezalandırılacağı söylenmiştir.¹²⁵

Sirozlu İsmail Bey'in İstanbul'a ihzarı hususu ciddi bir mesele haline gelmiştir. Siroz kadısının Babialı'ye gönderdiği ilk ilam yetersiz olunca bu sefer Siroz'a civar kazaların

¹²⁵ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 41, Hüküm: 445, 20 Zilkade 1200 – 14 Eylül 1786.

kadıları ve naipleri tarafından tekrar Sirozlu İsmail Bey'in affedilmesi doğrultusunda yazılar gitmiştir. Buna ilaveten Siroz'da bulunan mübaşir Mehteri Hasan Ağa dahi aynı şekilde İstanbul'a affedilme dilekçesi göndermiştir. Bu noktada dikkati çeken Sirozlu İsmail Bey'in daha Siroz kazası âyanı olmadan hem Siroz kadısını ve diğer çevre kaza kadılarını hem de İstanbul'dan gönderilen mübaşiri kendi tarafına çekecek güçte olmasıdır. Buna mukabil üst üste İstanbul'a ulaşan dilekçelerden olacak ki Sultan I. Abdülhamid, 3 Eylül 1786'da Sirozlu İsmail Bey'i “âyanlık umuruna kat'an müdahale etmemek şartıyla” İstanbul'a huzuruna getirilmesi kararından vazgeçmiştir. Ayrıca mübaşirin orada işi kalmadığından geri dönmesini emretmiştir. Bu aynı zamanda Sirozlu İsmail Bey'in affedilmesi anlamına gelmektedir. Nitekim Sirozlu İsmail Bey'in istediği olmuştur.¹²⁶

Siroz kazasında arkasına birçok taraftar toplayan Sirozlu İsmail Bey tam bu sırada Siroz Kalemî Enfiye Eminliği'ne getirilmiştir. Söz konusu belgede ilk defa İsmail Bey'i tanımlarken Siroz eşrafından olduğu belirtilmiştir.¹²⁷ Ancak Siroz kazası daha önce âyanlığını yaptığı Timurhisar kazasından büyük bir yerdirdir. Buranın âyanlığını ele geçirme mücadelesinde kendisine yeni rakipler edinmiştir. Bu rakiplerin isimleri zaman geçtikçe ortaya çıkmıştır. Önceki şikâyetlerin bir uzantısı daha 1787 yılının başlangıcında yaşanmıştır. Buna göre Siroz kazası ahalisi, Sirozlu İsmail Bey'in kazanın âyanlığı iddiasında bulunarak yedi ay zarfında reyadan 600 kese akçe tahsil ettiğinden ve rüşvet ile kadıları kendi tarafına çektiğinden şikâyetçi olmuştur. Siroz'da yaşayan köy ahalisi Sirozlu İsmail Bey'in zulmünden vatanlarını terk ettiklerinden bahsetmişlerdir. Buna karşı gelmeye güçleri yetmediğinden Sultan I. Abdülhamid'den yardım istemişlerdir. Sultan ise Selanik Mutasarrıfı olan vezire ve Selanik mollasına birer hüküm göndererek taraflar arasında sorunun çözülmesi için Selanik'te bir mahkemenin kurulmasını emretmiştir. Hem Sirozlu İsmail Bey'i hem de şikâyetçi ahaliyi Selanik'te yapılacak olan mahkemeye götürmek ve onlara nezaret etmek üzere Sadrazam yeni Kapıkethüdası Mustafa Sait Ağa'yı görevlendirmiştir. Son olarak işin aslını öğrenmek isteyen Sultan I. Abdülhamid, Selanik'te yapılacak mahkemede Sirozlu İsmail Bey'in suçlu çıkması halinde o taraflarda bir yere hapse atılmasını emretmiştir. Selanik'te taraflar arasında davanın nasıl sonuçlandığını yaşanan

¹²⁶ Siroz kadısına ve mübaşire giden bu hükümde ayrıca Sirozlu İsmail Bey'in “*devam-ı 'ömr ü devlet-i padişahi iddi'asına muvazebet*” ettiğinden söz edilmiştir. BOA, A. DVNSAHKR.d,No. 41, Hüküm: 461, 20 Zilkade 1200 – 14 Eylül 1786.

¹²⁷ Belge restorasyonda olduğundan dolayı aslına ulaşılamamıştır. Ancak belgenin özetindeki bilgilerden yararlanılmıştır. Bkz. BOA, C.ML. No. 739/30159, 9 Zilkade 1200, 3 Eylül 1786.

olaylardan dört ay geçtikten sonra Mustafa Sait Ağa'nın sadarete gönderdiği bir yazıdan öğrenmekteyiz. Burada Sirozlu İsmail Bey'den sürekli kimlerin şikâyetçi olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Hacı Veli oğlu Abdullah Ağa'dır¹²⁸ ve zeameti dâhilinde olan köylerden Sirozlu İsmail Bey'in 3.500 kuruş aldığını iddia etmiştir. Diğer Timur oğlu Sait Ağa'dır. Bu kişi de aynı şekilde Sirozlu İsmail Bey'in Siroz kazası ahalisinden 50 kese akçe tahsil ettiğini söyleyerek davacılarından birisi olmuştur. Davaya gelindiğinde Siroz kazası ahali, sultandan Sirozlu İsmail Bey'in Siroz ve Timurhisar kazalarını Arnavut eşkıyalardan koruması işine ferman ile memur olduğundan Selanik'e gitmesinin affedilmesi ve yerine bir vekil göndermesine izin verilmesini istemiştir. Sultanın bu izni verdiği ve vekil olarak Nakibüleşraf Kaymakamı Abdullah Efendi'nin Selanik'e gittiği görülmektedir. Davanın sonucunda Hacı Veli oğlu Abdullah Ağa ile Timur oğlu Sait Ağa'nın iddialarının asılsız olduğu ortaya çıkmıştır. Önceden devletin gönderdiği emir üzere Siroz kazasının Şehir Kethüdalığı'na Hasan Ağa'nın atandığı ve zikrolunan kişilerden parayı bu kişinin tahsil ettiği bildirilmiştir. Paranın tahsiline Sirozlu İsmail Bey'in müdahalesi olmadığından söz edilmiştir. Buna Selanik'te davaya gelen ahali, reaya ve kocabaşlar da tanıklık etmişlerdir. Ayrıca, Sirozlu İsmail Bey'den hoşnut olduklarını beyan etmişlerdir. Diğer taraftan Sirozlu İsmail Bey'den şikâyetçi olanlardan birisi davaya gelmemiştir. Nihayetinde arabulucuların aracılığıyla taraflar arasındaki dava sona erdirilmiştir.¹²⁹

Selanik'teki davaya Sirozlu İsmail Bey'in neden gidemediğinin ayrıntıları Menlik kazasında meydana gelen hadiselerden anlaşılmaktadır. Âyanlık lafzının kaldırılması ve kazanın yönetimine âyanın yerine şehir kethüdalarının getirilmesi emri yalnızca Siroz kazasındaki mevcut dengeyi bozmamıştır. Bunun yanında Menlik kazasında da Sirozlu İsmail Bey'in Siroz'da yaşadığı olaylara benzer hadiseler meydana gelmiştir. Buna göre Haremeyn-i Şerifeyn Mukataası,¹³⁰ Sultan II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan'ın kızı Zahide

¹²⁸ Sirozlu İsmail Bey'in rekabete girişikleri kişiler arasında Hacı Veli oğulları ayrı bir yer tutmaktadır. Bu konu ayrıca ele alınacaktır.

¹²⁹ Davanın sonuçlanması için Kethüda Mustafa Sait Ağa'nın merkeze yazdığı dilekçe tarihi; 25 Recep 1201 – 13 Mayıs 1787'dir. BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 41, Hüküm 711, 20 Rebiülevvel 1201 – 10 Ocak 1787.

¹³⁰ Osmanlı Devleti'nde Müslümanların kutsal kentleri olan Mekke ve Medine şehirlerinden söz edilirken "Haremeyn" tâbiri kullanılmıştır. Osmanlı sultanlarının kutsal olan bu kentlerin ihtiyaçlarını gidermek için yardımda buldukları bilinmektedir. Ayrıca kentlerin ihtiyaçlarının giderilmesi adına Fatih Sultan Mehmet döneminde, Edirne ve civarında (1460-1461 yıllarında) Haremeyn vakıfları kurulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda bir Rumeli kazası olan Menlik'in de mukataa gelirlerinin bir kısmının buraya tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Ahmet Akgündüz, "Anadolu ve Rumeli Vilayetlerindeki Haremeyn-i Şerifeyn ve Kuds-i Şerif Vakıflarının Varidat ve Masarifatı (1650-1651)", *Rifat Özdemir'e Armağan*, (Ed. Rahmi Doğanay-Ahmet Çelik ve Fatih Özçelik), Hiper Yayınevi, İstanbul 2018, s. 159.

Hanım'ın¹³¹ üzerinde malikâne usulüyle işletilmektedir. Bu mukataanın altı senedir voyvodalığını Menlik'te oturan Abdulkuddüs Ağa yapmaktadır. Abdulkuddüs Ağa, Menlik kazasının hanedanlarından olup bölgede sözü geçer biridir. Menlik kazasının âyanı olma iddiasında bulunmaktadır. Fakat 1786 yılında İstanbul'dan âyanlık lafzının kaldırılıp kazaların idaresine ahalinin seçtiği şehir kethüdalarının getirilmesi emrinin çıkması Menlik kazasında karışıklara yol açmıştır.¹³² Bu doğrultuda Timurhisar kadısı, İstanbul'a gönderdiği ilamda Abdulkuddüs Ağa'yı ahaliye zulmetmesi nedeniyle şikâyet etmiştir. Buna ilaveten Abdulkuddüs Ağa'nın Menlik kazasına ahalinin seçimiyle şehir kethüdası olarak atanan El-hac Salih Ağa'nın evini basarak elinde bulunan Menlik cizye gelirinin bir kısmını yağmaladığını söylemiştir. Bu durum Abdulkuddüs Ağa ile El-hac Salih Ağa'yı birbirini düşman yapmış ve aralarında güç mücadelesi çıkmasına sebep olmuştur. Diğer taraftan El-hac Salih Ağa, Menlik kazası cizye gelirini iltizama alan Aşçızade Ahmet ile bir olup Sirozlu İsmail Bey'e dayanarak Abdulkuddüs Ağa'nın üzerine gitmişler ve bu sırada ahaliyi de perişan etmişlerdir. Birbirlerine saldırmaya kadar varan âyanların güç mücadelelerine karşın devlet, tarafları barıştırmak ve bu mümkün olmazsa sürgüne yollamak için bölgeye mübaşir olarak El-hac Hasan'ı göndermiştir. Beraberinde Menlik kadısına hitaben İstanbul'dan bir emirle gelen El-hac Hasan, herkesin bulunduğu yerde emri okumuştur. Emirde, El-hac Salih'in devlete itaatten çıktığı söylenmiştir. Bu yüzden Menlik kasabasını terk ederek Menlik'e bağlı Gradişçe Köyüne gitmesi emredilmiştir. Fakat El-hac Salih, emir olunan yere gitmeyip Timurhisari'nde bulunan Sirozlu İsmail Bey tarafına doğru gitmiştir. Yol üzerinde Menlik kasabasına yakın olan çiftlikleri yağmalamıştır. Sirozlu İsmail Bey'i arkasına alan El-hac Salih Ağa, yeniden Abdulkuddüs Ağa ile çatışmaya girişecekken araya Mübaşir El-hac Hasan girmiştir ve tarafların arasını bulmaya çalışmıştır. Bu arada Timurhisar kadısının El-hac Salih taraftarı olarak sadarete ilamlar yollamasına karşın Siroz kadısı da Abdulkuddüs Ağa taraftarı ilamlar yazmıştır. Ayrıca reayanın Rumca yazdığı dilekçede El-hac Salih Ağa'dan şikâyetçi olunmuştur. Burada hükümet, kimin haklı kimin haksız olduğu anlaşılmadığından Rumeli Valisi Vezir Seyyid Mehmet Paşa'ya işin aslını öğrenmesini içeren bir emir göndermiştir.¹³³ Sonuçta ne yaşandığı ve tarafların arasının nasıl bulunduğu arşiv belgeleri eksikliğinden takip edilememektedir. Fakat Sirozlu İsmail Bey'in çalınan

¹³¹ BOA, TS. MA. e, No. 727/2, 20 Şevval 1203 – 14 Temmuz 1789.

¹³² BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 41, Hüküm: 760, 29 Rebiülahir 1201 - 18 Şubat 1787.

¹³³ BOA, C. DH, No. 274/13696, 20 Cemaziyelevvel 1201, 10 Mart 1787.

cizyeyi geri alarak cizyedara teslim ettiği ve El-hac Salih Ağa'nın kendisini savunmak için İstanbul'a gittiği bilinmektedir.¹³⁴

Timurhisar, Menlik ve Nevrekep kazaları âyanlarıyla siyasi ilişkiler kuran Sirozlu İsmail Bey, Siroz kazası âyanlığını elde etmeyi amaçlamıştır. Kazanın en güçlü âyanı olabilmek için maiyetinde sekban tutmak ve bölgenin gelir kaynaklarını ele geçirmek zorundaydu. Bunu yapabilmesi için sarraflar, yerel hanedanlar ve İstanbul elitleri gibi sınıflardan borç para ve siyasi destek aldı. Bu borç parayı ve desteği sağlayacak olan kişi Divan-ı Hümayun Hâceganlarından El-hac Memiş Efendi olmuş ve Siroz İhtisap Mukataası ile Siroz kazasına bağlı Urlak [Orlak] Mukataasının işletmesini üstlenmiştir. Buna mukabil El-hac Memiş Efendi, 1786-1787 yılında (H. 1201) söz konusu mukataaların işletmesini Siroz kazası voyvodası ve bölgenin en güçlü âyanı olan Sirozlu İsmail Bey'e kefil olarak vermiştir.¹³⁵ Fakat Sirozlu İsmail Bey, daha voyvoda olduğu yıl (1786-1787) Siroz kazası ahalisinden zorla kendi adına fazladan 645 kese akçe alması sebebiyle sadarete şikâyet edilmiştir. Ahali, Sirozlu İsmail Bey'in başına topladığı sekbanların yaptıklarından yakınmış ve vergi verecek güçlerinin kalmadığını İstanbul'a bildirmiştir. Ayrıca bu sırada Divan-ı Hümayun Çavuşbaşı olan Mir Es-Seyyid Numan, Sirozlu İsmail Bey'e borç verdiği 6.363 kuruşu tahsil edememiştir. Sirozlu İsmail Bey'e kefil olan El-hac Memiş de verdiği mukataaların iltizam bedellerinin bir kısmını alamamıştır. Bu yaşananlardan dolayı Sultan I. Abdülhamid, Sirozlu İsmail Bey'in âyanlıktan azledilerek Siroz kazasından uzak bir yere sürgüne gönderilmesini emretmiştir. Emri yerine getirmek üzere İstanbul'dan bir mübaşir yollanması kararlaştırılmıştır. Sirozlu İsmail Bey'in sürgüne yollanması kararıyla ilgili bilgilerin geçtiği vesikada Siroz kadısına gönderilmiş iki ayrı hüküm bulunmaktadır. 408 numaralı hükümde Sirozlu İsmail Bey'in sürgüne yollanması emri vardır. Fakat bu emrin üstü çizilmiştir. Ardından gelen 409 numaralı hükümde ise Sirozlu İsmail Bey'in Es-Seyyid Numan'a olan borcu üzerinde durulmuştur.¹³⁶

Sirozlu İsmail Bey'in borçlarını ödeyememesinin ve halktan fazla vergi toplamasının nedeni maddi gücünün yetmeyeceği riskli işlere girişmesidir. Burada Sirozlu İsmail Bey,

¹³⁴ Tarafların arasının bulunmasıyla ilgili son dilekçenin tarihi 4 Recep 1201, 22 Nisan 1787'dir. BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 41, Hüküm: 809, 10 Cemaziyelevvel 1201, 28 Şubat 1787.

¹³⁵ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 42, Hüküm: 490, 10 Safer 1202, 21 Kasım 1787.

¹³⁶ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 42, Hüküm: 408-409, 10 Muharrem 1202, 22 Ekim 1787.

iltizama aldığı Siroz'daki mukataaları hizmetinde olan Ali Yazıcı adlı kişiye iltizama vermiştir. Ancak bu kişiden iltizam bedelinin yarısını alabilmiş ve diğer yarısı Ali Yazıcı'nın zimmetinde kalmıştır.¹³⁷ Diğer taraftan Sirozlu İsmail Bey'in kethüdası Şerif, El-hac Memiş'e olan iltizam borcunu (14.133,5 kuruşu) ödeyeceğine kefil olmuştur. Fakat Kethüda Şerif'in de bu borcu ödemediği görülmektedir.¹³⁸ Buna ilaveten sadece Siroz'da iltizama alınan yerler için değil aynı zamanda Timurhisar kazasındaki mukataa işletmeleri yüzünden de kargaşa ortaya çıkmıştır. Sirozlu İsmail Bey, Timurhisar kazasındaki mukataaların işletmesine kendi adamı olan Abdullah'ı getirmiştir. Ancak kendisinin 22 Ekim 1787 tarihinde Limni Adasına sürgüne gönderilme kararının çıkması, Timurhisar mukataalarını işleten malikâyecileri yani Babüssaade Ağası Osman ile Hazine-i Hümayun Kethüdası Süleyman'ı kaygıya düşürmüştür. Fakat Sirozlu İsmail Bey'in âyanlıktan azledilmesi ve sürgüne gönderilmesi kararından sonra çevredeki âyanlar, Sirozlu İsmail Bey'den korkmaları sebebiyle Siroz kazasındaki mukataaları deruhte etmeye cesaret edememişlerdir.¹³⁹ Burada durum, Sirozlu İsmail Bey'in Timurhisar âyanlığı sırasında borcunu ödeyememesinden farklıdır. Artık kendisinin borçlandığı ve geri ödemediği meblağ iyiden iyiye artmıştır. İstanbul'daki malikâyecilerin Siroz ve Timurhisar taraflarından işlettikleri mukataaların iltizam bedellerini alamaması, Sirozlu İsmail Bey'in Limni Adası'na sürgüne gönderilmesine sebep olmuştur.¹⁴⁰

Sultan I. Abdülhamid, 1787 yılının sonlarına doğru yukarıda bahsi geçen sebeplerden dolayı Sirozlu İsmail Bey'i Limni Adasına sürgüne götürme görevini Kapıcıbaşılarından Mehmet Ali Ağa'ya vermiştir. Mehmet Ali Ağa'nın Siroz kazasına gelmesiyle bir dizi olaylar silsilesi yaşanmıştır. Buna göre Sirozlu İsmail Bey, sürgüne gönderilmeyi kabul etmemiştir. Taraftarlarının desteğine başvurmuş ve Siroz kazası ve çevre kazaların kadılarına rüşvetler vererek kendisinin affedilmesi taleplerini içeren dilekçeleri İstanbul'a göndertmiştir. Bu durum, İstanbul'da sadarettten çıkan sürgüne gönderilme emrine karşı gelinmesi şekliyle yorumlanmıştır. Dolayısıyla emir dinlemeyen Sirozlu İsmail Bey'in sürgün cezasının yerine idam fermanı çıkartılmıştır.¹⁴¹ Burada padişah emrine rağmen

¹³⁷ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 42, Hüküm: 455, 1 Safer 1202, 12 Kasım 1787.

¹³⁸ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 42, Hüküm: 490, 10 Safer 1202, 21 Kasım 1787.

¹³⁹ Bu hükmün de üstü çizilmiştir. BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 42, Hüküm: 484, 10 Safer 1202, 21 Kasım 1787.

¹⁴⁰ Sirozlu İsmail Bey'in Limni'ye sürgün cezası için bkz. BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 42, Hüküm: 484, 10 Safer 1202, 21 Kasım 1787.

¹⁴¹ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 178, Hüküm: 1078, 10 Safer 1202 – 21 Kasım 1787.

yaşadığı bölgenin en güçlü âyanı olma yolunda giden Sirozlu İsmail Bey'in kolayca cezalandırılmadığı görülmektedir. Fakat Sultan I. Abdülhamid, önceden verdiği emrin uygulanmasında ısrarcı olmuştur. 1788 yılının başlarında kaleme aldığı beyaz üzerine Hatt-ı Hümayununda, Sirozlu İsmail Bey'in yaşadığı Siroz kazası ve çevresindeki kazalarda kargaşaya neden olduğunu bildiğinden bahsetmiştir. Bu sebeple mutlaka cezalandırılmasını buyurmuştur. Aksi takdirde zikrolunan yerlerin aynı "Arnavutluk'a" döneceğini söylemiştir. Hattın sonunda Sirozlu İsmail Bey'e söz geçirilememesinin ardında ona sahip çıkanların olması gerektiğini yazmış ve bunun araştırılmasını emretmiştir.¹⁴² Burada Sultanın İşkodra Mutasarrıfı Buşatlı Mahmut Paşa'yı ve onun yol açtığı olayları kastettiği açıktır.¹⁴³

Sultanın emri üzere Siroz'da bulunan Kapıcıbaşı Mehmet Ali Ağa'nın Sirozlu İsmail Bey'e güç yetirememesi sonucu İstanbul'dan yeni kararlar alınmıştır. Bu kararların özünde Sirozlu İsmail Bey'in huyuna gidilerek kendisinin kandırılması ve fırsatı bulununca öldürülmesi bulunmaktadır. Bunun için merkezden [Kethüda-yı Çakeri tarafından] Sirozlu İsmail Bey'e uydurma bir mektup gönderilmiştir. İçeriğinde kendisine uzun yıllardır Siroz kazasında atalarının yaşadığından (sen öteden berü ol-havalide ced-be-ced hanedansın) ve bu kişilerin Osmanlı Devleti'ne sadık olduklarından bahsedilmiştir. Yine mektubun devamında Sirozlu İsmail Bey'in atalarının devlete karşı sadakati bilinirken bunun aksine davranması eleştirilmiştir. Ancak Sultan I. Abdülhamid'den suçlarının affedilmesini dilediğini ve Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşına 500-600 asker ile kendisini sefere tayin etmelerini istediğini içeren bir dilekçe göndermesiyle ölüm cezasından kurtulabileceği söylenmiştir. Bu nasihat mektubu üzerine Sirozlu İsmail Bey, affedilmek için söylenileni yapmıştır. Sultana 750 asker ile sefere katılıp Osmanlı Devleti'ne olan sadakatini göstereceğini bildiren bir yazıyı İstanbul'a göndermiştir. Diğer taraftan Sirozlu İsmail Bey'e sahip çıkan olup olmadığı araştırılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda böyle birisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Nihayetinde merkezden Sirozlu İsmail Bey'in Vidin Seraskeri

¹⁴² BOA, AE. SABH. I, No. 2/200, 10 Receb 1203 – 6 Nisan 1789. Burada içerisinde herhangi bir tarih ibaresi bulunmayan arşiv belgesi yanlış tarihlendirilmiştir. Belgedeki geçen olay ve kişilerden bu belgenin tarihinin Aralık 1787 olması gerektiği anlaşılmaktadır.

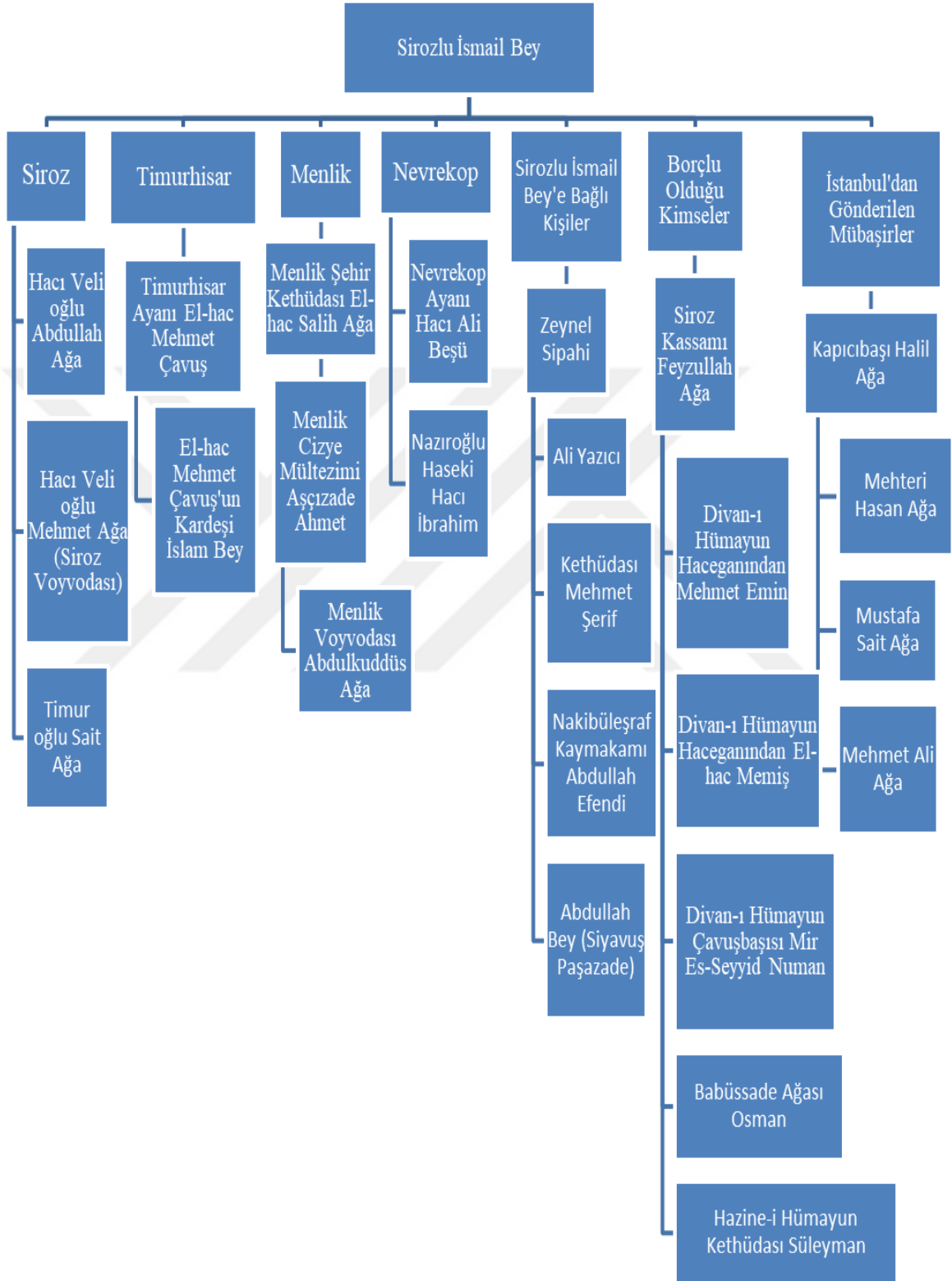
¹⁴³ Osmanlı tarihinde Buşatlı ailesi uzun yıllar İşkodra kazası merkez olmak üzere günümüz Arnavutluk'unun idareciliğini yapmıştır. Fakat Buşatlı ailesinden Kara Mahmut Paşa, elindeki kazalarla yetinmemiş ve Karadağ bölgesindeki Podgorica ve İşboz gibi kazaları hükümranlılığı arasına katmaya çalışmıştır. Ayrıca diğer Arnavut hanedanlarıyla güç mücadelesine girişmiştir. Buna karşın Osmanlı merkezi hükümeti ise Arnavutlukta yaşayan Kara Mahmut Paşa'ya söz geçirememiştir. Mustafa Bilge, "Kara Mahmud Paşa 1742-1796", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri Tiran- Arnavutluk (4-7 Aralık 2003)*, Birmat Matbaacılık, İstanbul 2006, s. 489-501.

maiyetine 500 asker ile katılması şartıyla affedileceği hakkında bir emir çıkmıştır. Emri götürmek ve Vidin'e yolculukta eşlik etmek üzere İstanbul'dan silahtar tayin edilmiştir. Fakat bu silahtara ayrıca Vidin'e giderken yol üzerinde bir fırsatını bularak Sirozlu İsmail Bey'i öldürmesi emredilmiştir. Burada Sultan I. Abdülhamid, Sirozlu İsmail Bey ile ilgili "Yaramaz cezasını bulsun da ne yüzden bulur ise mâni değil..." demiştir.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Belgenin tarihlendirilmesinde yapılan hata bir önceki kullanılan belgeyle aynıdır. Bu belgenin tarihinin de Aralık 1787 olması gerekmektedir. BOA, AE. SABH. I No. 2-200, 10 Receb 1203 – 6 Nisan 1789.

Tablo 2.

1774-1787 yılları arasında Sirozlu İsmail Bey'in sosyal, siyasi ve iktisadi ilişkiler kurduğu kişiler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİROZLU İSMAİL BEY'İN YÜKSELME DEVRİ

Osmanlı Devleti'nde âyanlar, kaza ahalisinden fazla vergi tahsil etmeleri sebebiyle İstanbul'a sürekli şikâyet edilmişlerdir. Dolayısıyla âyanlar, vergi tahsildarlığıyla zenginleştikleri sırada kalebentlik veya idam cezalarına çarptırılmışlardır. Ancak Osmanlı Devleti'nin düşman devletlerle savaşa girişmesi ya da Anadolu ve Rumeli'de eşkıyalık sorunlarıyla uğraşması, söz konusu âyanların gücünü kullanma ihtiyacını doğurmuştur. Nitekim Osmanlı hükümeti, “mütegallibe” olarak anılan âyanları cezalandırmak için üzerlerine asker sevk etmek yerine onları affedip savaşta kendilerinden yararlanma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda Sirozlu İsmail Bey'in de idam cezasından kurtuluşu 1788 yılında Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşına bizzat askerleriyle katılması vesilesiyle olmuştur. Sirozlu İsmail Bey, âyanlıktan çıkıp Rumeli'nin en önemli âyanlarından birisi olma yoluna 1787-1792 yıllarında Rusya ve Avusturya'ya karşı sefere katılarak girmiştir.

3.1. Sirozlu İsmail Bey'in 1788 Yılında Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı'na Katılması

İstanbul'da ikamet eden malikânecilerin Sirozlu İsmail Bey'den alacaklarını tahsil edememesi ve önceden de hakkında ortaya çıkan şikâyetler sebebiyle önce Limni adasına sürgün, ardından 1787 tarihli idam emri Siroz kazasına giden mübaşir Mehmet Ali Ağa'ya verilmiştir. Bu noktada Osmanlı Devleti'nin 17 Ağustos 1787'de Rusya'ya savaş ilan etmesi Sirozlu İsmail Bey'i idamdan kurtarmıştır.¹⁴⁵ Rusların 1783 yılında Kırım'ı ilhak etmesi ve Rus Çariçesi II. Katerina'nın yayılma politikasını sürdürmesi Osmanlı Devleti'ni yeni bir savaşa sürüklemiştir. II. Katerina, Avusturya İmparatorluğu ile 1783'te Osmanlı Devleti'ni Avrupa'nın doğusundan ve Boğazlardan atmayı içeren gizli bir antlaşma yapmıştır. “Grek Projesi” olarak anılan bu siyasetin temelinde İstanbul merkezli eski Bizans İmparatorluğu'nun kurulması yatmaktadır. Bunun için II. Katerina yalnızca Avusturya ile değil aynı zamanda Fransa ile de Ocak 1787'de yeni bir dostluk ve ticaret antlaşması yapmıştır.¹⁴⁶ Buna ilaveten II. Katerina, 1787 baharında müttefiki Avusturya İmparatoru II.

¹⁴⁵ Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.5, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 2634-2635.

¹⁴⁶ Stanford J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)*, (Çev. Hür Güldü), Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 28-30.

Joseph ile Karadeniz'deki yeni Rus limanlarını gezmişlerdir.¹⁴⁷ Neticede Osmanlı Devleti, Kırım'ı geri almak için uzun yıllar süren (1787-1792) bir savaşa girmiştir.

1787 yılının sonlarına doğru İstanbul'dan Siroz voyvodası olan Sirozlu İsmail Bey'in idam emrini yerine getirmek üzere Siroz kazasına mübaşir Mehmet Ali Ağa ve bir çavuş gönderilmiştir. Fakat bundan önceki örneklerde olduğu gibi yine araya Sirozlu İsmail Bey'in taraftarlarının girmesiyle idam emrinden vazgeçilmiştir. Bu emirden vazgeçilmesindeki en önemli sebep Siroz naibinin yazdığı ilam ve Sirozlu İsmail Bey'in tahriratı olmuştur. 10 Ocak 1788'de Siroz'da bulunan Mehmet Ali Ağa'ya giden yeni bir emirde Sirozlu İsmail Bey, kendisi hakkında merkeze giden şikâyetlere neden olan kişinin 1779 yılında Siroz kazası voyvodalığını yaptığını bildiğimiz ve güç mücadelesine giriştiği Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca İsmail Bey, bundan önceki seferlere de (esfar-ı sabıkaya) katıldığından söz ederek aslında devletin sadık hizmetlisi olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Siroz ahalisi ve naibi de Sirozlu İsmail Bey'den bir şikâyetleri olmadıklarını bildirmiştir. Böylece zikrolunan tarihte mübaşire Sirozlu İsmail Bey'in kendi parasından sarf ederek 500 asker toplayıp Vidin seraskeri maiyetine katılması şartıyla geçmişte işlediği suçların affedilmesi ve Divan-ı Hümayun'dan hakkında çıkan emirlerin silinmesi emredilmiştir. Buna karşın Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa ise Siroz'da kadının huzuruna, mahkemeye çıkartılmıştır. Mahkeme kararına göre Mehmet Ağa'nın Siroz'dan uzaklaştırılarak Karasu-i Yenice kazasına bağlı İskeçe köyündeki hanesinde kalması ve bir daha Siroz'a gelmemesi emredilmiştir. Ayrıca burada Mehmet Ağa'ya Sirozlu İsmail Bey seferdeyken hiçbir şekilde ailesine veya mallarına zarar vermemesi tembihlenmiştir. Eğer bir daha Siroz kazasına gelirse veya Sirozlu İsmail Bey'e saldırmaya kalkırsa bu sefer kaleye sürgün cezasıyla yetinilmeyip idam edileceği bildirilmiştir.¹⁴⁸

Osmanlı Devleti, maliyesinin iyice zayıfladığı ve sonbaharın yaklaştığı sırada Rusya'ya savaş ilan etmiştir.¹⁴⁹ İstanbul'dan ordunun hazırlanıp yola çıkması en az 6-7 ayı

¹⁴⁷ Virgina H. Aksan, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, (Çev. Gül Çağalı Güven), Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2011, s. 172.

¹⁴⁸ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 184, Hüküm: 531, 1 Rebiülahir 1202 – 10 Ocak 1788; BOA, A. DVNSMHM.d, No. 184, Hüküm: 535, 10 Rebiülahir 1202 – 19 Ocak 1788.

¹⁴⁹ Osmanlı Devleti, 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Ruslara savaş tazminatı ödemek zorunda kalmıştır. Bu tarihten itibaren devlet bütçesinden açık vermektedir. Diğer taraftan Kırım'ın yeniden hakimiyet altına alınması için dış siyasette Ruslara karşı yeni bir savaşın yapılacağı gündemdedir. Bunun

gerektiriyordu. Bu da Rusların savaşa hazırlanması için süre tanınması anlamına geliyordu Böyle zor şartlarda savaşa girmenin yanında Rusların müttefiki Avusturya İmparatorluğu, 9 Şubat 1788’de Osmanlı Devleti’ne bir nota vererek savaş ilan etmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti iki ayrı cephede savaşmak zorunda kalmıştır. Dönemin Sadrazamı Koca Yusuf Paşa, serasker ilan edilmiştir. Ardından Yusuf Paşa, 22 Mart 1788’de Davudpaşa’dan Edirne’ye doğru yola çıkmıştır. Osmanlı Devleti’nin ana ordusu yoldayken Avusturya ordusu ise Temeşvar’ı (Tamişvar-Romanya) geçmiştir. Avusturya İmparatoru II. Joseph’in esas amacı Belgrad’ı ele geçirmektir. Bunun için Tuna Nehrine kıyısı olan Adakale- Orşova (Ada-i Kebir – Ada Kale) ve Vidin gibi stratejik öneme sahip olan yerleri almayı planlamışlardır. Nitekim çok zaman geçmeden Avusturyalıların bu planlarından Osmanlı’nın haberi olmuştur.¹⁵⁰ Buna karşın Osmanlı ordusunun savaş cephelerine ulaşması zaman alacağından önce söz konusu olan Adakale ve Vidin kalelerinin muhafaza edilmesi adına Balkanlarda bulunan paşalara ve âyanlara emirler gitmiştir. Bu doğrultuda Prizren’de yaşayan Emir Paşa’nın kardeşi İsmail’e Vidin ve Adakale’nin Avusturyalılara karşı savunulması için 18 Mart 1788’de askerleriyle Vidin Seraskeri Kethüda (Cenaze) Hasan Paşa’nın maiyetine katılması emredilmiştir. Bu emrin bir sureti de Sirozlu İsmail Bey’e gönderilerek Vidin Seraskeri maiyetine katılması buyrulmuştur.¹⁵¹

Bu arada Osmanlı ordusu iki ana cepheye bölünmüştür. Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Koca Yusuf Paşa Avusturya cephesine, İsmail Seraskeri Şahin Ali Paşa ise Rus cephesine memur edilmiştir. Koca Yusuf Paşa orduyla birlikte Avusturyalılara karşı gelmek üzere önce Sofya’ya, ardından 11 Temmuz 1788’de Vidin’e gelmiştir. Burada Koca Yusuf Paşa, Avusturyalılarla olan ilk karşılaşmada ana ordunun yenilmesi ihtimali olduğundan ordunun Vidin’de kalmasını ve kuvvetlerin bir kısmının Serasker ile Avusturyalıların üzerine memur edilmesi kararını almıştır. Seraskerlik görevine ise Kethüda (Cenaze) Hasan Paşa getirmiştir. Cenaze Hasan Paşa, maiyetiyle Vidin’den Tuna Nehri’nin karşısına Kalafat’a geçmiş ve Adakale (Orşova) tarafına yola çıkmıştır. Bu sırada Fethülislam (Kladova) Muhafızı Memiş

finans edilmesi için ilk defa yabancı ülkelerden borç alınması tartışılmıştır. Sonuçta Müslüman olan bir devletten Fas’tan borç istenmiştir. Bkz. Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ...*, s. 89-92.

¹⁵⁰ Sultan I. Abdülhamid, devletler arasındaki ihtilafların savaştan ziyade daha çok müzakere yoluyla çözülmesi taraftarıdır. Bunun yanında Cezayirli Gazi Hasan Paşa da savaş taraftarı olmamakla birlikte sefer için uygun bir zaman olmadığı görüşündedir. Fakat sultanın ve Gazi Hasan Paşa’nın aksine dönemin Sadrazamı Koca Yusuf Paşa’nın savaş politika izlemesi, Ruslara karşı savaş ilan edilmesinde daha baskın olmuştur. Sertoğlu, a.g.e., s. 2634-2640.

¹⁵¹ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 185, Hüküm: 187, 10 Cemaziyelahir 1202 – 18 Mart 1788.

Paşa, Orşova'da bulunan Avusturya askerlerine top atışına başlamıştır. Ardından Cenaze Hasan Paşa, maiyetiyle Orşova'ya gelmiş ve burada Avusturya askerlerine büyük zayıat verdirmiştir. Avusturya askeri Muhadiye'ye (Mehadia) çekilmek zorunda kalmıştır. Bu durum günümüzde Romanya'ya bağlı olan Muhadiye (Mehadia) ve Şebeş taraflarının hatta Temeşvar bölgesinin tehdit edilmesi anlamına gelmektedir. Osmanlı ordusunun bu tehdidi sebebiyle Avusturya İmparatoru Belgrad'ı kuşatmaktan vazgeçmiş ve Şebeş bölgesine çekilmiştir. Ancak Vidin Seraskeri Cenaze Hasan Paşa, ordusuyla Muhadiye'ye kaçan Avusturyalı askerlerin peşlerinden gitmiştir. Üç gün süren taarruzla birlikte Avusturya'nın 5-6 bin askerinin çoğu öldürülmüş ve Muhadiye 25 Ağustos 1788'de ele geçirilmiştir. Bunun üzerine Muhadiye'de tutunamayan Avusturya askeri Şebeş'e, İmparator II. Joseph'in yanına çekilmiştir. Buna karşın Cenaze Hasan Paşa, yine düşmanının arkasından Şebeş'e doğru harekete geçmiştir. Diğer taraftan Sadrazam Koca Yusuf Paşa da zapt edilen Muhadiye'ye gelmiş ve kuvvetlerinin bir kısmını burada bırakarak ordusuyla Hasan Paşa'ya destek vermek için ardından gitmiştir. Nihayetinde Osmanlı ordusu, Avusturyalıları yenerek 20 Eylül 1788'de Şebeş kasabasına girmiştir. II. Joseph ise askerleriyle Temeşvar'a doğru giderek Lugoş'a (Logoş) geri çekilmiştir.¹⁵² Yukarıda bahsedilen bütün bu olayların doğrudan Sirozlu İsmail Bey ile bağlantısı vardır. Buna göre Osmanlı ordusunun üst üste Avusturya cephesinde başarılar göstermesinden bir ay sonra 21 Ekim 1788'de Sirozlu İsmail Bey'e giden hükümlerde kendisinin Muhadiye ve Şebeş muharebelerinde başarılar gösterdiğine değinilmiştir. Burada "Siroz sükkanından İsmail Bey bu sene-i mübarekede Muhadiye ve Şebeş muharebelerinde sadakat ve istikamet üzere emr-i gaza ve cihatta bezl-i makderet eylediğine binaen..." denilmektedir.¹⁵³ Ayrıca kış mevsiminin yaklaşmasıyla memleketi olan Siroz'a dönmesine izin verilmiştir. Siroz'a varınca buradan Ordu-yu Hümayuna asker göndermesini ve gelecek yılın baharından evvel 500'ü kendi parasından (bedeninden) 500'ünün masrafı devlet tarafından (miri) verilmek üzere 1000 kişilik askerle sefere bizzat katılması emredilmiştir.¹⁵⁴ Burada Osmanlı Devleti'nin Avusturyalıları karşı yaptığı savaşın ilk senesinde ciddi başarılar elde edilmiştir. Bu başarıların arka planında Sirozlu İsmail Bey de yer almıştır. Özellikle Koca Yusuf Paşa'nın seraskerliğinde ordu Vidin'de dururken Avusturyalıları karşı gönderilen öncü kuvvetlerin başında olan Cenaze

¹⁵² Sertoğlu, a.g.e., s. 2640-2645.

¹⁵³ BOA, C. AS, No. 334/13844, 29 Zilhicce 1300 – 31 Ekim 1883; Belgede herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Bu sebeple belgenin tarihlendirilmesi yanlış olmuştur. Belgenin esas tarihi 21 Ekim 1788 olmalıdır.

¹⁵⁴ BOA, C. AS, No. 334/13638, 20 Muharrem 1203 – 21 Ekim 1788; BOA, A. DVNSMHM.d, No. 187, Hüküm: 262, 20 Muharrem 1203 – 21 Ekim 1788.

Hasan Paşa'nın maiyetinde Sirozlu İsmail Bey de bulunmuştur. Diğer taraftan Sirozlu İsmail Bey'in Muhadiye'nin ele geçirilmesinin ardından Şebeş Muharebesi'ne gelen Koca Yusuf Paşa gibi dönemin önemli şahsiyetleri ve âyanlarıyla tanışması oldukça muhtemeldir. Fakat 1788 yılının sonunda Avusturyalılara karşı elde edilen büyük başarılar uzun sürmemiştir. Osmanlı ordusunun kışın gelmesi nedeniyle Edirne'ye çekilmesi kararı alınmıştır. Ordunun daha kışlağına doğru yola çıkmasından çok uzun süre geçmeden Avusturya askerleri bir baskında bulunarak Şebeş ve Muhadiye'yi tekrar ele geçirmişlerdir.¹⁵⁵

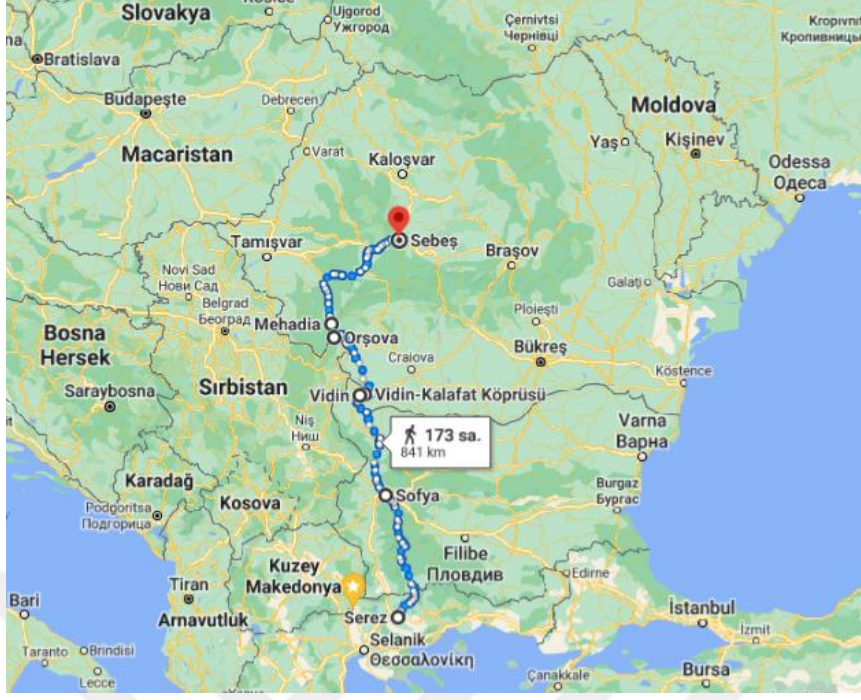
Osmanlı Devleti, savaşın başlangıcında her ne kadar Avusturya'ya karşı başarılar elde etse de bu durum Rus cephesinde aynı olmamıştır. 1788 yılının sonuna doğru gelindiğinde Rus cephesinden, özellikle Özi Kalesinin savunulması için yardım ve destek istekleri İstanbul'a ulaşmaktadır.¹⁵⁶ Dolayısıyla kış mevsiminin yaklaşmasına ve askerlerini kazalarına göndermelerine rağmen Ruslara karşı gelmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Avusturyalıların ani bir taarruza kalkışması da söz konusudur. Bu sebeple Balkanlarda yaşayan âyanlara kış mevsiminde de düşmana karşı gelmek üzere asker toplamları emredilmiştir. Burada Sirozlu İsmail Bey'e de kışın Krayova'nın (Romanya, Craiova)¹⁵⁷ muhafazası için bin nefer piyade göndermesi buyrulmuştur. Bu bin nefer piyadenin toplanması ve ihtiyaçlarının karşılanması için Sirozlu İsmail Bey'e ihtiyacı olan parayı götürmek üzere 2 Kasım 1788'de Dergâh-ı Ali Gediklilerinden Selim Ağa'ya Ordu-yu Hümayun hazinesinden 33.796,5 kuruş verilmiştir. Ayrıca bunun yanında Sirozlu İsmail Bey'e ilkbahardan önce Ordu-yu Hümayun'a bin nefer (miri) süvari ile katılması için 54.291,5 kuruş para gönderilmiştir.¹⁵⁸ Fakat Sirozlu İsmail Bey, istenildiği gibi Osmanlı ordusu için asker toplaması gerekirken Siroz kazasına saldıran Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

¹⁵⁵ Sertoğlu, a.g.e., s. 2644-2645.

¹⁵⁶ Sertoğlu, a.g.e., s. 2655-2657.

¹⁵⁷ Yukarıda bahsedilen hudutlarda kışlaması üzere emir gönderilen âyanların sefere gitmeleri için sekiz ayrı cepheye bölündüğü kaydedilmiştir. Uzunçarşılı, bu cephelerden birisini de Karayuva (Krayova) olarak işaret etmiştir. İsmail H. Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. V, Baskı VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1947., s. 541.

¹⁵⁸ Sirozlu İsmail Bey dışında bu belgede Siroz, Timurhisar ve Nevrekob âyanlarından 500'er nefer Ordu-yu Hümayun için istenilmiştir. Ayrıca Köstenceli Deli Mehmet Ağa ve Babadağ Âyanı Eyüb Ağa'dan da Özi Kalesi Muhafazası için 250'şer nefer istenilmiştir. BOA, C.AS, 524/21887, 20 Rebiülahir 1203- 27 Ocak 1789.

Şekil 4. Sirozlu İsmail Bey'in 1788 yılında Avusturyalılara karşı savaşa gittiği ve başarılar elde ettiği güzergâh.

3.2. Havuç ile Sopa Arasında Olmak: Sirozlu İsmail Bey ile Hacı Veli Oğlu Mehmet Ağa'nın Güç Mücadelesi

Sirozlu İsmail Bey, 1788 Kasım ayı başlarında Siroz kazasına doğru seferden dönerken önceden birbirleriyle düşmanlığı olan Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa adamlarıyla birlikte Siroz ve Timurhisar kazalarını yağmalamıştır. Bu yağmalama olayı Siroz ve civardaki kazaların kadıları ile Sirozlu İsmail Bey tarafından 25 Kasım 1788'de İstanbul'a şikâyet edilmiştir. Sirozlu İsmail Bey'in takdim ettiği arzlara ve kadı ilamlarına göre Siroz'dan kovularak Karasu-i Yenice kazasının İskeçe köyüne gönderilen Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa, Sirozlu İsmail Bey ile olan düşmanlığından dolayı burada rahat durmamıştır. Amacı Siroz ve Timurhisar kazalarını yağmalamaktır. Bu bağlamda önce Yenice Kazası Âyanı Dergâh-ı Mualla Kapıcıbaşlarından Topuzlu-zâde Mustafa Ağa'nın kız kardeşi ile evlenerek kendisine güçlü bir müttefik edinmiştir. Bunun yanında Kasım ayının ortalarında (1788) yeğenleri Zeynioğulları Ali ve Yusuf'u ve eşkıyalığı sebebiyle şöhret kazanmış olan Doğancıoğlu Kara İsmail'i Siroz'u yağmalamaya destek olması için Arnavutluk'a sekban getirmeye göndermiştir. Zikrolunan kişiler Arnavutluk'ta Permed (Premedi) kazasına bağlı

Braştan karyesinde bulunan Arnavut Orhan Bey'in yanına gitmişlerdir. Buradan Orhan Bey'e tabi 2.000 Arnavut eşkıyasıyla birlikte Siroz kazasına doğru yola çıkmışlardır. Bu arada Arnavut eşkıyasının sorunsuz bir şekilde Siroz'a varabilmesi için Derbentler Başbuğu Vekilinin yardımına başvurulmuştur. Ayrıca önceden yağma işine başka bir destekçi olarak Drama Nazırı Mehmet Salih Ağa'dan yardım sözü almışlardır. Zeynioğulları ve Arnavut Orhan Bey, başlarındaki eşkıya ile Siroz kazasına yakın olan çiftliklerden ve evlerden başlayarak Timurhisar kazasına kadar ahalinin bütün eşyalarını ve hayvanlarını yağmalamışlardır. Timurhisar ahalisinden bazıları yurtlarından kaçmak zorunda kalmışlardır. Bu eşkıyalığa, Timurhisar ahalisi ve Voyvodası Abdullah Ağa karşı gelmiştir. Timurhisar kazasında taraflar arasında silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Ardından Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa, yeğenleri Zeynioğullarına ve Arnavut Orhan Bey'e yardım için bin kişiden oluşan ve "hayta" olarak adlandırılan Kırcaali eşkıyasını toplamış ve Siroz kazasına dört saat uzaklıkta bir bölgeye gitmiştir. Fakat eşkıya ile Siroz ve Timurhisar kazası ahalisinin karşılıklı çatışması sürerken Drama Nazırı Mehmet Salih Ağa'nın öldürülmesi nedeniyle yağmacılar geri çekilmek zorunda kalmışlardır.¹⁵⁹ Hacı Veli oğlu Mehmet, Yenice-i Karasu kazasına dönerken Debre'de sakin Rüstem ve Hasan Beylerden yardım taleplerini içeren bir mektup göndermiştir. Bunun üzerine Zeynioğulları ve Orhan Bey gibi yağmacı eşkıyalara ilaveten Rüstem ve Hasan Bey de 2.000 sekban ile Siroz'a gelmiştir. İyice sayıları artan eşkıya topluluğu Siroz ahalisinden kendilerine para vermelerini istemiştir. Eğer bu parayı vermezse Timurhisar'ına yaptıkları yağmayı Siroz kazasına da yaparak burayı harabeye çevirecekleri tehdidinde bulunmuşlardır. Ardından eşkıya grubu diledikleri parayı almak için Siroz kazasında bulunan Sirozlu İsmail Bey'in evi de dâhil olmak evlere ve hanları yağmalamışlardır. Çarşı ve pazarı kapatmışlardır. Siroz ahalisi eşkıyalara geri evlerine dönmeleri için aralarında toplayıp 200 kese (100.000) akçe vermişlerdir. Böylece Orhan Bey'in 7-800 adamı Arnavutluk'a geri dönmüştür. Fakat eşkıyanın bir kısmı daha fazla para toplamak için Siroz'da kalmıştır. Tam bu esnada Sirozlu İsmail Bey, Siroz'a gelmiştir. Sirozlu İsmail Bey, kalabalık olan eşkıya grubunu herhangi bir çatışma olmadan Siroz kazasından göndermek istemiştir. Eşkıyayı yatıştırmak için küçük yaştaki oğlu Yusuf'u [Bey'i] istedikleri parayı getirene kadar rehin olarak vermiştir. Sirozlu İsmail Bey, burada önce ahaliden 300 kese akçe toplamıştır. Bu da yetmeyince çevre

¹⁵⁹ Her ne kadar Drama Nazırı Mehmet Salih Ağa'nın söz konusu çatışmada öldürüldüğüne dair bir ifade bulunmasa da Mehmet Salih Ağa'nın katlen öldürüldüğü bilinmektedir. Belgede herhangi bir tarih ibaresi yoktur. Yaşanan olaylar göz önüne alındığında bu belgenin 1788 yılının Kasım ayından sonra yazılmış olması gerekmektedir. BOA, HAT, No. 16/677, 29 Zilhicce 1202 – 30 Eylül 1788.

kazalardan ve tüccarlardan 180 kese akçe daha borç alıp eşkıyaya teslim etmiştir. Nihayetinde Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa, Yenice-i Karasu âyanı aynı zamanda akrabası olan Topuzlu-zâde Mustafa Ağa'nın yanına, Zeynioğulları ise Orhan Bey'in memleketi olan Permed kazasına dönmüşlerdir.¹⁶⁰

Bahsi geçen bütün bu yağma olayının safahatını açıklayan Sirozlu İsmail Bey'in Sultan I. Abdülhamid'e gönderdiği arzuhaline ek olarak Siroz, Timurhisar, Menlik, Zihne, Drama, Petriç ve Nevrekep kadıları da birer ilamla durumu İstanbul'a bildirmişler ve Rumeli Valisinin eşkıyaları cezalandırmasını talep etmişlerdir.¹⁶¹ İlamların hepsi Siroz ahalisinin söz konusu kazalardaki kadılara gidip onlardan yardım istemeleriyle yazılmıştır. Her bir ilam birbirinin tekrarı olarak Sirozlu İsmail Bey'in arzuhalini onaylar şekilde yazıldığı görülmektedir. Bu durumu kadılar yazdıkları ilamlarda da belirtmişlerdir. Buna göre kadılar ilamlarını Siroz ahalisinin, "... *tasallut-ı eşkıyadan tahlis-i giriban buyrulması niyazıyla kazamızdan tertip eylediğimiz i'lam ve mahzarı musaddak civariyet hasebiyle siz dahi i'lam edivirin deyü iltimaslarında*" buldukları için, ayrıca o esnada yoldan geçen güvenilir kişilerden de olayı dinleyerek "*tevatüren*" yazdıklarından söz etmişlerdir. Burada Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa ve diğer eşkıyaların kazalarına geri dönmesiyle Sirozlu İsmail Bey, sadarete bir arzuhal daha yazmıştır. Bu son arzuhalde daha detaylı ve dikkat çekici bilgiler vermiştir. Özellikle eşkıyaların Rumeli'nin kuvvetli paşaları-idarecilerinin sefere gitmelerinden faydalanarak Timurhisar kazasına saldırabildiklerini ve bu arada kazanın cami, dükkân ve menzillerini yaktıklarını belirtmiştir. Bunun engellenmesi için Derbentler Başbuğlarına, Rumeli ve Selanik Mütesellimine eşkıyanın bir kazadan diğerine geçmelerine müsaade etmemelerini içeren bir emrin verilmesini istemiştir. Sirozlu İsmail Bey'in ve kadıların merkeze yazdıkları şikâyetlere karşın Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa da bir arzuhal kaleme almıştır. Arzuhalinde Timurhisarı'nda yaşananlardan hiçbir şekilde haberi olmadığından dolayı Sirozlu İsmail Bey'in bütün bu olayların arkasında kendisinin olduğunu ileri sürerek iftira attığından bahsetmiştir. Ayrıca Siroz Naibinin İstanbul'a gönderdiği bir ilamda yazdığı üzere, Sirozlu İsmail Bey'in hem seferden önce hem de seferden sonra zorla Siroz'daki çiftliğinin hasılatını aldığı ve Siroz kadısını zorla kendi tarafına çekerek

¹⁶⁰ BOA, C. DH, 157/7850, Lef 1-12, 2 Safer 1203 – 25 Kasım 1788.

¹⁶¹ Bu tarihte ilamları yazan, Siroz kadısı Cezbi Hasan, Timurhisar kadısı Molla İbrahim, Menlik kadısı Molla Süleyman, Drama kadısı El-hac Ahmet, Petriç kadısı Molla İbrahim, Nevrekep kadısı El-hac İsmail Efendi'dir.

aleyhinde merkeze yazı yazdığını ileri sürmüştür. Sonuç itibariyle Sultan I. Abdülhamid'in yaşanan bu olaylar karşısında ne gibi emirler verdiği bilinmemektedir. Yalnızca taraflardan Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa ve yeğenleri Zeynioğulları ile Orhan Bey'in yaşadıkları yerlerde gizlendikleri bilinmektedir. Öte yandan Sirozlu İsmail Bey'e ise Ruslara ve Avusturyalılara karşı savaş devam ettiğinden sefere katılması için yeni emirler gitmiştir.¹⁶²

Balkanlar'da veya Anadolu'da iki âyanın güç mücadelelerine karşın sultanlar veya merkezi hükümet için çözüme ulaşması için nasıl bir yol izlemiştir? Bu sorunun cevabı Siroz kazasının tek sözü geçen kişisi olmak için Sirozlu İsmail Bey ve Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa arasında yaşanan mücadeleler özelinde aranabilir. Bunu yaparken öncelikle elde bulunan veriler ortaya koyulmalıdır. Ardından sebep-sonuç ilişkisiyle neticeye varılmalıdır. Burada Sirozlu İsmail Bey'in ve Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın çiftliklerinin ve kapılarında tuttıkları Arnavut sekbanlarının olduğu bilinmektedir. Bu mal varlığı her ikisine de ya babalarından miras yoluyla kalmış ya da sonradan edinerek kazanmışlardır. Her iki şekilde de ellerinde tuttıkları belirli bir güç vardır. Başlangıçtan itibaren sorunlara ve âyanlar arasındaki mücadelelere neden olan en önemli şey ise güçlerini muhafaza etmek ve hakimiyetlerini sağlamlaştırmak istemeleridir. Nitekim her iki Siroz âyanın da bir noktada devlete vergi vermek mecburiyetinde oldukları ya da yaptıkları işler nedeniyle vergiden muaf olsalar bile ellerindeki malı korumak zorunda kaldıkları aşikârdır. Bu da onların iktisadi hayatta kararlar vermelerini ve rol almalarını gerektirmiştir. Bunun için hem Sirozlu İsmail Bey hem de Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa yaşadıkları yerlerdeki vergi tahsildarı olma yani mukataaları iltizama alma yoluna gitmiştir. Bir yerin gelirini iltizama almak beraberinde sarraflarla, malikâneci İstanbul elitleriyle, kazanın ileri gelenleriyle ve komşu âyanlarla yalnızca iktisadi değil aynı zamanda siyasi ilişkiler de kurmayı gerektirmiştir. Çünkü müteşebbis bir âyanın mültezim olabilmesi için kendisine kefil bulması veya borç para temin etmesi gerekiyordu. Örneğin 1792 tarihli bir belgede Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın Artin ve Avanes adında sarraflara borçlandığı bilinmektedir.¹⁶³ Böylece malikâneciler (İstanbul eliti), mültezimler (âyanlar) ve mültezimlerin borçlandıkları kişiler

¹⁶² Aynı yer.

¹⁶³ Burada Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa, söz konusu sarraflara 10.000 kuruş gibi büyük bir meblağ borçlanıp bu borcu ödemediği görülmektedir. Borcun tahsilini yapma görevi ise merkezden gelen bir mübaşir ile Sirozlu İsmail Bey'e verilmiştir. BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 45, Hüküm: 728, 1 Cemaziyelahir 1206 – 26 Ocak 1792.

(sarraf ve tüccarlar) arasında zincirleme bir iktisadi ve siyasi ilişkiler kurulmaktadır. Vergi toplama işinin kusursuz olduğu süreçte kurulan bu bağda bir sorun yaşanmamıştır. Fakat âyanın vergi vermekle yükümlü köylüden, malikânecinin ve sarrafın âyandan gerekli parayı tahsil edememesi veya hariçten birinin bu sisteme dâhil olması sonucunda taraflar sorunlarını çözebilmek için sultana başvurmuşlardır. Sultan ise öncelikle şikâyetçi olan kişinin söylediklerini doğru kabul ederek şikâyet edileni uyarmayı içeren bir emir göndermiştir. Uyarı yeterli olmazsa ardından sürgüne gönderme ya da bir kaleye hapsedme (kalebend) yoluna gidilmiştir. Bu durum Sultan I. Abdülhamid'in Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın 1782'de Lefkoşa'ya ve Sirozlu İsmail Bey'in 1787'de Limni'ye kalebend edilmelerini içeren emirlerinde görülmektedir. Ancak her iki âyanın da kendi taraftarlarının olması ve bunların araya girmeleri verilen cezaların kaldırılmasına neden olmuştur. Buraya kadar alacak verecek davası olduğundan ve taraflar arasında nihayetinde para sorunun çözüleceği bilindiğinden sultan, borçludan borç miktarının tahsil edilmesini emrederek sorunu çözmeye çalışmıştır. Burada esas problem, zikrolunan mültezim, malikâneci ve sarraf ilişkisine dışarıdan birinin dâhil olmasıdır. Diğer bir ifadeyle âyanın iltizama aldığı yerleri başka birisine devretmesiyle sorunlar ortaya çıkmıştır. Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın 1779 yılında Siroz kazasının voyvodası olduğu bilinmektedir. Mehmet Ağa'nın en büyük sorunu malikâneciye veya borç aldığı kişiye paralarını verememesidir. Fakat Sirozlu İsmail Bey'in 1786 yılında Siroz Kalemî Enfîye Emîni ve ardından Siroz voyvodası olması Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa ile aralarında husumetin (nefsaniyet) olmasının en büyük nedenidir. Zira Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın Sirozlu İsmail Bey ile ilgili elimizde mevcut olan en dikkati çeken şikâyeti, hem 1788 yılındaki seferden önce hem de seferden sonra kendi çiftliğindeki hasılatı haksız yere toplamasıdır. Ayrıca Mehmet Ağa kendisini haklı görmesine rağmen Sirozlu İsmail Bey'in Siroz kadısından aldığı hakkında şikâyetleri içeren ilamların İstanbul'a gitmesinden de yakınmaktadır. Diğer taraftan Sirozlu İsmail Bey gözünden bakıldığında o da Siroz kazasının voyvodası olarak Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın çiftliğindeki ürünü sefer için kanunen almıştır. Ya da Mehmet Ağa'nın çiftliğinden vermekle yükümlü olduğu vergiyi toplamaktadır. Buradan anlaşılan kazalarda voyvodalık gibi önemli bir görevin el değiştirmesi iki âyanın birbiri arasında ortaya çıkan anlaşmazlığın en büyük sebebidir. Ayrıca bu husus sadece Siroz kazasına özel değildir. Menlik kazasında da benzer olaylar yaşanmıştır. Hatta Menlik kazasında âyanlar arasındaki güç çekişmesi bir tarafın diğerini öldürmesine kadar gitmiştir. Menlik örneği için kısa bir parantez açılması gerekirse uzun süredir Menlik Voyvodalığını oranın hanedanından Abdulkuddüs Ağa yapıyor. Fakat

Abdulkuddüs Ağa'ya rakip olarak 1787 yılının başlarında Menlik'e Şehir Kethüdası El-hac Salih Ağa'nın atanması tarafları birbirini düşürmüştü. Abdulkuddüs Ağa'ya karşı El-hac Salih Ağa'nın yanında Aşçızade Ahmet adında birisi vardı.¹⁶⁴ Bu Aşçızadelere birisi 1787'de Abdulkuddüs Ağa'nın yerine Menlik Voyvodası olduğu görülmektedir.¹⁶⁵ Neticede arada ne yaşadığı bilinmemekle birlikte Abdulkuddüs Ağa'nın damadı Mir Osman, Menlik kazasında âyanlık iddiasında bulunarak Aşçızade'yi Menlik kadısının huzurundaki mahkemede öldürmüştür.¹⁶⁶

Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa ile Sirozlu İsmail Bey'in çekişmesi sonucunda Menlik kazasında olduğu gibi taraflar birbirini öldürmeye kadar ileri gitmemiştir. Daha çok birbirlerini sultana şikâyet eden arzuhaller göndermişlerdir. Bu noktada sultanın eline ayrı ayrı birbirlerini suçlayan arzuhallerin gelmesi sebebiyle ilk başta bir tarafı kazadan uzaklaştırma diğerini ise bölgedeki işlerini sürdürmesi yolunu izlemiştir. Sultan sorunu geçmişten gelen düzenin bozulmadan çözülmesi yönünde kararlar almıştır. Ancak bir tarafın Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa örneğindeki gibi sultanın uzaklaştırma kararını dinlemeyip ötekine saldırmaya çalışması, doğal olarak merkezi hükümetin hangi tarafı tutacağını belirlemesini kolaylaştırmıştır. Yine de burada son zamana kadar hem Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın hem de Sirozlu İsmail Bey'in kendilerini haklı gösteren arzuhallerini sadarete gönderdiklerini unutmamak gerekmektedir. Ayrıca her iki hizip de kendilerini haklı göstermek için destekçileri olan ahalden bazı kişilerden İstanbul'a haklılıklarına dair birer mahzar yazdırmışlardır. Bu durum karşısında sadarete kendilerini savunan iki ayrı yazı geldiğinden doğrudan bir karar verilmemiştir. Zira elimizde Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın sürgününe veya idamına dair bir veri yoktur. Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın 1792 yılında İskeçe'de yaşadığı bilinmektedir. Her ne kadar bu örnekte olayın akışını takip edemesek de sultan, bir karara varmak için önce bölgede ne yaşandığını öğrenmek istemiştir. Bunun için çoğunlukla İstanbul'dan bir mübaşir yollamış ya da Rumeli Valisi ile Siroz kadısından işin aslını öğrenip merkeze arz etmesini emretmiştir. Nihayetinde Sultan I. Abdülhamid, pragmatist düşüncelerle merkezden gelen emirleri yerine getirecek ve zorluk çıkartmayacak tarafı tutmuştur. Bu doğrultuda 1788 yılında Avusturya cephesinde başarılar göstermiş ve

¹⁶⁴ Abdulkuddüs Ağa ile El-hac Salih Ağa'nın birbirleriyle olan mücadelesi sayfa 27-28'de işlenmiştir.

¹⁶⁵ Kuvvetle muhtemel Menlik Voyvodalığına atanan Aşçızade Ahmet Ağa'dır.

¹⁶⁶ Bu bilgiye Sirozlu İsmail Bey'in 25 Kasım 1788 tarihli arzuhalinden ulaşılmaktadır. Bu sebeple Aşçızade'nin ne zaman öldürüldüğü bilinmemektedir. BOA, C. DH, 157/7850, Lef 11, 2 Safer 1203 – 25 Kasım 1788.

yeni yılda yeniden sefere gitmesini istediği Sirozlu İsmail Bey'in lehine kararlar vermiştir. Ocak 1789'da ilkbaharda sefere gelmesi için emir gönderdiği Sirozlu İsmail Bey'e Kapıcıbaşılık rütbesini tevcih etmiştir. Böylece güç elde edene kadar mütegalibe olarak anılan Sirozlu İsmail Bey, Siroz âyanlığının yanında devlete resmen bağlı Dergâh-ı Mualla Kapıcıbaşılığı payesi olan bir hizmetlisine ve “*Devlet-i 'Aliyye'nin sadık kuluna*” dönüşmüştür.

Sirozlu İsmail Bey ile Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'nın giriştiği güç mücadeleleri ve sonucunda yaşanan süreç, aynı zamanda önemli bir hususu ortaya çıkarmıştır. Bu da Balkanlar'da özellikle 18. Yüzyılın son çeyreğinde yaşamış herhangi bir âyanın siyasi faaliyetleri nedeniyle her an sultan tarafından ödüllendirilmesi (lütf-ı padişahi, mahzar-ı ihsan) ya da sultan emriyle cezalandırılması (mağzub-ı padişahi) durumudur. Diğer bir ifadeyle eşkıya ile devletin sadık hizmetlisi olmak arasında çok hassas bir çizgi vardır. Bunun en iyi örneklerinden birisi Sirozlu İsmail Bey'in şimdiye kadarki yaşadıklarıdır. Bilindiği üzere Sirozlu İsmail Bey, önce borç meselelerinden dolayı mütegalibe (eşkıya) ardından Avusturya seferine katılması nedeniyle devletin sadık kulu (kapıcıbaşısı) ilan edilmiştir. Fakat bu durum, Sirozlu İsmail Bey'in merkezden gelen herhangi bir emri yerine getirmemesi halinde bütün yararlılıklarına rağmen yine de cezalandırılmayacağı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle 18. Yüzyılda taşrada güç peşinde koşan âyanları yalnızca adem-i merkeziyetçiliğin sebebi ve mütegalibe olarak görmemek gerekmektedir. Burada karar mercii olan devletin de yaşanan olaylar karşısında oynadığı role dikkat edilmelidir. Zira bir bakıma eşkıyalığı meydana getiren devletin izlediği siyasettir. Bunu dönemin ihtiyacını karşılamak için sefer zamanı paraları verilen sekbanların kullanılmasıyla yapmıştır. Savaş döneminde aldıkları parayla ihtiyaçlarını karşılayabilen sekbanlar barış döneminde işsiz kalmışlardır. Bu nedenle ya bir güçlü âyanın silahlı gücünü oluşturan neferi (kapu halkı) ya da ihtiyaçlarını gidermek için köyleri yağmalayan eşkıyalar olmuşlardır. Böylece zamanla maddi açıdan zenginleşen taşra âyanlarının hizmetinde sayıları 15-20 bine kadar ulaşabilen sekbanlar ortaya çıkmıştır. Taşra âyanları söz konusu sekbanları hem kendi güvenliği için hem de düşman âyanlarla mücadelelerde kullanmıştır. Nitekim Sirozlu İsmail Bey'in Arnavut sekbanlarının olduğu ve bunları kullandıkları bilinmektedir. Aynı zamanda Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa da Siroz ve Timurhisar kazasına saldırmak için yine Arnavutluk bölgesinden Orhan Bey'i ve sekbanlarını getirmiştir. İki âyanın silahlı mücadeleye

kalkışmasına karşın merkezi hükümet ise doğrudan tarafları cezalandırmaktan ziyade onlarla anlaşma yoluna gitmiştir. Taşra âyanlarını verdiği emirlerle merkezle bütünleştirmeye çalışmıştır.¹⁶⁷ Ancak sözünün dinlenilmediği takdirde taraflardan birisini cezalandırmış diğerini de ödüllendirmiştir. Böylelikle sultan, ödül ve cezayı yalnızca devletin hamisi olarak kimin vereceğini göstermiştir. Öte yandan mütegalibe olarak tanımlanan âyanlara kapıcıbaşılık gibi rütbelere vererek savaşlarda onların güçlerinden faydalanmıştır. Savaş zamanında bu âyanları sefere göndererek aslında taşrada sözünü dinleterek merkezi otoriteyi tahsis etmiştir. Bu nedenle Osmanlı arşiv vesikalarından ve tarihçi Cevdet Paşa gibi gelenekçi söylemlerden gelen bilgilerden hareketle 18. Yüzyılda yaşamış âyanları, sadece mütegalibelik ve âdem-i merkeziyete sebep olan kişiler olarak görmemek gereklidir.¹⁶⁸ Bunun yanında her âyanın ayrı ayrı kendi içerisinde döneminin ve koşullarının gerektirdiğini yaptığını görmek lazımdır. 18. Yüzyılda yaşamış âyanlar, güç mücadelesine girişen taşra elitleri olarak değerlendirilmelidir.¹⁶⁹ Sonuçta taraflardan güçlü olanı devlet içerisinde kapıcıbaşılık mevkisine ulaştırırken diğeri tarih sahnesinden çekilmektedir.

3.3. Sirozlu İsmail Bey'in İkinci Defa Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı'na Katılması (1789-1792)

Osmanlı Devleti, 1788 yılında Avusturya cephesindeki muharebelerde başarılar göstermiştir. Fakat kış mevsiminin gelmesi ve merkezi ordunun askerlerinin memleketlerine geri gönderilmeleri sırasında Rus cephesinde savaş devam etmiştir. Sirozlu İsmail Bey'in Siroz kazasına döndüğü ve Kasım 1788'de Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa galesiyle uğraştığı esnada Ruslar günümüz Ukrayna sınırlarında olan Özi Kalesini kuşatmışlardı. Ayrıca Bükreş taraflarını tehdit ediyorlardı. Bu sebeple Sirozlu İsmail Bey'den daha ana ordudan ayrılmadan Ekim 1788'de Krayova'nın (Craiova) savunulması için asker talep edilmiştir. Ancak Sirozlu İsmail Bey, Siroz kazasında Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa meselesiyle uğraşmasından veya askerinin zamanında istenilen yere ulaştırılmamasından dolayı bu emri yerine getirememiştir. Bu sırada Rus cephesine beklenen yardımın ulaşmaması ve uzun süre

¹⁶⁷Karen Barkey, yazdığı eserinde Celali isyanı sürecinde aslında eşkıyalığın nasıl değerlendirilmesi gerektiğini tartışmıştır. Burada leventlerin işsiz kalması ve isyancılara mevkiler ihvan edilerek devlete bağlı tutulmasından bahsetmiştir. Karen Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (Çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, s. 13-17.

¹⁶⁸ İnalçık, a.g.e., s.94-95.

¹⁶⁹ Barkey, a.g.e., s.246-249.

direnışlerden sonra Osmanlı Devleti için önemli bir stratejik konuma sahip olan Özi Kalesi 17 Aralık 1788’de düşmüştür. Yeni yılın başlangıcında her ne kadar Avusturya İmparatoru II. Joseph, barıştan yana olsa da Ruslar ve Osmanlılar savaşıa devam etme taraftarı olmuşlardır.¹⁷⁰ Osmanlı Devleti’nin 1789 yılında da savaşıa devam etmek istediği daha âyanları kışın gelmesi sebebiyle kazalarına göndermeden önce gelecek yılda yapılacak olan sefere katılmaları için emirler vermesinden bellidir. Zira Osmanlı Devleti Rusların eline geçen Özi Kalesini geri almak istiyordu. Ordu-yu Hümayunda tutulan 8 Ocak 1789 tarihli kayda göre Sirozlu İsmail Bey’in Siroz ve Timurhisar kazalarından 500, kendi yedinden 1.000 nefer [miri süvari] olmak üzere toplamda 1.500 asker toplayıp ilkbahardan önce orduya katılması emredilmiştir. Bunun yanında aynı emirde, Dramalı Mir Battal, Nevrekoplu Mehmet, Menlikli Mir Osman ve Petriçli Halim’in beş yüzer askerle ilkbahardan önce Ordu-yu Hümayun’a Sirozlu İsmail Bey’in maiyetinde gelmeleri istenmektedir.¹⁷¹ Fakat âyanlar, geçmişte kendilerinden yeni yılın ilkbaharından önce orduya asker getirmeleri için verilen emirleri mevcut koşulları içerisinde yerine getiremeyeceklerini dile getirmişlerdir. Bu sebeple sultandan af dilemişlerdir. Benzer şekilde Sirozlu İsmail Bey de Sultan I. Abdülhamid’e yazdığı arzuhalinde Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa’nın kazasına saldırması sebebiyle istenilen askeri toplayamayacağını bildirmiştir.¹⁷² Buna mukabil Sultan I. Abdülhamid, taşra âyanlarına ilkbaharda Ordu-yu Hümayunda olmaları için yeni emirler göndermiştir. Bu bağlamda öncelikle Sirozlu İsmail Bey’e ilişkin 13 Ocak 1789 tarihli yazdığı hattında Krayova’nın muhafazası için istenilen 1.000 nefer piyade ve 1.000 nefer miri süvariyle Ordu-yu Hümayun’a katılması gibi önceden verilen emirlerden vazgeçmiş ve kayıtlarının silinmesini emretmiştir.¹⁷³ Burada seferden dönen veya daha öncesinde sefere gitmemiş kaza âyanlarının orduya katılmakta tereddüt ettikleri görülmektedir. Bu sorunu çözmek için I. Abdülhamid, elimizdeki verilere göre ilk defa 23 Ocak 1789’da yazdığı emirde Sirozlu İsmail Bey’e hitap ederken “*Dergâh-ı ‘Âli Kapıcıbaşılığı payesi*” olan birisi olarak seslenmiştir. Âyanlara payeler vererek devletle bütünleştirme siyasetini izlemiştir. Aynı emirde Sirozlu İsmail Bey’e kapıcıbaşılık rütbesinin verilmesinin sebebinin çevre

¹⁷⁰ Sertoğlu, a.g.e., s. 2655-2657.

¹⁷¹ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 188 (Ordu Mühimmesi), Hüküm: 250, 10 Rebiülahir 1203 – 8 Ocak 1789. Bu mühimme defterinin bir kısmı yüksek lisans tezi konusu olarak çalışılmış ve transkripsiyonu yapılmıştır. Fakat tezde yer isimlerinin yanlış çevrilmesi gibi hatalar bulunmaktadır. Sinan Çağlar, 188 Numaralı Ordu Mühimmesi Defteri’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1203/M.1788-1789; Sayfa 1-75), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı 2019, s. 280.

¹⁷² BOA, C. DH, No. 157/7850, Lef 11, 2 Safer 1203 – 25 Kasım 1788.

¹⁷³ BOA, C.AS, No. 524/21887, 20 Rebiülahir 1203- 27 Ocak 1789.

kazalar âyanı üzerinde sözü geçer birisi olması ve bu âyanlara “Başbuğluk” yapabilecek birisi olmasıdır. Diğer bir ifadeyle Drama’dan Nazırzade Battal Bey’in, Menlik’ten Kuddüs Damadı Osman Bey’in, Nevrekob’dan Zaimzade Mehmet’in ve Petriç’den Petriçli Abdülhalim’in askerleriyle birlikte ilkbahardan önce Ordu-yu Hümayun’a getirilmeleri görevi ve sorumluluğu zikrolunan âyanların Başbuğu Sirozlu İsmail Bey’e verilmiştir. Neticede Sultan I. Abdülhamid, Kapıcıbaşı Sirozlu İsmail Bey’e yük olmaması için geçmişte paraları verilen 1.000 nefer süvarinin yerine 500 süvariyle ilkbahardan önce Ordu-yu Hümayun’a gelmesini emretmiştir. Ancak Rikab-ı Hümayun Hazinesinden 1.000 nefer süvari getirmesi için Hassa Hasekilerinden Mehmet Ali ile gönderdiği 54.291,5 kuruşun yarısını yani 27.145,5 kuruşu Siroz kazasına göndereceği mübâşire geri iade etmesini buyurmuştur. Burada Sirozlu İsmail Bey’in emrinde orduya gelecek 500 miri süvarinin altı aylık bahşiş ve ulufeleri ve bir aylık tayinatlarıyla (yiyecek-içecekleri) gerekli olan mühimmatlarının bedeli 27.145,5 kuruş olarak hesaplanmıştır.¹⁷⁴ Sultan, 23 Ocak 1789 tarihli bu emrin bir benzerini 6 Şubat 1789’da vermiştir. Buna göre Sirozlu İsmail Bey’i getireceği 500 süvarinin eksik olmaması ve Ordu-yu Hümayun’a giderken yol üzerindeki kaza ahalisine karışmaması gibi konularda uyarmıştır.¹⁷⁵

Sirozlu İsmail Bey, “Kapıcıbaşı” olarak atanmasıyla birlikte sadece maiyetindeki askerlerle sefere katılması gereken birisi olmamış bunun yanında Siroz kazasına giden emirlerin doğrudan muhatabı olmuştur. Artık Siroz kazasıyla ilgili işlerde naipten önce kendisine hitaben emirler gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda İstanbul’dan Sirozlu İsmail Bey ve Siroz kazası naibine gönderilen 8 Mart 1789 tarihli emirde Siroz’da yaşayan Arnavut Yorgancı Ali’nin 200 nefere başbuğluk yaparak Ada Kalesine memur edilmesine rağmen şimdiye kadar görev yerine gitmediğinden söz edilmiştir. Ardından Yorgancı Ali’nin bir an önce verilen emri yerine getirmesi uyarısında bulunulmuştur. Buna karşın Siroz naibi, Ordu-yu Hümayun’a Arnavut Ali’nin ata binemeyecek ve emrindeki askerleri idare edemeyecek kadar hasta olması sebebiyle kendisine verilen bu görevden affedilmesini içeren bir ilam göndermiştir. Ancak Ada Kalesi, Osmanlı Devleti için stratejik öneme sahiptir. Nitekim belgelerde kaleden “*Tuna Nehri’nin kilidi*” gibi konumunun önemini gösteren ifadeler kullanılmıştır. Bu sebeple Sirozlu İsmail Bey’e ve Siroz kazası naibine Arnavut Ali’nin

¹⁷⁴ BOA, C. AS, No. 788/33415, 25 Rebiülahir 1203 – 23 Ocak 1789.

¹⁷⁵ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 189, Hüküm: 149, 10 Cemaziyelevvel 1203 – 6 Şubat 1789.

yerine 200 neferi zikrolunan kaleye getirmek üzere başka bir başbuğu göndermeleri buyrulmuştur.¹⁷⁶ Bunun yanında Sirozlu İsmail Bey'in maiyetine emir dinlemeyen kaza âyanları verilmiştir. Siroz kazasında yaşayan âyanlardan Osman Beyzade Emin Bey'e 1788 yılında 500 askerinin devlet tarafından diğer 500'ün masraflarının kendisinin karşılaması üzere toplamda 1.000 neferle Eğriboz Adası'nı savunmaya gitmesi emredilmiştir. Emin Bey, 500 nefer askerleriyle 1788 yılının yaz aylarında Eğriboz Adası'nın savunmasında yer almıştır. Ancak Eğriboz'da henüz görevi sona ermeden kış mevsimi gelmesi sebebiyle izinsiz Siroz kazasına geri dönmüştür. Buna karşın sadareten Osman Beyzade Emin Bey'e ilkbahardan önce Ordu-yu Hümayun'a gitmek üzere Sirozlu İsmail Bey'in maiyetinde 200 neferiyle birlikte bulunmasını içeren 28 Mart 1789 tarihli bir emir gönderilmiştir.¹⁷⁷

Osmanlı- Rus ve Avusturya Savaşı sürerken Sultan I. Abdülhamid 7 Nisan 1789'da vefat etmiştir. Aynı gün yerine daha genç yaşındayken Osmanlı Devleti'nin mevcut durumundan rahatsız olan ve devlet içerisinde yenilikler yapmak isteyen III. Selim tahta geçmiştir.¹⁷⁸ III. Selim, tahta geçer geçmez ilk iş olarak Kırım'ı geri alma siyaseti izleyerek Rusçuk'ta bulunan Sadrazam Koca Yusuf Paşa'ya savaşa devam edilmesi hakkında bir emri göndermiştir. Bunun için Koca Yusuf Paşa'ya sefer hazırlıklarını tamamlamasını emretmiştir.¹⁷⁹ Yeni sultanın tahta çıkmasıyla birlikte İstanbul'dan Sirozlu İsmail Bey'e 16 Nisan 1789'da gönderilen ilk emir ikaz yollu olmuştur. Burada Sirozlu İsmail Bey'in başbuğluğuyla Menlikli Mir Osman, Drama Nazırı Mir Battal, Nevrekoblu Zaimzade Mehmet ve Petriçli Abdülhalim'in şimdiye kadar Ordu-yu Hümayun'a gelmiş olması gerekirken neden yola çıkmadıkları sorulmuştur. Bunun üzerine âyanları savunmak için Siroz naibi, sadarete yola çıkılmamanın sebebinin Petriç kazasına âyan olmak isteyen Köstendilli Davut Bey sorunu ile uğraşılması olduğunu bildiren bir ilam göndermiştir. Fakat III. Selim, herhangi bir bahane kabul etmeksizin söz konusu olan âyanların Sirozlu İsmail Bey başbuğluğunda zaman kaybetmeden yola çıkmalarını emretmiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁶ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 187, Hüküm: 488, 10 Cemaziyelahir 1203 – 8 Mart 1789.

¹⁷⁷ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 188 (Ordu Mühimmesi), Hüküm:385 ve 387, 1 Receb 1203 – 17 Mart 1789.

¹⁷⁸ Sertoğlu, a.g.e., s. 2681.

¹⁷⁹ Shaw, a.g.e., s. 44-45.

¹⁸⁰ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 187, Hüküm: 531, 20 Receb 1203 – 16 Nisan 1789.

Koca Yusuf Paşa, Nisan 1789’da Rusçuk’taki ordugâhtan kuzey sınırlarına doğru harekete geçmek için hazırlık yaparken Ruslar, günümüzde Moldova’ya bağlı olan Bender şehrini istila etmiş ve güneye doğru inmeye başlamışlardır. Özi Kalesini alan Rusların öncelikli amacı Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetinde olan ve Romanya topraklarında bulunan Akkerman, Kili, Tulça, İsmail, Kalas (Galati) ve Fokşani gibi yerleri ele geçirmektir. Nitekim Mayıs ayına girildiğinde Rus kuvvetleri Kalas şehrindeki Osmanlı askerlerini mağlup etmiştir.¹⁸¹ Rusların Osmanlı topraklarını istila etmeye başlamasıyla birlikte taşra âyanlarına orduya katılmaları için tekrardan emirler yazılmıştır. Bu doğrultuda 6 Mayıs 1789’da Yanya Sancağı Mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşa’ya hitaben gönderilen emirde ordunun Rusçuk’tan hareket etmek üzere olduğundan bahsedilmiş ve acele orduya yetişmesi gerektiği söylenmiştir.¹⁸² Tepedelenli Ali Paşa’ya orduya yetişmesi için gönderilen bu emrin bir sureti de Sirozlu İsmail Bey’e gönderilmiştir. Burada Sirozlu İsmail Bey’den 1.000 neferi kendi yedinden, 500 miri süvari ve 500’ü de Siroz ve Timurhisar kazalarından olmak üzere toplamda 2.000 askerle orduya yetişmesi istenilmiştir.¹⁸³

Sultan’ın savaş için taşra âyanlarından istediği asker miktarında ve bunların orduya katılmaları noktasında daha önce örnekleri görüldüğü üzere hep sorunlar ortaya çıkmıştır. Sefere asker toplanması sırasında Bâbü’lî ile âyanlar arasında bir pazarlık süreci yaşanmıştır.¹⁸⁴ 6 Mayıs 1789 tarihli mühimme kaydına göre bundan önce Valide Mihrişah Sultan’ın kethüdası Kapıcıbaşılarından Mir Mahmut, sadarete Drama Nazırı-zâde Mir Battal’ın yaşının küçüklüğünden ve asker idare etmeye iktidarı olmadığından söz ederek Sirozlu İsmail Bey’in maiyetinde Ordu-yu Hümayun’a gitmesi emrinden affedilmesini içeren bir arz yazmıştır. Bunun yanında Mir Battal’ın ağabeyi Mehmet Halil Ağa’nın 500 neferle Kavala Kalesi’ni savunmaya gittiğinden bahsetmiştir. Zira Kavala Kalesi’nin muhafazasına geçmişteki seferlerde de Drama kazasının yakınlığı sebebiyle Mir Battal’ın babası ve amcasının sonra ağabeyleri Mehmet Salih¹⁸⁵ ve Mehmet Halil Ağa’nın gittiklerinin üzerinde durmuştur. Bu sebeple Mir Battal’ın sefere gitmeyip Drama kazasında kalarak

¹⁸¹Sertoğlu, a.g.e., s. 2683-2684.

¹⁸² BOA, A. DVNSMHM.d, No. 187, Hüküm: 578, 10 Şaban 1203 – 6 Mayıs 1789.

¹⁸³ BOA, C. AS, No. 1129/50103, 10 Şaban 1203 – 6 Mayıs 1789.

¹⁸⁴ Mehmet Mert Sunar, “1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi’ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Seferi İçin Asker Toplaması”, *History Studies International Journal of History*, C. 10, Sayı 3, 2018, s. 241.

¹⁸⁵ Belge tarihsiz olup aslında 1788 yılının Kasım ayından sonraki bir zamana tarihlendirilmelidir. BOA, HAT, No. 16/677, 29 Zilhicce 1202 – 30 Eylül 1788.

buradaki has topraklarını idare etmesine izin verilmesini talep etmiştir.¹⁸⁶ Neticede Sultan III. Selim, Valide Sultan'ın kethüdası Mir Mahmut'un istediği izni vermiştir. Bunun üzerine Drama kadısı Molla İsmail Efendi, sultana teşekkürlerini içeren bir ilam yazmıştır.¹⁸⁷ Burada üzerinde durulması gereken âyanların birbirleriyle güç mücadelelerine girişmeleri nedeniyle sefere katılmak istememesidir. Çünkü sefere gidecek olan âyan, düşman âyanlara karşı arkasında bıraktığı ailesinin ve mallarının güvenini temin etmesi gerekmektedir. Bu durum Sirozlu İsmail Bey'in Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa ile Drama Nazırlarıyla olan siyasi ilişkisinde görülmektedir. Nazır-zâde ailesinden Mehmet Salih Ağa'nın Kasım 1788'de Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'yla birlikte Sirozlu İsmail Bey seferdeyken Siroz kazası ve civarını yağmalamaları sırasında katlen öldürüldüğü bilinmektedir. Bu sebeple Mir Battal'ın ağabeyi Mehmet Salih Ağa'nın öldürülmesinde her ne kadar dolaylı olarak da olsa etkisi olan Sirozlu İsmail Bey'in maiyetinde sefere gitmek istemeyeceği açıktır.¹⁸⁸

Sirozlu İsmail Bey, maiyetiyle sefere gitmeye hazırlanırken daha öncesinden kendisine emredildiği üzere 500 süvarinin masrafına denk gelen 27.145,5 kuruşu geri iade etmekte sorunlar yaşamıştır. Bu sorunu çözmek için Siroz kadısı Molla İbrahim Efendi'den yardım istemiş ve durumunu sultana izah etmesi için bir ilam yazmasını rica etmiştir. Molla İbrahim Efendi ise Sirozlu İsmail Bey'in ricası üzerine 13 Mayıs 1789 tarihinde bir ilam yazmıştır. Buna göre Sirozlu İsmail Bey, 1.000 nefer süvariden ziyade 500 süvariye ihtiyaç var emri gelmeden önce çoktan 1.000 süvari için gönderilen 54.291,5 kuruşu askerlerine pay etmiştir. İstanbul'dan 500 süvari toplaması ve 27.145,5 kuruşu geri iade etmesi için yeni gelen emir karşısında paralarını verdiği 1.000 süvariden 27.145,5 kuruşu geri toplamaya çalışmıştır. Ancak askerlerinden 20.000 kuruşu toplayabilmiş ve İstanbul'dan gelen mübaşire teslim etmiştir. Sirozlu İsmail Bey, sultandan arta kalan 7.145,5 kuruşu zorla toplamasının askerlerinin isyanına neden olacağından bahisle 7.145,5 kuruşu geri iade etmek yerine 150 süvari daha toplayıp 650 süvariyle birlikte sefere gitmesine izin verilmesini istemiştir. Fakat Siroz kadısının ilamına cevaben hem Siroz kadısına hem de Sirozlu İsmail Bey'e 14 Mayıs 1789'da gönderilen yazıda 7.145,5 kuruşun tahsil edilerek Rikab-ı Hümayun Hazinesine gönderilmesi emredilmiştir.¹⁸⁹ Nihayetinde Siroz kadısı Molla İbrahim

¹⁸⁶ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 188 (Ordu Mühimesi), Hüküm:384, 10 Şaban 1203 – 6 Mayıs 1789.

¹⁸⁷ BOA, AE, SMHD II, No. 60/4099, 11 Ramazan 1203 – 5 Haziran 1789.

¹⁸⁸ Âyanlar, sefere katılıp katılmama ve asker miktarlarının belirlenmesi hususunda Bâbiâli ile girdiği pazarlıkta kendi menfaatleri için aracı olarak kadıları kullanmışlardır. Sunar, a.g.m., s. 244-247.

¹⁸⁹ BOA, C. AS, No. 603/25430, Lef 2, 3 Ramazan 1203 – 28 Mayıs 1789.

Efendi, sadarete Sirozlu İsmail Bey'in miriden, kendi yedinden, Siroz ve Timurhisar kazalarından topladığı askerleriyle birlikte 15 Mayıs 1789'da Ordu-yu Hümayun'a doğru hareket ettiğini bildirmiştir.¹⁹⁰

Rusların günümüz Romanya'sını istila etmesi ve Koca Yusuf Paşa'nın buna karşılık vermekte acele etmemesi nedeniyle Sultan III. Selim, Sadrazamlık mevkisine 7 Haziran 1789'da Kethüda (Cenaze) Hasan Paşa'yı getirmiştir. Sultan, Ruslara karşı gelinmesi için bir an önce tedbirlerin alınmasını emretmiştir.¹⁹¹ Sadrazamın değişmesinin üzerinden çok vakit geçmeden Ordu-yu Hümayun'dan İstanbul'a Sirozlu İsmail Bey'in maiyetindeki askerlerle birlikte geldiği haberi ulaşmıştır. Ayrıca Ordu-yu Hümayun'dan İstanbul'a bir mektup (tezkire) gönderilerek Sirozlu İsmail Bey'in askerlerine tayinat verilmesi istenmiştir. Bayraklar altında gelen Sirozlu İsmail Bey'in askerlerine gelecekte tayinat verilmesi için gereken tayinat tezkireleri yazılmıştır.¹⁹² Buna göre Sirozlu İsmail Bey'in bayraklar altında 14 Haziran 1789'da 230, 15 Haziran'da 120 ve son olarak 16 Haziran'da 100 nefer süvari ve piyade olmak üzere toplamda 450 askerinin sefere gittiği anlaşılmıştır. Burada askerlerin ihtiyacı olan gıdayı vermekle sorumlu olanlar Ordu-yu Hümayun Kasapbaşıları (Serkassaban) ve Nüzul Emini'dir. Sirozlu İsmail Bey'in maiyetinde ve tek bayrak altında sefere gelen 110 süvarinin tayinatı 110 adet ekmek (nan), 27,5 kıyye et (guşt) ve 27,5 kile arpa (şa'ir)'dir.¹⁹³

Yeni Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Kethüda Hasan Paşa, 19 Haziran 1789'da Ordu-yu Hümayun'a ulaştığında Avusturya cephesini savunma emri Vidin Seraskerliğine getirilen Koca Yusuf Paşa'ya verilmiştir. Yergöğü'ndeki Ordu-yu Hümayun'da 22 Haziran 1789'da meşveret meclisi toplanmıştır. Kurulan bu mecliste Rus kuvvetlerinin bir kısmının Lehistan tarafından Bender'e saldırma fikrinde olduğu bir kısmının ise Yaş kasabasında olan Rus General Romançofo'u [Pyotr Rumyantsev] emrinde olup bunların Avusturya askerleriyle

¹⁹⁰ BOA, C. AS, No. 895/38541, 19 Şaban 1203 - 15 Mayıs 1789.

¹⁹¹ Shaw, a.g.e., s. 48.

¹⁹² Sirozlu İsmail Bey'in askerlerine tayinat verilmesi meselesinde bir bayrakta 100 ila 120 arasında nefer olduğu görülmektedir. Buna paralel olarak Yücel Özkaya da eserinde bir bayrakta 120 kişi olması gerektiğini işaret etmektedir. Yücel Özkaya, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu*, Yapı Kredi Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 2020, s. 34. Fakat elimizde bayraklarda bulunan asker sayısının her zaman bir olmadığına dair veriler mevcuttur. 1813 tarihli bir belgeye göre Evlad-ı Fatihan'dan "*kadimi vechle*" bir bayrak altında 50 neferin toplanması emredilmektedir. Bkz. BOA, C. AS, No. 749/31504, 12 Cemaziyevvel 1228 – 13 Mayıs 1813.

¹⁹³ BOA, C. AS, No. 1098/4850, 22 Ramazan 1203 – 16 Haziran 1789.

birleşerek Bükreş tarafına saldırmak için hazırlık yaptıklarının haberi alınmıştır. Burada Ordu-yu Hümayun'a yeterli askerin geldiğinden ve hâlâ gelmekte olduğundan söz edilmiştir. Fakat Ordu-yu Hümayun'un hareket etmesi için yeterli hayvan olmadığından ordunun harekâtı ertelenmiştir. Buna mukabil ordudan Kuban Hanı Baht Giray'a Rusların herhangi bir tehdidine karşın Bender bölgesini savunması için emir gönderilmiştir. Ayrıca Gazi Hasan Paşa'ya İstanbul'dan hareketle emrindeki askerlerle Bender, Akkerman, İsmail ve İbrail taraflarına takviye etmesi emredilmiştir.¹⁹⁴ Ardından Kethüda Hasan Paşa, orduda yaşanan bu gelişmeleri 30 Haziran 1789'da yazdığı bir arzla Sultan III. Selim'e bildirmiştir. Bu arzdan Rusların Bender'e saldırmak için hazırlık yaptıkları istihbaratının Kuban Hanı Baht Giray tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Baht Giray'a gelen haber Rus Generali Potemkin'in 30.000 askeri olup Turla (Dinyester) Nehri'ne köprü kurarak Bender'i istila edeceği yönündedir. Kethüda Hasan Paşa, Ruslara karşı gelinmesi için o sırada Ordu-yu Hümayun'da bulunan Sirozlu İsmail Bey ve beraberinde gelen asker sergerdeleriyle birlikte toplamda 3.800 nefer süvari ve piyadeyi İsmail tarafına göndermiştir.¹⁹⁵ Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa, eserinde dönemin tanığı Vakanüvis Enveri'den ve söz konusu olan Kethüda Hasan Paşa'nın arzından farklı olarak Sirozlu İsmail Bey'in maiyetindeki süvari ile "*Bender canibine*" gönderildiğini kaydetmiştir.¹⁹⁶

Osmanlı Devleti, Ruslara ve Avusturyalılara karşı gelmek üzere orduyu harekete geçirmenin yanında yabancı devletlerin desteğine de başvurmuştur. Bu doğrultuda 11 Temmuz 1789'da İsveç ile ittifak antlaşması imzalamıştır.¹⁹⁷ Diğer taraftan Tuna'nın sağ tarafında tutunamaz ve Balkanlar'dan atılma tehlikesine düşerse müttefik olmaya çalıştığı Prusya Krallığından da savaşta yardım edeceklerine dair söz alınmıştır.¹⁹⁸ Böylece Sultan III. Selim, Sadrazam Kethüda Hasan Paşa'ya Moldova'nın kuzey tarafında bulunan düşmana saldırma emrini vermiştir. Yeni Sadrazamın kuzey sınırlarına doğru ilerleme emrini vermesi, gelecek birkaç ay içerisinde pek çok yerde yaşanacak yenilginin başlangıcını oluşturmuştur.

¹⁹⁴ Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, IV. Cilt, Baskı II (Tertib-i Cedid), Matbaa-i Osmaniye, İstanbul H. 1309-M 1891, s.307-309.; Ahmed Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, IV. Cilt, (haz. Abdülkadir Özcan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2020, s. 336-339.

¹⁹⁵ BOA. TS. MA.e, No. 437/11, 6 Şevval 1203 – 30 Haziran 1789; Bayram, a.g.t., s. 575.

¹⁹⁶ Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., s.309-310; Ahmed Cevdet Paşa (haz. Abdülkadir Özcan), a.g.e., s. 339.

¹⁹⁷ Mustafa Ünver, 18. Yüzyılda Osmanlı-İsveç Diplomatik İlişkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman 2018, s. 128-129.

¹⁹⁸ Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı Meydana Gelişi-Tatbiki-Tahlili*, Güray Matbaacılık, İstanbul 1981, s. 46.

Avusturya kuvvetlerinin komutanı Prens Coburg ile Rus General Aleksandr Suvorov, 1 Ağustos 1789'da Osmanlı ordusunu Fokşani'de bozguna uğratmıştır.¹⁹⁹ Osmanlı kuvvetlerinin Fokşani'de bozguna uğraması, askerlerin firar etmeye başlamaları, dağılmaları ve nizama alınamamaları gibi orduda ilk çözümlere neden olmuştur. Artık Osmanlıların kuzey sınırlarına doğru ilerlemesi yerine tam tersi Rus ve Avusturya kuvvetlerinin güneye saldırıları başlamıştır. Osmanlı kuvvetleri Fokşani'den sonra Boze (Boza-Rimnik) mevkinde de yenilgiye uğramıştır. Eylül ve Kasım ayları boyunca İstanbul'a cephelerden yenilgi haberi gelmiştir. Nitekim 8 Eylül'de Belgrad, Avusturyalıların, 11 Ekim'de Akkerman Rusların eline geçmiştir.²⁰⁰ Bender Kalesi ise 14 Kasım 1789'da bir vire anlaşması imzalanarak Ruslara teslim edilmiştir.²⁰¹

Bender Kalesi'ni savunmak üzere askerleriyle birlikte İsmail tarafına gönderilme emri verilen Sirozlu İsmail Bey'in 1789 yılında gerçekleşen savaşta neler yaşadığına dair elimizde veri bulunmamaktadır. Ancak İsmail Seraskerliğine getirilen Gazi Hasan Paşa'nın İsmail'de düşmana başarıyla karşılık verdiği²⁰² ve bu sebeple 23 Kasım 1789'da Sadrazamlığa getirildiği bilinmektedir.²⁰³ Burada Sirozlu İsmail Bey'in kendisine verilen emir üzere İsmail'e gitmesi ihtimali göz önüne alınırsa Sirozlu İsmail Bey'in İsmail'de Ruslara karşı Gazi Hasan Paşa'nın komutası altında savaştığı varsayılabilir.

Sadrazam değişikliğinin ardından İsmail'de bulunan yeni Sadrazam Gazi Hasan Paşa, Ordu-yu Hümayun'un yanına Şumnu'ya gitmiştir. Kış mevsiminin gelmesi nedeniyle Osmanlı ordusu geri çekilmeye başlamıştır.²⁰⁴ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey de 1789 yılının son zamanlarında Siroz kazasına geri dönmüştür. Siroz kazasına döner dönmez İstanbul'dan kaza işleriyle ilgili emirler gelmiştir. Sadarettin Sirozlu İsmail Bey'e gönderilen emirlerden birisi 16 Ocak 1790 tarihli olup Siroz kazasına tabi Karınlı, Hakaller ve Devre karyelerinde

¹⁹⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 2686.

²⁰⁰ Shaw, a.g.e., s. 49-58.

²⁰¹ Sertoğlu, a.g.e., s. 2697.

²⁰² Bayram, a.g.t., s. 637.

²⁰³ Osmanlı'nın Fokşani'de ardından pek çok yerde Ruslara karşı mağlup olması sebebiyle Sadrazamın değiştirilmesi kararına varılmıştır. Sadrazam adayları paşalar içerisinde Gazi Hasan Paşa, geçmişte "*Devlet-i 'Aliyye'ye pek çok iş görmüş idiğünden başka bu kere İsmail'de dahi muvaffak ve muzaffer olduğundan makam-ı sadarete*" layık görülmüştür. Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, V. Cilt, Baskı II (Tertib-i Cedid), Matbaa-i Osmaniye, İstanbul H. 1309-M 1891, s. 5.

²⁰⁴ Ahmed Cevdet Paşa, C.5, a.g.e., s. 6.

yaşayan ahalinin cezalandırılmalarına ilişkindir. Söz konusu olan karyelerin ahalisi ödemekle yükümlü oldukları vergileri vermeyi reddetmişler ve vergi tahsildarlarına saldırıp bunlardan iki süvariye yaralamış ve altı piyadeyi ise öldürmüşlerdir. Ayrıca yaralanan ve öldürülen tahsildarların mallarını ve eşyalarını yağmalamışlardır. Ahalinin bu şekilde isyancı tutumları Siroz kazasında yaşayan reayaya da yayılmasına sebep olabileceğinden İstanbul'dan Sirozlu İsmail Bey'e ve Siroz kadısına tahsildarları öldürenleri hapse atmalarına ve eşyaları yağmalayanların ellerinden çaldıkları malları geri almalarına dair bir emir gönderilmiştir.²⁰⁵

Osmanlı Devleti, 1790 yılına girildiğinde Ruslara ve Avusturyalılara karşı savaşa devam etme kararı almıştır. Ordu-yu Hümayun, askerlerin durumunun pek parlak olmadığını ve savaşı sürdürmeme taraftarı olmuştur. Fakat Sultan III. Selim ve İstanbul ricali, Bender'in elden çıkması gibi hususları göz önünde bulundurarak yenilmiş devlet statüsünde barış antlaşması yapmak istememektedir. Bu sebeple savaşa devam etme adına Avusturya ve Rusya'ya karşı Prusya ile 31 Ocak 1790'da ittifak antlaşması imzalanmıştır.²⁰⁶ Antlaşmaya göre Prusya, Rusya ve Avusturya Devletlerini Osmanlı Devleti ile barış antlaşması yapmalarına zorlamak için sınırlarına 150 bin asker göndereceğini taahhüt etmiştir.²⁰⁷ Bu arada Osmanlı Devleti'ne karşı savaştan yana olan Avusturya İmparatoru II. Joseph 20 Şubat 1790'da vefat etmiş yerine barış taraftarı kardeşi II. Leopold geçmiştir.²⁰⁸

III. Selim, orduya ve kaza âyanlarına 1790 yılının ilkbaharında savaşmak üzere sefer hazırlıklarını tamamlamalarını emretmiştir. Bu sırada sultan, 23 Şubat 1790 tarihinde Siroz kadısı, Sirozlu İsmail Bey ve Rikab-ı Hümayun Defterdarı Mehmet Emin Ağa'ya birer emir göndermiştir. Buna göre Mehmet Emin Ağa'ya Sirozlu İsmail Bey'de geçen sene 500 süvari eksik getirmesi (askerlerin tenzili) meselesinden arta kalan 7.170 kuruşu²⁰⁹ tahsil etmesi buyrulmuştur. Sirozlu İsmail Bey de bu parayı ödemesi için uyarılmıştır. Burada dikkat çeken husus, Sirozlu İsmail Bey'e "*Siroz müte'ayyinlerinden Seyyid İsmail*" diye hitap edilmesidir. Elimizde bu vesikadan başka "*Seyyid*" şekliyle hitap edilen başka bir belge

²⁰⁵ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 43, Hüküm: 289, 29 Rebiülahir 1204 – 16 Ocak 1790.

²⁰⁶ Beydilli, a.g.e., s. 58-62.

²⁰⁷ Ahmed Cevdet Paşa, C. 5, a.g.e., s. 41-43.

²⁰⁸ Shaw, a.g.e., s. 66.

²⁰⁹ Yukarıda askerlerin tenzili meselesi geçerken normalde 7.145,5 kuruş açık kalmıştır. Fakat farklı olarak burada 7.170 kuruş istenmektedir.

yoktur. Sirozlu İsmail Bey'e neden "Seyyid" denildiği bilinmemektedir. Ancak anne tarafında "Seyyidlik" olma ihtimalinden dolayı böyle hitap edilmiş olması muhtemeldir.²¹⁰

Sadarettin Siroz kazasında olan Rikab-ı Hümayun Defterdarı Mehmet Emin Ağa'ya 8 Nisan 1790'da Sirozlu İsmail Bey'den borç tahsili yapmasını içeren bir emir gönderilmiştir. Bunun yanında aynı emirde "Sirozî Siyavuş-paşazâde İsmail Bey" in ilkbahardan önce 1.000 güzide askerinin başında sefere yetişmesi ikaz edilmiştir. Buradan hareketle Sirozlu İsmail Bey'e çok daha öncesinden askerleriyle birlikte sefere katılması emrinin geldiği anlaşılmaktadır.²¹¹ Zira Ruslara ve Avusturyalılara karşı Ordu-yu Hümayun'a taşra âyanlarından asker toplanmaya çalışılırken bir yandan savaş devam etmektedir. Avusturyalılar, 1790 yılının ilkbaharında Prens Coburg emrinde Yergöğü kalesini kuşatmaya başlamışlardır. Fakat Osmanlı kuvvetleri 8 Haziran 1790'da Yergöğü'nde yaptıkları savunmada Avusturyalılara karşı büyük zafer elde etmişlerdir. Nitekim Avusturya ordusu, Yergöğü'nden geri çekilmek zorunda kalmıştır.²¹² Bu sırada Sirozlu İsmail Bey'e Ordu-yu Hümayun'a gitmesi emredilmesine rağmen kendisi halen Siroz kazasında olup daha yola çıkmamıştır. Üstelik sefere gitmeden önce Siroz kazası ahalisinden haksız yere para topladığı iddiasıyla İstanbul'a şikâyet edilmiştir. Burada Siroz kazasına tabi Kapuhor adlı karye ahalisi Sirozlu İsmail Bey'i Rikab-ı Hümayun'a şikâyet eden taraftır. Sirozlu İsmail Bey ise Kapuhor karyesi "iltizamını dokuz kese akçeye iltizama aldım" diyerek kendisini savunmuştur. Ahaliden sadarete gönderilen şikâyetlere karşın zorla el koyulan paraların sahiplerine geri iade ettirmek için İstanbul'dan bölgeye bir mübaşir gönderilmiştir. Ayrıca Siroz naibine de 12 Temmuz 1790 tarihli bir emir yazılmıştır. Bu emirde Sirozlu İsmail Bey'in uyarılmasının ve bir an evvel sefere gitmesinin üzerinde durulmuştur. Fakat söz konusu emir yerine getirilirken Sirozlu İsmail Bey'in Ordu-yu Hümayun'a askerleriyle gelmemesine neden olmadan bu sorunun çözülmesi istenmiştir.²¹³ Öte yandan Siroz kadısı, Permedi kazasına tabi Braştan karyesinde yaşayan Arnavut Orhan Bey'in geçmişte olduğu gibi yine savaş zamanı maiyetindeki Arnavut eşkıyasıyla birlikte Timurhisar kazasına saldıracağı haberini aldığına dair sadarete bir ilam yazmıştır. Ardından

²¹⁰ BOA, C. AS, No. 764/32256, 8 Cemaziyelahir 1204- 23 Şubat 1790.

²¹¹ BOA, C. AS, No. 334/13821, 23 Receb 1204 – 8 Nisan 1790.

²¹² Sertoğlu, a.g.e., s. 2709-2710.

²¹³ BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 44, Hüküm: 37, 29 Şevval 1204 – 12 Temmuz 1790. Bu Rumeli Ahkâm Defteri yüksek lisans tezi yapılmıştır. Fakat burada hükmün tarihi yanlış çevrilmiştir. Bkz. Gizem Tunç, 44 Numaralı Rumeli Ahkâm-ı Şikâyet Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygurlukları Araştırma Enstitüsü, Antalya 2017, s. 73-74.

bunun önüne geçilmesi için merkezi hükümetten yardım dilemiştir. Sultan III. Selim ise Rumeli Valisi Zaim-zâde Mustafa Paşa'ya ve Rumeli Kaymakamına 12 Temmuz 1790'da gönderdiği birer emirle Arnavut Orhan Bey'in Timurhisar kazasını yağmalamasına engel olmalarını buyurmuştur.²¹⁴ Yukarıda zikredilen bütün bu bahislerden Sirozlu İsmail Bey'in sefere gitmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Burada sekbanlarının masraflarını karşılamak için iltizama aldığı karyenin mahsulâtına ve paralarına el koyduğu ardından sefere gittiğinde arkasında bıraktığı ailesini ve mal varlığını eşkıyalardan korumak için Siroz kadısını araya sokarak önlemler almaya çalıştığı görülmektedir.

Avusturya İmparatoru II. Leopold, Prusya Kralı II. Frederich Wilhelm'in Osmanlı Devleti ile ittifak antlaşması yapıp sınırlarına asker göndermesi tehlikesi sürmesine rağmen Yergöğü Kalesine taarruzda bulunmuştur. Fakat burada başarılı olamamasının üzerine Prusya Kralı'nın 18 Haziran 1790'da Bohemya sınırlarına yakın bir bölgede ordu karargâhı kurması ve sınırlarını tehdit etmesi, Prusya aracılığıyla barış yapmayı kabul etmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Prusya ordugâhına yakın Reichenbach'da Avusturya ile Prusya, İngiltere ve Hollanda üçlü ittifakının delegeleri toplanmıştır. Burada yapılan müzakerelerin ardından 27 Temmuz 1790'da Avusturya ile Prusya arasında Reichenbach Antlaşması imzalanmıştır.²¹⁵ Antlaşmaya göre Avusturya, Belgrad'ı Osmanlılara geri iade ederek savaştan önceki sınırlarına çekilmeyi kabul etmiştir. Ayrıca bundan sonra Prusya ile Rusya arasında çıkabilecek bir savaş karşısında taraf tutmayacağını ve Rusya'ya herhangi bir yardımda bulunmayacağını taahhüt etmiştir. Yalnızca Avusturya İmparatorluğu Osmanlı Devleti'yle kesin bir barış antlaşması imzalayana kadar Hotin Kalesini ellerinde tutacaktır. Osmanlı Devleti ise Avusturya ile Prusya arasında imzalanan Reichenbach Antlaşmasına rağmen Eflak sınırındaki askerlerini hemen geri çekmemiştir. Zira Vidin Seraskeri Koca Yusuf Paşa maiyetindeki askerlerle birlikte olası bir saldırıya karşı gelmek üzere Avusturya cephesinde hazır tutulmuştur. Bunun için Vidin Seraskeri maiyetindeki bir kısım asker, 14 Ağustos 1790'da Vidin'den Tuna Nehri'nin karşı tarafına Kalafat'a geçirilmiştir. Bu noktada Kalafat'a geçenler arasında öncesinden sefere gelmesi için pek çok kez ikaz edilen Sirozlu

²¹⁴ Siroz naibi sultana Rumeli Kaymakamı'nın verilen emri yerine getireceğini taahhüt ettiğini bir ilamla bildirmiştir. BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 44, Hüküm: 15-16, 29 Şevval 1204 – 12 Temmuz 1790; Tunç, a.g.t., s. 58-60.

²¹⁵ Beydilli, a.g.e., s. 74-81.

İsmail Bey de yer almıştır.²¹⁶ Fakat Sirozlu İsmail Bey'in Vidin'e ne zaman geldiği ve burada neler yaşadığına dair elimizde herhangi bir ipucu yoktur. Neticede Reichenbach Antlaşmasıyla birlikte Osmanlı ve Avusturya savaşına son verilmiş ve Prusya Krallığı aracılığıyla 18 Eylül 1790'da Osmanlı ve Avusturya arasında Reichenbach Antlaşması esaslarına göre hazırlanan Yergöğü Mütarekesi imzalanmıştır. Böylece Osmanlı Devleti için bir cephede sürdürdüğü savaş fiilen sona ermiş ve Sirozlu İsmail Bey, Ekim 1790'da Siroz kazasına geri dönmüştür.²¹⁷

Osmanlı Devleti, Avusturya cephesi kapanır kapanmaz ordusunun yönünü Rus cephesine çevirmiştir. Fakat Rus cephesindeki savaş Osmanlı'nın istediği gibi gitmemiştir. Zira Osmanlı askeri kuvvetleri, Rusların Tuna Nehri üzerindeki kalelere olan saldırısına karşı çok fazla dayanamamıştır. Nitekim 30 Ekim 1790'da Kili (Kiliya-Chilia) Kalesi, 16 Kasım'da Tulça, 22 Kasım'da İsmail ve 25 Kasım'da İsakçı Kaleleri Rusların eline geçmiştir. Osmanlı ordusu, Ruslara karşı yaşadığı mağlubiyetle birlikte kışı geçirmek üzere Kasım 1790'da Şumnu'ya geri çekilmek zorunda kalmıştır.²¹⁸

3.4. Sirozlu İsmail Bey'in Dağlı Eşkiası Üzerine Memur Edilmesi (1790-1791)

Osmanlı Devleti, dış politikasında Kırım'ı geri almak için Ruslara karşı savaş siyasetini sürdürdüğü sırada içeride eşkıyalar tarafından Rumeli kazalarının yağmalanması sorunu meydana gelmiştir. Yücel Özkaya'nın bu konu hakkında 1983'te yayımladığı monografisinde detaylı bilgiler bulunmaktadır. Buna göre eşkıyalık faaliyetleri, ilk defa 1791 yılında başlamıştır. Dağlı eşkıyalarından Hacı İbrahim oğlu Bilal ile Kör Yusuf adlı eşkıya reisleri geçmişte yaptıkları gibi İslimye (Sliven) Panayırının tüccarlarına Haziran 1791'de saldırmışlardır. Bu olaydan eşkıyalığın Haziran 1791'den öncesine dayandığı anlaşılmaktadır. Fakat devlet nazarında asilerin dağlı eşkıyası olarak adlandırılmalarına neden olacak ilk isyanın nerede ve ne zaman çıktığı bilinmemektedir. Yalnızca eşkıyalardan ilk şöhret kazananlarının özellikle günümüzde Bulgaristan'a bağlı Kırcaali ve Deliorman

²¹⁶ Ahmed Câvid, *Hadika-i Vekâyi'*, (Haz. Adnan Baycar), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 96-97.

²¹⁷ Sertoğlu, a.g.e., s. 2710-2713; Sirozlu İsmail Bey'in Ekim 1790'da Siroz kazasında olduğuna dair bkz. BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 44, Hüküm: 346, 10 Safer 1205, 19 Ekim 1790.

²¹⁸ Sertoğlu, a.g.e., s. 2714-2718.

bölgesinde ortaya çıktıkları görülmektedir. Ardından eşkıyalar zamanla Balkanlar'daki diğer kazalara yayılmış ve Sultan III. Selim'in saltanatının sonuna kadar (1808) uzun yıllar yağmacılıklarının ve isyanlarının önüne geçilememiştir. Eşkıyaların kazaları yağmaladıktan sonra Rodop gibi dağlara saklanmaları nedeniyle merkezi hükümet, bu asileri tanımlamakta "Dağlı Eşkıyaları" terimini kullanmıştır. İsyancılara ve yağmacılığın birçok sebebi vardır. Bunlardan en önemlileri Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yaptığı savaşlar nedeniyle mali bunalıma girmesi ve taşrada merkezi otoritenin zayıflamasına karşın âyanların daha fazla söz sahibi olmasıdır. Zira Osmanlı Devleti, sefer için Rumeli ve Arnavutluk gibi bölgelerden topladığı sekbanlara (paralı askerlere) yeterince ödeme yapamamıştır. Sekbanların ücretleri ödenmiş olduğu durumda bile ateşkes ve barış zamanlarında işsiz kalacakları açıktır. Bu noktada sekbanların bir kısmı başıboş işsiz gezerken bir kısmı âyanların emirleri altına girmişlerdir. Âyanlar da sekbanları çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır.²¹⁹ Nitekim 1796 tarihli bir belgeden Gümülcine Âyanı Mestan Ağa'nın (ö. 1796) hırsızlık yapıp dağlara sığınanları himaye ettiği ve bu eşkıyaları istediği âyan ve kazaya saldırımları için kullandığı bilinmektedir. Gümülcine âyanının dışında Dimetoka Âyanı Veyis oğlu Halil de aynı şekilde dağlı eşkıyalarını himaye eden âyanlardandır. Eşkıyalardan Ejderoğlu, Çolak, Kılıoğlu ve Kara Ömer adlı kişiler Veyis oğlu Halil'e tabiydiler. Hatta burada meşhur hırsızlardan Sinab'ın Drama Nazırı ve Sirozlu İsmail Bey'e bağlı olduğu dahi yazmaktadır.²²⁰ Kısaca 18. Yüzyılın son on yılına gelindiğinde savaş dönemi Rumeli'de ortaya çıkan otorite boşluğundan ve asayişsizlikten yararlanan bir grup eşkıya, kazaları yağmalayıp dağlara sığınmaya başlamıştır. Buna karşın merkezi hükümet, dağlı isyanlarını bastırmak için Rumeli valilerini ve âyanları eşkıyaların üzerlerine memur etmiştir. Bu doğrultuda Sirozlu İsmail Bey de dağlı eşkıyasının tenkilinde görev almıştır. Bunlardan ilki 8 Aralık 1790 tarihli bir belgeden anlaşılmaktadır. Buna göre Çeribaşı oğlu Numan ve yeğeni Mehmet Ruşen adlı eşkıya reisleri maiyetlerindeki Arnavut ve dağlı eşkıyaları ile geçmişte "bundan akdem" yaptıkları gibi Valide Mihrişah Sultan'ın Drama kazasındaki haslarını yağmalamışlardır. Bu yağmalama hadisesinden dağlı eşkıyasına ilişkin yeni bilgiler elde edilmiştir. Buna göre yalnızca Kırcaali ve Deliorman civarında değil aynı zamanda Drama kazasında da eşkıyalığın olduğu görülmüştür.²²¹ Elimizdeki veriler Çeribaşı oğlu Numan ve Mehmet

²¹⁹ Yücel Özkaya, *Dağlı İsyancıları*, s. 5-21.

²²⁰ BOA, TS.MA.e No. 784-27, 29 Zilhicce 1210 – 5 Temmuz 1796; Karal, a.g.e., s. 116-117.

²²¹ Vera Mutafçieva, 1791 yılından önce Koca Balkan Dağları taraflarındaki kazalarda âyan olmak için köyleri yağmalayan Kırcaaliler'den söz etmektedir. Dolayısıyla dağlı eşkıyalığı 1791 yılından önceki tarihlere dayandığı anlaşılmaktadır. Bkz. Mutafçieva, a.g.m, s. 169-170.

Ruşen'in kimliklerine ve neden Drama kazasını yağmadıklarına ilişkin ipucu vermemektedir. Fakat dağlı eşkıyasının Rumeli'de meydana geldiği yerlerden ve dönemin konjonktüründen hareketle bir sonuca varılabilir. Devlet nazarında dağlı eşkıyası olarak anılan asilerin çoğunluğu âyan ve asker kökenli kişilerdir. Bu husus bir zamanlar dağlı eşkıyası olduğu bilinen Tokatçıklı Süleyman Ağa ve uzun yıllar isyanı bastırılmayan Kara Feyzi gibi kişilerin eskiden bölükbaşı olmalarından anlaşılmaktadır. Diğer taraftan bir kazada yaşayan ve güç mücadelelerine girişen âyanların birbirlerinin mallarını yağmalamaya tevessül ettikleri bilinmektedir. Nitekim Sirozlu İsmail Bey ve Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa örneğinde görüldüğü üzere iki âyan mücadelesinde taraflardan birisi diğerinin mallarını seferdeyken yağmalamıştır. Son olarak isyanın 1790 yılının sonu ve 1791'de birbirine yakın bir süreçte bugünkü Yunanistan ve Bulgaristan sınırları içerisinde ortaya çıkması kış mevsimi Ruslara karşı düzenlenen seferden geri memleketlerine dönen askerlerin bu soruna neden olduklarını açıkça göstermektedir. Neticede sorunun çözülmesi için sadareten 8 Aralık 1790'da Yenice-i Karasu Âyanı El-hac Mustafa Ağa'ya, Sirozlu İsmail Bey'e, Gümülcine Âyanı Mestan Ağa'ya, Pravişte Çorbacısı Halil Ağa'ya, Timurhisar Âyanı Abdullah Bey'e, Çağlayık ve Bereketlü kazaları âyanlarına Drama kazasında meydana gelen eşkıyalığın sona erdirilmesine dair birer emir gönderilmiştir. Bunun yanında adı geçen kazalardan hangisinde eşkıyalık zuhur ederse diğer kaza âyanlarının yardımlarına gitmeleri buyrulmuştur. Ancak bundan sonraki süreçte Sirozlu İsmail Bey'in verilen görevi yerine getirip getirmediği ve Çeribaşı oğlu Numan ile Mehmet Ruşen'in akıbetleri bilinmemektedir.²²²

Osmanlı Devleti, Sirozlu İsmail Bey'i 1790 yılının sonlarında dağlı eşkıyası üzerine memur ettiği sırada Ruslara karşı yaptığı savaşı sürdürme politikası izlemiştir. 1791 yılına gelindiğinde merkezi hükümetten ve ordudan savaşa devam edilmesi adına tekrardan kaza âyanlarına sefere katılmaları için emirler yazılmıştır. Bu bağlamda 6 Ocak 1791'de Atina Voyvodası El-hac Ali'ye askerleriyle birlikte ilkbahardan önce Ordu-yu Hümayun'a gitmesi emredilmiştir. El-hac Ali'ye gönderilen emrin bir sureti de Sirozlu İsmail Bey'e yollanmıştır. Burada Sirozlu İsmail Bey'e Siroz kazasından 1.000, Timurhisar kazasından 300, Menlik

²²² BOA, A. DVNSMKMMHM.d No. 1, Hüküm: 75, 1 Rebiülahir 1205 – 8 Aralık 1790. Bu mühimme-i mektume defteri yüksek lisans tezi yapılmıştır. Fakat burada hükmün tarihi yanlış okunmuştur. Hatice Çelik, Mühimme-i Mektûme Defteri Nr 1 (1203-1207/1788-1793) İnceleme-Çeviriyazı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 2019, s. 131-133.

kazasından 400, Nevrekop kazasından 500 ve kendi kapı halkından 500 nefer olmak üzere toplamda 2.700 askerın “Başbuğu” olarak sefere katılması buyrulmuştur.²²³ Bu sırada 1790 yılının sonlarında Ruslara karşı yenilgilerden Sadrazam Şerif Hasan Paşa sorumlu tutulmuş ve Sultan III. Selim’in emriyle 14 Şubat 1791’de idam edilmiştir. Ardından iki hafta sonra Sadrazamlığa ikinci defa Koca Yusuf Paşa getirilmiştir.²²⁴ Bu noktada geçmiş senelerde olduğu gibi âyanlar sık sık zamanında sefere katılmaları için ikaz edilmiştir. Sirozlu İsmail Bey’e Ocak 1791’de gönderilen emir Mart 1791’de yinelenmiştir.²²⁵ Osmanlı Devleti, savaş mevsiminde asker toplamak adına mütegalibe olarak anılan âyanları affetme siyasetini devam ettirmiştir. Ayrıca yerel çapta küçük bir âyanı sefere ikna etme ve maiyetinde yola çıkarma görevini aynı bölgede yaşayan daha güçlü bir âyana vermiştir. Bu durum ilk defa 1782 yılında Sirozlu İsmail Bey ile Nevrekop Âyanı Hacı Ali Beşu (Başu) arasındaki hamilik mahmilik ilişkisinde görülmektedir. Hacı Ali, Sirozlu İsmail Bey’in desteğiyle Nevrekop kazasına âyan olabilmiştir. Ancak âyanlığı sürecinde Nevrekop ahalisine yaptığı zulümden dolayı devlet nazarında mütegalibe olarak anılmaya başlamış ve hakkında idam fermanı dahi çıkmıştır. Nihayetinde sadarettten 14 Nisan 1791 tarihli Sirozlu İsmail Bey’e himaye ettiği Hacı Ali’nin askerleriyle birlikte maiyetinde sefere katılması şartıyla geçmişte işlediği suçların affedileceğine dair bir emir gönderilmiştir. Aksi takdirde Hacı Ali’nin cezalandırılacağıın üzerinde durulmuştur.²²⁶ Böylece merkezi hükümet, taşrada sorun çıkaran âyanın sorumluluğunu kendisinden güçlü başka âyana devretmiş ve tek tek küçük kazalarda sorun çıkaran âyanlarla uğraşmak zorunda kalmamıştır.

Sirozlu İsmail Bey, sadarettten kendisine ikaz yollu gönderilen emirlere cevap olarak İstanbul’a Nevrekop kazasından asker toplanmasında sorunlar yaşadığını ve en kısa sürede yola çıkacağını bildiren arzlar yollamıştır. Taahhüt ettiği üzere maiyetiyle birlikte nisan ayının sonlarında sefer için yola çıkmıştır.²²⁷ Savaşın başlangıcından itibaren her sene olduğu gibi 1791’de de cepheye gitmiştir. Nitekim 1 Temmuz 1791 tarihli belgeden bizzat külliyetli askeriyile Ordu-yu Hümayunda bulunduğu anlaşılmaktadır.²²⁸ Bu sırada Koca Yusuf

²²³Sirozlu İsmail Bey’in bahsi geçtiği hüküm 1080 numaralıdır. BOA, A. DVNSMHM.d, No. 194, Hüküm: 1076, 1 Cemaziyevvel 1205 – 6 Ocak 1791.

²²⁴ Shaw, a.g.e., s. 81-82.

²²⁵ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 194, Hüküm: 1228, 16 Receb 1205 – 21 Mart 1791.

²²⁶ BOA, C. DH, No. 22/1094, 10 Şaban 1205 – 14 Nisan 1791.

²²⁷ Elimizdeki vesika Sirozlu İsmail Bey’in kaleme aldığı arzların özeti olup 24 Nisan 1791’de yazılmıştır. BOA, C. AS, No. 111/5001, 20 Şaban 1205 – 24 Nisan 1791.

²²⁸ BOA, C. ZB, No. 13/644, 29 Şevval 1205 – 1 Temmuz 1791.

Paşa'nın başında olduğu Osmanlı ordusu Hırşova'da (Hârşova) bulunmaktadır.²²⁹ Geçen sene İsakçı ve Tulca (Tolçı/Tulcea) kalelerini ele geçiren Rus kuvvetleri ise Kalas (Galati)'dan hareketle bir kez daha Maçın'e saldırma niyetindedirler. Buna karşın kalabalık Osmanlı ordusu hızlıca hareket edemeyeceğinden 7 Temmuz 1791'de Maçın'e önden bir kuvvet gönderilmiştir. Aynı zamanda Tepedelenli Ali Paşa, Cabbarzade Süleyman Bey ve Karaosmanoğlu Hacı Mehmet Ağa'ya Maçın'e sevk edilen askerin yardımına gitmesi emredilmiştir. Fakat ana ordu yoldayken Rus kuvvetleri bir iki gün içerisinde Osmanlı askerlerini Maçın'de bozguna uğratmıştır. Maçın'de dağılan Osmanlı askerleri geri nizama sokulamamış ve askerler firar etmeye başlamıştır. Hatta firar etmelerinin yanında ordunun erzakını ve mallarını dahi yağmalamışlardır.²³⁰ Bu noktada Ordu-yu Hümayunda olduğu bilinen Sirozlu İsmail Bey'in bahsi geçen âyanlarla birlikte Maçın'e sevk edilip edilmediği ve edildiyse Maçın'de neler yaşadığına dair elimizde bir ipucu bulunmamaktadır. Maçın bozgunundan sonra Osmanlı ordusu 12 Temmuz 1791'de Hırşova'ya geri çekilmiştir. Mevcut durum göz önüne alındığında Serasker Koca Yusuf Paşa ve ordu ricali artık savaşın yerine barışın tesis edilmesini istemiştir. Bu doğrultuda Ahmet Vasıf Efendi, Ruslarla barış müzakeresi yapması için İbrail'e gönderilmiştir. Fakat Sultan III. Selim, barış teklifinde bulunmanın yenilgiyi kabullenmek anlamına geldiğini ve istenmeyen şartlar altında barışa zorlanılacağından bahisle buna karşı çıkmıştır. Ayrıca Koca Yusuf Paşa'ya askerlerin toparlanarak yeniden savaşa hazırlanmasını emretmiştir.²³¹

Sultan III. Selim'in savaşı sürdürme kararlılığına rağmen ordudan aynı karşılık alınamamıştır. Savaş boyunca hem Rusların hem de Osmanlıların yıpranması sebebiyle 31 Temmuz 1791'de taraflar arasında sekiz aylık ateşkesi sağlayacak Kalas Mütarekesi yapılmıştır.²³² Diğer taraftan Ruslarla olan ateşkesin üzerinden çok uzun süre geçmeden 4 Ağustos 1791'de Avusturya ile Osmanlı harbini resmen sonlandıran Zıştovi Antlaşması imzalanmıştır.²³³ Sirozlu İsmail Bey ise Rus cephesinde yapılan geçici barışı üzerine Siroz kazasına geri dönmüştür.

²²⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 2727.

²³⁰ Aysel Yıldız, "Osmanlı Tarihinde Bir Ordu Boykotu: Maçın Bozgunu (1791) Akabinde Yaşanan Tartışmalar", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, İzmir 2016, s. 137-139.

²³¹ Yıldız, a.g.m., s. 142-144.

²³² Zülfiye Koçak, "1787-1792 Osmanlı Rus Savaşında Değişen Dengeler ve Yaş Antlaşması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 32, S. 2, İzmir 2017, s.480-481.

²³³ Shaw, a.g.e., s. 85.

Kalas Mütarekesi ile Osmanlı–Rus harbi sona ermemiştir. Zira Osmanlı Devleti, istemediği şartlar altında barış antlaşması yapmak istemiyordu. Bu sebeple olası bir Rus tehdidine karşın orduyu sürekli savaşa hazır tutmaya çalışmıştır. Bu bağlamda sadareten 9 Ekim 1791’de Yenişehir-i Fener’de oturan Divan Efendisizâde Mir Mehmet’e maiyetiyle Ordu-yu Hümayuna katılması için bir emir gönderilmiştir. Ayrıca içlerinde Sirozlu İsmail Bey’in de bulunduğu Menlik, Drama, Filibe, Pravişte, Dimetoka ve Edirne gibi pek çok kaza âyanına asker temin edip başlarına sergerde tayin ederek orduya yollamaları için söz konusu emrin suretleri yollanmıştır.²³⁴ İstanbul’dan taşra âyanlarına kış mevsimi gelmesine rağmen asker temin etmelerini içeren emirler gönderilmeye devam etmiştir. Son olarak Sirozlu İsmail Bey, 27 Aralık 1791’de kendi kapısından, Siroz, Timurhisar, Menlik ve Nevrekop kazalarından toplanacak askerlerin başında bizzat Ordu-yu Hümayuna gitmesine dair bir emir almıştır.²³⁵ Ancak emrin üzerinden çok vakit geçmeden 10 Ocak 1792’de Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaşı sonlandıracak olan Yaş Antlaşması imzalanmıştır.²³⁶

Osmanlı Devleti’nin Rusya ve Avusturya’ya (1787-1792) karşı harbe girişmesinin birçok sonucu vardır. Bunlardan özellikle askerî açıdan olanları ele alındığında söz konusu savaşla birlikte harp sanatında tecrübe kazanan önemli komutanların ortaya çıktığı görülmüştür. Zira bu savaşta çetin mücadeleler olmuş ve burada askerler gösterdiği başarılarla siyasi hayatında sivrilerek ön plana çıkmışlardır. 1806-1812 arasında yaşanan Osmanlı–Rus Harbi’nin generallerinden ve 1812’de Napolyon’a karşı Moskova’yı savunmasıyla ünlenen Mihail Kutuzov, Ağustos 1788’de Osmanlı kuvvetlerinin yaptığı bir taarruz neticesinde bir gözünü kaybetmiştir. Ayrıca Rus General Alexandr Suvorov da 1788 yılında yaşanan çatışmalar sırasında yaralananlar arasındadır.²³⁷ Osmanlı tarafında ise 1787-1792 yılları arasında yaşanan savaşta askerî açıdan hayati roller üstlenen ve bu sayede siyasi güçlerini genişleten sınıf âyanlar olmuştur. Tepedelenli Ali Paşa, Sirozlu İsmail Bey, Pazvantoğlu Osman Ağa, Karaosmanoğlu Hacı Mehmet Ağa ve Çaparzade Süleyman Bey gibi muktedir âyanların Osmanlı arşiv belgelerinde isimlerinin sıkça geçtiği ilk büyük savaş

²³⁴ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 197, Hüküm: 109, 10 Safer 1206 – 9 Ekim 1791. Sirozlu İsmail Bey’e gönderilen hüküm 121 numaralıdır. Bu mühimme defteri tez yapılmıştır. Hatice Çetin Durgun, 197 No’lu Mühimme Defteri’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Antalya 2009, s. 148-152.

²³⁵ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 197, Hüküm: 428, 1 Cemaziyelevvel 1206 – 27 Aralık 1791. Sirozlu İsmail Bey’e gönderilen hüküm 430 numaralıdır. Durgun, a.g.t., s. 241-243.

²³⁶ Koçak, a.g.m., s. 483.

²³⁷ Aksan, a.g.e., s. 176-177.

bu zamanda gerçekleşmiştir.²³⁸ Bu bağlamda İstanbul'dan Sirozlu İsmail Bey'e 1788 yılında sefere katılması için gönderilen ilk emirde 500 askerle birlikte orduya katılması istenmiştir. Sirozlu İsmail Bey ise verilen bu görevi yerine getirmiş ve bunun yanında Muhadiye ve Şebeş muharebelerinde yararlılıklar göstermiştir. Böylece merkezi otoritenin Sirozlu İsmail Bey'den beklentisi artmıştır. Neticede Osmanlı-Rus harbinin ilerleyen yıllarında Sirozlu İsmail Bey'e kendi askerlerinin idaresine ilaveten Siroz kazasından Ferhat ve Emin Bey gibi hanedanların maiyetini ayrıca Menlik, Timurhisar ve Nevrekop kazalarından toplanılacak askerlerin idaresi ve sevki "Başbuğ" sıfatıyla verilmiştir. Nitekim savaşın başında 500 neferden oluşan bir kuvveti yönetirken 1791 yılına gelindiğinde dört kazadan toplanılan 2.700 askerin idaresinin sorumluluğunu üstlenir hale gelmiştir. Taşra âyanı olan Sirozlu İsmail Bey'e verilen her bir görev ona daha fazla ekonomik ve siyasi güç kazandırmıştır. Sirozlu İsmail Bey, savaştan sonra sıradan âyanların üstünde bir güce ulaşmış ve Siroz kazasının çevresinde bulunan diğer kazalarda da nüfuz sahibi olmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin savaş halinde olduğu bir sırada ortaya çıkan dağlı eşkıyalığı meselesi savaşın sona ermesiyle bitmemiştir. Hatta bunun üzerine 1792 yılına gelindiğinde günümüz Bulgaristan ve Yunanistan'ın muhtelif yerlerinde birçok eşkıyalık faaliyetlerinin yeniden ortaya çıkması ve sorunun daha fazla büyümesi nedenleriyle yeni bir boyut kazanmıştır. Burada dikkati çeken husus ilk defa yağmaya kalkışan asilerin değil daha önceden herhangi bir yere saldırmış ve zamanla dağlı eşkıyası sıfatı almış kişilerin yerlerinin tespitiyle cezalandırılmalarına ilişkindir. Bu bağlamda Sirozlu İsmail Bey, Siroz kazasına yakın nerede eşkıya bulunursa cezasını tertip etmeye ilk görevlendirilenden birisi olmuştur. Sadarettin Sirozlu İsmail Bey'e 23 Şubat 1792 tarihinde gönderilen bir hükme göre bundan önce işlediği suçlar nedeniyle hakkında idam fermanı çıkan Koca Ahmet adlı dağlı eşkıyası vardır. Koca Ahmet'in Siroz kazasına yakın Selanik kazasının girişinde bir ormanda yeni kurulmuş bir köye yanındaki eşkıyalarla birlikte yerleştiği haberi alınmıştır. Bunun üzerine Koca Ahmet'in bulunduğu karyeden firar etmesi durumunda kaçacağı yerleri yağmalayacağı aşikâr olduğundan bahisle Sirozlu İsmail Bey'e Koca Ahmet'i kaçırmadan yakalayıp

²³⁸ Yukarıda zikredilen âyanlar literatürde ilk defa 1787-1792 Osmanlı – Rus harbine katılmaları nedeniyle siyasi hayatta ön plana çıkmışlardır. Zira bundan önce yaşanan savaşlara katılıp katılmadıklarından söz edilmemiştir. Tepedelenli Ali Paşa için Bkz. Feyzioğlu, a.g.e., s.13-15; Pazvantoğlu Osman Ağa için Bkz. Üstündağ, a.g.t., s.254-255; Karaoşmanoğlu Hacı Mehmet Ağa için Bkz. Yuzo Nagata, *Tarihte Âyanlar Karaoşmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 39; Çaparzade Süleyman Bey için Bkz. Özcan Mert, *XVIII. Ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980, s. 51-53.

cezasını uygulaması emredilmiştir.²³⁹ Burada ilk defa hayatını yağma ve eşkıyalıkla geçiren bir grubun kendilerine sığınak olarak orman içlerine sıfırdan köyler kurdukları görülmektedir. Nihayetinde Koca Ahmet'e, yeni kurulan karyeye, Sirozlu İsmail Bey'e verilen hükmün yerine getirilip getirilmediğine ve bu süreçte yaşananlara dair elimizde herhangi bir ipucu bulunmamaktadır.

Koca Ahmet'in yakalanma emrinden çok uzun süre geçmeden Mart 1792'de sayıları 500'e kadar çıkan bir dağlı eşkıyası grubunun üzerine gidilmesi gündeme gelmiştir. Bu hadisenin önemi bundan önceki eşkıyalık örneklerinden çok daha büyük olmasıdır. Olayın iç yüzü çoğunlukla sadareten Karaman Valisi Çarhacı Seyyid Ali Paşa'ya, Çirmen Mutasarrıfı Tahir Paşa'ya ve Kapıcıbaşı Sirozlu İsmail Bey'e ardı ardına gönderilen ve 186 numaralı mühimme defterinde kayıtlı olan hükümlerden takip edilebilmektedir. Belgelerde eşkıyaların kim oldukları, nerede ortaya çıktıkları ve ne zaman yerlerinin tespiti yapıldığı gibi konulardan söz edilmemiştir. Yalnızca 500 kişiden oluşan bir eşkıya grubunun "Hacı Salihler" veya diğer kullanımıyla "Salihler" adlı bir köyde saklandıkları vurgulanmıştır. Öncelikle Sirozlu İsmail Bey ve maiyetindeki Arnavut sekbanların ihtiyacı olan zahirenin ve mühimmat nakliyatı için gerekli arabaların temini için Uzuncaabad-ı Hasköy mubayaacısına emirler yollanmıştır.²⁴⁰ Ardından 4 Mart 1792'de Karaman Valisi Çarhacı Ali Paşa ile Kapıcıbaşı Sirozlu İsmail Bey'e Hacı Salihler köyünde toplanan eşkıyayı cezalandırma görevi verilmiştir. Bunun yanında eşkıyanın sığındıkları köye mazgallı duvarlarla çevrildiğinden maiyetlerine metris kazmaları, tabya inşa etmeleri ve top atışı yapmaları için humbaracı ve topçu neferleri takviye kuvveti olarak gönderilmiştir. Ayrıca burada Çarhacı Ali Paşa ve Sirozlu İsmail Bey'in maiyetlerinde bulunan birkaç bin askerleri arasında bazılarının gayretsizliği, iş görmezliği İstanbul'da duyulmuştur. Bu sebeple Osmanlı hükümeti, eşkıyanın şimdiye kadar bertaraf edilememesinden dolayı Çarhacı Ali Paşa ile Sirozlu İsmail Bey'i uyarmıştır.²⁴¹

²³⁹ BOA, A. DVNSMKMMHM.d No. 1, Hüküm: 263, 29 Cemaziyelahir 1206 – 23 Şubat 1792; Çelik, a.g.t., s. 334-335.

²⁴⁰ BOA, C. AS, No. 259/10792, 9 Receb 1206 – 3 Mart 1792; BOA, C. DH, No. 200/1206, 11 Receb 1206 – 5 Mart 1792.

²⁴¹ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 186, Hüküm: 152, 10 Receb 1206 – 4 Mart 1792.

Eşkîyanın kuşatıldığı yerden ilk firar ettikleri Hacı Salihler (Prileptsi-Kırcaali) köyü Gümülcine kazasının Cebel nahiyesine bağlı bir karyedir.²⁴² Diğer taraftan 6 Mart 1792 tarihli bir belgeden Kırcaali Halil ve İdris'in dağlı eşkıyası sergerdeleri olduğu ortaya çıkmıştır. Burada Çarhacı Ali Paşa ile Sirozlu İsmail Bey'e söz konusu eşkıya sergerdelerini sorgulamak üzere yakalamaları için Edirne'den bin nefere yakın sekban gönderilmiştir.²⁴³ Bundan sonraki süreçte Çarhacı Ali Paşa, Çirmen Mutasarrıfı Tahir Paşa, Sirozlu İsmail Bey ve maiyetleri tarafından mazgallı duvarlarla çevrili olan Hacı Salihler karyesi üç gün top atışına tutulmuştur. Bu sırada karyede bulunan 300 miktarı eşkıyadan 100'ü öldürülmüş, 100'ü yaralanmış ve geriye kalanlar ise Hacı Salihler'de hayvanlarını ve mallarını bırakarak kaçmaya başlamıştır. Ancak eşkıyanın bertaraf edilmesi hususunda bununla yetinilmemiştir. Çünkü top atışlarından kaçan eşkıyanın Hacı Salihler'in yakınındaki dağlara çekilip yeniden saldırıya geçecekleri düşünülmektedir. Zira sadarettten valilere ve taşra âyanlarına yollanan emirlerde dağlı eşkıyalarının yaratılışında asilik “*cibilliyet-i mefsedetleri şekavet ile mecbul*” olduğunun üzerinde durulmaktadır. Bu sebeple Çarhacı Ali Paşa, Tahir Paşa ve Sirozlu İsmail Bey'e 14 Mart 1792'de firar eden eşkıyayı yakalayıp idam etmeleri ve mazgallı duvarları olan karyelerin duvarlarını yıkmaları için üst üste emirler gönderilmiştir.²⁴⁴

Firari eşkıyaların Hacı Salihler'den hareketle Sultanyeri (Mestanlı) kazasından geçtikleri ve Gümülcine kazasına üç saat mesafede bulunan (Birdetli ve Balkanlı adlı) bir mahalle sığındıkları haberi alınmıştır. Bununla birlikte bölgeden İstanbul'a gönderilen yazılardan firarilerin tam sayısının bilinmediği ve “*içlerinden hariçten ecnas-ı muhtelifi dahi mevcut*” olduğu öğrenilmiştir.²⁴⁵ Öte yandan Hacı Salihler köyünden sağ kurtulan eşkıyaların ayrı ayrı yollardan giderek bölündükleri ve sürekli yerlerini değiştirdikleri anlaşılmaktadır. Bu yüzden peşlerinden gelen binlerce asker olmasına rağmen hemen ele geçirilememişlerdir. Nitekim 23 Mayıs 1792 tarihine gelindiğinde dağlı eşkıyasının gâh Gümülcine kazası civarında Nevrekop, Filibe, Pazarcık yaylalarında gâh Drama ve Ahi Çelebi karyelerinde gezindikleri ve saklandıkları söz konusu kazalardan İstanbul'a gönderilen ihbarlardan takip edilebilmiştir. Buna karşın Çarhacı Ali Paşa ve Sirozlu İsmail Bey'in dışında Atlı Sekbanbaşı Aydın, Piyade Bölükbaşı İlyas, Gümülcineli Mestan Ağa,

²⁴² BOA, HAT, No. 1612/10, 1 Muharrem 1254 – 27 Mart 1838.

²⁴³ BOA, TS.MA.e No. 786/26, 12 Receb 1206 – 6 Mart 1792.

²⁴⁴ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 186, Hüküm: 163, 20 Receb 1206 – 14 Mart 1792.

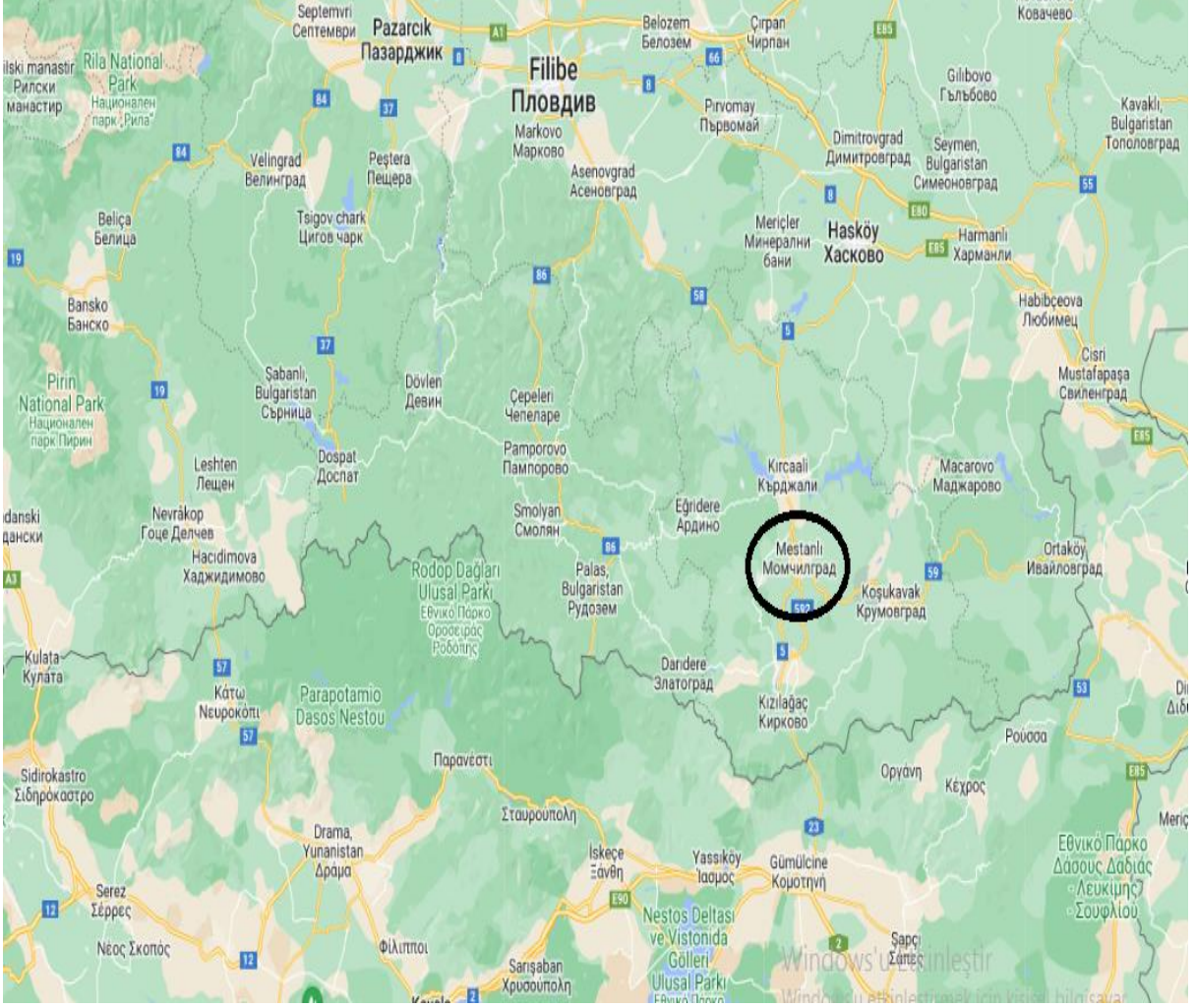
²⁴⁵ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 186, Hüküm: 175, 20 Receb 1206 – 14 Mart 1792.

Drama Nazırı Halil Ağa ve o bölgedeki kazaların âyanlarına firarilerin “*bir ferdi ruy-ı arzda kalmaması*” ve “*bir daha Dağlı Eşkiası zuhuru istimâ’ olunmaması*” için emirler yollanmıştır. Ayrıca dağlı eşkıyasına memur olanların buldukları yerden Gümülcine kazasına gitmeleri ve her nerede eşkıyalık zuhur ederse birbirleriyle haberleşerek firarilerin üzerlerine bir sergerde tayin edip göndermeleri emredilmiştir.²⁴⁶ Uzunca bir süre eşkıya takibinden sonra Çarhacı Ali Paşa, 1 Haziran 1792’de Vidin Muhafızlığına getirilmiş ve Vidin’e gönderilmiştir.²⁴⁷ Nihayetinde 23 Haziran 1792’de Çirmen Mutasarrıfının, Edirne Bostancıbaşısının ve Gümülcine, Filibe, Drama, Siroz, İskeçe ve Pravişte kazaları âyanlarının dağlı eşkıyasına memuriyetleri devam etmektedir.²⁴⁸ Ancak Hacı Salihler karyesindeki asilere saldırılmasının üstünden aylar geçmesine rağmen firari eşkıyaların yakalandıklarına dair elimizde bir veri bulunmamaktadır.

²⁴⁶ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 186, Hüküm: 308, 1 Şevval 1206 – 23 Mayıs 1792.

²⁴⁷ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 186, Hüküm: 356, 10 Şevval 1206 – 1 Haziran 1792.

²⁴⁸ BOA, C. DH. No. 123/6136, 3 Zilkade 1206 – 23 Haziran 1792.

Şekil 5. Sirozlu İsmail Bey'in Dağlı Eşkıyası üzerine gittiği bölge.

3.5. Sirozlu İsmail Bey'in Akdeniz Korsanları Üzerine Memur Edilmesi (1792)

Çariçe II. Katerina, Rusya Devleti'nin yönetimini ele aldığından itibaren (1762) dış politikada yayılmacı bir siyaset izlemeye başlamıştır. Bu durum Osmanlı Devleti ile sınırları olan Rusya Devleti'ni birçok kez savaşa sürüklemiştir. II. Katerina tahttayken Ruslar ile Osmanlı arasındaki ilk savaş 1768-1774 yıllarında gerçekleşmiştir. Rusların 1768 yılında Karadeniz kıyılarında donanmasını çıkarabileceği bir yere sahip olmamasından öncelikle savaşın çoğunluğunun karada süreceği açıktır. Osmanlı Devleti, Ruslara nazaran Akdeniz ve Ege'deki adalara ve Karadeniz'deki kıyı liman kentlerine sahip olması açısından coğrafi konum itibarıyla daha avantajlıdır. Hem karada yaşanan savaşın hem de İstanbul gibi büyük şehirlerin mühimmatını, iaşesini ve ikmalini denizden sağlayabilmektedir. Burada Rusların

Karadeniz’de güçlü bir donanması olmaması nedeniyle ancak Baltık Denizinden hareketle Cebelitarık Boğazından Akdeniz’e girerek Osmanlı topraklarına denizden saldırma ve bu avantajdan yararlanmalarını engelleme imkânı vardır. Bu noktada Ruslar, Osmanlı Devleti’ne 1768 yılındaki savaş ilanından önce Akdeniz (Bahr-i Sefid) kıyılarına denizden saldırı planını daha etkili bir hale getirebilmek için Osmanlı Ortodoks Hıristiyanlarından Arnavut Suliyotları ve Mora’daki Manyotları isyana teşvik etmeye başlamışlardır.²⁴⁹ Ayrıca Akdeniz’de korsanlık yapanları toplayarak Rus donanmasının hizmetine subay olarak almışlardır. Bu korsanlardan Lambros Katsonis (Canziani), Osmanlı Devleti’ni uzun yıllar Akdeniz’de yaptığı korsanlıkla uğraştırması ve bunun üzerine bir dönem Sirozlu İsmail Bey’in üzerine asker gönderme görevinin verilmesi açısından ön plana çıkmaktadır.²⁵⁰

Osmanlı reayasından Lambros Katsonis (1752-1804), Rum asıllı olup günümüzde Yunanistan’a bağlı Livadya (Livadia) kazasında doğmuştur.²⁵¹ Osmanlı arşiv vesikalarında ve yaşadığı dönemde tutulan vekayinamelerde kendisinden sıkça Akdeniz’de korsanlık yapan eşkiya “Lambro” ve bunun yanında belgelerde her ne kadar sayıları az da olsa “Lambro Kaçoni” ile “Lambro Macori” şeklinde geçmektedir.²⁵² Lambros Katsonis, 1770 yılında gönüllü olarak Rus donanması hizmetine girmiştir.²⁵³ Aynı yıl Osmanlılara karşı Rus donanmasının yaptığı Koron kuşatması ve Çeşme baskınına katılmıştır.²⁵⁴

Rusya Devleti, 1768-1774 yıllarında yaşanan savaştan sonra Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla birlikte Karadeniz’den boğazları kullanarak Akdeniz’de ticaret yapmalarını sağlayacak hakkı kazanmışlardır. Bununla beraber Ruslar, Karadeniz’de zamanla ticarete ve yük nakliyatında etkinliğini artırmaya başlamıştır. 1774 yılında Rus bandırasıyla

²⁴⁹ Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilâli (1770)*, (Haz. Abdullah Zararsız), Akçağ Yayınları, Ankara 2018, s. 28-30.

²⁵⁰ Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, (Çev. Ahmet Maden – Sertaç Canpolat), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 251.

²⁵¹ Burada Lambros Katsonis’in “Livadiyeli” olduğu şekliyle transkripsiyon yapılmıştır. Fakat kelimenin aslı “Livadyalı” olmalıdır. Bkz. Ahmed Cavid, a.g.e., s. 4; Lambros Katsonis’in doğum ve ölüm tarihi için bkz. Gerard Cohen-Vrignaud, “Becoming Corsairs: Byron, British Property Rights and Orientalist Economics”, *Studies in Romanticism*, Volume 50, No. 4, Baltimore 2011, s. 709.

²⁵² Lambro Kaçoni için bkz. BOA, HAT, No. 259/14965, 9 Safer 1207 – 26 Eylül 1792; Lambro Macori için bkz. BOA, AE. SSLM.III, No. 22/1284, 14 Şevval 1206 – 5 Haziran 1792.

²⁵³ Matthew Smith Anderson, “Russian in the Mediterranean, 1788-1791: A little-known chapter in the History of naval Warfare and Privateering”, *The Mariner’s Mirror*, Volume: 45, No. 1, United Kingdom 1959, s. 27.

²⁵⁴ Şenay Özdemir Gümüş, “1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Akdeniz’de Rus Korsanlığı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, Sayı: 44, 2016, s. 472.

Karadeniz'e geçiş yapan gemi sayısı 1'ken 1786'da 76'ya kadar yükselmiştir.²⁵⁵ Ayrıca denizdeki ticaretlerini desteklemek için Karadeniz'in kuzey kıyılarında çeşitli liman kentler kurmuşlardır.²⁵⁶ Fakat Küçük Kaynarca Antlaşması maddelerince Karadeniz'de devletler arasında tesis edilen düzen, Ruslar tarafından Kırım'ın ilhakı ve Osmanlı'nın Kırım'ı geri topraklarına katmak istemesiyle bozulmuştur. Osmanlı ve Ruslar arasında 1787'de yeni bir savaş başlamıştır. Bu sırada Lambros Katsonis, Özi'de Osmanlılara karşı savaşan Rus Amiral Nikolay Semyonovich Mordvinov'un komutasında bulunmaktaydı.²⁵⁷

Ruslar, yine geçmişte olduğu gibi İstanbul'a denizden gidecek gıda tedarikini ve taşra ile merkez arasındaki iletişimi kesmeyi amaçlamıştır. Ancak bu sefer İsveç, 1788 yılında Rusların Baltık Denizinden Akdeniz'e hareketini engellemiştir. Bu nedenle Ruslar, Osmanlı Ortodoks Hıristiyanlarını isyana teşvik etmesinin yanında Akdeniz'de Osmanlı ticaretini engellemeleri için denizcilikte tecrübesi olan korsanları kullanma yoluna gitmişlerdir. Nitekim Lambros Katsonis, Rus Amiral Mordvinov tarafından Osmanlı gemilerine saldırma görevi verilerek Akdeniz'e yollanmıştır. Avusturyalılar bu sırada Ruslarla müttefik olduğundan korsanların Trieste limanını üs olarak kullanmalarına izin vermiştir.²⁵⁸ Katsonis, Ocak 1788'de Trieste'ye gitmiştir. Burada Rus Konsolosu Varucca, Katsonis'in Akdeniz'de kullanması için İngiliz yapımı "Minerva Severa" adlı gemiyi 17.000 florine satın almıştır. Buna ilaveten birkaç gemi daha tahsis edilmiş ve Katsonis, Nisan 1788'de Trieste'den denize açılmıştır. İyon Denizi'ne vardığında Zante (Zakintos) Adası'na saldırmıştır. Ardından Mora Yarımadası'nın güneyinde bulunan Çuha (Cerigo) Adası'na gitmiş ve burada kendisine geçici bir üs kurmuştur. 4 Temmuz 1788'de Kızılhisar (Meis-Castellosso) Kalesini ele geçirmiştir. 31 Ağustos'ta On İki Ada'daki Kerpe Adası'nda Osmanlı gemileriyle karşılaşmış ve aralarında meydana gelen savaş kazanmıştır.²⁵⁹ Burada Katsonis'i korsanlığı teşvik eden unsurlardan birisi adalarda yaptığı yağmalardan elde ettiği ganimetlerdir.²⁶⁰

²⁵⁵ Bostan, a.g.m., s.108-111.

²⁵⁶ Bostan, a.g.m., s. 55.

²⁵⁷ Anderson, a.g.m., s. 27.

²⁵⁸ Panzac, a.g.e., s. 251.

²⁵⁹ Anderson, a.g.e., s. 27-28.

²⁶⁰ Gümüş, a.g.m., s. 473.

Ruslar, iyi bir lider altında küçük gemilere sahip bir grubun İstanbul'a denizden gidecek işeyi kesebileceğini görmüşlerdir. Lambros Katsonis'in 1788 yılında denizlerde başarı göstermesi üzerine korsanlara daha fazla yatırım yapmaya başlamıştır.²⁶¹ Katsonis, 1788 yılının sonlarında Osmanlılara karşı gösterdiği bütün başarılarla rağmen Fransız gemilerini yağmalaması nedeniyle Avusturyalı yetkililer tarafından hapse atılmıştır. Günümüz Yunan Takımadalarında Rus Konsolosluğu yapan Marko Ivanovich Voinovich, Katsonis'i hapisten kurtarmıştır. Ayrıca Rus General İ. A. Zaborovskii, Rumların, Arnavutların ve Korsikalıların denizlerde kullanılmasını savunmuştur. Trieste'deki korsanları Rus donanmasının bir parçası yapmak ve onları resmi olarak kontrolleri altına almak istemiştir. Bu bağlamda 1789 yılının başlarında Rus bayrakları altında korsanların kaptanlığında filolar kurulmaya başlanmıştır. Trieste'de kurulan filolardan birinin başına Katsonis, diğerine ise Ruslar ile korsanlar arasındaki bağlantıyı sağlayan Floransa'daki Rus Bakan A. K. Psaro'nun yeğeni Chapelet adında birisi getirilmiştir. Diğer taraftan Rus hükümeti tarafından gemileri satın alınarak Siraküza (Syracuse)'da Maltalı Guglielmo Lorenzo (Osmanlı vesikalarında Goleremo-Golormi) kaptanlığında başka bir filo toplanmıştır. Nitekim Lorenzo, filosu toplandıktan sonra deniz yoluyla Mısır ve Anadolu'dan İstanbul'a gidecek işeyi kesmek için Çanakkale Boğazına doğru yola çıkmıştır.²⁶² İskiri (Skyros) Adasında Osmanlı gemileriyle savaşmıştır. Lambros Katsonis, Mayıs 1789'da Trieste'den hareket etmiştir. Temmuz ayına gelindiğinde üç filo Mürted (Kea) Adasında buluşmuştur.²⁶³ Rus bayrakları altında toplanan bu filolar, savaş sırasında (1787-1792) Rusların Akdeniz'deki tek Rus silahlı gemilerini oluşturmuşlardır.²⁶⁴

Lorenzo, korsanların üs haline getirdikleri Mürted Adası'ndan emrindeki gemilerle ayrılmıştır. 15 Temmuz 1789'da Kiklad Adalarından Siros (Syros) Adası kıyılarında 14 gemiden oluşan Osmanlı donanmasıyla karşılaşmıştır. Burada Osmanlı kuvvetleri Lorenzo'yu bozguna uğratmıştır. Bunun üzerine Rus bayrağı altında gemilerin kaptanlığını yapanlar ve bunları destekleyenler, 1789 yılının sonlarında Ruslardan daha fazla yardım almak için bir heyeti Petersburg'a göndermiştir. Bu doğrultuda Petersburg'da Grigori

²⁶¹ 1780'lerde Rus konsoloslarının Osmanlı Devleti'ne karşı korsanları destekledikleri bilinmektedir. Julia Leikin, "The Prostitution of the Russian Flag", *Law and History Review*, Volume 35, No. 4, Cambridge 2017, s. 1054-1055.

²⁶² Şenay Özdemir Gümüş, Anderson'dan farklı olarak Mart 1789'da Lorenzo'nun Lambros Katsonis'le birlikte Çanakkale Boğazı'na gittiğini kaydetmiştir. Gümüş, a.g.m., s. 474.

²⁶³ Anderson, a.g.m., s. 29-31.

²⁶⁴ Leikin, a.g.m. s. 1059-1062; Zinkeisen, a.g.e., s. 552.

Potemkin'e başvurmuşlardır. Sonuçta Katsonis, "*Albaylık*" rütbesine getirilmiş ve kendisine St George Nişanı verilmiştir. Potemkin ise Aralık 1789'da Akdeniz'deki Rus filolarının başına getirilmiştir.²⁶⁵

Osmanlı vekayinamelerinde Akdeniz'de baş gösteren korsanlık faaliyetlerine ilişkin kayıtlar 1788 yılından ziyade 1790 yılında başlamaktadır. Özellikle Sadullah Enveri, Ahmed Vasıf Efendi, Ahmet Cavid Bey ve Ahmed Cevdet Paşa'nın tuttuğu kayıtlarda Lambros Katsonis ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Lambros Katsonis, 1790 yılının başlarında Rus bayrağı altında filosuyla Mora Yarımadası civarındaki adalardan gelip geçen Osmanlı gemilerine saldırıp mallarını yağmalamıştır. Ayrıca karaya çıktığı vakitlerde ada halklarından "*selamet akçesi*" adı altında paralar toplamıştır.²⁶⁶ Nisan 1790'da Mürted (Kea) Adasını kendisine yeniden merkez üssü yapmıştır.²⁶⁷ Buna karşın Osmanlı hükümeti, Cezayir ve Tunus'tan Tersane-i Amire'ye gemiler getirilmesi ve burada bir donanma tertip edilmesini emretmiştir. Bu donanmanın başına eski Anabolu Muhafızı Çatalcalı Ali Paşa'nın kethüdası Köse Mustafa Paşa, Cezayir'den gelen gemilerin başbuğluğuna Cezayir Vekili Seydi Ali Paşa getirilmiştir.²⁶⁸ Osmanlı donanması 4 Mayıs 1790'da Andros (Andre) Adası'na ulaşmıştır. Andre Boğazı sularında iki donanma birbiriyle karşılaşmıştır. Burada Köse Mustafa Paşa, 18 Mayıs 1790'da Katsonis'in donanmasını bozguna uğratmıştır.²⁶⁹ Nihayetinde Lambros, Mürted Adasına sığınmıştır. Lambros'un peşinden Seydi Ali Paşa gitmiştir.²⁷⁰ Fakat Mürted Adası'nda ele geçirilememiş ve oradan Adriyatik Denizi'ndeki Curzola (Korcula) Adasına kaçmıştır. Ardından denizlerde korsanlık faaliyetlerini devam ettirmiştir.²⁷¹

Akdeniz'de meydana gelen korsanlığa karşın âyanların rolü Osmanlı donanmasına asker tertip etmek olmuştur. Bu bağlamda 1791 yılının sonlarında İstanbul'dan Menlik

²⁶⁵Anderson, a.g.m., s. 32; Şenay Özdemir Gümüş, Anderson'dan farklı olarak Katsonis'e Mayıs 1790 yılında Albaylığın verildiğini kaydetmiştir. Gümüş, a.g.m., s. 475.

²⁶⁶ Ahmed Cavid, a.g.e., s. 4.

²⁶⁷ Gümüş, a.g.m., s. 475.

²⁶⁸ Ahmed Cavid, a.g.e., s. 4-5.

²⁶⁹ Burada Lambro kelimesi "*Lamiru*" şeklinde yazılmıştır. İ. Filiz Bayram, "Enverî Târihi Üçüncü Cild (Metin ve Değerlendirme)", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2014, s. 682.

²⁷⁰ Ahmet Cavid, a.g.e., s. 6-7.

²⁷¹ Anderson, a.g.m., s. 33.

kazası âyanı ve kocabaşısına kalyoncu neferi toplayıp Donanma-yı Hümayun'a sevk etmeleri için mevâcip akçesi gönderilmiştir. Ancak Menlik âyanı ve kocabaşısı verilen emri yerine getirmemişlerdir. İstanbul'dan yollanan mevâcip akçelerini geri iade etmişlerdir. Bu sebeple Sirozlu İsmail Bey'e, bölgede bulunan mübaşire ve yeniçeri zabıtlarına 27 Aralık 1791'de Menlik âyanı ve kocabaşısını İstanbul'a huzura getirmeleri (ihzar edilmesi) emredilmiştir. Ayrıca söz konusu olan âyan ve kocabaşı, ibret-i alem olsun diye ilk başta kalyoncu neferatı toplanılması için gönderilen mevâcip akçesinin iki katını ödemekle cezalandırılmışlardır.²⁷² Buna karşın Sirozlu İsmail Bey ve Siroz kadısı sadarete Menlik âyanının Osman Bey olduğunu fakat kendisine kalyoncu neferi toplaması emri geldiği sırada sefer-i hümayunda olduğundan bu işle alâkası olmadığını içeren bir arz ve ilam göndermişlerdir. Burada Osman Bey'in yerine Menlik kazası işlerine Abdullah Ağa adında birinin baktığından söz edilmiş ve Osman Bey'in İstanbul'a ihzar edilmesinden af olunmasını talep etmişlerdir. Neticede Sirozlu İsmail Bey'in ve Siroz kadısının isteği kabul edilmiş ve 4 Şubat 1792'de Menlik Âyanı Osman Bey affedilmiştir.²⁷³

Osmanlı Devleti ile Rusya 10 Ocak 1792'de Yaş Antlaşmasını imzalamışlardır. Ancak barışın tesis edilmesine rağmen Akdeniz'de Rus bayrakları altında korsanlık yapanların faaliyetleri sona ermemiştir. 1788 yılından beri Akdeniz adalarında Osmanlı ticaret gemilerine saldıran Lambros Katsonis, 1792 yılında da Rus bandıralı gemileriyle Osmanlı Devleti'ne tabi adaları yağmalamaya devam etmiştir. Lambros Katsonis, ilkbahar mevsiminin gelmesiyle 14 gemi ve 800 Arnavut askerinden oluşan donanmasıyla Mora sahillerinde dolaşmaya başlamıştır. Adamlarından Deli Kostantin'in emrine 6 gemi vermiş ve onu 27 Nisan 1792'de Mora'dak Kastri kasabasına saldırmaya göndermiştir. Kendisi ise 1 Mayıs 1792'de Çuha (Cerigo) Adası'nda görülmüş ve bu sefer Manya'da Porto Kale'yi üs haline getirmiştir. Buna karşın Katsonis'in üzerine gidilmeden önce 26 Mayıs 1792'de Reisülküttab, eski Rumeli Kazaskeri Abdullah Molla Efendi ve Rus elçisi arasında İstanbul'da bir görüşme yapılmıştır. Sonuçta Rus elçisi, Lambros Katsonis'in eskiden Rusya'nın hizmetinde olduğunu fakat Osmanlı sularında korsanlık yapmasına asla izin

²⁷² BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 198, Hüküm: 158, 1 Cemaziyevvel 1206 – 27 Aralık 1791.

²⁷³ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 198, Hüküm: 158, 10 Cemaziyelahir 1206 – 4 Şubat 1792.

vermediklerini beyan etmiştir. Ayrıca Akdeniz’de hiçbir korsanlarının olmadığını bildirmiştir.²⁷⁴

İstanbul’da 10 Mart 1792’de Kaptan-ı Deryalığa getirilen Küçük Hüseyin Paşa’nın gitmesi Lambros Katsonis’in üzerine kararlaştırılmıştır. Küçük Hüseyin Paşa, donanma ile 10 Haziran 1792’de denize açılmıştır. Midilli Adası kıyılarına geldiğinde donanmayı ikiye bölmüştür. Katsonis’in hareket üssü olan Porto Kale’ye gitmek için kendisi Andre Adasına doğru gitmiştir. Diğer kuvveti ise Paros ve Naksos adalarına göndermiştir.²⁷⁵ Ayrıca Katsonis’i başka bir koldan sıkıştırmak için Mora Valisi Mustafa Paşa başbuğluğunda bir ordu tertip edilmeye başlanmıştır. Mustafa Paşa’nın maiyetine “*etraf ve eknaf ve kurb ve civardan*” asker tayin edilmiştir. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey’e de 21 Haziran 1792’de 500 nefer piyade ile Mora ve Manya sularında dolaşan “*korsan eşkıyasının def’i*” için Mustafa Paşa’nın maiyetine “*erişmesi*” emredilmiştir.²⁷⁶ Osmanlı hükümeti, bu sefer savaş durumunda olmadığından Lambros Katsonis’in 1792 yılında yaptığı korsanlığın önlenmesine yoğunlaşabilmiştir. Bu bağlamda Mora Valisi Mustafa Paşa’nın maiyetine verilen âyanların bir an önce yola çıkmaları için üst üste emirler yazılmıştır. Hatta Mustafa Paşa’nın ordusuna memur edilenlere, korsanların üzerine “*memurlardan her kim geriye kalur ise ve kangı kaza askerini göndermez ise ve tehiri tecviz eder ise derhal isim ve resimleriyle keyfiyeti*” İstanbul’a bildirmeleri buyrulmuştur.²⁷⁷

Küçük Hüseyin Paşa, Andros Adası’na geldiğinde Lambros Katsonis’in adamlarından Kara Kaçan (Kara Katzanis)’in Değirmenlik Adası civarında bulunduğu ihbarını almıştır. Ancak Kara Kaçan’a Çamlıca (Hydra) Adası’nda rastlamış ve burada onu ve 23 neferini yakalayıp esir etmiştir. Ardından her ne kadar Manya sahillerinde olan Katsonis’in üzerine gitse de bir türlü ele geçirememiştir. Her defasında gece karanlığından yararlanan Katsonis, nihayetinde gemilerini bırakarak Çuha (Cerigo) Adası’na kaçmak zorunda kalmıştır.²⁷⁸ Böylece Sirozlu İsmail Bey’den istenilen 500 nefer piyadeye gerek

²⁷⁴ Gümüş, a.g.m., s. 479.

²⁷⁵ Nejat Göyünç, “Kapudan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3-4, İstanbul 1952, s. 36-37.

²⁷⁶ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 186, Hüküm: 414, 1 Zilkade 1206 – 21 Haziran 1792.

²⁷⁷ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 186, Hüküm: 415, 1 Zilkade 1206 – 21 Haziran 1792.

²⁷⁸ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 186, Hüküm: 439, 10 Zilkade 1206 – 30 Haziran 1792; Göyünç, a.g.m., s. 36-37.

kalmamış ve 10 Temmuz 1792’de memuriyetinin affedildiğine dair kendisine bir emir gönderilmiştir.²⁷⁹

²⁷⁹ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 186, Hüküm: 450, 20 Zilkade 1206 – 10 Temmuz 1792.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİROZLU İSMAİL BEY'İN VE SİROZ KAZASI'NIN İKTİSADİ HAYATTAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Osmanlı hükümeti, taşradan âyanları sefere memur ettiği sırada bunların iaşesini ya İstanbul'dan sağlamış ya da ihtiyaçları olan emtia veya zahirenin paralarını peşinen yollayarak mubayaacılar aracılığıyla o bölgeden temin etmiştir. Bu doğrultuda Babıali, Sirozlu İsmail Bey'i 1788 yılında yalnızca sefere memur etmekle kalmamış, bunun yanında mubayaacılığa atanmıştır. Böylece Sirozlu İsmail Bey, beraberinde götürdüğü askerlerin sefer ihtiyaçlarının bir kısmını Siroz ve çevresinde bulunan kazalardan karşılamıştır. Neticede Sirozlu İsmail Bey, hem sefere katılarak “savaş beyliğini” kanıtlamış, hem de savaş ihtiyacını mubayaacılık sıfatıyla Siroz ve civarındaki kazalardan sağlayarak yaşadığı bölgede iktisadi açıdan da iyice söz sahibi olmuştur.

4.1. Sirozlu İsmail Bey'in Orfano İskelesi Mubayaacısı Olarak Atanması

Sirozlu İsmail Bey'in doğduğu ve yaşadığı bölgede tek başına söz sahibi olmak istemesi umum âyanlarda gördüğümüz bir hareket tarzıdır. Üstelik İsmail Bey'in yalnızca kendisinin 17. Yüzyılın sonlarında dedelerine zeamet olarak verilen kaza ve karyelerin idarecisi olmak istediği ileri sürülebilir. Zira ilk faaliyette bulunduğu yerlere bakılırsa, buraların dedelerine zeamet olarak verilen yerlerle aynı olduğu görülmektedir. Siyasi hayatının başlangıcında başarılı olmasının altında yatan en önemli sebep, şüphesiz elinde silah gücü bulundurmasıdır. Âyanların veya eşkıyaların mallarına ve çiftliklerine saldırmasına karşı emrindeki sekbanlara (kapı halkına) bizzat öncülük ederek duruma müdahale edebilmiştir. Ayrıca Ruslara veya Avusturyalılara karşı meydana gelen savaşlara da askerlerinin başbuğu olarak katılmıştır. Hatta 1780'lerin başına gelindiğinde Siroz ve Timurhisar kazasının âyanları, Sirozlu İsmail Bey'den korktukları için herhangi bir mukataayı iltizama almaya talip bile olamamışlardır. Sirozlu İsmail Bey, belirli bir güce ulaştıktan sonra Timurhisar kazasının idaresini yeğeni ve mutemedi olan Sirozlu Siyavuşpaşazade Abdullah Bey'e devretmiştir. Diğer taraftan yaşadığı yerde kaza kadıları, komşu âyanlar, sarraflar, sekbanlar ve tüccarlar gibi bir bölgenin ileri gelenleriyle karşılıklı güven ilişkilerine dayanan bağlantılar kurmuştur. Bu doğrultuda özellikle sarraflara

borçlanarak ve söz konusu olan kişilerin kefilliğiyle Siroz kazasındaki mukataaları iltizama almıştır. 1787 yılına gelindiğinde Siroz Celepkeşan-ı Ağnam Mukataası, Siroz İhtisap Mukataası ve Siroz Urlak (Orlak) Mukataasını iltizamı uhdesindedir.²⁸⁰ Bunların yanında ilk defa ne zaman iltizama aldığı bilinmemekle birlikte Siroz Zecriye Mukataası'nın da mültezimliği yapmıştır.²⁸¹ Kısacası Sirozlu İsmail Bey, Divan-ı Hümayun Hacegânlarından El-hac Memiş Efendi ve Babüssaade Ağası Osman gibi üst düzey yetkililerin (İstanbul elitleri) adına taşeronluk yaparak Siroz kazasından ve Sirozlu Abdullah Bey vasıtasıyla dolaylı olarak Timurhisar kazasından vergilerin ahaliye paylaştırılarak (tevzi' edilerek) toplanmasından sorumlu olmuştur. Söz konusu olan kazalarda yeterince ziraî ürününün yetiştirilmesi ve ticaretin güvenle işlemesinin sağlanmasının denetimi noktasında başvurulacak ilk kişi haline gelmiştir. Bunu da kethüdası Mehmet Şerif, adamlarından Zeynel Sipahi ve Ali Yazıcı gibi kendisine tabi olanlarla yürütmüştür. Örneğin Siroz kazasında bulunan Şeyhülislam Vakıflarına ve Sultan Bayezid Cami Vakıfına tabi bir karyenin (Gayrehor ?) reayası vergilerini ödeyemedikleri için “*Arnavud tâ'ifesi vesâ'ir murâbahacı*” zümreden faizle borç para almışlardır. Fakat karye ahali, aldığı borçları taksitle ödemeye razı olmalarına rağmen murabahacılar aldıkları taksit miktarına kanaat etmemişler ve türlü zulümlerle zorla borç tahsil etmeye çalışmışlardır. Bu yüzden borçlu ahali, devlete ödemekle yükümlü olduğu vergileri hiç ödeyemez hale gelmiştir. Buna karşın merkezi hükümet, 1790 yılında söz konusu karyenin 54 nefer zimmi reayasının üzerinde 18 adet avarız ve bedel-i nüzul hissesi olduğunu belirtmiş ve bu vergilerin toplanılmasına bir zarar gelmeden işin çözülmesini emretmiştir. Ayrıca İstanbul'dan Siroz kazasına bir mübaşir yollanmıştır. Ancak Sirozlu İsmail Bey, mübaşiri kazadan kovmuştur.²⁸² Bunu murabahacıların kendi adamları olmaları nedeniyle yapmış olması muhtemeldir. Netice itibarıyla Siroz kazasından vergilerin tevzi edilmesinde, toplanmasında ve kazayla ilgili birçok işte Sirozlu İsmail Bey'in kilit rol oynadığı görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde İstanbul'un iaşesinin sağlanması en önemli meselelerden birisidir. Özellikle savaş zamanlarında iaşenin temini meselesi daha da hassas hale gelmiştir. Bunun için devlet, “*mukayese zahiresi*” adı altında taşrada üretilen artı ürünü ücreti mukabilinde peşinen mubayaacılar (satın alıcılar) aracılığıyla satın almıştır. Satın alınan

²⁸⁰ Sirozlu İsmail Bey'in gücünün kaynağı hakkında ikinci ve üçüncü bölüme bakınız.

²⁸¹ BOA, TS.MA.e, No. 1236/28, 1 Receb 1216 – 7 Kasım 1801.

²⁸² BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 44, Hüküm: 346, 10 Safer 1205 – 19 Ekim 1790.

ürünlerin nakli ise çoğunlukla malın karadan kazalara en yakın iskeleye taşınması ve buradan deniz yoluyla İstanbul'a gönderilmesi şekliyle yapılmıştır.²⁸³ Siroz kazası ve çevresindeki kazalardan mubayaacılar tarafından satın alınan mallar ise Selanik ile Kavala iskeleleri arasında bulunan Orfano İskelesi'nde toplanarak İstanbul'a yollanmıştır. Bu doğrultuda Kapıcıbaşı Ziver İbrahim, 1788 yılında üç senedir Orfano mubayaacılığını yaptığı sırada vefat etmiştir. 15 Ağustos 1788 tarihli bir kayda göre Ziver İbrahim'in yerine o sırada Siroz kazasında ikamet eden Sirozlu İsmail Bey'in yeğeni ve vekili Sirozlu Abdullah Bey'in Orfano mubayaacılığına getirilmiştir.²⁸⁴ Abdullah Bey'in bu görevi Vidin muhafazasına memur edilmiş olan Sirozlu İsmail Bey'in adına yürüttüğü görülmektedir. Ayrıca mubayaa işinde Siroz naibi, Sirozlu İsmail Bey'in kethüdası Mehmet Şerif ve sayıcılar da yer almışlardır. Fakat ilerleyen süreçte Siroz kazası ve çevresindeki ahali arasında Sirozlu İsmail Bey'in mi yoksa Sirozlu Abdullah Bey'in mi Orfano mubayaacısı olduğu hakkında karmaşa ortaya çıkmıştır. Nitekim 1791 yılında mubayaacılıkla ilgili çıkan kargaşada Siroz kadısı Şaban-zade Abdurrahim Efendi ve Siroz kazasının söz sahipleri, yeni yılın mubayaasını “*sadakat ve istikameti meczumumuz olan*” Sirozlu İsmail Bey kullarına ihale edilmesini niyaz etmişlerdir. Hatta Sultan III. Selim, bu konuya ilişkin Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın yazdığı telhisin üzerine “*Mukaddem Abdullah Bey'e ihalesi hatt-ı hümayunum ile olmuş iken şimdi İsmail Bey'e ihalesi hatt-ı hümayunumun 'adem-i infazıyla televvün olmaz mı? Bu İsmail Bey zalim ve bezl-i irtişâ ile meşhurdur. Ancak Sadrazam yazmış olmağla münasip olduğu halde Sadrazam ol-taraftan tevcih etsün ve fermanları vermesini yazasın.*” emrini kaydetmiştir.²⁸⁵ Nihayetinde İstanbul'dan Sirozlu İsmail Bey'e mubayaacılık tevcihi gönderilmiştir. Ancak yine de Siroz kadısı ve ahalisi sadarete mubayaacılığın Sirozlu İsmail Bey'in mutemet adamlarını tayin ederek yapılacağını bildirmişlerdir.²⁸⁶

Sirozlu İsmail Bey'e Ordu-yu Hümayun için peksimet pişirip İstanbul'a göndermesi hakkında yazılan bir emirden mubayaacılık sisteminin işleyişine dair bilgiler

²⁸³ Kazalardan zahire mubayaa edilip İstanbul'a gönderilmesi usulüne 1748 yılında yeni bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre öncelikle geçmişte kazalardan ne miktarda ve ne kadar fiyatla zahire mubayaa edildiği tespit edilmiştir. Ardından mubayaacılar, zahireyi gelecek yılda önceden tespit edilen miktarda ve belirlenen fiyattan satın alarak İstanbul'a göndermişlerdir. Bu şekilde zahire tertip edilmesine *mukayese zahiresi* denilmektedir. Salih Aynural, *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları Zahire Ticareti (1740-1840)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s. 5-6.

²⁸⁴ BOA, C. İKTS, No. 44/2192, 16 Şaban 1205 – 20 Nisan 1791.

²⁸⁵ Belgede herhangi bir tarih ibaresi bulunmadığından yanlış tarihlendirilmiştir. Asıl tarihi Nisan 1791 olması gerekmektedir. BOA, HAT, No. 195/9742, 29 Zilhicce 1204 – 9 Eylül 1790.

²⁸⁶ Aynı belge.

edinilebilmektedir. Buna göre Sirozlu İsmail Bey'e 1789-1790 (H. 1204) yılında 10.000 kantar peksimet siparişi verilmiştir. Bunun için öncelikle gereken 25.000 kile unu (dakık) Siroz kazası ve çevresindeki kazalardan kapasiteleri nispetinde bölüştürülen (tevzi' edilen) hisseleri satın almakla görevlendirilmiştir. Zira bölgenin zenginliğinin başlıca kaynaklarından biri Siroz (Serez) ovasında üretilen hububattı.²⁸⁷ Hatta padişah için has fırında pişirilecek olan ekmeğin buğdayı bile Orfano İskelesi'nden gönderilmiştir.²⁸⁸ Fakat Drama kadısı ve kazanın âyanı Mehmet Halil Ağa, 14 Şubat 1791'de Sultan III. Selim'e Valide Mihrişah Sultan'ın havassı olan Drama kazasından istenilen unun eşkıyaların taarruzu nedeniyle affedilmesini niyaz etmişlerdir. Neticede Sultan III. Selim, söz konusu talepler doğrultusunda Drama kazasının vermekle yükümlü olduğu 3.750 kilelik hisseyi merhameten affetmiştir.²⁸⁹

Tablo 3

Sirozlu İsmail Bey'in peksimet için toplaması gereken un miktarı ve kazalara dağılımı.²⁹⁰

UN (Dakık)	
KAZA	KİLE
Siroz	5.000
Zihne	4.500
Nevrekop	4.000
Drama	3.750
Menlik	2.250
Petriç	2.125
Pravişte	2.000
Timurhisar	1.375
Toplam	25.000

²⁸⁷ Vacalopoulos, a.g.e., s. 521-522.

²⁸⁸ “Öteden berü nefis-i nefis-i hümayunum için has fırında tabh oluna gelen nan-ı cedid Orfan buğdayından has ola gelüb...” BOA, C. SM, No. 172/8617, 13 Zilkade 1201 – 27 Ağustos 1787; “Nefs-i nefis-i hümayunum lazımes için has fırında küll-i yevm tabh olunan nân-ı azize muktezi olan dakik-i hassı mücerred Orfan ve Galos hintalarına mütehassır olub...” BOA, C. SM, No. 38/1935, 4 Safer 1208 – 11 Eylül 1793.

²⁸⁹ Burada 10.000 kantar için kazalara tevzi edilen un miktarı 1790 yılında talep edilenle aynıdır. BOA, C. AS. No. 792/33582, 10 Cemaziyelahir 1205 – 14 Şubat 1791.

²⁹⁰ BOA, C. AS. No. 792/33582, 10 Cemaziyelahir 1205 – 14 Şubat 1791.

İstanbul'un veya ordunun iaşesinin temini için mubayaacılara ürünün ücretleri gönderildikten sonra baştaki mubayaacı, emrindeki adamları ürünü satın almaları için kaza köylerine yollamıştır. Örneğin Siroz Âyanı Vekili (İsmail Bey yeğeni) Abdullah Bey'e Rikab-ı Hümayun için 1791 yılında Siroz kazası ve çevresinden koyun (ağnam) satın alması emredilmiştir. Abdullah Bey de bu görevi sayıcılara 20.000 guruş ile birlikte vermiştir.²⁹¹ Fakat mubayaanın yapılması ve ardından İstanbul'a gönderilmesi noktasında Ustrumca âyanı ile sayıcılar arasında sorunlar ortaya çıkmıştır. Siroz naibini ve İstanbul'da Hassa Kassabbaşı Hasan'ın iddialarına göre sayıcılar, Ustrumca kazasına ağnam mubayaası için gittiğinde bunları Ustrumca Âyanı Hüseyin Bey ve arkadaşı Osman kazadan kovmuşlardır. Hatta bahsi geçen Ustrumca âyanı ve arkadaşı, sayıcıların peşine sekban göndermiştir. Sayıcılar, Ustrumca kazasına iki saat mesafede olan Skrenik köyüdeyken sekban eşkıyaları tarafından soyulmuş ve iki nefer çobanları dahi öldürülmüştür.²⁹² Bu konuyla ilgili Nevrekop kazasında kurulan mahkemede çalınan koyunların adedi 780 olarak verilmiştir.²⁹³ Diğer taraftan Ustrumca kadısı Abdülkerim Efendi ise İstanbul'a bir mektup göndererek Ustrumca kazasında bir mahkeme kurulduğunu ve tarafların toplandığını bildirmiştir. Burada Ustrumca kadısı kassapbaşı ve Siroz naibinin iddialarının aksine Ustrumca Âyanı Hüseyin Bey'i savunmuş ve onu haklı çıkarmaya çalışmıştır. Hüseyin Bey ve Osman'ın sayıcıların soyulması ve çobanların öldürülmesi meselesinde bir bağlantısı olmadığını ve kendilerine atfedilen suçların yalandan ibaret olduğunu ileri sürmüştür. Söylentilerin aksine sayıcıların Skrenik köyü ahalisine zulmettiğinden söz etmiştir. Osmanlı hükümeti, taraflar arasında çıkan ihtilafın giderilmesi ve doğrunun ortaya çıkması için bölgeye mübaşir göndermiştir. Bu sorunun çözülmesi aşamasında yine Sirozlu İsmail Bey'e başvurulmuştur. Nitekim Ustrumca'da toplanılan mahkemeye Sirozlu İsmail Bey adına vekaleten Zeynel (Sipahi) Ağa katılmıştır.²⁹⁴ Ancak mahkemenin neticesi hakkında elimizde bir ipucu bulunmamaktadır.

Taşrada yapılan mubayaa işleminin aksamasının başka bir nedeni mubayaacının kendisinden kaynaklanmaktadır. Örneğin sadareten Sirozlu İsmail Bey'e uzun süredir seferde olduğundan askerlerin çadıra olan ihtiyacı arttığı dile getirilerek kirpas (ham bez) mubayaa etmesini içeren bir emir gönderilmiştir. Bu doğrultuda Sirozlu İsmail Bey'e

²⁹¹ Sayıcılar vasıtasıyla koyunlar ve ağnam vergisi toplanılmaktadır. Ahmet Uzun, *İstanbul'un İaşesinde Devletin Rolü: Ondalık Ağnam Uygulaması 1783-1857*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 57-58.

²⁹² BOA, A. DVNSAHKR.d, No. 45, Hüküm: 640, 1 Receb 1206 – 24 Şubat 1792.

²⁹³ BOA, C. ADL, No. 43/2608, 3 Receb 1206 – 26 Şubat 1792.

²⁹⁴ BOA, C. ADL, No. 43/2607, 15 Cemaziyelahir 1206 – 9 Şubat 1792.

Mehterhane-i Amire'ye teslim etmesi üzere Siroz, Zihne, Drama ve Nevrekop kazalarından toplamda 40.000 zira' kirpası satın alması için nakil masrafiyla beraber kirpasların ücreti peşinen verilmiştir. Fakat 27 Haziran 1792'ye gelindiğinde paraları peşin verilmesine rağmen kirpaslar Mehter-i Amire'ye teslim edilmemiştir. Buna karşın Sultan III. Selim, beyaz üzerine “*Sirozlu İsmail Bey ma'rifetiyle mubaya'ası ferman olunan kirpasdan şimdiye değin bir zira'ı gelmeyüp ve akçesi peşinen verilmiş olmağla kaydı mucibince müzekker isti'cal-i emri yazıla*” notlarıyla hatt-ı hümayun kaleme almıştır. Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey'e ve söz konusu olan kaza naiplerine kirpasların bir an önce temin edilip Mehterhane-i Amire'ye yetiştirilmesine dair fazladan birer emir daha gönderilmiştir.²⁹⁵

Osmanlı hükümeti, kirpas örneğindeki gibi her zaman mubayaacıları zahire veya emtia tedarikinde geciktikleri için uyarmakla yetinmemiştir. Sirozlu İsmail Bey'e 1790 yılında ordu için peksimet pişirtip orduya sevk etmesi emri verilmiştir. Fakat o sırada Sirozlu İsmail Bey, sefere gideceğinden veya seferde olduğundan bu görevi kethüdası Mehmet Şerif'e bırakmıştır. Burada ordunun temel ihtiyaçlarından olan ekmek zamanında ulaşmamış ve bu durum büyük sorunlara yol açmıştır.²⁹⁶ Devlet nazarında Siroz naibi ile kethüda Mehmet Şerif ekmeğın yerine ulaşmamasına neden olmuştur. Bunun üzerine hemen Siroz naibinin görevden azledilmesi ve Mehmet Şerif'in Kavala Kalesi'ne kalebent edilmesi emirleri yazılmıştır. Ayrıca Mehmet Şerif'i Kavala'ya götürmesi için İstanbul'dan bir çavuş gönderilmiş ve Kavala dizdarına 9 Eylül 1790'da Mehmet Şerif'in kalebent edildiği zaman bunu sadarete bildirmesi buyrulmuştur. Ancak Mehmet Şerif, cezasını kabullenmemiş ve firar edip saklanmıştır.²⁹⁷ Ardından affedilmek için tabi olduğu Sirozlu İsmail Bey'e müracaat etmiştir. Sirozlu İsmail Bey ise 1 Temmuz 1791'de Ordu-yu Hümayun'da olduğundan durumu Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Koca Yusuf Paşa'ya bildirmiş ve kendisinden İstanbul'a kethüdası Mehmet Şerif'in affedilmesi hakkında bir yazı yazmasını rica etmiştir.²⁹⁸ Sirozlu İsmail Bey'in orduda olması ve Koca Yusuf Paşa'nın af isteği sultana

²⁹⁵ BOA, C. ML, No. 654/26800, 29 Zilhicce 1206 – 18 Ağusyos 1792.

²⁹⁶ Devlet savaş zamanında özellikle hububatın mubayaa edilmesinin aksamamasına dikkat etmektedir. Bu bağlamda Napolyon'un Mısır'ı işgali anında buğdayı halk saklamasın satsın diye buğdayın rayiç bedelini arttırma yoluna bile gitmiştir. Bkz. Halime Doğru, *Bir Kadı Defterinin Işığında Rumeli'de Yaşam*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s.56-58.

²⁹⁷ Belgenin tasnifi sırasında vesikanın tarihi hicri 1205 olması gerekirken 1206 olarak yanlış kaydedilmiştir. Asıl tarih 15 Ekim 1790 olmalıdır. BOA, C. ZB, No. 18/861, 6 Safer 1206 – 5 Ekim 1791.

²⁹⁸ BOA, C. ZB, No. 13/644, 20 Şevval 1205 – 1 Temmuz 1791.

bildirildiğinden kethüda Mehmet Şerif'in affedilmesi gündeme gelmiştir.²⁹⁹ Neticede Mehmet Şerif'in bu olaylar üzerine birkaç sene daha yaşadığı görülmüştür. Fakat Mehmet Şerif, aradan çok uzun süre geçmeden muhtemelen 1793 yılında bilinmeyen bir nedenden dolayı Siroz kazasındayken vefat etmiştir.³⁰⁰ Öte yandan muhallefatını çıkarmak üzere bölgeye mübaşir geldiğinde Mehmet Şerif'e ait mal ve eşyaların değerinin 50.400 kuruşa ulaştığını tespit etmiştir.³⁰¹

Mubayaa işlemi tamamlandıktan sonra ürünün Orfano (Orfan) İskelesi'ne taşınması gerekmiştir. Bu noktada rayiç bedellerden mallarını satan reaya, aynı zamanda hayvanlarını kullanarak sattıkları ürünleri iskeleye taşımakla yükümlü kılınmışlardır.³⁰² Nitekim zahire mübaşiri, ahaliye kazalardan iskeleye zahire getirdiğine dair tezkireler vermiştir. İskele emini ise iskeleye gelen zahire miktarını ve cinslerini deftere kaydetmiştir. Aynı şekilde zahire, gemilere yüklendiğinde de hangi gemiye ne miktar ve ne cinsten yüklendiği defter kayıtlarına geçirilmiştir.³⁰³ Geriye Orfano İskelesi'ne gelen malların gemiler aracılığıyla Tersane-i Amire'ye nakli kalmıştır. İstanbul'a gönderilen özellikle buğday gibi yiyecekler zor zamanlarda kullanılmak üzere tersane ambarlarında muhafaza edilmiştir. Nakil için yerli (reaya) ve yabancı (müstemen) müteşebbis kaptanlar kullanılmıştır. Burada kimin nakliyatı yapacağı o anki duruma ve şartlara göre belirlenmiştir. Örneğin Orfano mubayaacısının adamı, İstanbul'a Orfano İskelesi'nde 30.000 kile zahire mevcut olduğunu ve bunların nakliyesi için gemiye ihtiyacı olduğunu bildirmiştir. Buna karşın sadareten Ocak 1792'de gümrük eminine kiralık bir gemi ayarlamasına dair bir emir gönderilmiştir. Neticede Giritli Mustafa Kaptan bu göreve getirilmiştir.³⁰⁴ Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nden ticaret izni almış İsveçli, Avusturyalı, Venedikli ve Fransız gemi kaptanları da ücretleri karşılığında Orfano İskelesi ile Tersane-i Amire arasında nakliyat yapmışlardır.³⁰⁵ Fakat yabancı kaptanların bu işi yapabilmeleri için kefil bulmaları gerekmiştir. Bu durumda yabancı

²⁹⁹ BOA, HAT, No. 208/10985, 29 Zilhicce 1205 – 29 Ağustos 1791.

³⁰⁰ Kethüda Mehmet Şerif ile ilgili elimizde mevcut olan son kayıt 1793 tarihlidir. Bkz. BOA, C. HR. No. 71/3539, 6 Cemaziyelahir 1207 – 19 Ocak 1793.

³⁰¹ BOA, HAT, No. 1413/57663, tt. 1793.

³⁰² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 589.

³⁰³ Aynural, a.g.e., s. 7-8.

³⁰⁴ BOA, AE. SSLM. III, No. 181/10826, 16 Cemaziyellevvel 1206 – 11 Ocak 1792.

³⁰⁵ Avusturyalı kaptan için bkz. BOA, HR. SYS, No. 1910/20, 14 Zilhicce 1201 – 27 Eylül 1787; Venedikli kaptan için bkz. BOA, AE. SABH. I, No. 58/4098, 6 Muharrem 1192 – 4 Şubat 1778. Fransız kaptan için bkz. BOA, AE. SABH. I, No. 340/23732, 9 Safer 1195 – 4 Şubat 1781.

kaptanlar ile mubayaacı arasında veya nakliyat sırasında meydana gelecek herhangi bir sorunda araya İstanbul'daki elçiler girmiştir. Yabancı kaptanın bağlı olduğu devletin İstanbul'daki elçisi müteşebbis kaptana kefil olmuştur.³⁰⁶ Bununla ilgili olarak İsveç elçisi De Selsin (De Celestine), sadarete İsveçli Storm adlı kaptanın Orfano İskeleyi'ndeki miri mubayaayı İstanbul'a taşımasında kendisine kefil olduğunu belirterek buna izin verilmesini isteyen bir dilekçe yazmıştır.³⁰⁷ Nihayetinde Akdeniz adalarında kıtlık ve korsan yağması gibi olağanüstü bir durum olmadıkça gemiler Orfano İskeleyi'nden İstanbul'a gönderilmişlerdir.³⁰⁸

4.2. Sirozlu İsmail Bey'in Çiftlikleri

Sirozlu İsmail Bey'in Siroz kazasındaki çiftlikleri, kendisinden önce kazanın âyanlığını ve mubayaacılığını yapan Hassa Silahşoru Koçozzade Mustafa Ağa ve ayrıca Siroz âyanlarından Mühürdarzade Mustafa Ağa'nın çiftliklerine dayanmaktadır.³⁰⁹ Koçozzade Mustafa Ağa ile Mühürdarzade Mustafa Ağa, 1783 yılında vefat etmişler ve arkaalarında Siroz kazası ve çevresinde bulunan çiftlikler bırakmışlardır.³¹⁰ Bu çiftliklerin ilk ne şekilde ve ne zaman meydana geldikleri bilinmemektedir. Ancak elimizdeki verilerden Koçozzade ve Mühürdarzade'nin çiftlikleri malikâne usulüyle işlettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim bu durum ağaların vefatlarıyla beraber değişmemiş, yalnızca yeni düzenlemeler getirilmiştir. İstanbul'dan çiftliklerin Selanik'te yer alan ve İstanbul duhan gümrüğüne tabi bulunan Şahindizade adlı bir âyanın çiftliklerine benzer şekilde tertip edilmesi emri verilmiştir. Koçozzade ve Mühürdarzade'nin 13 adet çiftliği vardır ve bunların toplam değeri 130.000 kuruştur.³¹¹ Çiftlikler, 1788 yılında Siroz Cizye Eshamına tabi Resm-i Dönüm-i Duhan Mukataasına bağlanmıştır. Ardından dokuz sehme (hisseye) bölünmüş ve yıllık geliri

³⁰⁶ ; Aynural, a.g.e., s. 17.

³⁰⁷ BOA, İE. HR, No. 19/1699, 29 Zilhicce 1200 – 23 Ekim 1786.

³⁰⁸ Akdeniz'de bulunan beş adada 1796 yılında kıtlık ortaya çıktığından Selanik, Orfano ve Galos iskelelerinden zahire gönderilmesi emredilmiştir. BOA, HAT, No. 119/484, 29 Zilhicce 1210 – 5 Temmuz 1796.

³⁰⁹ Koçozzade Mustafa Ağa'nın Siroz kazası mubayaacılığına dair bkz. BOA, C. ML, No. 718/29385, 4 Muharrem 1197 – 10 Aralık 1782. Mühürdarzadelerin Siroz kazasıyla ilişkileri 1730'lu yıllara kadar dayanmakta olup kazanın ileri gelen ailelerindedir. Bkz. İkinci bölüm, s. 25.

³¹⁰ Söz konusu olan âyanların muhalefatları için bkz. BOA, D. BŞM. MHF.d, No. 12280, 6 Cemaziyelahir 1197 – 9 Mayıs 1783.

³¹¹ Çiftliklerin isimleri ve değerleri için bkz. C. ML, No 139/5919, Lef 1, 29 Safer 1206 - 28 Ekim 1791.

(mal) 36 kese (18.000 kuruş) olarak belirlenmiştir.³¹² Burada vergilerin çiftlik ahalisine tevzi' edilmesi ve toplanması görevi malikânegilere verilmiştir. İlk malikânegilerin ise Matbah-ı Amire Emîni İbiş Ağa, Ali Rıza Efendi ve isimleri zikredilmeyen diğer ortakların olduğu tespit edilmiştir.³¹³

Çiftliklerde yaşayan reyanın “*i'mali 'asir olan penbe (pamuk) ve mısır buğdayı*” tarımı yaptıkları, çiftliklerin bağlı olduğu mukataadan hareketle tütün (duhan) ettikleri ve bunun yanında hayvancılıkla uğraştıkları görülmektedir.³¹⁴ Sirozlu İsmail Bey'in beraberinde savaşa gittiği süvarilerin atlarının bu çiftliklerde yetiştirilmiş olması muhtemeldir. Mültezimler, malikânegiler adına çiftliklerden vergileri toplamıştır. Fakat 1791 yılına gelindiğinde çiftliklerin her sene birer mültezime iltizam olunması ve mültezimlerin ise “*birer senelik mültezimim diyerek kendü kârlarına*” bakmaları nedeniyle çiftliklerdeki binalar ve hayvanlar telef oluyordu. Bu doğrultuda Sirozlu İsmail Bey, çiftlikleri satın almaya talip olmuştur. Adamlarından birisini miri arazideki çiftliklerin tamamen harap olmaması ve bunların korunması için 240 kese (120.000 kuruş) karşılığı mülk-nameyle birlikte idarenin kendisine verilmesini takip eden bir tahrirle beraber İstanbul'a göndermiştir. Zira böyle durumlarda sultanların İslam hukuku çerçevesinde reyanın menfaatinin gözetilmesi ve hazinenin para ihtiyacının karşılanması şartlarıyla miri arazileri değerinden (semen-i misl ile) satma (temlik etme) hakları vardır.³¹⁵ Bunun üzerine Sultan III. Selim, Duhan Gümrüğü Emîni Osman Ağa'ya hitaben yazdığı emirde, çiftliklerin 10.000 kuruş zam ile toplamda 260 keseye (130.000 kuruşa) verilmesini ve bu konuyu Sirozlu İsmail Bey'in adamıyla müzakere etmesini buyurmuştur. Osman Ağa, sultana 28 Ekim 1791'de Sirozlu İsmail Bey'in adamının 140 kesenin (70.000 kuruşun) peşin, geriye kalan 120 kesenin (60.000 kuruşun) 5 ay sonra ödemeyi taahhülle toplamda 260 keseye (130.000 kuruşa) çiftliklerin verilmesini talep ettiğini arz etmiştir.³¹⁶ Neticede Sirozlu İsmail Bey'e 6 Kasım 1791'de çıkarılan bir temessükle Koçozzade ve Mühürdarzade'den Siroz kazasında kalan çiftliklerin malikâne usulüyle verilmesi emri çıkmıştır.³¹⁷ Burada 140

³¹² BOA, C. ML, No. 296/12093, 15 Receb 1202 – 24 Nisan 1788.

³¹³ BOA, C. ML, No 139/5919, Lef 3, 29 Safer 1206 - 28 Ekim 1791.

³¹⁴ BOA, C. ML, No. 702/28674, Lef 2, 18 Zilkade 1206 – 8 Temmuz 1792.

³¹⁵ Ömer Lütfi Barkan, “Mülk Topraklar ve Sultanların Temlik Hakkı”, *Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980, s. 233.

³¹⁶ C. ML, No 139/5919, Lef 3, 29 Safer 1206 - 28 Ekim 1791.

³¹⁷ Burada muacceden gelecek paranın bir kısmıyla tersane mühimmatı akçesinin ödenmesi, diğer kısmının ise Cebhane mühimmatı için defterdara verilmesi emredilmiştir. BOA, HAT, No. 1410/57342, tt. Kasım 1791.

kesenin peşin, 120 kesenin ise temessük tarihinden itibaren 61 güne dek ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ardından 13 Kasım 1791’de mülk-name (temlik-name) yazılmıştır.³¹⁸ Böylece Sirozlu İsmail Bey, büyük bir yatırım yaparak ilk defa Siroz kazasında devletin gelir elde ettiği işletmelerden birisinin malikânesi olmuştur.

Sirozlu İsmail Bey’in çiftliklerin temliğini alarak işletmesi, miri arazinin statüsünü değiştirmiştir. Artık çiftliklerin mülk araziye çevrilmesinden dolayı devlete toprak üzerinden vergi verme zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Burada Sirozlu İsmail Bey, topraktan elde edilen mahsulden öşrünü vermekle yükümlü kılınmıştır. Ayrıca bunun gibi malikânelere devlet memurlarının herhangi bir bahaneyle girmeleri ve vergi toplama izinleri kaldırılmıştır. Diğer taraftan mülk sahibi olarak Sirozlu İsmail Bey, Koçozzade ve Mühürdarzade ağalar gibi çiftlikleri kayd-ı hayat şartıyla değil, çocuklarına şer’i miras kaidelerine göre paylaşırabilme, dilerse mülk sahibi olarak satabilme ve vakfedebilme gibi daha geniş haklarla idare etme yetkisi kazanmıştır.³¹⁹ Fakat çiftliklerin Sirozlu İsmail Bey’den sonraki durumu bilinmemektedir.

4.3. Sirozlu İsmail Bey’in ve Siroz Kazasının Uluslararası Ticaretteki Yeri

Sirozlu İsmail Bey, Siroz kazasına civar kazalardan üretilen ürünlerin mubayaasını yapıp İstanbul’a sevk etme görevini yerine getirmesi ve Siroz’da âyanlardan kalan çiftliklerin idaresini ele almasıyla birlikte yaşadığı bölgede yapılan tarımdan sorumlu en önemli kişi olmuştur. Silah gücünün verdiği ordu başbuğluğunun yanında çiftlik sahibi olarak toprak ağalığı yapmıştır. Nitekim Makedonya tarihini yazan Vacalopoulos, eserinde Siroz kazasının güneyinde yer alan Sochos ve Nigrita’daki çiftliklerin Sirozlu İsmail Bey’in idaresi altında olduğunu kaydetmiştir.³²⁰ Dolayısıyla burada Sirozlu İsmail Bey’den bağımsız çiftliklerde veya köylerde tarımdan elde edilen pamuk, tütün ve buğday gibi ürünlerin iç ve dış ticarete alınıp satılamayacağı ileri sürülebilir. Zira Fransız konsolos Felix

³¹⁸ C. ML, No 139/5919, Lef 5, 29 Safer 1206 - 28 Ekim 1791.

³¹⁹ Ömer Lütfi Barkan, “İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıflarının Hususiyeti”, *Türkiye’de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980, s. 253-254; Halil Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Berikan Yayınevi, Ankara 2016, s. 40-44.

³²⁰ Vacalopoulos, a.g.e., s. 523.

de Beajour (1765-1836), tuttuğu bir raporda Sirozlu İsmail Bey ve ardından Yusuf Bey'in Siroz bölgesindeki geniş pamuk plantasyonlarını daha da büyüttüklerinden bahsetmiştir.³²¹ Fakat elimizde Sirozlu İsmail Bey ile ticaretin işleyişi arasındaki ilişkiye dair yeterince veri bulunmamaktadır. Bu sebeple 18. yüzyılın yarısında özellikle pamuk ihracatıyla büyük bir ekonomik gelişim yaşayan İzmir ile kıyaslamak Siroz kazasının uluslararası ticaretteki yeri ve önemini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Batı Anadolu'nun en güçlü âyanlarından Karaosmanoğulları, Siroz kazasında Sirozlu İsmail Bey'in yaptığı gibi İzmir'de pamuk ekilen toprakları voyvodalıkla idare etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle aralarında çiftliklerin de olduğu toprakların sahipleridirler.³²² Fakat Osmanlı tebaasından Rumlar, asıl uluslararası ticaretle uğraşanlardır. Mavrokordato ve Rodocanachi ailesi, İzmir'deki gayrimüslim tüccarlardan en önemlileridir. Nitekim Hollanda Devleti, 18. Yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı tüccarlarına Hollanda'ya pamuk ihraç etme ve ticarethaneler açma izin vermesiyle söz konusu olan ailelere Amsterdam'da rastlanır olmuştur.³²³ Rum tüccarlar, 18. Yüzyılın sonlarında Hollandalı tüccarların yerini almışlar ve Amsterdam'dan kumaş satın alıp İzmir'deki Rum tüccarlarına yollamışlardır. Aynı şekilde Osmanlı limanlarından alınan pamukları, Hollanda'ya ihraç etmişlerdir.³²⁴ Ayrıca burada İzmir'in ticaret ağı Amsterdam'la sınırlı kalmamış ve dış ticaret İzmir'den Livorno, Cenova, Trieste, Venedik, Marsilya ve Londra'ya kadar uzanmıştır.³²⁵

Rum tüccarlarının rolü İzmir'e gelen yabancı tüccar ile bölgede ticaret yapan Müslüman tüccar arasında aracı olmasıdır. Batılı tüccarlar, komisyonla çalışan gayrimüslim aracılara kendi adlarına alım satım yapabilmeleri için bir miktar para vererek İzmir'e yollamışlardır. Neticede aracılar kullanılarak istenilen ürünü, Osmanlı'dan ithal etmişlerdir. Diğer taraftan ticarete başka bir usul olarak takas yöntemi kullanılmıştır. Örneğin batılı

³²¹ Gilles Veisntein, "Çiftlik Tartışmaları Üzerine" *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Tarım*, (ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak), (çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009, s. 50-51.

³²² Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa'nın vefatından sonra muhalefati çıkarılacağı zaman kendisine ait çiftliklerin ve pamuk kozalarının bulunduğu söz edilmektedir. Nagata, *Tarihte Âyânlar*, s. 29.

³²³ Elena Frangakis-Syrett, "İzmir'de Pamuk ve Kumaş Ticareti", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Tarım*, (ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak), (Çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009, s. 104-105.

³²⁴ Frangakis, a.g.m., s. 118-119.

³²⁵ Elena Frangakis-Syrett, *18. Yüzyılda İzmir'de Ticaret (1700-1820)*, (çev. Çiğden Diken), İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir 2006, s. 14.

tüccar, Avrupa'dan Osmanlı limanına boyamada kullanılan çivit getirmiş ve bunu poliçe³²⁶ karşılığı satmıştır. Ardından bu poliçeyi kullanarak Osmanlı topraklarında üretilen pamuğu satın almıştır.³²⁷ Takasın yapılmasında gayrimüslim tüccarlar aracı olmuştur. Osmanlı tebaası gayrimüslim tüccar, Fransız tacirin getirdiği malı Müslümana poliçe karşılığı satmıştır. Aldığı poliçeyle ondan pamuğu satın almıştır. Böylece Fransa'dan mallarla dolu Akdeniz'e gelen tüccar, nakit para veya kredi kullanmadan gemisini aldığı mallarla doldurup geri dönmüştür.³²⁸ Bu noktada Karaosmanoğlu ailesinin üzerinde pamuk yetiştirilen toprakların idarecisi olması, onları uluslararası yapılan ticaretin taraflarından birisi yapmıştır. Zira Karaosmanoğulları, “İzmir ile Batı ve Doğu Anadolu arasındaki kervan ticaretiyle uğraşanlar içinde en çok devesi” olanlardır. Bu durum pamuk üreticileri olmalarının yanında onların iç ticarete önemli bir yer tuttuklarını göstermiştir.³²⁹ Nihayetinde Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa'nın İzmir'deki yabancı ve yerli tacirlerle yakın ilişkiler kurduğu bilinmektedir.³³⁰

Sirozlu İsmail Bey'in uluslararası ticaretteki yeri, Karaosmanoğlu'nun İzmir'de yürüttüğü ticaretteki konumuna benzediği elimizdeki verilerden anlaşılmaktadır. Kendisinin yaşadığı bölgede siyasi nüfuzu elinde bulundurmasının yanında sarraflarla iyi ilişkiler kurması iç piyasadaki ticarete etkinliğinin artmasına sebep olmuştur. Nitekim Sirozlu İsmail Bey, malikâneci ve mültezim olduğundan ahaliden topladığı vergiyi (mal) İstanbul'a göndermek zorundadır. Bunun için köylüyle, esnaf loncalarıyla ve İstanbul'daki sarraflarla bağlantısının olması gerekiyordu. Öte yandan İstanbul ile taşra arasındaki iletişimi sağlayacak adamlara ihtiyacı vardı. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey'in iktisadi hayatta kendi adına işlerini yeğeni Sirozlu Abdullah Bey ve onun emrinde çalışanlar (sayıcılar), kethüdası Mehmet Şerif Efendi, kapı çukadarı Hacı Aziz ve İstanbul'da bulunan sarraf Hoca Mosi yürütmüştür. Mehmet Şerif Efendi Siroz'da bulunurken kapı çukadarı Aziz, İstanbul'da iş

³²⁶ Burada Osmanlı Devleti'nin Maliye Bakanlığını yapmış olan Mehmet Cavit Bey, poliçenin kullanımı bir örnekle izah etmiştir. Buna göre birbirleriyle ticarî ilişkileri olan üç kişiye ihtiyaç vardır. Selanik'te bulunan Hüseyin Namık Efendi'nin İstanbul'da yaşayan Mehmet Şerif Efendi'ye borcu vardır. Mehmet Şerif Efendi ise İstanbul'dayken tüccar Naşir Efendi'den peşin olarak borç para almış ve borcu alacaklısı olduğu Hüseyin Namık Efendi'nin ödeyeceğine dair bir poliçe yazmıştır. Namık Efendi'nin borcu üstlenmesiyle İstanbul'daki Mehmet Şerif Efendi'ye, Mehmet Şerif Efendi'nin ise Naşir Efendi'ye olan borcu kapanmıştır. Böylece nakit para Selanik'ten İstanbul'a, İstanbul'dan Selanik'e taşınmak zorunda kalmamıştır. Ali Şenyurt, *Geç Dönem Osmanlı Maliyesinde Poliçe Kullanımı ve Poliçe Esnafı*”, Doğu Kitabevi, İstanbul 2018, s. 22-24.

³²⁷ Frangakis, a.g.m., s. 104-105.

³²⁸ Frangakis, a.g.m., s. 118.

³²⁹ Frangakis, a.g.m., s. 110.

³³⁰ Nagata, *Tarihte Âyanlar*, s. 29.

görmüştür. Sirozlu İsmail Bey, ticarete poliçeyi elimizdeki en eski kayda göre 1791 yılından beri kullandığı anlaşılmaktadır.³³¹ Bu konuya ilişkin olarak 1801 tarihli belgede Sirozlu İsmail Bey, Siroz Zecriye Mukataası'nın malını bir poliçe yazarak İstanbul'a göndermiştir. İstanbul'da “*sadakatlü rağbetlü ziynetlü kadimi dostum*” diye hitap ettiği Sarraf Hoca Mosi'ye poliçede yazan miktarı kapı çukadarı Hacı Aziz'e teslim etmesini rica etmiştir.³³²

Siroz kazasında iç ticareti elinde bulunduranlar dış ticarete de aktif rol oynamışlardır. Vacolopoulos, monografisinde Felix de Beaujour, Esprit Marie Cousinéry (1747-1833) ve William Martin Leake (1777-1860) gibi konsolos ve seyyahların eserlerine dayanarak Sirozlu İsmail Bey'in Siroz kazasındaki yönetimi sırasında ticarete elverişli bir ortam yarattığından bahsetmiştir. Bu sayede Yunan ve Fransız tacirler, Siroz kazasından satın aldıkları pamuk ve hayvan derilerini Almanya ve Avusturya'ya göndermişlerdir. Bunun karşılığında Almanya ve Avusturya'dan yün dokuması ve mücevher gibi çeşitli malzemeler ithal etmişlerdir.³³³ Ayrıca burada Fransızların Serez ovasından pamuk, Drama'dan pirinç, Yenice-i Karasu'dan tütün alarak gemilerle Marsilya'ya sevk ettikleri kaydedilmiştir.³³⁴ Neticede Siroz kazasının nüfusu iyice artmaya başlamış ve Sirozlu İsmail Bey, kazanın yeni kurucusu olarak görülmeye başlanmıştır.³³⁵ Ancak Sirozlu İsmail Bey, batılı kaynakların verilerinin aksine her zaman ticarete güvenliği sağlayamamıştır. Bu konu hakkında Avusturya Ortaelçisi Baron de Herbert Rangel'in sultana tarihsiz bir şikâyeti mevcuttur. Buna göre Herbert Rangel, önce Osmanlı ile Avusturya arasında imzalanan ticaret senedine (ahitname) atıfta bulunarak Avusturya reayasının Osmanlı topraklarında ihracat ve ithalatta serbest olduğunu ve tacirlerin alışverişine dışarıdan karışılmaması gerektiğini vurgulamıştır.³³⁶ Ardından ahitnameye aykırı hareket etmek icap etmezken kethüda Mehmet Şerif Efendi'nin Avusturyalı tacire “fuzûlen” Sirozlu İsmail Bey'in mahsulatından olan pamukları rayiç bedelinin üstünde zorla satmaya çalıştığını bildirmiştir.

³³¹ BOA, C. AS. No. 378/15641, 29 Rebiülahir 1205 – 5 Ocak 1791.

³³² BOA, TS.MA.e, No. 1236/28, 1 Receb 1216 – 7 Kasım 1801.

³³³ Vacalopoulos, a.g.e., s. 519-522.

³³⁴ Vacalopoulos, a.g.e., s. 526.

³³⁵ Vacalopoulos, a.g.e., s. 519.

³³⁶ Osmanlı Devleti, Avusturya'yla 1784 yılında bir ticaret senedi imzalamıştır. Bu senede göre Avusturyalı tacirler yeni imtiyazlara sahip olmuştur. Uğur Kurtaran, “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Avusturya Arasındaki Ticaret Antlaşmaları ve Yaşanan Değişimler (1718-1791)”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 9, Sayı 2, 2016, s. 761-762.

Bunun üzerine Sultan III. Selim, ahitnamenin şartlarının kaydını istemiş ve sonuçta Ocak 1793'te uyarı niteliğinde ahitnameye uygun davranılmasını emretmiştir.³³⁷

³³⁷ BOA, C. HR. No. 71/3539, 6 Cemaziyelahir 1207 – 19 Ocak 1793.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİROZLU İSMAİL BEY'İN EŞKIYA ÜZERİNE MEMUR EDİLMESİ (1793-1806)

Osmanlı Devleti ile Rusya Devleti'nin Ocak 1792'de Yaş Antlaşmasını imzalayıp savaşa son verilmesiyle birlikte Rumeli'de dağlı isyanlarının sayısı artmaya başlamış ve eşkıyalar farklı kazalarda ortaya çıkıp buldukları yerleri sürekli değiştirerek daha da geniş alanlara yayılmışlardır. Bu bağlamda Sirozlu İsmail Bey, yaşadığı bölgedeki âyanlar arasında güç sahibi “*kaviyyü'l-iktidar*” ve dağlı eşkıyasının ortadan kaldırılma görevine liyakati olması nedenleriyle sürekli muhtelif yerlerde meydana gelen isyanları bastırmaya gönderilmiştir. Fakat eşkıyanın 1792 yılı ortalarında Hacı Salihler'de sıkıştırılması örneğinde olduğu gibi bir türlü tamamı ele geçirilememiştir. En son Hacı Salihler köyünden kaçan eşkıyanın bir kısmı Rodop (Despot-Duspat) Dağlarına sığınmış ve yakalanamamışlardır. Kış mevsiminin araya girmesinden sonra dağlı eşkıyaları, 1793 yılında yeniden yağma faaliyetlerine girişmişlerdir. Buna karşın Silistre Valisi ve Çirmen Mutasarrıfı Zihneli Hasan Paşa, eşkıya takibinin başına getirilmiştir. Sirozlu İsmail Bey'e de sadareten 10 Temmuz 1793'te Filibe kazası yakınlarında Değirmen Deresi adlı bir karyede eşkıyayla savaşan Zihneli Hasan Paşa'nın maiyetine diğer âyanlarla birlikte katılmasını içeren bir emir yollanmıştır.³³⁸ Bu sırada Zihneli Hasan Paşa, emrindeki Arnavut sekbanlarının eşkıyaların tarafına geçmesi nedeniyle eşkıyaya karşı başarılı olamamıştır. Öte yandan Selvi kazasından Ak Kabak denilen asi 150 adamıyla birlikte Filibe'deki eşkıyalara katılıp Pazarcık kazası tarafına gitmiştir. Bu sebeple Zihneli Hasan Paşa önderliğinde bir ordu toplanılmaya çalışılmıştır. Özellikle eşkıyaların bulunduğu yere yakın olan Filibeli Mehmet, Sofyalı Mustafa Bey ve Gümölcineli Mestan Ağa gibi kaza âyanlarına 18 Ağustos 1793'te birer emir gönderilerek 22 Eylül 1793'te veya daha öncesinden askerleriyle Zihneli Hasan Paşa'nın maiyetinde bulunmaları emredilmiştir. Burada Sirozlu İsmail Bey'e bizzat gelmesinin dışında isim verilmeksizin akrabasından olan Menlik âyanını 500 askerle toplanılacak orduya yollamasına dair emrin bir sureti gönderilmiştir.³³⁹

³³⁸ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 199, Hüküm: 843, 1 Zilhicce 1207 – 10 Temmuz 1793.

³³⁹ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 199, Hüküm: 987, 10 Muharrem 1208 – 18 Ağustos 1793.

Sirozlu İsmail Bey, emrolunduğu gibi kazasından askerleriyle eşkıya üzerine gitmek için yola çıkmıştır. Bunun İstanbul'a bildirilmesiyle birlikte Sultan III. Selim, Sirozlu İsmail Bey'e "*emr-i şerifime sür'at-i imtinaların nezd-i ferd-i padişahanemde karin-i tahsin ve aferin olmağla berhudar olasın*" diyerek kendisini eşkıya takibine teşvik etmiştir.³⁴⁰ Ancak Zihneli Hasan Paşa ve emrine verilen âyanlar eşkıyanın yakalanması hususunda başarılı olamamışlardır. Dağlı eşkıyası Eylül 1793'te bulunduğu yerden Gümülcine ve Yenice taraflarına kaçmıştır. Bu yüzden Zihneli Hasan Paşa'ya sadareten maiyetindeki Arnavut sekbanlarını o tarafta bırakmayıp vilayetlerine göndererek Silistre'ye dönmesi emredilmiştir. Ayrıca burada Tepedelenli Ali Paşa'nın eşkıya üzerine göndereceği Arnavut sekbanlarından dahi vazgeçilmiştir. Ardından Edirne Bostancıbaşı Serbestzade Mehmet, Zihneli Hasan Paşa'nın yerine 27 Eylül 1793'te eşkıya takibi görevine getirilmiştir. Neticede içlerinde Sirozlu İsmail Bey'in de bulunduğu eşkıya üzerine memur olan tüm âyanların birbirleriyle haberleşip eşkıyanın tespit edildiği yere hep beraber gitmeleri emredilmiştir. Burada Sirozlu İsmail Bey, İstanbul'a kendisine gelen tüm emirleri yerine getireceğini bildirmeye devam etmiştir.³⁴¹

Sirozlu İsmail Bey ve Filibe Âyanı Filibeli Çelebi'ye 26 Ekim 1793'te beş yüzer askerleriyle Gümülcine taraflarına firar eden eşkıyanın üzerine memur olan Bostancıbaşı Serbestzade Mehmet'in maiyetine katılmaları emredilmiştir.³⁴² Ancak elimizdeki verilerden eşkıyanın Gümülcine civarında yakalanamadıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan dağlı eşkıyalarının yanında eş zamanlı olarak farklı yerlerde Arnavut eşkıyalarının isyanı söz konusu olmuştur. Burada Pazarcık ve Filibe taraflarından kaçan eşkıyanın bir kısmı güneydoğuya Yenice-i Karasu ve Gümülcine'ye doğru giderken diğer kısmının güneybatıya Siroz kazasına doğru gitmiş olması muhtemeldir. Nitekim Siroz ve civar kazalar ahalisi, 1794 yılı başlarında liderleri ve genel olarak kimlikleri belirtilmeyen Arnavut eşkıyalarının kazalarında gösterdikleri isyancı tutumu İstanbul'a şikâyet etmişlerdir. Ardından dağlı eşkıyasından ayrılan Arnavutların Nevrekep kazasına saldırmak üzere olduklarını bildirmişlerdir. Buna karşın Sirozlu İsmail Bey'e İstanbul'dan 23 Ocak 1794'te Siroz ve etrafındaki kazaların ahalisini Arnavut eşkıyalarından korumasına dair bir emir

³⁴⁰ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 199, Hüküm: 1034, 20 Muharrem 1208 – 28 Ağustos 1793.

³⁴¹ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 199, Hüküm: 1199, 20 Safer 1208 – 27 Eylül 1793; Özkaya, a.g.e., s. 24.

³⁴² BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 200, Hüküm: 39, 20 Rebiülahir 1208 – 26 Ekim 1793.

gönderilmiştir.³⁴³ Fakat sayıları beş yüze ulaşan Arnavut eşkıyaları, üzerlerine varılmadan Nevrekop kazasından hareketle Petriç, Ustrumca ve Doyran taraflarını yağmalamışlardır. 2 Mart 1794'te Ustrumca'dan da iki kola bölünen eşkıyaların bir bölümünün Avrethisarı'na, diğerinin ise Timurhisar kazasına saldıracakları haberi alınmıştır. Bu sefer Sirozlu İsmail Bey'in maiyetine ilk defa Arnavut eşkıyaları takibi için Selanik mütesellimi, Tikveş Çeribaşısı Kantor Süleyman ve Evlad-ı Fatihan zabıtları verilmiştir.³⁴⁴ Zira bundan önceki tarihlerde Timurhisar, Menlik ve Nevrekop kazaları âyanları Sirozlu İsmail Bey'in hizmetine yazılırken artık sorunun çıktığı yerler ve yakınlarındaki kazaların âyanları-görevlileri de yazılmaya başlanmıştır.

Ustrumca kazasından diğer kola ayrılan eşkıyaların Avrethisar kazasını yağmalaya hazırlandıkları şubat ayı sonlarında İstanbul'a ihbar edilmiştir. Timurhisar kazasında olduğu gibi Sirozlu İsmail Bey'e, maiyetindeki âyanlara, Üsküp Nazırına ve Rumeli Valisine 2 Mart 1794'te Arnavut eşkıyalarının üzerlerine gitmeleri için emirler yazılmıştır. Burada ayrıca Tepedelenli Ali Paşa da "*Toska ve Çam Arnavut taifelerinin*" derbentlerden geçmelerine izin vermemesi hususunda uyarılmıştır.³⁴⁵ Bu konuya kısa bir parantez açılmalıdır. Çünkü dağlı eşkıyalığının sona ermemesinin nedenlerinden birisi sekbanların sürekli bugünkü Kuzey Makedonya'nın güneyinden ve Arnavutluk'tan eşkıyanın cemiyetlerine katılmaları olmuştur. Bununla ilgili Rumeli Valisi Ebubekir Paşa'ya gönderilen emirde eşkıyanın İvranye (Vranje) ve İznebol (Znepole)'den Üsküp kazası yolunu kullanmayarak sağ ve soldan Köstendil'e ulaştıkları, oradan Vodina ve Avrethisar kazalarına indikleri ve nihayetinde Vodina ve Avrethisarı'ndan Siroz kazasını geçip yaylalara çıkarak dağlıların arasına katıldıkları belirtilmiştir. Dolayısıyla eşkıyaların derbentlerden geçmelerinin engellenmesi emredilmiştir.³⁴⁶

Eş zamanlı ve farklı yerlerde eşkıya isyanları olduğundan merkezi hükümet, toplanılacak ordunun başına bölgenin en güçlü valilerini ve âyanlarını getirmiş ve onların emrine de taşra âyanlarını vermiştir. En üstte Çirmen mutasarrıfları, eşkıyanın yuvası olan

³⁴³ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 200, Hüküm: 225, 20 Cemaziyelahir 1208 – 23 Ocak 1794.

³⁴⁴ Burada Sirozlu İsmail Bey'in maiyetine verilen zabıtların daha önce de onun maiyetine verildiği belirtilse de bunun tarihi hakkında bilgi yoktur. BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 200, Hüküm: 316, 29 Receb 1208 – 2 Mart 1794.

³⁴⁵ BOA, C. DH, No. 290/14467, 29 Receb 1208 – 2 Mart 1794.

³⁴⁶ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 200, Hüküm: 485, 20 Ramazan 1208 – 21 Nisan 1794; Özkaya, a.g.e., s. 23.

Kırcaali ve Hasköy bölgesine yakınlığı nedeniyle dağlı eşkıyası takibinden sorumlu olmuşlardır. Nitekim başarısız olmaları halinde hemen başka yerlere tayin edilmişlerdir. Bu bağlamda Çirmen Mutasarrıfı Zihneli Hasan Paşa ve ardından gelen mutasarrıflar örnek verilebilir. Ardından Çirmen mutasarrıfının atanamadığı sırada Gümülcine kazasına yakınlığından Edirne Bostancıbaşı Serbestzade Mehmet, eşkıya takibi görevine getirilmiştir. Sirozlu İsmail Bey ve Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa'ya Serbestzade Mehmet'in istediği miktarda askerle tayin ettiği yere gitmeleri emredilmiştir. Nihayetinde aynı şekilde Menlik Âyanı Osman Bey'e de Sirozlu İsmail Bey'in emrinde onun tahrir ve irade ettiği şekilde hareket etmesi buyrulmuştur.³⁴⁷ Ancak Serbestzade Mehmet, rüşvet karşılığı İstanbul'a arzlar yazmış ve dağlı eşkıyaları reislerinin Hasköy, Dimetoka, Makri, Gümülcine ve Ferecik taraflarına iskân edilmeleri iznini almıştır. Böylece eşkıyaların iskân için para verdim diyerek söz konusu olan kazalardaki yerli ahaliye zulmetmelerine neden olmuştur. Bu yüzden yeni memuriyet zinciri oluşturulmuştur. Çirmen mutasarrıfının eşkıya meselesinde görev alana kadar Sirozlu İsmail Bey'in maiyetine 13 Mart 1794'te Timurhisar âyanı, Menlik Âyanı Osman Bey, Petriç Âyanı Ferhat ve Ustrumca Âyanı Ali Bey; diğer taraftan Drama Nazırı Halil Ağa'nın emrine Nevrekop Âyanı Mehmet, Kavala Mütesellimi Hüseyin, Pravişte Çorbacısı Mehmet ve Sarı Şaban âyanı yazılmıştır. Burada zikrolunan âyanlara, Sirozlu İsmail Bey ve Drama Nazırı Halil Ağa'nın ne kadar asker talebi olursa olsun ve her nereye tayin ederlerse etsinler bu emirlere uymaları ikaz edilmiştir. Sonuçta taşra âyanlarının birbirleriyle haberleşmeleri ve eşkıyanın tespit edildikleri yere eş zamanlı hareket etmeleri emrolunmuştur.³⁴⁸ Bunca hazırlık sonrası âyanlar, dağlı eşkıyası karşısında başarılar elde etmeye başlamışlardır. Sirozlu İsmail Bey, İstanbul'dan kendisine eşkıyaların Arnautluk'tan Siroz kazasına doğru geçecekleri yolları tutmasına dair gönderilen emri yerine getirmiştir. Nitekim Sirozlu İsmail Bey'in bölükbaşları, Vodina ve Avrethisarı tarafında eşkıyaların geçebileceği yolları tutarken Korço adlı eşkıyanın bölüğüne tesadüf etmişler ve bunlardan on birini öldürüp sekizinin başını İstanbul'a yollamışlardır.³⁴⁹ Buna karşın Sirozlu İsmail Bey, Avrethisarı kazasındaki eşkıyaların üzerine bölükbaşlarını yolladığını ve bunların eşkıyayı kazadan kovduklarını 19 Mart 1794'te bir arzuhal ile İstanbul'a bildirmiştir.³⁵⁰

³⁴⁷ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 200, Hüküm: 579, 10 Şaban 1208 – 13 Mart 1794.

³⁴⁸ BOA, A. DVNSMHM.d, No. 200, Hüküm: 588, 10 Şaban 1208 – 13 Mart 1794.

³⁴⁹ BOA, HAT, No. 207/10876, tt. Mart 1794.

³⁵⁰ BOA, AE. SSLM. III, No. 156/9350, 18 Şaban 1208 – 21 Mart 1794.

Sirozlu İsmail Bey ve Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa'nın 1794 yılında dağlı eşkıyaları farklı yerlere yayıldığından memuriyetleri devam etmiştir. Zira dağlı eşkıyasından bir grubun Gelibolu'da Evreşe kasabasına kadar geldikleri ve bunların üzerine Gelibolu Âyanı Kalyoncuzade'nin atandığı bilinmektedir.³⁵¹ Bu arada Çirmen mutasarrıflığına Seyyid Ali Paşa getirilmiştir. Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa, 28 Ağustos 1794 tarihli bir emirle bizzat askerleri ve kendilerine tabi âyanlarla birlikte Seyyid Ali Paşa'nın emrine verilmişlerdir.³⁵² Seyyid Ali Paşa, göreve gelir gelmez bir grup eşkıyayı haskøy kazasına bağlı Yoğurtçu karyesinde sıkıştırmıştır. Buradaki eşkıyalar Despot (Duspat) yaylalarına kaçmak zorunda kalmışlardır. Ardından eşkıyaların Cuma kasabasında sığındıkları haberi alınmıştır. Buna karşın Seyyid Ali Paşa'ya Cuma-i Bâlâ kasabası üzerine gidip eşkıyaları yok etmesi emredilmiştir. Bunun yanında Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Halil Ağa'ya ise Seyyid Ali Paşa'ya yardım etmelerine dair emirler gönderilmiştir.³⁵³ Neticede sadareten Seyyid Ali Paşa'ya 16 Eylül 1794'te gönderilen fermanın Cuma kasabasındaki dağlı eşkıyalarının üstesinden gelindiği anlaşılmıştır.³⁵⁴ Aynı fermanla daha kış mevsimi ve soğuklar gelmeden eşkıya galesinin tamamen ortadan kaldırılması buyrulmuştur. Aksi takdirde firar eden eşkıyaların yakalanamaması durumunda bu meselenin bertaraf olamayacağı vurgulanmıştır.³⁵⁵

Seyyid Ali Paşa ve Sirozlu İsmail Bey dahil tüm eşkıya takibine memur olanlara İstanbul'dan görevlerini bırakmalarına dair emirler verilmiş olmasına rağmen Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa, Seyyid Ali Paşa'dan izin alarak memletine geri dönmüştür. Bu sebeple sadareten Mehmet Halil Ağa'ya dağlı eşkıyası galesi bitmeden Seyyid Ali Paşa'nın maiyetinden ayrılmamasına dair emirler yazılmıştır. Burada Mehmet Halil Ağa'ya en kısa sürede askerlerini toplayarak Seyyid Ali Paşa'nın emri altına girmesi buyrulmuştur. Ayrıca Sirozlu İsmail Bey ve bütün âyanlara söz konusu olan hükmün birer suretleri yazılmıştır.³⁵⁶

Seyyid Ali Paşa, dağlı eşkıyasını kazalarda kovalamayı sürdürmüştür. Hatta İsmail adlı bir tatarın sadarete 29 Ekim 1794'te sunduğu yazısında Ali Paşa'nın eşkıyayı Razlık

³⁵¹ Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 25-26.

³⁵² BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 200, Hüküm: 997, 1 Safer 1209 – 28 Ağustos 1794.

³⁵³ Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 26-27.

³⁵⁴ BOA, C. DH, No. 32/1584, 20 Safer 1209 – 16 Eylül 1794.

³⁵⁵ Aynı yer.

³⁵⁶ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 201, Hüküm: 21, 10 Safer 1209 – 6 Eylül 1794.

kazasında aman diletmeye zorladığını dahi kaydetmiştir. Ancak kendisi eşkıyayla karşılıklı çatışmaları sırasında yaralanmıştır.³⁵⁷ Bunun üzerine Seyyid Ali Paşa, İstanbul'a bir arz yazarak kış mevsiminin gelmesi ile zahirenin kıtlığı gibi nedenleri ileri sürmüş ve dağlı eşkıyası memuriyetinden alınmasını rica etmiştir. Ayrıca her nereye atanırsa atansın razı olacağını bildirmiştir. Bu noktada İstanbul'daki yönetici sınıf arasında Seyyid Ali Paşa'nın nereye atanacağı ve yerine kimin getirileceği hususları tartışma konusu olmuştur. Nihayetinde Seyyid Ali Paşa'nın leventlikten gelme bir vezir olduğu ve emrinde eşkıyaların bulunduğu için Rumeli taraflarında kalmasına müsaade edilmemesi kararı alınmıştır.³⁵⁸ Dolayısıyla Seyyid Ali Paşa, maiyetindeki tüm askerleri toplayarak arkada kimsenin Rumeli'de kalmaması şartıyla 3 Aralık 1794'te Anadolu valiliğine atanmıştır.³⁵⁹ Ardından Seyyid Ali Paşa'nın emrindeki eşkıyalardan Anadolu'ya geçmek istemeyip isyana kalkışanların olması ihtimali gözetilmiş ve aceleyle bunları tenkil edebilecek güçlü bir vezir arayışına girilmiştir. Bu bağlamda Edirne'de bulunan Hacı Abdi Paşa, Çirmen mutasarrıflığına tayin edilmiştir.³⁶⁰ Bunun yanında sadareten Sirozlu İsmail Bey ve Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa'ya Seyyid Ali Paşa ve emrindeki askerlerin Gelibolu'dan geri Rumeli'ye dönenler olursa diye yavaş yavaş Dimetoka taraflarına gitmeleri ve karşıya geçmek istemeyenlerin haklarından gelmelerine dair birer emir yazılmıştır.³⁶¹ Ancak Sirozlu İsmail Bey ve Mehmet Halil Ağa, arkada yani Rumeli'de arta kalacak eşkıya isyanıyla uğraşmamak için olacak ki sadarete Seyyid Ali Paşa'nın Anadolu'ya gönderilmesi kararından vazgeçilmesi hakkında birer arz yazmışlardır. Burada Seyyid Ali Paşa'nın Anadolu'ya geçmesiyle dağlardaki eşkıyaların galeyan etmeleri ihtimalinin bilindiğinden Seyyid Ali Paşa'nın Rumeli'de kalmasını rica etmişlerdir. Buna karşın Sultan III. Selim, kararından vazgeçmemiş ve bu konuyla ilgili yazılan tahriratın üzerine Seyyid Ali Paşa'nın Anadolu'ya geçmiş gibi hesap yapıp önlemler alınmasını emretmiştir.³⁶² Sonuçta söz konusu olan âyanların ricası ve bu konuyla ilgili İstanbul'daki tartışmalar Sultan III. Selim üzerinde tesir etmiş ve Seyyid Ali Paşa'nın bir müddet Gelibolu'da kalması buyrulmuştur.³⁶³

³⁵⁷ Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 28.

³⁵⁸ BOA, HAT, No. 198/9998, tt. Aralık 1794.

³⁵⁹ Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr (1209-1219 / 1794-1805)*, (haz. Hüseyin Sarıkaya), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2017, s. 22.

³⁶⁰ BOA, HAT, No. 201/10332, tt. Aralık 1794.

³⁶¹ BOA, HAT, No. 198/9998, tt. Aralık 1794.

³⁶² BOA, HAT, No. 197/9921, tt. Aralık 1794.

³⁶³ Seyyid Ali Paşa, kendisine Gelibolu'da kalmasıyla ilgili verilen emri dinlememiş ve Gelibolu'dan Anadolu tarafına geçmiştir. Bu sebeple vezirliği elinden alınmış ve üzerine Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa gönderilmiştir. Nihayetinde affını dilemiş ve hakkında 12 Mart 1795'te af kararı çıkmıştır. Vak'anüvis Halil Nuri Bey, *Nürî Tarihi*, (haz. Seydi Vakkas Toprak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s. 188-192.

5.1. Pazvantoğlu Osman Ağa'nın İsyancı ve Dağlı Eşkiasının Balkanlar'a Yayılması (1795-1798)

Sirozlu İsmail Bey'in sürekli farklı yerlerde ortaya çıkan dağlı eşkıyasının üzerine memur edilmesinden önce eşkıya olarak tanımlanan kişilerin kimlikleri ve bunların istekleri üzerinde durulmalıdır. Zira Osmanlı-Rus Harbi (1787-1792) sırasında meydana gelen dağlı isyanları, barış zamanı (1792-1797) sona ermemiş aksine etkisi artarak Balkanların pek çok yerine yayılmıştır. Dolayısıyla ahalinin kendilerine zulmetmeleri nedeniyle İstanbul'a şikâyet ettikleri "eşkiasının" kimlikleri çeşitlilik göstermiştir. Burada devlet nazarında eşkıya diye tanımlananlar birçok gruba ayrılabilir.³⁶⁴ Bunlardan ilki Vidin Kazası Âyanı Pazvantoğlu Osman Ağa'nın himayesine sığınanlar ve emri altında faaliyet gösterenlerdir. Pazvantoğlu'nun adamlarına Belgrad yamakları, Kuşancalı Halil, Gavur İmam, Macar Ali, Celil oğlu İsmail, Manav İbrahim, Berkofçalı Çelebi Ağa, Plevne Âyanı Topuz Ağa ve Pazarcık Âyanı Sarıklıoğlu Mehmet Ağa örnek verilebilir. Nitekim Manav İbrahim, yazdığı mektuplara "*Manav İbrahim tâbii Osman Paşa*" diyerek imza atmıştır.³⁶⁵ Pazvantoğlu Osman, kendi nüfuz alanını genişletmek için Belgrad'da sorun çıkaran yeniçerileri ve kendisine sığınan dağlı eşkıyasına sahip çıkmıştır. Zira Tuna boyundaki gelir kaynaklarını ve hâkimiyet alanını korumak adına söz konusu olan adamlarını bölgedeki rakibi Rusçuk Âyanı Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın üzerine göndermiştir.³⁶⁶ Öte yandan Gümölcine, Hasköy, Mestanlı, Kırcaali, İskeçe, Dimetoka ve Ferecik bölgesinde yaşayan Dağlı eşkıyası köyleri yağmalamakla geçiniyordu. Bundan önce Gümölcine Âyanı Mestan Ağa ile Dimetoka Âyanı Veyis oğlu Halil'in Ejderoğlu, Çolak, Kılıoğlu ve Kara Ömer gibi dağlı eşkıyasını kullandıkları ve hatta meşhur hırsızlardan Sinab adlı kişinin Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Ağa'ya tabi olduğu örnek verilmiştir.³⁶⁷ Alper Başer, eserinde ünlü dağlı eşkıyası Mehmet Sinab'ın Rodop havalisini içlerinde Hasköy âyanı Emin Ağa ve Ahi Çelebili Hacı Ağa gibilerinin geçtiği kendisine bağlı dokuz bölükbaşıya paylaştırdığını kaydetmiştir. Bunun yanında uzun yıllar eşkıyalıkla anılan Kara Feyzi'nin de Hasköy Âyanı

³⁶⁴ Alper Başer, burada Rumeli Valisi Mehmet Hakkı Paşa'nın 1796 yılında dağlı eşkıyalarını idam etmesinden sonra dağlı eşkıyalarını Pazvantoğlu Osman Ağa ile hareket edenler ve Tokatcıklı Süleyman Ağa'ya karşı güç mücadelesine girip kaybedenler olarak iki temel sınıfa ayırmıştır. Alper Başer, *Eşkiasıktan Ayanlığa Kırcaalili Emin Ağa*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2014, s. 23.

³⁶⁵ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından*, s. 18-19; Özkaya, *Dağlı İsyancıları...*, s. 50; Başer, a.g.e., s. 23.

³⁶⁶ Üstündağ, a.g.t., s. 268-269.

³⁶⁷ BOA, TS.MA.e No. 784/27, 29 Zilhicce 1210 – 5 Temmuz 1796; Karal, a.g.e., s. 116-117.

Emin Ağa ile akraba olduğundan bahsetmiştir.³⁶⁸ Son olarak eşkıyalıktan ziyade “mütegallibe” olarak anılan âyanlar, nüfuz alanını genişletmek için kendi adına fazladan vergi toplamıştır. Bunu yaparken Arnavut sekbanlarını kullanmışlardır. Bu nedenle kaza kadıları ve ahalisi tarafından İstanbul’a şikâyet edilmişlerdir.³⁶⁹ Yukarıda ismi geçen bütün “asilere” karşı başta Rumeli valileri ve Çirmen mutasarrıfları atanmıştır. Rumeli valiliğine atanan paşaların emrine ise âyanlar verilmiştir. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey ve Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa, 1795 yılında dağlı eşkıyası üzerine memur edilmişlerdir. Sirozlu İsmail Bey hem Gümölcine hem de Vidin taraflarında eşkıyaya karşı görev almıştır.

Rumeli Valisi Seyyid Mustafa Paşa ile Çirmen Mutasarrıfı Hacı Abdi Paşa, 1795 yılı yaz aylarında dağlı eşkıyasına memur edilmişlerdir. Bu arada Pazvantoğlu Osman, Belgrad’dan kovulan yamakları himaye edip Belgrad’a saldırmaları için silahlandırmıştır. Belgrad yamakları, 5 Temmuz 1795’te Semendire’ye ardından Belgrad’a hücum etmişlerdir. Belgrad Muhafızı Hacı Mustafa Paşa, söz konusu yamakları bölgeden kovabilmiştir.³⁷⁰ Bu noktada sadarettin Sirozlu İsmail Bey’e 27 Temmuz 1795’te bundan evvel Rumeli Valisi Seyyid Mustafa Paşa’nın maiyetine 300 askerle gitmesi emredilmesine rağmen hâlâ yola çıkmadığı için ihtar edilmiştir.³⁷¹ Ardından bu emir 17 Ağustos 1795’te yinelenmiştir.³⁷² Diğer taraftan bu sırada eşkıyadan Sinab ve adamları Ejderoğlu, Kılıcı oğlu ve Tazı Bekir Dimetoka kazası havalisinde birkaç köyü basmış ve ahalinin mallarını yağmalamışlardır. Buna karşın Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa, 27 Ağustos 1795’te Dimetoka’daki eşkıyaların üzerine memur edilmişlerdir. Burada “geceyi gündüze katarak” Dimetoka’ya ulaşip ahaliyi eşkıya elinden kurtarmaları emredilmiştir.³⁷³ Fakat neticede ne olduğu hakkında elimizde yeterince veri bulunmamaktadır.

³⁶⁸ Başer, a.g.e., s. 36-37.

³⁶⁹ İştîp Kazası Âyanı Nazırzade Kôr Ahmet Ağa, emrindeki Arnavutları kullanarak gücünü artırmak adına halktan fazla vergi toplamıştır. Buna karşın Rumeli Valisi Seyyid Mustafa Paşa tarafından dağlı isyanlarının üzerine gidildiği 1795 yılında yakalanarak İstanbul’a gönderilmiş ve ardından idam edilmiştir. Elif Pehlivan, “İştîp’te Âyanlık: Nazırzâde Ailesi”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2022, s. 51-53.

³⁷⁰ Üstündağ, a.g.t., s. 265-266.

³⁷¹ Burada ayrıca Tepedelenli Ali Paşa’ya 2.000 ve Drama nazırına 300 askeriyle Seyyid Mustafa Paşa’nın maiyetine gitmeleri emredilmiştir. Sirozlu İsmail Bey’e gönderilen hüküm 158 numaralıdır. BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 202, Hüküm: 150, 10 Muharrem 1210 – 27 Temmuz 1795.

³⁷² BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 202, Hüküm: 235, 1 Safer 1210 – 17 Ağustos 1795.

³⁷³ Sirozlu İsmail Bey ve Drama nazırına “*bu hususa taraf-ı aherden ferd-i vahid memur olmayub*” denilerek kendi başlarına eşkıya meselesini çözmeleri emredilmiştir. BOA, A. DVNSMKMMHM.d No. 2, Hüküm: 336, 10 Safer 1210 – 26 Ağustos 1795.

Diğer taraftan Pazvantoğlu Osman Ağa'dan destek alan yamaklar, Belgrad'dan kovulunca Vidin'e sığınmışlardır. Fakat tekrardan fermanlı ilan edilmiş olan (Poriçeli) Köse Mustafa ve Kara Hasan'ın önderliğinde Belgrad'a saldırma planı yapmışlardır.³⁷⁴ Bunun üzerine Belgrad Muhafızı Hacı Mustafa Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği İsmail ile Feyzi adlı tatarların sadarete verdiği 1 Ekim 1795 tarihli takrirlerinden Sirozlu İsmail Bey'in Dimetoka'ya memuriyetinden sonra Eylül 1795'te Sofya yoluyla Vidin ve ardından Belgrad taraflarına memur edildiği anlaşılmaktadır. Buna göre dağlı reislerinden Kara Feyzi ve Kara Hasan Vidin kazasına gelmişler ve burada bundan önce Belgrad'dan kovulan yamaklarla ittifak kurmuşlardır. Ardından hep birlikte Belgrad'a saldırma planları yapmışlardır. Bu sırada Tepedelenli Ali Paşa'nın eski hazinedarı olan Palaslı Mehmet Paşa³⁷⁵ ve sairlerinin peşlerinden takip ettiklerini anlayınca Belgrad'a hücum etmek sevdasında oldukları yerden Vidin kazasının güneyinde yer alan ve günümüz Bulgaristan'ının sınırları içerisinde bulunan Trın karyesine saklanmışlardır.³⁷⁶ Neticede Palaslı Mehmet Paşa ile Sirozlu İsmail Bey, Trın karyesinde zikrolunan dağlı reisleri ve yamak grubuyla savaşa tutuşmuşlardır. Belgrad Muhafızı Hacı Mustafa Paşa, bu olaylardan bahsettikten sonra takrirlerde eşkıyanın sayısının fazla olduğunun üzerinde durmuştur. Ayrıca eşkıyanın Trın karyesinde Palaslı Mehmet Paşa ve Sirozlu İsmail Bey'e karşı başarılı olurlarsa doğru ilk Şehirköy (Piroto)'a sonra Belgrad'a saldıracaklarını söylemiştir. Bu nedenle Belgrad hududunun savunulması için Şehirköy ve Niş taraflarına yardım gönderilmesini rica etmiştir.³⁷⁷

Sirozlu İsmail Bey, bir taraftan eşkıyaya karşı mücadele ederken diğer yandan Siroz kazası ve civarında kendisine bağlı bölgenin güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Kara Feyzi ve Kara Hasan adlı dağlı reisleriyle Sofya'ya yakın Trın köyünde gerçekleşen karşılıklı çatışmalarda bir neticeye varamamış ve Kasım 1795'te Siroz'a geri dönmüştür. Ardından idaresindeki kazaların yönetimiyle uğraşmaya başlamıştır. Burada Siroz kazasında yaşanan sorunların çoğunun çözümü için önce Siroz kadısına sonra Sirozlu İsmail Bey'e müracaat

³⁷⁴ Selim Aslantaş, *19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar Osmanlı'da Sırp İsyanları*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 56-57.

³⁷⁵ Burada Tepedelenli'nin eski hazinedarı Mehmet Paşa'nın 30 Ekim 1795'te Çirmen mutasarrıflığına atandığı yazmaktadır. Nitekim bu sırada Çirmen mutasarrıflığı Palaslı Mehmet Paşa'nın uhdesindedir. Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 297.

³⁷⁶ Sirozlu İsmail Bey, İstanbul'a zaman kaybetmeden yola çıkıp Mehmet Paşa'yla birlikte çalışıp devletin rızasını kazanacağına dair tarihsiz bir arzuhal göndermiştir. Burada sözü geçen Mehmet Paşa'nın Palaslı Mehmet Paşa olması oldukça muhtemeldir. Dolayısıyla belgenin tarihi Eylül 1795 olmalıdır. BOA, HAT, No. 70/2939, tt. Eylül 1795.

³⁷⁷ BOA, HAT, No. 52/2402 C, 17 Rebiülevvel 1210 – 1 Ekim 1795.

edildiğini belirtmemiz gerekir. Sirozlu İsmail Bey karşılaştığı idari sorunlara doğrudan silahla karşılık vermemiş ve devlet memuru sıfatıyla önce durumu İstanbul'a bildirmeyi tercih etmiştir. Arzuhallerinden birisi Siroz kazasında âyanlar tarafından zulme uğrayan tüccarlar hakkındadır. Menlik âyanı Osman Bey ve kardeşi İbrahim Bey, Menlik asıllı olup Siroz'da ikamet eden tüccarların üzerlerine gelip zorla fazladan zecriye gibi vergileri tahsil etmişlerdir. Ayrıca her altı ayda bir tutukları ve İstanbul'a gönderdikleri tevzi defterine haksız yere fazladan topladıkları vergileri kaydetmemişlerdir. Buna karşın Menlikli tüccarlar yanlarına kocabaşlarını da alarak Siroz kadısına başvurmuşlardır. Siroz kazasında kurulan mahkemede Menlik âyanlarının yerine Siroz Nazırı Ahmet Efendi nezaretiyle ve Sirozlu İsmail Bey marifetiyle kendilerinden vergilerin toplanmasını istemişlerdir. Bu durumun ve isteklerinin Sirozlu İsmail Bey'in arzuhali ve Siroz kadısının ilamıyla İstanbul'a bildirilmesini rica etmişlerdir. Bunun üzerine söz konusu dilekçeler 8 Kasım 1795'te yazılıp İstanbul'a gönderilmiştir. Ancak burada önemli olan Siroz Nazırı Ahmet Efendi'nin konuyla ilgili yazdığı dilekçede “*Siroz âyanı ve hanedan-ı kadim*” ifadelerini kullanması ve Hıristiyan yerel seçkinleri olan kocabaşların cemaatlerinin güvenliği ve yararı için Sirozlu İsmail Bey'e başvurmalarıdır. Nitekim Sirozlu İsmail Bey, “mütegallibe âyan” sıfatından çıkıp yaşadığı bölgede ahalinin can ve mallarının güvenliği sağlayabilecek kudretteki tek âyana dönüşmüştür.³⁷⁸

Pazvantoğlu Osman Ağa, Belgrad yamaklarını, dağlı eşkıyalarını himaye etmesi ve nüfuz alanını genişletmeye çalışması nedenleriyle 1795 yılında asi ilan edilmiştir. Bunun üzerine Gürcü Osman Paşa ile Belgrad Muhafızı Hacı Mustafa Paşa, Pazvantoğlu'nun ikamet ettiği Vidin kalesini kuşatmışlardır. Ancak kış mevsiminin gelmesiyle Vidin kalesi kuşatmasından vazgeçilmiştir. Ardından Pazvantoğlu Osman Ağa, 1796 yılının başlarında affedilmiştir.³⁷⁹ Bu arada Pazvantoğlu Osman'ın himaye ettiği eşkıyalar, Vidin, Sofya ve Niğbolu taraflarında kendilerini güvene alabilecekleri yerlere sığınmışlardır. Dolayısıyla 1796 yılına gelindiğinde hem Gümülcine havalisi hem de Sofya civarında eşkıyaların her an bir yerleri yağmalamaları söz konusu olmuştur. Bu noktada Mehmet Hakkı Paşa, henüz İstanbul'dayken Balkanlardaki dağlı eşkıyasını ortadan kaldırması için Aralık 1795'te

³⁷⁸ BOA, TS.MA.e. No. 256-10, 25 Rebiülahir 1210 – 8 Kasım 1795.

³⁷⁹ Özkaya, *Dağlı İsyanları...*, s. 35.

Rumeli valiliğine atanmıştır.³⁸⁰ Yeni yılda eşkıyaların üzerine gitmek adına asker ve mühimmat tedarikine başlamıştır. Ayrıca Hakkı Paşa'nın İstanbul'dan hareketle Edirne'ye ulaşması zaman alacağından taşra âyanlarına hâlâ Kara Feyzi gibi dağlı eşkıyaların kazalarda gezindiklerinden geçitleri ve köprüleri tutmalarına dair emirler yollanmıştır. Bu doğrultuda İstanbul'dan Sirozlu İsmail Bey'e, Drama nazırına ve diğer âyanlara eski Rumeli Valisi Seyyid Mustafa Paşa'nın maiyetinden ayrılan Arnavutların ve Karacaovalı ve sair kapısız zümresinden askerlerin geçiş ruhsatları "tezkireleri" olmadan kazalarından geçmelerine izin vermemelerine dair Şubat 1796'da hükümler gönderilmiştir.³⁸¹ Bunun yanında söz konusu âyanlara eşkıya nerede tespit edilirse aralarında ittifak kurarak ortaklaşa üzerlerine gitmeleri ve "kazadan birine eşkıya taraflarından hücum olundukda bizim kazamız değildir" demeyip derhal imdatlarına yetişmeleri emredilmiştir.³⁸²

Rumeli Valisi Mehmet Hakkı Paşa'nın Edirne'ye yolculuğu sırasında dağlı eşkıyasını himaye eden âyanlar, yakalanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Dimetoka Âyanı Veysi oğlu Halil, Samakov Âyanı Emin, Edirne Âyanı Eyüp ve Gümülcine Âyanı Mestan Ağa'yla birlikte üç-beş yüz arasında eşkıya Mart 1796'da idam edilmiştir. Mehmet Hakkı Paşa, henüz Edirne'deyken eline geçen âyanların kesik başlarını İstanbul'a yollamıştır.³⁸³ Sirozlu İsmail Bey'in dağlı reisleri olan âyanların yakalanıp idam edilmelerinde herhangi bir görev alıp almadığı bilinmemektedir.

Mehmet Hakkı Paşa, Sirozlu İsmail Bey'e dağlı eşkıyalarının idam edildiği tarihe yakın bir zamanda maiyetine Arnavut sekbanları göndermesine dair bir emir göndermiştir. Hakkı Paşa'nın kethüdasının efendisine yazdığı 12 Mayıs 1796 tarihli bir şukkada bir yandan eşkıyalığın neden sona ermediği tartışılırken diğer taraftan Arnavutların eşkıya takibinde

³⁸⁰ İsmail H. Uzunçarşılı, "Vezir Mehmed Hakkı Paşa (1747-1811), *Journal of Turkology*, Cilt. 6, Sayı 0, 2010, s. 182.

³⁸¹ Sirozlu İsmail Bey'e gönderilen hükmün numarası 812'dir. BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 202, Hüküm: 810, 1 Şaban 1210 – 10 Şubat 1796.

³⁸² Sirozlu İsmail Bey'e gönderilen hükmün numarası 850'dir. BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 202, Hüküm: 843, 1 Şaban 1210 – 10 Şubat 1796.

³⁸³ Dağlı reislerini kimlerin ne zaman idam ettikleri hakkında elimizde yeterince veri yoktur. Uzunçarşılı, Hakkı Paşa üzerine yaptığı çalışmasında Vakanüvis Halil Nuri Bey'in vekayinamesine dayanarak dağlı reislerinin ölümünü yazmış ve bunu konuyla ilgili herhangi bir tarih belirtmemiştir. Halil Nuri Bey ise Mehmet Hakkı Paşa'nın Edirne'de olduğu zaman dağlı reislerinin kesilmiş başlarının Hakkı Paşa'ya gönderildiğini kaydetmiştir. Mehmet Hakkı Paşa'nın 22 Şubat 1796'da İstanbul'dan Edirne'ye hareket etmesi göz önüne alınırsa dağlı reislerinin mart ayında öldürülmüş olmaları oldukça muhtemeldir. Bkz. Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 404; Uzunçarşılı, "Vezir Mehmet Hakkı Paşa..", s. 183-184.

kullanılmasının zararlarından bahsedilmiştir. Buna göre aslında Filibe, Samakov ve Sofya civarında gezen eşkiya, dağlı eşkiyasıyla ortak hareket eden kaza bölükbaşları, Çirmen mutasarrıfları olan Tahir Paşa, Zihneli Hasan Paşa, Seyyid Ali Paşa ve Seyyid Mustafa Paşa'nın maiyetinden arta kalan Arnavutlardır. Bunların amacı ulufe almak olduğundan eşkiyalığın daha geniş coğrafyaya yayılıp büyümesine sebep olmuşlardı. Hatta eşkiyalığın sona ermemesi için maiyetine dahil edildikleri dağlı üzerine memur olanlara dahi kurşun atmışlardı. Burada tam olarak kimliği tespit edilemeyen Veli Bey isminde birisi “*ben bu Arnabud milletimizin bu hallerini gördüm bana bundan sonra 'ar ve hicab lâhik oldu bir vechle bundan sonra ben Türk askeri ve ahali içinde oturamam*” demiştir. Dolayısıyla Mehmet Hakkı Paşa'nın kethüdası, Sofya, Köstendil, Siroz, Dubniçe, Samakov, Pazarcık, Filibe, Çırpan, İslimye, Nevrekop, Drama, Yenice, Gümülcine, Ferecik ve Hasköy kazalarından Arnavut taifesinin ortadan kaldırıldığı takdirde dağlı eşkiyasının kalmayacağını savunmuştur. Bu nedenle efendisine eşkiya takibinde Arnavut sekbanlarının kullanılmamasını önermiştir. Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey tarafından gelecek askerin de Arnavut olmaları gerekçesiyle bu askerlerin kullanılmamasının daha münasip olduğunu ileri sürmüştür.³⁸⁴ Netice itibariyle Mehmet Hakkı Paşa, emrinde olan Anadolu askerleriyle beraber 1796 yılında Rumeli'ye geçmesi eşkiyaların bir kısmının sonunu getirmiştir. Bu doğrultuda Hakkı Paşa'nın emrinde olan Kocaeli Mutasarrıfı Hüseyin Paşa, himayesindeki bölükbaşları köylere yağmaya gönderen ve Sirozlu İsmail Bey ile Drama nazırına bağlı olmasıyla bilinen meşhur hırsızlardan İskeçeli Mehmet Sinab'ı 29 Temmuz 1796'da idam etmiştir.³⁸⁵ Böylece Balkanların “*berü canibi*” denilen Gümülcine, İskeçe, Dimetoka ve Ferecik tarafları her ne kadar kısa süreliğine de olsa dağlı eşkiyasından kurtulmuştur. Bu bölgedeki dağlı reislerinin ortadan kaldırılması bir otorite boşluğu yaratmıştır. Bundan sonraki süreçte Sultanyeri Âyanı Tokatçıklı Süleyman Ağa, Batı Trakya'nın idaresini ele geçirmeye çalışmıştır.³⁸⁶

Rumeli Valisi Hakkı Paşa, Batı Trakya bölgesini eşkiyadan temizlediği sırada Sirozlu İsmail Bey'i Balkanların “*öte canibine*” yani Sofya'dan Vidin'e kadar olan alanda bulunan

³⁸⁴ BOA, HAT, No. 64/2790, tt. 5 Zilkade 1210 - 12 Mayıs 1796

³⁸⁵ BOA, HAT, No. 65/2836-D, 23 Muharrem 1211 – 29 Temmuz 1796; Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 210; Uzunçarşılı, “*Vezir Mehmet Hakkı Paşa...*”, s. 184.

³⁸⁶ Alper Başer, “Gümülcine Ayanı Tokatçıklı Süleyman Ağa İle Ferecik Ayanı Ali Molla'nın Faaliyetleri ve Merkezi Hükümetle Olan İlişkileri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon 2006, s. 28-29.

dağlı eşkıyalarının üzerine memur etmiştir.³⁸⁷ Bunun üzerine Hakkı Paşa'nın silahtarı, Üsküp Nazırı ve Sirozlu İsmail Bey, emirlerinde olan 6.000-7.000 dolayında askerle Ekim 1796'da Trın kasabasına doğru gitmişlerdir. Burada Belgrad'dan kovulan yamakların ve Kara Feyzi ile Kara Hasan gibi dağlı reislerinin saklandıkları oldukça muhtemeldir. Zira adı geçen asilerin 1795 yılında yakalandıklarına dair elimizde veri bulunmamaktadır. Sirozlu İsmail Bey ve dağlı eşkıyası üzerine memurlar Trın kasabası yakınlarında ordu çadırlarını kurup konakladıkları sırada 20 Ekim 1796'da dağlı eşkıyaları üzerlerine saldırmış ve beş altı saat süren karşılıklı çatışmadan sonra Trın kasabasına geri dönmüşlerdir.³⁸⁸ Öte yandan Mehmet Hakkı Paşa, yine Pazvantoğlu'nun himayesinde olup Lofça kazasına bağlı İzvor-u Mahmut köyünde bulunan eşkıyaların üzerine gitmiştir.³⁸⁹ Bu noktada yalnızca Sirozlu İsmail Bey'in geçmiş senelerde olduğu gibi 1796 yılında da kendisine verilen emri yerine getirdiği ve bizzat askerlerinin başında eşkıyayla karşılıklı çatışmalara girdiği anlaşılmaktadır.

Mehmet Hakkı Paşa, 1796 yılı sonlarında Lofça kazasında bulunan eşkıyaların üzerine gitmesine rağmen bu bölgedeki isyanı sonlandıramamıştır. Bunun nedeni Pazvantoğlu Osman Ağa'nın emelleri uğruna himaye ettiği eşkıyaları desteklemesidir. Öte yandan yeri tespit edilen eşkıyanın bir kısmının firar edip sonrasında yeniden ortaya çıkması bu işin sürüncemede kalmasına sebep olmuştur. Ayrıca dağlı reisleri, baskın yaptığı köylerden ganimet elde ettikleri için bunu sürdürmek adına ücreti karşılığında Arnavut sekbanlarını kullanmışlardır. Nitekim 1797 yılında Selvi, Tırnova, Niğbolu, Lofça ve Plevne'de isyan eden eşkıyalar, ulufe karşılığı Görice, Sarıgöl ve Arnavutluk'un bazı kazalarından sekban getirmeye çalışmışlardır. Bu durum dağlı isyanlarının devam etmesine sebep olmuştur. Buna karşın daha öncesinden Hakkı Paşa tarafından âyanlara kazalarından geçiş ruhsatı olmayan (tezkire) Arnavutları ve Karacaovalı kapısız başı boşların geçirmemeleri hakkında emirler yollanmıştı. Ancak âyanlar, bahsi geçen emri yerine getirmemiş ve bu konuyla ilgili suistimaller yaşanmıştır. Dolayısıyla Hakkı Paşa, yeni bir yol izlemek zorunda kalmıştır. İstanbul'dan Tepedelenli Ali'ye, Sirozlu İsmail Bey'e, Ohri, Avlonya, Alacahisar, Selanik sancakları mutasarrıflarına ve burada ismi zikredilmeyen pek

³⁸⁷ Belgede herhangi bir tarih belirtilmemiştir. Ancak elimizdeki verilerden hareketle bu belgenin tarihi 1796 yılının ortalarında olması gerekmektedir. BOA, HAT, No. 52/2402 B, 29 Zilhicce 1211 – 25 Haziran 1797.

³⁸⁸ BOA, HAT, No. 52/2453, 25 Rebiülahir 1211 – 28 Ekim 1796.

³⁸⁹ Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 43.

çok âyana Mart 1797’de “âyan ve sairlerinin” yazdığı tezkirelerin geçerli olmayıp yalnızca kendisinin verdiği buyruldu ve tezkirelere itibar etmelerine dair emirler gönderilmesini sağlamıştır.³⁹⁰

Pazvantoğlu Osman Ağa, merkezi Vidin kazası olmak üzere batısında Belgrad, doğusunda Rusçuk ve güneyinde Sofya’nın olduğu geniş coğrafyanın idarecisi olmak istemiştir.³⁹¹ Bunun için himaye ettiği Belgrad yamaklarını, kaza âyanlarını ve dağlı eşkıyalarını bahsi geçen yerleri yağmalamaya göndermiştir. Bunlardan Selvi Voyvodası Macar Ali ve Gavur İmam adlı asiler 1796 yılında Plevne, Lofça ve Tırnova taraflarına saldırmışlardır. Buna karşın her ne kadar Rumeli Valisi Hakkı Paşa, üzerlerine gitse de ancak birkaç eşkıyayı öldürebilmiş ve isyanı bastıramamıştır. Gavur İmam ile Macar Ali 1797 yılının başlarında birlik olup önce Tırnova kazasını ardında Niğbolu, Lofça ve Plevne taraflarını tekrardan yağmalamışlardır. Mehmet Hakkı Paşa, isyanı sonlandıramaması ve İstanbul’da Hakkı Paşa’nın daha fazla mansıp kazanmasını istemeyen devlet ricalinin faaliyetleri nedenleriyle Mayıs 1797’de Rumeli valiliğinden alınarak Halep valiliğine tayin edilmiştir. Onun yerine Belgrad Muhafızı Hacı Mustafa Paşa, Rumeli valiliğine atanmıştır.³⁹² Bu noktada sadareten Sirozlu İsmail Bey’e askerleriyle birlikte bizzat Rumeli valilerinin maiyetine katılması emredilmiştir. 7 Mayıs 1797 tarihli kayda göre kendisinin Mehmet Hakkı Paşa’nın yerine yeni Rumeli Valisi Hacı Mustafa Paşa’nın hizmetine verildiği bildirilmiştir. Ayrıca Sirozlu İsmail Bey’e Hacı Mustafa Paşa her nereye tayin ederse mevcut maiyetiyle birlikte oraya gitmesi buyrulmuştur.³⁹³

Rumeli valisinin ve âyanların Balkanlarda Macar Ali ile Gavur İmam ve diğer eşkıya reislerinin faaliyetleri karşısında yeterli olmayacağı anlaşılınca İstanbul’da Anadolu’dan Rumeli’ye destek kuvvetler gönderme kararı alınmıştır. Anadolu Valisi Seyyid Ali (Alo)

³⁹⁰ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 203, Hüküm: 386, 10 Ramazan 1211 – 19 Mart 1797.

³⁹¹ Burada Pazvantoğlu Osman Ağa’nın bunu özerk bir devlet kurmaktan ziyade bölgedeki güçlü idarecilerden birisi olmak için yaptığı ileri sürülmüştür. Ayrıca bunun için vezirlik rütbesi almaya çalıştığı kaydedilmiştir. Üstündağ, a.g.t., s. 267-269.

³⁹² Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 490-491; Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 236; Uzunçarşılı, “*Vezir Mehmet Hakkı Paşa...*”, s. 186.

³⁹³ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 203, Hüküm: 629, 10 Zilkade 1211 – 7 Mayıs 1797; BOA, C. DH, No. 294/14674, 29 Zilkade 1211 – 26 Mayıs 1797.

Paşa, Mayıs 1797'de Tırnova ve civarındaki eşkıyaların üzerine memur edilmiştir.³⁹⁴ Seyyid Ali Paşa askerleriyle Temmuz 1797'de Üskadar'a gelmiştir.³⁹⁵ Bu sırada Sirozlu İsmail Bey'e Seyyid Ali Paşa'nın maiyetinde hareket etmesi emri gönderilmiştir.³⁹⁶ Bunun dışında Kilitbahir'de ikamet üzere olan Kürt Seyyid Osman Paşa,³⁹⁷ Çirmen sancağı mutasarrıflığına atanmıştır. Kendisine de Sirozlu İsmail Bey gibi Seyyid Ali Paşa'nın emrinde hareket etmesi buyrulmuştur.³⁹⁸

Seyyid Ali Paşa'dan 1797 yılının ortalarından sonlarına kadar Sirozlu İsmail Bey'e ne gibi emirler geldiği bilinmemektedir. Fakat Sirozlu İsmail Bey'in yıl sonuna kadar askerleriyle eşkıya üzerine harekete geçmediği arşiv vesikalarından takip edilebilmektedir. Bunu İstanbul'daki Fransız elçisinin sadarete Ekim 1797 tarihli yazdığı dilekçeden görmekteyiz. Buna göre Fransız tüccar, Selanik'te ikamet etmekteydi. Fransa'dan beraberinde satmak üzere getirdiği değerli eşyaları Siroz kazasında satıp bununla elde ettiği gelire pamuk ve sair ürünler almak istemişti. Bunun için İsponti adında bir aracı (komisyoncu-aracı) kullanmıştı. Fakat İsponti'nin ticaretine dışarıdan müdahaleler olmuştu. Bu noktada Fransız elçisi, sadarete bir mektup yazmıştır. Burada devletler arası ahitnameye atıfta bulunarak Sirozlu İsmail Bey ile Siroz kadısına Selanik'te ikamet eden Fransız tacir ile kullandığı araçlarının himaye edilmesi ve korunmasını içeren emirlerin gönderilmesini rica etmiştir. Neticede Sultan III. Selim, 28 Ekim 1797'de ahitnameye uyulmasını buyurmuştur.³⁹⁹

Pazvantoğlu Osman Ağa'nın Macar Ali'yi Tırnova kazasını yağmalamaya göndermesi, Niğbolu mütesellimliğine kendi adamını tayin etmesi ve Belgrad yamaklarını himaye etmesi nedenleriyle konunun tartışılması için İstanbul'da bir meşveret meclisi

³⁹⁴ Burada Rumeli Valisi Hacı Mustafa Paşa, Silistre Valisi Gürcü Osman Paşa ve Anadolu Valisi Seyyid Ali Paşa birer koldan hareket ederek Macar Ali ile Gavur İmam ve sair eşkıyayı ortadan kaldırılması emredilmiştir. Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 237.

³⁹⁵ Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 500-501.

³⁹⁶ BOA, A. DVNSMHHM.d, No. 203, Hüküm: 822, 10 Muharrem 1212 – 5 Temmuz 1797.

³⁹⁷ Kürt Seyyid Osman Paşa, Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın tüfenkçibaşılığını yapmıştır. 1789 yılında vezir olmuştur. 1790 yılında İsakçı Muhafızı olup Kilitbahir'de oturmuştur. 1797 ve 1798 yıllarında önce Çirmen ardından Tırhala ile Köstendil sancakları mutasarrıfı olmuştur. Pazvantoğlu Osman Ağa'ya karşı savaşa gitmiş ve Pazvantoğlu harbinde Ekim-Kasım 1798'de şehit olmuştur. Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Cilt IV, (Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman), (haz. Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1302.

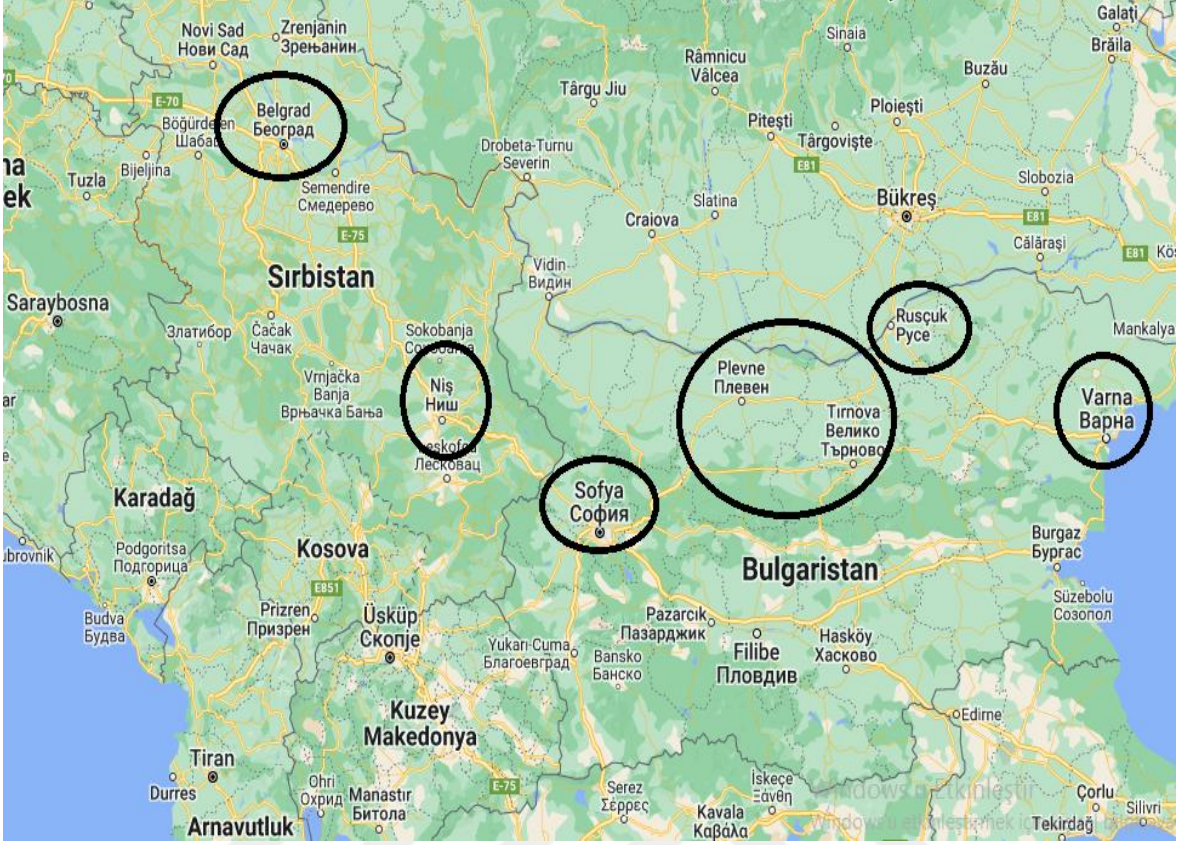
³⁹⁸ Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 515-516.

³⁹⁹ BOA, AE, SSLM. III, No. 65/3904, 7 Cemaziyevvel 1212 - 28 Ekim 1797.

toplannmıştır. Burada Pazvantoğlu Osman'ın 27 Kasım 1797 tarihli idam fermanı çıkartılmıştır. Ayrıca Küçük Hüseyin Paşa, Pazvantoğlu Osman'ın üzerine gidecek ordunun seraskerliğine getirilmiştir. Pazvantoğlu Osman Ağa, hakkında idam fermanın çıktığından haberi olmasına rağmen Aralık 1797'de emrindeki eŐkiyaları nüfuz alanını genişletmek istediği kazaları yağmalaya göndermiştir. Bu doğrultuda Macar Ali, Rami Bayraktar, ıtak Veli ve Kara Mustafa gibi eşkiya reislerini sekiz-on bin kişilik bir kuvvetle Ruşuk'u ele geçirmeyi yollamıştır. Bunun dışında Pazarcık yanı Sarıklıoğlu'nu Varna'ya, diğer taraftan Belgrad'dan kovulan Kara mer'i öncelikle Pasarofça ve Semendire'ye oradan Belgrad'a, son olarak bir miktar eŐkiyayı da Sofya ve Niş taraflarına saldırmaya tayin etmiştir. Öte yandan Berkofçalı Çelebi Ağa, Pravadi yanı Hacı Mazlum ve Plevne yanı Topuz Ağa'nın Pazvantoğlu Osman Ağa'nın emrinde isyan ettikleri görülmüştür. Buna karşın Kk Hüseyin Paşa, Rumeli Valisi Hacı Mustafa Paşa, Silistre ve Tırhala gibi sancakların mutasarrıfları ve taşra âyanları söz konusu eşkiyaların üzerine memur edilmişlerdir.⁴⁰⁰ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey'e 30 Kasım 1797'de 1.000 nefer askeri Edirne'ye göndermesi bildirilmiştir. Ayrıca kendisinin de Rumeli Valisi Hacı Mustafa Paşa'nın ordusu Sofya'da toplanacağından Siroz kazasından toplayabildiği kadar askerle birlikte bizzat Sofya'ya gitmesi emredilmiştir.⁴⁰¹

⁴⁰⁰ Ahmet Vasıf Efendi, a.g.e., s. 266-270; Halil Nuri Bey, a.g.e., s.711-712; stndağ, a.g.t., s. 270-271.; zkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 46-48.

⁴⁰¹ BOA, C. AS, No. 105/1212, 10 Cemaziyelahir 1212 – 30 Kasım 1797.

Şekil 6. Pazvantoğlu Osman Ağa'nın 1797-1798 yıllarında eşkıyayı saldırmaya gönderdiği bölgeler.

Pazvantoğlu Osman Ağa, Vidin ahalisinden Memiş adlı kişiyi askerlerin başına getirmiş ve 1797 yılının son günlerinde Niş ile Sofya taraflarına saldırmaya göndermiştir. Bu sırada Niş Muhafızı ve Tırhala ile Köstendil Sancakları Mutasarrıfı Kürt Osman Paşa, Sofya yakınlarında eşkıyanın olduğunu haber alındığından Sofya'ya doğru yola çıkmıştır. Memiş ise emrindeki 2.000 kadar eşkıya ile Şehirköy'e (Piot) iki saat mesafede olan Dobradol isiminde bir karyeye gelmiştir. Bunun üzerine Sofya ahalisi, eşkıyayla bir olmuşlar ve Kürt Osman Paşa'ya Sofya'ya gelmesine gerek olmadığına dair mektup yollamışlardır. Kürt Osman Paşa da kendisine gelen mektup üzerine mansıbı olan Köstendil'e geri çekilmiştir. Fakat Memiş'in Şehirköy'den Sofya'ya gittiği ve burada diğer eşkıya grubuyla birleştiği ortaya çıkmıştır. Buna karşın Rumeli Valisi Hacı Mustafa Paşa, İzladı ve Pazarcık kazalarının muhafazasından sorumlu olan Karanlı Ali Ağa'yı 5.000 askerden oluşan kuvvetiyle eşkıya üzerine Sofya'ya memur etmiştir. Diğer taraftan Radomir'de bulunan Kürt Osman Paşa ile onun maiyetine yetişmesini emrettiği Sirozlu İsmail Bey'i de başka bir

koldan saldırmaları üzere Sofya'ya gitmelerini buyurmuştur.⁴⁰² Nitekim Sirozlu İsmail Bey, maiyetinde mevcut süvarilerle kış mevsiminde, 29 Aralık 1797'de Siroz kazasından Sofya'ya doğru hareket etmiştir.⁴⁰³ Bu arada Karşlı Ali Ağa, Sofya kazasına yakın bir bölgede eşkıyayla karşılaşmış ve karşılıklı çatışmaya girişmiştir. Buradan eşkıyalar Sofya kazasına çekilmişlerdir. Kürt Osman Paşa ile maiyetinde bulunan Sirozlu İsmail Bey'in kuvvetleri Radomir tarafından, Karşlı Ali Ağa'nın birlikleri ise başka bir koldan Sofya kazasına girmişler ve eşkıya karşısında büyük başarılar elde etmişlerdir. Neticede Sofya'dan eşkıyaların temizlendiği haberi İstanbul'a bildirilmiştir. Bunun üzerine Sultan III. Selim, kendisine sunulan tahririn üzerine "*Hakk-ı Te'âlâ muhalifi daima makhur eylesün inşallah*" şeklinde bir not düşmüştür.⁴⁰⁴ Ayrıca Sofya'da eşkıya karşısında başarılar gösteren Kürt Osman Paşa ile Sirozlu İsmail Bey'e Ocak 1798'de birer samur kürk göndermiştir. Kürt Osman Paşa, gönderilen kürkü Sofya'da büyük bir merasimle giymiştir. Ancak Sirozlu İsmail Bey, Sofya'dan eşkıyanın kovulmasından sonra Şehirköy tarafına memur kılındığından zikrolunan kürkü bulunduğu yere yollamışlardır.⁴⁰⁵

Sofya'daki çatışmadan kurtulabilen eşkıyalar, Vidin kazasına yakın Berkofça ve İvraca taraflarına firar etmişlerdir. Buna karşın Pazarcık'ta bulunan Rumeli Valisi Hacı Mustafa Paşa, Kürt Osman Paşa ile Sirozlu İsmail Bey'i Berkofça'ya, Karşlı Ali Ağa'yı ise İvraca'ya eşkıya takibine yollamıştır.⁴⁰⁶ Burada Rumeli valisi, Kürt Osman Paşa, Sirozlu İsmail Bey ve dağlı eşkıyası üzerine memur olan birçok kişinin aralarında mektuplaşarak nereye ve ne zaman gidileceğini birbirlerine haber verdikleri görülmektedir. Başlangıçta Rumeli valisi hangi askerin nereye gideceğini İstanbul'a bildirerek ilgili kişiye yollamış ve o görevli de bir altında bulunan memura gerekli emirleri göndermiştir. Örneğin Rumeli valisi, Kürt Osman Paşa'nın maiyetine Sirozlu İsmail Bey'i dahil ederek Berkofça'ya eşkıya takibi görevine getirmiştir. Rumeli valisinden emirler çıktığı zaman Kürt Osman Paşa'ya ve Sirozlu İsmail Bey'e birer emir gitmiştir. Ayrıca burada Kürt Osman Paşa ile Sirozlu İsmail Bey arasında bu konuya ilişkin ne zaman ve nereye hareket edileceği hakkında

⁴⁰² BOA, HAT, No. 1410/57334, tt. Aralık 1797; Vidin'den Şehirköy, Niş ve Sofya tarafına gönderilen eşkıyalar ve buna karşı alınan önlemler için bkz. Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 717-718; Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 270.

⁴⁰³ BOA, AE. SSLM. III, No. 167/9991, 6 Şaban 1212 – 24 Ocak 1798.

⁴⁰⁴ BOA, HAT, No. 1410/57288, tt. Ocak 1798.

⁴⁰⁵ BOA, HAT, No. 221/12268, tt. Ocak 1798.

⁴⁰⁶ BOA, HAT, No. 63/2751 D, 19 Şaban 1212 – 6 Şubat 1798.

mektuplaşmalar olmuştur.⁴⁰⁷ Bundan sonraki süreçte Pazvantoğlu Osman Ağa'nın himaye ettiği eşkıyalar, Sofya örneğinde görüldüğü üzere isyan ettikleri yerlerden Vidin taraflarına doğru çekilmeye başlamışlardır. Bu arada Varna'yı yağmalamaya gidip ele geçirilen Pazarcık Âyanı Sarıklıoğlu gibi eşkıyalar ise idam edilmiştir.⁴⁰⁸

Pazvantoğlu Osman Ağa'nın adamlarından Berkofçalı Çelebi Ağa Berkofça'dan, Macar Ali ve Ramo Bayraktar Plevne'den ve son olarak Emincik Tırnova'dan Vidin'e doğru kaçmaya çalışmışlardır. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, 8 Mart 1798 tarihli kayda göre adı geçen eşkıyaların peşlerinden takibi için tekrardan Kürt Osman Paşa ve Palaslı Mehmet Paşa'nın emrine verilmiştir. Ayrıca burada Sirozlu İsmail Bey'in Berkofça üzerinden Akçar ile Vidin taraflarına yola çıktığından bahsedilmiştir.⁴⁰⁹ Hatta Sirozlu İsmail Bey'in kuvvetlerinin eşkıyaya Kürt Osman Paşa ile Palaslı Mehmet Paşa'nın ordusundan daha yakın olduğu anlaşılmaktadır.⁴¹⁰ Nihayetinde Palaslı Mehmet Paşa'nın Mayıs 1798'de eşkıyaya karşı Akçar kasabasında başarılar elde ettiği haberi İstanbul'a ulaşmıştır. Pazvantoğlu'na tabi olan Macar Ali ve Gavur İmam başta olmak üzere Akçar kasabasında 500 eşkıya öldürülmüştür.⁴¹¹ Burada Kürt Osman Paşa ile Sirozlu İsmail Bey'in Palaslı Mehmet Paşa'yla birlikte Akçar'da eşkıyalarla yaşanan çatışmada yer aldığı ileri sürülebilir. Sonuçta Küçük Hüseyin Paşa, 1798 yılının ortalarında emrinde olan 80.000 kişilik orduyla Pazvantoğlu'nun sığınağı olan Vidin Kalesini hem karadan hem de nehirden kuşatmıştır. Ancak bu sırada Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı işgal etmesi gündeme gelmiştir.⁴¹²

5.2. Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı İşgali ve Sirozlu İsmail Bey'in Bu Süreçteki Rolü (1798-1800)

Osmanlı Devleti ile Fransa geçmişte ortak düşmanları olan Habsburg İmparatorluğu'na karşı ittifaklar kurmuşlar ve aralarında dostane ilişkiler tesis etmişlerdir.

⁴⁰⁷ BOA, HAT, No. 60/2672 A, 27 Şaban 1212 – 14 Şubat 1798.

⁴⁰⁸ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 272.

⁴⁰⁹ BOA, C. AS, No. 832/35475, 20 Ramazan 1212 – 8 Mart 1798.

⁴¹⁰ BOA, HAT, No. 62/2723, 7 Şevval 1212 – 25 Mart 1798.

⁴¹¹ Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 735-746; Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 273-274; Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 51-52.

⁴¹² Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 51.

Nitekim Sultan III. Selim, henüz tahta çıkmadan tasarladığı yenilikler için batının tekniğinden yararlanmak istemiştir. Bu doğrultuda İstanbul'da bulunan İshak Bey ile Fransız elçisi Choiseul Goffier'i kullanarak Fransa kralıyla mektuplaşmıştır. III. Selim, tahta çıktığında Fransa'da ihtilal yaşanmıştır. Ardından bir ihtilal hükümeti kurulmuştur. Osmanlı Devleti, bu hükümeti 1795 yılında resmen tanımıştır. Bu arada Napolyon Bonapart, Avusturya ve İtalya'da gösterdiği başarılarla ön plana çıkmaya başlamıştır. Napolyon'un İtalya'daki başarıları sonucu Fransa ile Osmanlı Devleti ilk kez karadan sınır olmuştur. Fransa, 18. Yüzyılın sonlarında sömürgeci bir siyaset izlediğinden İngiltere ile karşı karşıya gelmiştir. Napolyon, İngiltere'yi barışa zorlamak için İngilizlerin Akdeniz'deki hakimiyetini sona erdirmeyi hedeflemiştir. Bunun için Avrupa ile Hindistan arasındaki ticaret güzergahı üzerinde önemli bir coğrafi bölge olan Mısır'ı ele geçirmeyi planlamıştır. Bu bağlamda Napolyon, emrinde yaklaşık 38.000 askerle Toulon Limanı'ndan 19 Mayıs 1798'de denize açılmıştır. Neticede 1 Temmuz 1798'de İskenderiye'ye ulaşmıştır. Burada askerlerinin bir kısmını Kahire'yi ele geçirmek için göndermiştir. Mısır Valisi Ebubekir Paşa, buna karşı gelmek adına kölemen beylerinden Murat Bey'i Fransız kuvvetlerinin üstüne memur etmiş olsa dahi başarı elde edememiştir.⁴¹³

Napolyon, Kahire'ye askerlerini yolladığı sırada Küçük Hüseyin Paşa, emrindeki büyük bir orduyla Pazvantoğlu Osman Ağa'nın idamı için Vidin Kalesi'ni kuşatmıştı. Sirozlu İsmail Bey'in Akçar ve Vidin civarında eşkıya takibinden sonra bu kuşatmaya katılıp katılmadığı hakkında elimizde veri bulunmamaktadır. Ancak Sirozlu İsmail Bey'in Napolyon'un Mısır'ı işgali nedeniyle Eylül 1798'de Siroz kazasına döndüğü görülmektedir. Burada Sirozlu İsmail Bey'in rolünün Mısır'a asker, mühimmat ve zahire tedarik etmesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu arada kendisi bizzat Mısır'a gitmeyip Siroz kazası ve civarındaki eşkıyalık meseleleriyle uğraşmıştır. Osmanlı Devleti, Napolyon'un Kahire'yi işgaline karşı Fransa'ya 2 Eylül 1798'de savaş ilan etmiştir.⁴¹⁴ Ayrıca 12 Eylül 1798'de İstanbul'daki Fransız elçisi Ruffin'i Yedikule Zindanına hapsedmiştir.⁴¹⁵ Bununla birlikte Fransızların

⁴¹³ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 312-313; Kamil Çolak, "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, 2008, s. 143-151; Shaw, a.g.e., s. 335-338.

⁴¹⁴ Çolak, a.g.m., s. 155.

⁴¹⁵ Eduard Driault, *Napoléon'un Şark Siyâseti Selim-i Sâlis, Napoléon, Sébastiani ve Gardane*, (Çev. Mehmet Fuad Köprülü), (Çeviriyazı Selma Günaydın), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 7.

Akdeniz sularında rahatça gezememesi için Mora’da bir ordu toplamaya çalışmıştır.⁴¹⁶ Nitekim bu konuya ilişkin olarak Osmanlı hükümeti, Sirozlu İsmail Bey’e Mora Valisi Mustafa Paşa’nın maiyetine askerlerinin başına kendisi gibi bir başbuğu getirerek göndermesini emretmiştir. Ancak Sirozlu İsmail Bey, 12 Eylül 1798 tarihli kayda göre emrolunanın aksine özürler dileyerek Mora’ya Siroz kazasından 2.000 asker yerine 200 ve Timurhisar kazasından 750 yerine 100 nefer yollayabileceğini İstanbul’a bildirmiştir. Bu durum İstanbul’da Sirozlu İsmail Bey’in kusuru ve tembelliği (rehaveti) olarak değerlendirilmiştir. Burada hem Pazvantoğlu isyanı hem de Mısır’ın işgali işaret edilerek “böyle vakitte ve ‘ale’l-husus bu makule hidmet-i din-i mübinde mütekasilâne hareket tamam-ı ümmet-i Muhammed’e ve Devlet-i ‘Aliyyem’e ihanet kabilinden olmağla” denilerek Sirozlu İsmail Bey’e Siroz’dan 2.000 ve Timurhisarı’ndan 750 neferi eksiksiz olarak Mora’ya göndermesi ikaz edilmiştir. Fakat Sirozlu İsmail Bey’e ferman yazılacağı zaman Sirozu İsmail Bey’in aslında şimdiye kadar “Din ü Devlet-i ‘Aliyye uğrunda merdâne ve gayurâne” hareket ettiğinin bilinmesinden bahisle cezalandırılması laflarının terk edilerek hükmün yazılması uygun görülmüştür.⁴¹⁷

Osmanlı yönetici sınıfının Mora’ya gönderilecek askerın miktarında Sirozlu İsmail Bey’i sert bir dille uyaramaması artık Sirozlu İsmail Bey’in iyiden iyiye güçlendiğine işaret etmektedir. Zira Selanik’te ikamet eden ve Mora valisinin maiyetine memur olmayı reddeden Ali Zot Bey’in kaderi Sirozlu İsmail Bey ile bir olmamıştır. Ali Zot Bey, 150 neferle Mora valisinin maiyetine memurken emre itaat etmeyip arkadaşı Molla Bayraktar ve yeniçerilerle isyana kalkışmıştır. Ayrıca Evlad-ı Fatihan Zabiti Selim Bey, Âyan Ali Efendi ve Mustafa Paşazade Kerim Bey gibi Selanik’te bulunan güçlü kimseleri şehirden dışarı atmaya çalışmıştır. Burada Molla Bayraktar’la birlikte anılan Ali Dostoğlu Abdurrahman Bey, Kirişçioğlu ve Serturnayî Aliman’ın Vidinli Pazvantoğlu’na özendiğinden Selanik’te isyan kalkıştıklarından bahsedilmiştir.⁴¹⁸ Buna karşın Sirozlu İsmail Bey, “ol-havalide nüfuzu” olduğu bilindiğinden 10 Ekim 1798’de Selanik’teki isyanın sonlandırılmasına

⁴¹⁶Fatih Yeşil, *İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyoekonomik ve Sosyopolitik Değişim Üzerine Bir İnceleme (1793-1826)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2016, s. 157-dipnot 10.

⁴¹⁷BOA, C. AS, No. 814/34598, 1 Rebiülahir 1213 – 12 Eylül 1798.

⁴¹⁸ Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 788.

memur edilmiştir.⁴¹⁹ Fakat Sirozlu İsmail Bey'in Selanik'e gitmesine gerek kalmadan asilerin bir kısmı öldürülmüş diğer kısmı ise firar etmiştir.⁴²⁰

Sirozlu İsmail Bey'in 1798 yılında Mora'ya asker sevki ve eşkıya takibi dışında Orfano İskelesi mubayaacılığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda sadaretten Sirozlu İsmail Bey'e 1798 yılının başlarında yaşadığı bölgeden zahire temin edip İstanbul'a Tersane-i Amire'ye yollamasına dair bir emir gönderilmiştir. Fakat muhtemelen Sirozlu İsmail Bey'in öncelikle Sofya'da sonrasında Vidin taraflarında eşkıya takibinde bulunması sebebiyle aradan aylar geçip Kasım 1798 tarihine gelmesine rağmen istenilen buğday hâlâ İstanbul'a yollanamamıştır. Neticede Sirozlu İsmail Bey'e hitaben 9 Aralık 1798'de acele zaman kaybetmeden İstanbul'un ihtiyacı olan zahireyi Orfano İskelesine nakletmesi hakkında emirler yazılmıştır.⁴²¹

Napolyon Bonapart, emrindeki orduyla birlikte Aralık 1798'de Mısır'dan Suriye'ye hareket etmiştir. Ardından 24 Mart 1799'da Akka Kalesi önlerine gelmiştir. Fakat Cezzar Ahmet Paşa, Napolyon'a karşı Akka Kalesini başarıyla savunmuş ve Napolyon geri Mısır'a geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu arada Yusuf Ziya Paşa seraskerliğe getirilmiş ve 15 Mayıs 1799'da kara yoluyla Mısır'a yollanmıştır.⁴²² Öte yandan Küçük Hüseyin Paşa, Pazvantoğlu'nu ele geçirememiştir. Napolyon'un Mısır işgali ve Pazvantoğlu'nun sultandan af dilemesi nedenleriyle Pazvantoğlu Osman Ağa affedilmiş ve 18 Haziran 1799'da kendisine vezirlik ihsan edilmiştir.⁴²³ Osmanlı Devleti, burada gücünü Balkanlar'da bulunan bir asiden ziyade Mısır'ın işgalinin engellenmesine kullanmak istemiştir. Napolyon, askerî harekâtının başarılı olamayacağını anlayınca yerine vekil olarak Kleber'i bırakmış ve Eylül 1799'da Mısır'dan Marsilya'ya geri dönmüştür. Nihayetinde Serasker Yusuf Ziya Paşa, komutasındaki 60.000 kişilik bir orduyla Gazze'ye ardından Kasım 1799'da Mısır'ın doğu kapısı sayılan El-Ariş'e ulaşmış ve kısa sürede El-Ariş'i ele geçirmiştir.⁴²⁴ Sirozlu İsmail Bey diğer bölgelerde yapıldığı gibi Mısır'da bulunan Osmanlı ordusu için Siroz kazası ve çevresinden zahire temin etmek ve bunu Orfano İskelesi'ne göndermek suretiyle önemli bir

⁴¹⁹ BOA, C. DH, No. 32/1590, 29 Rebiülahir 1213 – 10 Ekim 1798.

⁴²⁰ Halil Nuri Bey, a.g.e., s. 789-790.

⁴²¹ BOA, AE. SSLM. III, No. 348/20029, tt. Aralık 1798.

⁴²² Koçak, a.g.m., s. 157-159; Shaw, a.g.e., s. 338-339.

⁴²³ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 369-371.

⁴²⁴ Koçak, a.g.m., s. 160.

hizmeti yerine getirmiştir.⁴²⁵ Sirozlu İsmail Bey'in toplayacağı zahirelerin ücreti 2 Nisan ve 22 Nisan 1799'da ayrı ayrı peşinen yollanmıştır. Ancak zahirenin toplanması 3 Aralık 1799'a kadar sürmüştür. Ayrıca Sirozlu İsmail Bey, 21 Mayıs 1800'de 12.475 kantar peksimeti Ordu-yu Hümayuna irsal edilmesi üzere hazırlamıştır.⁴²⁶

Tablo 4

Sirozlu İsmail Bey'e Mısır'a gidecek ordu için 2 Nisan 1799'da ücreti peşin verilen buğday miktarı⁴²⁷

BUĞDAY (Hinta)	
KAZA	KİLE
Siroz	6.500
Zihne	5.500
Nevrekop	3.000
Timurhisar	3.000
Menlik	2.000
Petriç	2.000
Toplam	22.000

⁴²⁵ Burada Yusuf Ziya Paşa'nın seraskerliğinde Mısır'a savaşa giden ordu için Nisan 1799'da tertip edilen lojistik malzemenin listesi bulunmaktadır. Bkz. BOA, HAT, No. 358/20040-A, 29 Zilhicce 1247 – 30 Mayıs 1832; Yeşil, a.g.e., s. 172-173.

⁴²⁶ BAO, C. AS, No. 776/32821, lef 1, 26 Zilhicce 1214 – 21 Mayıs 1800.

⁴²⁷ BAO, C. AS, No. 776/32821, lef 1, 26 Zilhicce 1214 – 21 Mayıs 1800.

Tablo 5

Sirozlu İsmail Bey'e Mısır'a gidecek ordu için 2 Nisan 1799'da ücreti peşin verilen arpa miktarı⁴²⁸

ARPA (Şa'ir)	
KAZA	KİLE
Siroz	15.000
Zihne	12.000
Nevrekop	7.000
Timurhisar	6.000
Menlik	5.000
Petriç	5.000
Toplam	50.000

Tablo 6

Sirozlu İsmail Bey'e Mısır'a gidecek ordu için 22 Nisan 1799'da ücreti peşin verilen arpa miktarı⁴²⁹

ARPA (Şa'ir)	
KAZA	KİLE
Siroz	9.250
Zihne	5.917
Nevrekop	3.333
Timurhisar	3.333
Menlik	2.000
Petriç	1.167
Toplam	25.000

⁴²⁸ BAO, C. AS, No. 776/32821, lef 1, 26 Zilhicce 1214 – 21 Mayıs 1800.

⁴²⁹ BAO, C. AS, No. 776/32821, lef 1, 26 Zilhicce 1214 – 21 Mayıs 1800.

Sirozlu İsmail Bey'in Nisan 1799'da ücretleri peşinen hazineden gönderilen buğday ve arpayı başarıyla toplaması, kendisinin söz konusu kazalarda iletişim ve nakliye ağına sahip en önemli kişi olduğunu göstermiştir. Zira zahirenin toplanması noktasında İstanbul'dan taşraya gönderilen emirlerde Sirozlu İsmail Bey dışında Timurhisar, Pravişte, Zihne, Nevrekop ve Menlik kazası Âyanlarının isimlerine rastlanmamıştır. Bu bağlamda Sirozlu İsmail Bey'e 1799 yılında olduğu gibi 1800 yılında da Mısır'daki Ordu-yu Hümayun için adı geçen altı kazadan 75.000 kilesi arpa ve 22.000 kilesi buğday olmak üzere 89.000 kile zahire toplaması emredilmiştir. Fakat Sirozlu İsmail Bey ve kaza kadıları İstanbul'a Eylül 1800'de gönderdiği mektuplarda kuraklık sebebiyle zahirede kıtlığın ve pahalılığın “*kaht u galâ*” olduğundan dolayı toprağa ekim için bile tohumları civar kazalardan temin ettiklerini belirterek istenilen miktarda zahirenin toplanılmasının mümkün olmadığını dile getirmişlerdir. Hatta Pravişte kadısı, Pravişte kazasının büyük bir bölümü taşlık olduğundan buğday ekilemediğinden ve geriye kalan küçük bir kısım ekim arazisinde ise tütün ekildiğinden bahsetmiştir. Burada Sirozlu İsmail Bey, kıtlığa rağmen Siroz'dan 5.000, Timurhisar'dan 2.000, Menlik'ten 2.000, Zihne'den 2.625 ve Nevrekop'dan 1.225 kile olmak üzere toplamda 12.850 kile buğdayı (hınta) temin edeceğine söz vermiştir. Bunun için affedilmelerini rica etmiştir. Buna karşın zahire nazırı, öncelikle bu durumun doğru olup olmadığını araştırmıştır. Nitekim İstanbul ile taşra arasındaki yazışmaları sürdürmüştür. Sirozlu İsmail Bey ve kadıları sıkıştırmanın bir fayda sağlamayacağı kanaatine varmıştır. Başlangıçta istenilen 89.000 kile zahirenin yarısının şimdi, kalan yarısının seneye toplanılacak mahsulün üzerine eklenmesi çözümünü üretmiş ve konuyu hulasaten sadarete sunmuştur. Neticede Sultan III. Selim, kendisine sunulanın telhisin üzerine “*mucebince emirleri yazıla*” demiş ve bu çözümü onaylamıştır.⁴³⁰

5.3. Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa Arasındaki Güç Mücadelesi (1799-1800)

Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa, yıllar boyunca beraber dağlı eşkıyası üzerine memur edilmişlerdir. Sirozlu İsmail Bey, Siroz kazası merkez olmak üzere Timurhisar, Petriç, Nevrekop, Zihne ve Menlik kazalarından devlet adına zahire satın almış,

⁴³⁰ BOA, C. AS., 769/32070, 16 Cemaziyelevvel 1215 – 5 Ekim 1800.

kısaca mubayaacılık görevini üstlenmiştir. Ayrıca kendisinin Siroz, Timurhisar ve Nevrekop kazalarının gelirlerini müteşebbis olarak iltizama aldığı dahi tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Sirozlu İsmail Bey, temelde iktisadi gücünün kaynağını bahsi geçen kazalara dayandırmıştır. Öte yandan Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa'nın Drama kazası merkez olmak üzere Menlik, İskeçe, Kavala ve Nevrekop kazalarında bulunan kişilerle siyasi ve iktisadi ilişkiler kurduğu görülmüştür. Mehmet Halil Ağa, Sultan III. Selim'in annesi Valide Mihrişah Sultan'ın adına uhdesinde olan Drama kazası ve çevresindeki hasların yöneticiliğini yapmıştır. Neticede Sirozlu İsmail Bey ile Mehmet Halil Ağa, yaşadıkları konum itibariyle birbirlerine yakın yerlerde bulunmuşlardır. Nitekim Siroz ile Drama arasında yalnızca Zihne kazası vardır. Bu durum iki güçlü Âyan arasında ister istemez bölgeye kimin hâkim olacağı noktasında kargaşaya neden olmuştur. Zira Sirozlu İsmail Bey'e 1791 yılında ordu için peksimet temin etmesi emredildiğinde kazalardan un toplayacağı zaman Drama kazası listede varken 1799 yılında ordu için buğday ve arpa satın alacağı sırada Drama kazası listede yoktur.⁴³¹ Hatta Sirozlu İsmail Bey'in gücünün zirvesinde olduğu 1813 yılında vefatından sonra dahi oğlu Sirozlu Yusuf Bey'e miras olarak arkasında idaresini bıraktığı 22 kazanın içerisinde Drama ile İskeçe yer almamıştır. Sirozlu İsmail Bey, Drama kazasına yakın yalnızca Kavala kazasının idaresini üstlenebilmiştir. Dolayısıyla burada Sirozlu İsmail Bey'in gücünü resmen Siroz kazasının doğusunda yer alan Drama, İskeçe, Gümülcine ve Dimetoka taraflarına genişletememe sebeplerinden birisinin Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa olduğu açıktır. Nihayetinde muhtelif arşiv belgelerinde sık sık Sirozlu İsmail Bey ile Mehmet Halil Ağa arasında gizli düşmanlık ve birbirini çekememezlik “*nefsâniyet, münâfese ve münâkaşa*” ifadelerinin kullanıldığına rastlanmıştır.⁴³² Ancak uzun süreden beri aralarında barış ortamı sürerken ilk hangi olaydan sonra silahlı çatışmaya kadar gittikleri tespit edilememiştir.

Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa'nın aralarında anlaşmazlığın asıl nedeni “*Nevrekop âyanlığı maddesi*” olmuştur. Buna göre arşiv belgelerinden Sirozlu İsmail Bey'in Nevrekop'ta etkin bir rol oynayan ve kazanın âyanlığını elinde bulunduran Murtaza Bey'le siyasi ve iktisadi ilişkiler kurduğu ve Murtaza Bey'i himâye ettiği anlaşılmaktadır. Ancak Murtaza Bey'in kimliği, Nevrekop kazasına ne zaman âyan olduğu,

⁴³¹ Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa ile İstanbul elitlerinin 1791 yılında Drama kazasından un satın alınmamasına dair sultana müracaatları bulunmaktadır. Bkz. 5. Bölüm, s. 95.

⁴³² BOA, C. DH, No. 26/1288, 3 Zilhicce 1214 – 29 Mart 1800.

Sirozlu İsmail Bey'le temasının ne zaman ve ne şekilde başladığı hakkında elimizde veri bulunmamaktadır. Diğer taraftan Mehmet Halil Ağa, valide sultanın Drama kazasındaki çeltiklerin idaresini ücreti karşılığında Nevrekop kazasında oturan orakçılara yaptırmaktadır. Dolayısıyla kendisinin orakçılar vasıtasıyla Nevrekop kazasıyla temasları, arşiv vesikası deyimiyile “*nezaretleri*” olmuştur.⁴³³ Bu noktada taraflar arasındaki silahlı çatışmaya neden olabilecek elimizdeki en eski veri Mart 1799 tarihlidir. Burada sebep belirtilmeksizin Mehmet Halil Ağa'nın kardeşi Battal Bey, emrindeki 500-600 Arnavut eşkıyasıyla Nevrekop kazası karyelerine saldırmış ve ahalinin mallarını yağmalamıştır. Ayrıca Battal Bey'in arkadaşı dağlı eşkıyalarından Manav da Nevrekop kazasının yağmasında bulunmuş ve ardından kendisi Pazarcık taraflarına firar etmiştir. Burada dağlı eşkıyasından Manav adıyla bahsedilen şahsın Pazvantoğlu Osman Ağa'nın adamlarından olan Manav İbrahim olduğu aşikârdır. Zira Sirozlu İsmail Bey, Sofya'ya yakın Trın karyesinden Kara Feyzi'yi kovduktan sonra Kara Feyzi, Ferecik kazasına kaçmıştır.⁴³⁴ Kara Feyzi ile Manav İbrahim'in birlikte çalıştıkları ve Edirne taraflarından geçen tüccarları Haziran 1799'da yağmaladıkları bilinmektedir.⁴³⁵ Buna karşın Sirozlu İsmail Bey, İskeçeli Mustafa Ağa, Zihneli Abdulfettah Bey ve Timurhisar âyanına aralarında ittifak kurarak Battal Bey'i yakalayıp idam etmeleri ve kesilmiş başını İstanbul'a yollamaları emredilmiştir. Ayrıca Drama Nazırı Mehmet Halil Bey'e de kardeşini yakalayıp idam etmesi emri verilmiştir. Sirozlu İsmail Bey'e gönderilen hükümde de Mehmet Halil Ağa ile Battal Bey arasındaki bağlantının olup olmadığını gizlice araştırması istenmiştir.⁴³⁶ Ancak Battal Bey'in akıbeti meçhuldür.

Battal Bey hadisesinin ardından tahminen 1800 yılının başlarına ait olduğu düşünülen bir belgede Sirozlu İsmail Bey'in Mehmet Halil Ağa'ya düşmanlığından Nevrekop kazasına hazinedarını yolladığından ve kazaya istediği âyanı tayin etmeye çalıştığından bahsedilmiştir. Bu sebeple Sirozlu İsmail Bey, Mehmet Halil Ağa ile münakaşa etmiştir. Aralarındaki sözlü tartışma büyümüş ve çözüme ulaşamayınca her iki taraf da asker toplamaya başlamıştır. Buna karşın Hassa Silahşorlarından Süleyman Ağa, âyanlar arasındaki güç mücadelesinin silahlı çatışmaya dönüşmemesi için mübaşir tayin edilmiş ve bölgeye gönderilmiştir. Neticede Nevrekop ahalisinin her kimi seçerse onun âyan olacağı,

⁴³³ BOA, HAT, No. 34/1732, tt. 1800 yılı başları.

⁴³⁴ Ahmed Vasif Efendi, a.g.e., s. 257-258.

⁴³⁵ Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 59-60.

⁴³⁶ BOA, C. DH, No. 11/534, 20 Şevval 1213 - 27 Mart 1799.

dışarıdan hiç kimsenin buna karışmayacağı ve her iki tarafın da Nevrekop'ta bir askeri dahi kalmayarak geri vilayetlerine döneceğine dair karar alınmıştır. Ancak Silahşor Süleyman Ağa bölgeden ayrıldıktan sonra Sirozlu İsmail Bey, emrindeki Menlik Âyanı Hacı İbrahim Bey ve Arnavut Kör Ali Bey oğlu İsmail'in maiyetinde toplamda 2.000 neferden oluşan bir kuvvet tertip edip Drama kazasına saldırmaya göndermiştir. Hacı İbrahim Bey ile Ali Bey oğlu İsmail, Drama kazasına hücum etseler de başarılı olamayarak geri çekilmeye mecbur kalmışlardır. Geri çekilirken Drama kazası civarındaki köyleri yakmışlardır. Diğer taraftan Sirozlu İsmail Bey'in tahrikiyle Pravişte çorbacısı, başına 1.000 adet Arnavut toplamış ve başka bir koldan Drama kazasına saldırmak üzere harekete geçmiştir. Bu arada hem Sirozlu İsmail Bey hem de Mehmet Halil Ağa geri adım atmayıp maiyetlerine Arnavut sekban tertip etmeye çalışmışlardır. Buna karşın Osmanlı hükümeti, Drama kazasının yakınlarında bulunan Tepedelenli Ali Paşa, Filibe Nazırı Çelebi Ağa, İskeçeli Mustafa Ağa ve Zihneli Abdulfettah Bey'i her ne şekilde yaparlarsa yapsınlar tarafları barıştırmaya memur etmiştir.⁴³⁷ Ayrıca Tepedelenli Ali Paşa'ya 10 Şubat 1800'de Sirozlu İsmail Bey ile Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa'nın Arnavut sekbanı tertip etmeye çalıştığı bilindiğinden Toska, Gega ve Çamlı taifesinden kimseyi Rumeli havalisine geçirmemesi emredilmiştir.⁴³⁸ Ardından Filibe Nazırı Çelebi Mehmet Ağa'ya 26 Şubat 1800'de yeniden Sirozlu İsmail Bey ile Mehmet Halil Ağa'nın arasını bulması emredilmiştir.⁴³⁹

Sirozlu İsmail Bey ile Mehmet Halil Ağa'yı barıştırmaya memur edilen âyanlardan başka eski Teşrifatçı Hacı Mustafa Efendi de bu göreve getirilmiştir. Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey ile Mehmet Halil Ağa'nın arası bulunmuş ve taraflardan hiç kimsenin Nevrekop kazasına müdahale etmemesi için İstanbul'daki Kapıcıbaşılardan Süleyman Ağa, Nevrekop'a âyan tayin edilmiştir. Böylece İstanbul'a tarafların barıştığı ve askerlerini geri çekecekleri bildirilmiştir. Ancak Nevrekop ahalisi, *“biz inha olunduğu vechle iki firka olmayub cümlemiz müttefik olmak hasebiyle muhtarımız olan kimesnenin â'yan nasbına müsa'ade buyrulmasını niyaz ederiz”* diyerek Süleyman Ağa'nın başlarına âyan olmasını istememişlerdir.⁴⁴⁰ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey ile Mehmet Halil Ağa'nın arası düzeltildiği ve Süleyman Ağa'nın âyanlıktan azledilmesiyle tekrardan tarafların çatışmaya

⁴³⁷ BOA, HAT, No. 34/1732, tt. 1800 yılı başları.

⁴³⁸ BOA, HAT, No. 64/2796, 15 Ramazan 1214 – 10 Şubat 1800.

⁴³⁹ BOA, AE. SSLM. III, No. 284/16587, 1 Şevval 1214 – 26 Şubat 1800.

⁴⁴⁰ BOA, HAT, No. 121/4930, tt. Mart 1800.

gireceği göz önüne alındığından Nevrekop ahalisinin ricası reddedilmiştir.⁴⁴¹ Sonuçta Nevrekop âyanı olarak atanan Süleyman Ağa'nın 14 Haziran 1800 tarihinde Rumeli valisine yazdığı mektuptan Sirozlu İsmail Bey'in sorunu kendi lehine çözdüğü anlaşılmıştır. Bu mektuba göre Nevrekop kazasının ileri gelenleri, Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa'nın taleplerine dayanamadıkları ve kendisinden nefret ettikleri için Sirozlu İsmail Bey'e başvurmuşlardır. Sirozlu İsmail Bey ise eski Nevrekop Âyanı Murtaza Bey'i himaye etmiş ve Mehmet Halil Ağa'nın Nevrekop'taki gücünü kırmaya çalışmıştır. Bu sebeple maiyetinde sekban ve sair topladığından çok fazla masraf yapmıştır. Dolayısıyla Sirozlu İsmail Bey, yaptığı masrafı karşılamak için Nevrekop Kadısı İşizade Ahmet Efendi, Murtaza Bey ve iki bin kadar sekbanı kullanarak el altından Nevrekop kazasından vergileri toplamıştır. Buna karşılık Süleyman Ağa, *“akçeyi Murtaza kendü tarafından gürül gürül tahsil ediyor herifin başında iki bin Arnavud sekbanı var iken ve Nevrekop kadısıyla ittifak üzere iken buna fukara ne yapsın ve kulunuz ne yapabilirim”* diyerek kendisini savunmuştur.⁴⁴² Burada Sirozlu İsmail Bey'in zorla da olsa Nevrekop kazasının idaresini ele geçirdiği ve Mehmet Halil Ağa'yı saf dışı bıraktığı anlaşılmaktadır. Yine de bahsi geçen iki âyan her ne kadar birbirleriyle silahlı çatışmaya girse de aralarını düzeltmişler ve 2 Ocak 1804'te birlikte dağlı eşkiyası Kara Feyzi'nin üzerine memur edilmişlerdir.⁴⁴³

İki güçlü âyanın birbiriyle çatışmalarının neticelerinden birisi maiyetlerinde olan Arnavutların başı boş kalması ve ardından sorunlara sebebiyet vermeleri olmuştur. Nitekim Tepedelenli Ali Paşa, tarafları barıştırmak için kendi hazine katibini Drama taraflarına göndermiştir. Sirozlu İsmail Bey ile Mehmet Halil Ağa'nın arası bulununca maiyetlerindeki sekbanları serbest bırakmışlardır. Fakat bu Arnavutlar vilayetlerine dönmeleri gerekirken Tuna sahiline doğru yola çıkmışlardır. Bunun önüne geçilmesi ve Arnavutların vilayetlerine geri dönmelerini sağlaması için Tepedelenli Ali Paşa'ya Mayıs 1800'de bir emir yollanmıştır.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ BOA, C. DH, No. 26/1288, 3 Zilkade 1214 – 29 Mart 1800.

⁴⁴² BOA, HAT, No. 125/5172 R, 21 Muharrem 1215 – 14 Haziran 1800.

⁴⁴³ BOA, C. ZB, No. 49/2430, 19 Ramazan 1218 – 2 Ocak 1804.

⁴⁴⁴ BOA, C. DH, No. 184/9192, 29 Zilhicce 1214 – 24 Mayıs 1800.

5.4. Sirozlu İsmail Bey'in Gürcü Osman Paşa ve Dağlı Eşkiası'ndan Kara Feyzi'nin Üzerine Memur Edilmesi (1800-1804)

Osmanlı Devleti, 19. Yüzyılın başlarında bir taraftan Mısır'ın Fransızlar tarafından işgaliyle uğraşırken diğer yandan Balkanlar'da, Doğu ve Batı Trakya Bölgesinde meydana gelen eşkıyalık faaliyetlerine karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Dağlı eşkıyalarının özellikle 1799-1804 yılları arasında taşradaki köylülerin mallarını yağmalaması ve Pazvantoğlu Osman Paşa ve Tokatçıklı Süleyman Ağa gibi âyanların hakimiyet alanlarını genişletmek istemeleri bu dönemde asayişin sağlanamamasının en önemli sebepleri olmuştur. Tokatçıklı Süleyman Ağa, selefi Gümülcineli Mestan Ağa ve ayrıca Dimetoka Âyanı Veyis oğlu Halil Ağa gibi Batı Trakya'nın en güçlü âyanlarının 1796 yılında idamlarından sonra bahsi geçen âyanlardan boşalan yerlerin yönetimine talip olmuştur. Gümülcine kazası merkez olmak üzere hakimiyet alanını Edirne, Hasköy, Filibe, Ferecik ve Dimetoka kazalarına doğru genişletmeye çalışmıştır. Bunun için siyasi hayatının başlangıcında İstanbul'dan gelen emirleri yerine getirmiş ve 1798 yılında Pazvantoğlu Osman'ın idamı için Vidin kuşatmasına katılmıştır. Bu nedenle ve Küçük Hüseyin Paşa'nın da desteğiyle aynı yıl "Kapıcıbaşılık" mevkisine getirilmiştir. Ancak Tokatçıklı Süleyman Ağa, yaşadığı bölgede tek söz sahibi olmak adına çalıştığı sırada kendisine düşmanlar edinmiştir. Zira Gümülcineli Mestan Ağa'nın oğlu İbrahim Haseki ile arkadaşı Seyyid Hüseyin İsaoglu, Tokatçıklı'nın Gümülcine kazasını hakimiyeti altına almasına karşı çıkmıştır. Aynı şekilde Ferecik'te Ali Molla ve Hasköy'de Emin Ağa, idaresi altındaki yerleri Tokatçıklı'ya kaptırmak istememişlerdir. Ayrıca Kara Feyzi gibi dağlı eşkıyalarının yağmacı faaliyetleri sonucunda Tokatçıklı'nın nüfuz alanındaki yerlere iskân edilmeye çalışılmaları Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın yayılmacı siyasetine engel olmuştur.⁴⁴⁵ Böylece Tokatçıklı Süleyman Ağa ile dağlı eşkıyaları, Gümülcine, Ferecik ve Hasköy kazası âyanları arasında Gümülcineli Mestan Ağa'nın 1796 yılında ölümünden sonraki süreçten başlayarak Tokatçıklı'nın 1804 yılındaki idamıyla sonuçlanacak zamana kadar iktidar mücadeleleri meydana gelmiştir. Bunun dışında 1800 yılının başlarında Bergoslu Deli Kadri adlı delil bölükbaşı günümüzde Bulgaristan'a bağlı Bergos (Burgaz) kazasının âyanlığını ele geçirmek için dağlı eşkıyalarıyla birlikte Bergos kazası ve çevresinde eşkıyalık yapmaya

⁴⁴⁵ Başer, a.g.t., s. 29-31; Aygün, a.g.m., s. 719-721.

başlamıştır.⁴⁴⁶ Son olarak Pazvantoğlu Osman, Fransızların Mısır'ı işgali nedeniyle affedilmesine rağmen güç peşinde koşmaya devam etmiş ve yeniden 1800 yılında Belgrad, Niğbolu ve Plevne üzerine eşkıyaları göndererek isyancı tutumunu sürdürmüştür. Ayrıca Osmanlı hükümetinin iskân ettiği yerde durmayıp Şumnu civarında eşkıyalık yapan Kırım Hanı Mehmet Giray'a sahip çıkmıştır.⁴⁴⁷ Bütün bu gelişmelere karşın Osmanlı hükümeti, sadık hizmetkârı olarak nitelediği Sirozlu İsmail Bey'i Rumeli valisinin emrine vermiştir. Sirozlu İsmail Bey, hem Rumeli valisinin talep ettiği askeri tertip etmiş ve emredilen yere göndermiş hem de bizzat yaşadığı Siroz kazasından yola çıkarak maiyetiyle yukarıda zikrolunan eşkıyaların üzerine gitmiştir. Nitekim Rumeli Valisi Gürcü Osman Paşa'nın emri doğrultusunda Sirozlu İsmail Bey, Menlik Âyanı Osman Bey ve Üsküp Nazırı Ali Bey, eşkıyaya karşı Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın göndereceği askerlerle birlikte kullanılacak olan 500 miktarında neferi toplamışlar ve görev mahalline yollamışlardır. Sonuçta Gürcü Osman Paşa, bu kuvvetin Filibe'ye ulaştığı haberini 5 Eylül 1800'de İstanbul'a bildirmiştir.⁴⁴⁸ Bu sırada Pazvantoğlu Osman Ağa'nın kışkırttığı dağlı eşkıyalarının Plevne, Niğbolu ve Berkofça'da olduğu tespit edilmiştir. İsyanın sonlandırılması için Sofya'da asker toplanmaya başlanmıştır. Palaslı Mehmet Paşa, eşkıya temizliğine Plevne kazasına memur edilirken Silistre Valisi Musa Paşa Niğbolu'ya gitmekle görevlendirilmiştir. Son olarak Sirozlu İsmail Bey, Menlikli Osman Bey ve Üsküp Nazırı Ali Bey'e 4-5 Eylül 1800'de bizzat maiyetleriyle Sofya'ya giderek İvranyalı (Vranje) Mehmet Paşa'nın komutasına girmeleri ve Berkofça kazasından eşkıyaları kovmaları emredilmiştir.⁴⁴⁹

Rumeli Valisi Gürcü Osman Paşa ve emrindeki valiler ile içlerinde Sirozlu İsmail Bey'in de bulunduğu Rumeli âyanları Pazvantoğlu Osman'ın isyanını sonlandırmaya gittiğinden Tekirdağ, Edirne, Bergos (Burgaz) ve Gümülcine taraflarındaki âyanlık mücadelelerinin ve eşkıyalık sorunlarının önüne geçecek devlet memurlarına ihtiyaç duyulmuştur. Zira dağlı eşkıyalarından Bergoslu Deli Kadri, Bergos (Burgaz) kazasında ve

⁴⁴⁶ Burada Bergos'un aslında bugün Kırklareli iline bağlı Lüleburgaz ilçesi olduğu ileri sürülmüştür. Bahar Özvardarlı, Rumeli'de Âyanlar ve Dağlı Eşkiası. Deli Kadri İsyanı, *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ 2021, s. 71-74; Bergos kazasının günümüzde Bulgaristan'a bağlı Burgaz olduğuna dair bkz. Eyyub Şimşek, "Merkezi Otorite Karşısında Bir Dağlı Eşkiası: Deli Kadri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 44, 2018, s. 270.

⁴⁴⁷ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 480; Üstündağ, a.g.t., s. 281-282.

⁴⁴⁸ BOA, HAT, No. 74/3080 A, 15 Rebiülahir 1215 – 5 Eylül 1800.

⁴⁴⁹ BOA, HAT, No. 74/3080, 25 Rebiülahir 1215 – 15 Eylül 1800; Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 480-481; Özkaya, *Dağlı İsyancıları*, s. 68-69.

Kara Feyzi'yle arkadaşları Edirne civarında eşkıyalık faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ayrıca Pazvantoğlu'na tabi eşkıyalardan bir grubun ise 1799 yılında olduğu gibi Ekim 1800'de de günümüzde Bulgaristan'a bağlı Kızanlık (Kazanlık) semtinden hareketle Tekirdağ'a giderek Tekirdağ'a bağlı köyleri yağmalayacağı haberi alınmıştır. Bu nedenle Anadolu'nun güçlü âyan ve hanedanlarından Canikli Ali Paşa'nın torunu Tayyar Mahmut Paşa, Trakya ve Rumeli'deki eşkıyalık faaliyetlerini sona erdirmeye memur edilmiştir.⁴⁵⁰ Mahmut Paşa, 11 Ekim 1800'de İstanbul'a gelmiş ve 23 Ekim 1800'de Davutpaşa sahrasından hareketle Edirne'ye doğru yola çıkmıştır.⁴⁵¹ Bu arada Pazvantoğlu Osman'ın özellikle Belgrad'daki asileri desteklediğinden Vidin muhafızlığı ile vezirliği kaldırılmış ve kendisinin Vidin'deki çiftliğinde ikamet etmesi kararı alınmıştır. Ayrıca İstanbul'dan Balkanlar'daki birçok kazanın âyanına ve kadısına Pazvantoğlu'nun Bosna ve Arnavutluk'tan asker temin edememesi için yolları ve derbentleri tutmalarına dair emirler gönderilmiştir.⁴⁵² Bu bağlamda Sirozlu İsmail Bey, Kasım 1800'e tarihlenen bir arzuhal kaleme almış ve içeriğinde Bosna ve Arnavutluk'tan gelerek Vidin tarafına gitmek isteyenler olursa bunların Siroz kazasından geçişlerine asla izin vermeyeceğinden bahsetmiştir. Bunun için adamlarını kazalar arası geçiş yollarını tutmaya memur etmiştir.⁴⁵³ Sirozlu İsmail Bey'in arzuhalinden hareketle kendisine verilen emirleri yerine getirdiği ve bunu İstanbul'a bildirdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla burada Sirozlu İsmail Bey'in Eylül 1800'de eşkıya üzerine Berkofça'ya gittiği ve kış mevsiminin gelmesiyle kasım ayında Siroz kazasına döndüğü ileri sürülebilir.

Tayyar Mahmut Paşa, eşkıya reislerinden Ciğercioğlu ile Gümölcine'den kovulan İsaoglu'nun Edirne'ye beş saat mesafe olan Sekban karyesinde olduğunu ihbar alınca, Edirne Bostancıbaşı ve eski Ferecik Âyanı Ahmet Haseki'yi kendi maiyetindeki askerlerin başbuğu olarak atamış ve bu kuvveti söz konusu olan eşkıyaların üzerine göndermiştir. Bunun yanında Tokatçıklı Süleyman Ağa da Tayyar Mahmut Paşa'nın emrinde Edirne'ye eşkıya takibine gelmiştir. Neticede Tayyar Mahmut Paşa'nın toplayıp sevk ettiği kuvvetlerle eşkıya arasında Kasım 1800'de çıkan çatışmada Ciğercioğlu ve 50-60 eşkıya öldürülmüştür. Burada İsaoglu ile eşkıyaların bir kısmı firar etmiştir. Ardından Tayyar Paşa adına eşkıya ile

⁴⁵⁰ Rıza Karagöz, *Canikli Ali Paşa*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 150.

⁴⁵¹ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 483-484.

⁴⁵² Üstündağ, a.g.t., s. 282.

⁴⁵³ BOA, C. ZB, No. 31/1510, Lef 1-2, 14 Cemaziyelahir 1215 – 2 Kasım 1800.

savaşan Edirne Bostancıbaşısı Ahmet Haseki'nin ve Edirne Cizyedarı Kara Ahmet'in aslında dağlıya destek verdikleri ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Ahmet Haseki bostancıbaşılıktan azledilmiş ve yerine Hüseyin Ağa atanmıştır. Kara Ahmet ise idam edilmiştir. Tayyar Paşa'nın Edirne'ye gelmesi en çok Tokatcıklı Süleyman Ağa'nın işine yaradığı görölmüştür. Zira Tokatcıklı Süleyman Ağa, Edirne dolaylarında eşkıyayı bertaraf etmekte başarılar elde ettiğinden Sultanyeri ve Gümölcine âyanlığına ilaveten 16 Kasım 1800'de Hasköy mütesellimliğine atanmıştır.⁴⁵⁴ Nihayetinde Filibe kazasında toplanan Kara Feyzi ve Cenkcioğlu gibi dağlı reisleri, Mart 1801'e gelindiğinde Tayyar Mahmut Paşa'ya başvurarak pişman olduklarını ve affedilmek istediklerini bildirmişlerdir.⁴⁵⁵

Tayyar Mahmut Paşa'nın Rumeli'deki dağlı eşkıyasının üzerine memur edildiği sırada Rumeli Valisi Gürcü Osman Paşa'dır. Gürcü Osman Paşa, Pazvantoğlu Osman'ın 1800 yılında Belgrad ve diğer kazalardaki baskılarına karşı istenilen başarıları elde edememiştir. Bu sebeple İstanbul'da daha 1801 yılının başlarından itibaren gizlice Gürcü Osman Paşa'nın yerine Belgrad'daki yamakların ve dağlı eşkıyalarının isyanlarını sonlandırmak adına Rumeli valiliğine ikinci kez Mehmet Hakkı Paşa'nın atanması tartışılmaya başlanmıştır. Neticede Mehmet Hakkı Paşa, 9 Nisan 1801 tarihinde resmen Rumeli valiliğine atanmış ve bu durum Rumeli'de 5 Mayıs 1801'de ilan edilmiştir.⁴⁵⁶ Böylece Hakkı Paşa, Edirne'de ikamet eden Tayyar Mahmut Paşa ile Sofya'da bulunan Gürcü Osman Paşa'dan eşkıya takibi görevini devralmıştır. Bu esnada Tayyar Mahmut Paşa'nın babası vefat ettiğinden kendisinin Edirne'deki görevi sona ermiştir. Mahmut Paşa, Gelibolu'dan Anadolu'ya geçip Canik sancağına geri dönmüştür.⁴⁵⁷

Mehmet Hakkı Paşa, Rumeli valiliğine geldiği sırada önünde birçok sorun vardır. Bunlardan en önemlileri Gürcü Osman Paşa'nın idam edileceği korkusuyla Hakkı Paşa'yı Sofya kazasına sokmaması ve yeniçeri yamaklarının Hacı Mustafa Paşa'yı esir alarak Belgrad'ın yönetimini ele geçirmesidir.⁴⁵⁸ Bunun dışında eşkıyalardan Kara Feyzi, Edirne kazasında ve Manav İbrahim ise Vidin'de buldukları ihbar alınmış ve bu eşkıyaların yok

⁴⁵⁴ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 501-502; Aygün, a.g.m., s. 719-720.

⁴⁵⁵ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 532.

⁴⁵⁶ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 540; Uzunçarşılı, "Vezir Mehmet Hakkı Paşa", s. 190-192.

⁴⁵⁷ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 549.

⁴⁵⁸ Uzunçarşılı, "Vezir Mehmet Hakkı Paşa", s. 192-193; Aslantaş, a.g.e., s. 62; Özkaya, *Dağlı İsyamları*, s. 75.

edilmeleri kararı alınmıştır.⁴⁵⁹ Bu noktada elimizdeki kayıtlara göre Hakkı Paşa'nın Rumeli valiliği sırasında Sirozlu İsmail Bey'e sadareten verilen ilk görev Haziran 1801 tarihinde Siroz kazası civarında gezinen eşkıyaların Menlik kazasına saldırmaya niyetlerinin haber alınması dolayısıyladır. Nitekim Sirozlu İsmail Bey, İstanbul'dan gönderilen bir emirle Menlik'e saldıracak olan asileri durdurmaya memur edilmiştir.⁴⁶⁰

Mehmet Hakkı Paşa ile Gürcü Osman Paşa'nın düşmanlığının dağlı eşkıyası takibi sürecinde sorunların büyümesine neden olacağından Osmanlı hükümeti, Hakkı Paşa'yı Edirne civarında olan Kara Feyzi, Cenkcioglu ve İsaoglu'nun üzerine, Gürcü Osman Paşa'yı ise Pazvantoğlu'nun kıskırttığı eşkıyaları takibe Berkofça kazasına göndermiştir. Hakkı Paşa, Kara Feyzi ile olan çatışmalarda dağlı reislerinden Sarıoğlu ve Hasköy Âyanı Raşid'i yakalayıp idam etmiştir.⁴⁶¹ Diğer taraftan Pazvantoğlu Osman'a bağlı olan Manav İbrahim ve Kuşancalı Halil, Vidin'den yola çıkmışlar ve emirlerindeki eşkıyalarla Rahova (Oryahovo) kazasına Ekim 1801'de hücum etmişlerdir. Eflak Voyvodası Alexandre, 5 Ekim 1801'de İstanbul'a söz konusu olan eşkıyaların Niğbolu'ya saldırma ihtimallerinin olduğundan takviye askere ihtiyaç duyulduğuna dair bir arzuhal yollamıştır.⁴⁶² Bu doğrultuda Sirozlu İsmail Bey'in Berkofça'ya yollanan Gürcü Osman Paşa veya başka bir paşanın emri altında Manav İbrahim ile Kuşancalı Halil'in Niğbolu kazasını tehdidine karşın bunların isyanını sonlandırmaya görevlendirildiğine ilişkin veriler mevcuttur. Buna göre Mehmet Hakkı Paşa, kethüdası Ömer'i tarih vermeksizin yazdığı şukkasında Sirozlu İsmail Bey'i eşkıyalardan yalnızca "Manav" şeklinde bahsettiği kişinin üzerine gitmeye nerede olduğundan söz etmeksizin memur etmiştir.⁴⁶³ Dolayısıyla burada Hakkı Paşa tarafından Sirozlu İsmail Bey'e Ekim 1801'de Manav İbrahim ile Kuşancalı Halil'in üstüne gitmesi emri verildiği açıktır. Zira Pazvantoğlu Osman'ın izlediği yayılmacı siyaset nedeniyle eşkıyaları Belgrad, Sofya, Niğbolu, Tırnova ve Rusçuk taraflarına musallat ettiği zaman bunu sonlandırmaya Sirozlu İsmail Bey'in de görevlendirildiği geçmişteki örneklerden bilinmektedir.

⁴⁵⁹ Özkaya, *Dağlı İsyamları*, s. 77.

⁴⁶⁰ BOA, AE.SSLM.III, No. 106/6402, 18 Safer 1216 – 30 Haziran 1801.

⁴⁶¹ Uzunçarşılı, "Vezir Mehmet Hakkı Paşa", s. 193-194.

⁴⁶² Özkaya, *Dağlı İsyamları*, s. 78.

⁴⁶³ BOA, HAT, No. 50/2367-B, tt. Ekim 1801.

Mehmet Hakkı Paşa, sadarettten gelen emirlerle bir taraftan Rumeli’de dağlı eŐkiyalarının üzerine memur edilmiş diğer yandan Belgrad yamaklarınca göz hapsine alınan Hacı Mustafa Paşa’yı kurtarmakla görevlendirilmiştir. Hakkı Paşa, 1801 yılında ikinci kez Rumeli valiliğine atandığında özellikle Hasköy kazası taraflarında dağlı eŐkiyalarına karşı başarılar elde etmiştir. Bu bağlamda eşkiyaların kazaları yağmalamasının önüne geçmeleri için Sirozlu İsmail Bey’e Niğbolu civarına ve Tirsiniklizade İsmail Ağa’ya Selvi kazasına gitmelerini emretmiştir. Böylece gerekli askeri organizasyonu yaptığı anlaşılmıştır.⁴⁶⁴ Ancak Hakkı Paşa, 1801 yılının sonlarına gelindiğinde Pazvantoğlu Osman’a ve Belgrad’daki yamaklara karşı istenilen müdahaleyi yapamamıştır. Zira Yamak reislerinden Küçük Ali, Hacı Mustafa Paşa’yı 27 Aralık 1801’de öldürmüştür.⁴⁶⁵ Buna karşın Hakkı Paşa’nın 1802 yılında Pazvantoğlu ve Belgrad yamaklarının üzerine yürüyecektir. Fakat Hakkı Paşa Belgrad’daki yamakların isyanını sonlandırmaya gidmeden Rumeli ve İstanbul’daki elit tabakadan tam kimlikleri belirli olmayan kişiler, Mehmet Hakkı Paşa’nın Rumeli valiliğini sürdürmesine engel olacak bir siyaset izlemiŐlerdir. Bu konuyla ilgili Uzunçarşılı, Mehmet Hakkı Paşa’ya muhalif olan isimlere örnek olarak Fransızlar tarafından Mısır’ın işgaline karşı memur edilen Yusuf Ziya Paşa’yı zikretmiŐtir.⁴⁶⁶ Vakanüvis Vasıf Efendi, merkeziyetçi tarih bakıŐıyla Hakkı Paşa’nın Rumeli valiliğinden azledilme nedenini eşkiya takibi sürecinde kendisinin ahaliden yaptığı tahsilatla fakir halkı rencide etmekten öteye gidememesini ve Gürcü Osman Paşa’yla düşmanlığı hasebiyle hazinenin zararına Edirne’de ikamet ederken maiyetine Arnavutları toplamasını göstermiştir.⁴⁶⁷ Neticede Osmanlı hükümeti, Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa gibi yönetici sınıftan kişilerin haberi olmaksızın gizlice Mehmet Hakkı Paşa’nın Rumeli valiliğinden azline karar vermiştir. O sırada İstanbul’da bulunan ve Hakkı Paşa’dan daha mülayim olan kethüdası Filibeli Çelebi Ömer’i Hakkı Paşa’nın sorunsuzca Rumeli’den ayrılması için kullanılmıştır. Çelebi Ömer, Rumeli valiliğine 27 Şubat 1802’de atanmıştır. Fakat Hakkı Paşa Őüphelenmemesi için görünüşte Belgrad Muhafızlığına atanarak kendisine vezirlik ihsan edilmiş ve Edirne’ye yollanmıştır. Mehmet Hakkı Paşa ise durumu anladığından kethüdası Çelebi Ömer’in vezirliğini onaylamayıp Edirne’ye girmesine izin vermemiŐtir. Dolayısıyla Hakkı Paşa

⁴⁶⁴ BOA, HAT, No. 50/2367-B, tt. Ekim 1801.

⁴⁶⁵ Aslantaş, a.g.e., s. 62.

⁴⁶⁶ Uzunçarşılı, “Vezir Mehmet Hakkı Paşa”, s. 210.

⁴⁶⁷ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 650-651.

devlet nazarında asi ilan edilmiş ve vezirliğinin kaldırılması ile mallarının müsaderesi kararıyla Nisan 1802’de Sakız Adasına sürgüne gönderilmiştir.⁴⁶⁸

Sirozlu İsmail Bey, pragmatik siyaset izlediğinden çıkarlarına bir zarar dokunmadığı müddetçe Rumeli valiliğine atanan kişilere muhalif olmamıştır. Bu doğrultuda kendisi yeni Rumeli valiliğine getirilen Ömer Paşa ile emir komuta zincirini sürdürmüştür. Bununla ilgili olarak Sirozlu İsmail Bey, bir buçuk seneden beri Selanik kazasında eşkıyalık yapan Deli Ahmet oğlu Zülfü, Çare Kaptan ve kardeşi Kosta Kaptan adlı eşkıyaların Aynaroz tarafından kayıklarla Pravişte kazasına gelmesiyle bunların üzerine memur edilmiştir. Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey’in adamları Mart 1802’de söz konusu olan eşkıyalarla karşılık çatışmalara girmişler ve sonuçta eşkıyalardan 25 kişiyi yakalayıp öldürmüşlerdir.⁴⁶⁹ Ardından Sirozlu İsmail Bey, Rumeli Valisi Ömer Paşa’ya 25-27 Mart 1802’de tatarıyla öldürülen eşkıyaların başlarını İstanbul’a göndermesi için yollamıştır.⁴⁷⁰ Ancak bu olaydan çok uzun bir süre geçmeden Ömer Paşa’nın Rumeli valiliği yapamayacağına karar verilmiş ve Tepedelenli Ali Paşa, Nisan 1802’de Ömer Paşa’nın yerine Rumeli valiliğine atanmıştır.⁴⁷¹

Tepedelenli Ali Paşa, göreve getirilir getirilmez önünde çözülmesi gereken üç önemli sorun vardır. Bunlardan birincisi Pazvantoğlu’nun neden olduğu isyanlar, ikincisi Gümölcine, Hasköy, Edirne ve Filibe taraflarında yıllardır devam eden dağlı eşkıyalığı ve üçüncüsü Gürcü Osman Paşa meselesidir. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, sorunlar arasında Gürcü Osman Paşa’yla ilgili maddenin çözümünde rol oynamıştır. Gürcü Osman Paşa’nın Balkanlarda hatırı sayılır bir güç elde etmesinin başlangıcı Pazvantoğlu Osman’ın 1795 yılında isyan etmesiyle olmuştur. Kendisi Pazvantoğlu’nun isyanını sonlandırması için Ağustos 1795’te Vidin muhafızlığına getirilmiştir.⁴⁷² Bundan sonraki süreçte de sık sık dağlı eşkıyalarına karşı memur edilmiştir. Ancak Osmanlı hükümeti, Gürcü Osman Paşa’yı maiyetinde çok fazla Arnavut bulundurması ve bunların maliyetinin karşılanamaması gibi sebeplerle dağlı eşkıyalığı meselesinde kullanmak istememiştir. İstanbul’da Gürcü Osman

⁴⁶⁸ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 651-652; Uzunçarşılı, “Vezir Mehmet Hakkı Paşa”, s. 199-208; Özkaya, *Dağlı İsyamları*, s. 79.

⁴⁶⁹ BOA, HAT, No. 78/3238-A, tt. Mart 1802.

⁴⁷⁰ BOA, HAT, No. 78/3238, 25 Zilkade 1216 – 29 Mart 1802.

⁴⁷¹ Feyzioğlu, a.g.e., s. 17.

⁴⁷² Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 54.

Paşa'nın Rumeli'den Anadolu'ya gönderilmesi hususu tartışılmıştır. Neticede bunun çok masraflı bir iş olduğu düşüncesiyle bu fikirden vazgeçilmiş ve Gürcü Osman Paşa, askerleriyle birlikte Bosna'da ikamet etmesi için Ocak 1802'de Bosna valiliğine atanmıştır.⁴⁷³ Fakat o sırada Filibe kazasında bulunan Gürcü Osman Paşa, İstanbul'dan verilen emrin aksine görev mahalli olan Bosna'ya gitmeyip Edirne kazasına doğru yola çıkmıştır. Vasıf Efendi, kroniğinde bunun sebebini Gürcü Osman'ın hizmetindeki Arnavutlar için hazineden para alamaması olarak göstermiştir.⁴⁷⁴ Buna karşın Osmanlı hükümeti, Gürcü Osman Paşa'nın Bosna valiliğinden azletmiş ve vezaretini kaldırmıştır. Ayrıca Gürcü Osman Paşa'ya maiyetindeki askerleri dağıtarak sürgün yeri olan Yenişehir-i Fener'e (Larissa) gitmesi buyrulmuştur. Burada Gürcü Osman Paşa'nın sadarettten verilen emri yerine getirmeyip Edirne, Bergos, Kırklareli ve Tekirdağ taraflarına giderek ahaliden zorla para tahsil edeceği ihtimali gözetilmiştir. Bunun önüne geçilmesi için gerekli paşalara ve âyanlara 4 Mayıs 1802'de çeşitli emirler gönderilmiştir. Tokatçıklı Süleyman Ağa'ya Çirmen'de Gürcü Osman'ın yolunu kesmesi, Edirne'de ikamet eden Tepedelenli Ali Paşa'nın oğlu Muhtar Paşa'ya Gürcü Osman'a karşı Kırklareli ile Bergos'u muhafaza etmesi ve Tirsiniklizade İsmail Ağa'ya Gürcü Osman'ın Tırnova ile Eski Zağra taraflarına gitmesini engellemesi görevleri verilmiştir. Bu doğrultuda Sirozlu İsmail Bey, Drama nazırı, İskeçeli Mustafa ve Zihneli Abdulfettah gibi âyanlara ise her nereye saldırılırsa saldırılsın Gürcü Osman'ın takibini bırakmayıp peşinden giderek idam etmeleri emredilmiştir.⁴⁷⁵ Diğer taraftan İstanbul'da bulunan Maraşlı Ali Paşa'ya Gürcü Osman'ın Tekirdağ'da saklanmaya teşebbüsüne karşı Tekirdağ'a gitmesi buyrulmuştur.⁴⁷⁶ Burada Tekirdağ naibine ve bütün Tekirdağ ahalisine hitaben yazılan emirde dikkati çeken husus, Osmanlı hükümetinin Gürcü Osman'ı her kim öldürürse öldürsün onun mallarını ve silahlarını almaya izin vermesi olmuştur.⁴⁷⁷

Gürcü Osman Paşa, 10 Mayıs 1802 tarihli bir vesikaya göre Yenişehir-i Fener'e sürgün edilmeyi kabul etmeyip Cisir-i Mustafa Paşa kazasına gitmiştir. Burada Osmanlı

⁴⁷³ Gürcü Osman Paşa, Bosna valiliğine atandığı için sultana teşekkürlerini içeren 17 Ocak 1802 tarihli bir mektup yazmıştır. BOA, HAT, No. 95/3859, 13 Ramazan 1216 – 17 Ocak 1802.

⁴⁷⁴ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 668-669.

⁴⁷⁵ BOA, HAT, No. 96/3879, 1 Muharrem 1217 – 4 Mayıs 1802. Burada Sirozlu İsmail Bey'e hitaben 4 Mayıs 1802'de yazılmış emirde Gürcü Osman'ın Yenişehir-i Fener'e gitmekte tereddüt etmesi şartı gözetilerek idam etmesi buyrulmuştur. BOA, C. DH, No. 81/4018, 1 Muharrem 1217 – 4 Mayıs 1802.

⁴⁷⁶ BOA, C. DH, No. 155/7726, Lef 2, 1 Muharrem 1217 – 4 Mayıs 1802.

⁴⁷⁷ BOA, C. DH, No. 155/7726, Lef 3, 1 Muharrem 1217 – 4 Mayıs 1802.

hükümetine askerleri için aylık para istediğini bildirmiştir. Fakat daha askerlerin ihtiyacı olan para meselesinin çözümüyle ilgili bir kayıta rastlanmadan Gürcü Osman Paşa'nın adamları ile Kara Feyzi'nin ittifak kurarak Edirne kazasındaki köylere geldikleri haber alınmıştır.⁴⁷⁸ Bu noktada İstanbul'dan Sirozlu İsmail Bey'e Gürcü Osman'ı takibe memur edilmesine rağmen neden hâlâ Edirne'ye ulaşmadığına ve bir an önce yola çıkması gerektiğine dair ikaz yollu emirler gönderilmiştir. Buna karşın Sirozlu İsmail Bey, içinde bulunduğu durumu sadarete bildirmesi için İstanbul'daki adamı sarraf Hoca Mosi'ye 20 Mayıs 1802 tarihli bir şukka yazmıştır. Sirozlu İsmail Bey, burada 1798 yılı başlarında Pazvantoğlu Osman'ın aleyhine 24 saat zarfında Siroz'dan Sofya'ya ulaştığından, eşkıya takibinde çok fazla masraf ettiğinden ve bu defa emsalim görevlere memur olsun demeksizin işe koyulduğundan bahisle sözlerine başlamıştır. Bunun yanında verilen görevde tembellik ve yavaş kalma gibi suçlamalara karşı kendisini uygun bir dille savunmuştur. Ayrıca İstanbul'dan gelen emirleri yerine getirmede ciddiyetini gösterir nitelikte Gürcü Osman Paşa hakkında bilenen bilgilerin üstüne elde ettiği verileri eklemiştir. Bazı kazalardan İstanbul'a Gürcü Osman Paşa'nın maiyetinde 5.000-6.000 askeri vardır ve bunların başımızdan defedilmesi kolaydır yollu gönderilen tahrirlere inanılmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Hatta bunun aksine Sirozlu İsmail Bey, Gürcü Osman Paşa'ya bağlı eşkıyaların içine soktuğu 5-10 kadar casustan aldığı istihbarat sayesinde Gürcü Osman Paşa'nın gayet hazırlıklı ve güçlü olduklarını tahkik ettiğini dile getirmiştir. Bu vesileyle Sirozlu İsmail Bey'in memur olduğu bölgeye gitmeden evvel hem eşkıyanın bulunduğu yerin tespiti hem de eşkıyaların sayıları ve mevcut durumları hakkında istihbarat almak için ilk defa casuslar kullandığı verisi ortaya çıkmıştır. Neticede Sirozlu İsmail Bey, emrine verilen Usturumca, Petriç, Menlik, Timurhisar, Nevrekop ve Pravişte âyanlarının hazırlanıp askerleriyle yola çıkana dek kendisine yetişmeleri adına mevcut maiyetiyle Pazarcık ve Filibe taraflarında ikamet edeceğini söylemiştir.⁴⁷⁹

Sirozlu İsmail Bey, arzuhaller kaleme alarak Gürcü Osman'ın üzerine gitmek için 7 Haziran 1802'de Siroz'dan Pazarcık kazasına doğru 4.000'i piyade ve 2.000'i süvari olmak üzere toplamda 6.000 kişilik maiyetiyle hareket ettiğini İstanbul'a bildirmiştir.⁴⁸⁰ Diğer taraftan Gürcü Osman Paşa'nın başındaki askerlerle Pınarhisar kazasından sonra 22 Haziran

⁴⁷⁸ BOA, HAT, No. 97/3890, 7 Muharrem 1217 – 20 Mayıs 1802.

⁴⁷⁹ BOA, HAT, No. 70/2963, 17 Muharrem 1217 – 20 Mayıs 1802; Krş. Varol, a.g.e., s. 54.

⁴⁸⁰ BOA, HAT, No. 46/2279, 13 Safer 1217 – 15 Haziran 1802; BOA, HAT, No. 46/2279-B, tt. Haziran 1802.

1802'de Saray (Tekirdağ) ve Vize (Kırklareli) taraflarına gittiği haberi alınmıştır. Buna karşın Pazarcık kazası civarında olan Sirozlu İsmail Bey'e Hasköy kazasına ulaşması emredilmiştir.⁴⁸¹ Bu sırada birkaç ay önce Rumeli valiliğine atanan Tepedelenli Ali Paşa, hem Gürcü Osman Paşa'nın emrindeki Arnavutları vilayetlerine geri yollamak hem de dağlı eşkıyalığına son vermek için çok sayıda askerle Yanya'dan Filibe'ye doğru yola çıkmıştır. Bunun üzerine Ağustos 1802'de Rumeli âyanlarına İstanbul'dan Tepedelenli Ali Paşa'nın seraskerlik görevine atandığını duyuran fermanlar yollanmıştır.⁴⁸² Tepedelenli'nin hareketinden yalnızca dağlı eşkıyaları değil aynı zamanda başlarına bir iş gelebileceğinden içlerinde Sirozlu İsmail Bey'in de bulunduğu Rumeli âyanları da korkmuşlardır. Nitekim Rumeli âyanları, Tepedelenli Ali Paşa kendilerine bulaşır diye ittifak kurmuşlar ve durumlarını İstanbul'a bildirmişlerdir.⁴⁸³ Daha Tepedelenli Ali Paşa Manastır kazasından Sofya'ya gelmeden dağlı eşkıyaları, Tepedelenli Ali Paşa'ya müracaat ederek affedilmelerini talep etmişler ve her nereye iskân edilirseler edilsinler bunu kabul ettiklerini söylemişlerdir.⁴⁸⁴ Bunun üzerine iskân edilmek istedikleri hakkında verdikleri sözlere inanılmasını diye Tepedelenli Ali Paşa'ya 300 kişi rehin vermişlerdir. Nihayetinde Osmanlı hükümeti, Tepedelenli Ali Paşa, Rumeli âyanları ve dağlı eşkıyaları arasında çatışma çıkmaması için dağlı eşkıyalarının affedilip münasip kazalara iskân edilmelerine izin vermiştir. Bu sebeple bütün kaza âyanlarıyla birlikte Sirozlu İsmail Bey, Drama Nazırı Kavanozzade, Zağralı Hacı Emin Ağa, Çavuşbaşı Osman ve Tokatçıklı Süleyman Ağa İskeçe'de 6 Ağustos 1802'de toplanmışlardır. Burada 1 Haziran 1803 tarihli belgeden öğrenilen bilgiye göre dağlı reislerinden Kara Feyzi, Ahmedcik, İsaoglu, Koca Musaoğlu, Vakıflı Salih ve Ali Molla bölümünde olan toplamda 1.294 eşkıya, iskâna razı olmuşlardır.⁴⁸⁵ Kara Feyzi ile Cenkçioğlu'nun Hasköy kazasına, Kara Mustafa'nın Filibe kazasına ve Ali Molla'nın ise Ferecik kazasına iskân edilmeleri kararlaştırılmıştır. Tepedelenli Ali Paşa, dağlı reisleriyle Mart 1803'e kadar herkesin iskân edileceğine dair anlaşmıştır. Bu doğrultuda Tokatçıklı Süleyman Ağa'ya söz konusu dağlı eşkıyalarının Hasköy ve Ferecik'e yerleşebilmeleri adına kazalardan adamlarını geri çekmesini ve ayrıca Tokatçıklı Süleyman Ağa'dan yeğeni Mahmut Ağa'yı rehin vermesini emretmiştir. Ardından bir miktar askerini Filibe'de bırakarak Gürcü Osman Paşa'nın bulunduğu Edirne taraflarına doğru

⁴⁸¹ BOA, TS.MA.e, No. 458/6, 20 Safer 1217 – 22 Haziran 1802.

⁴⁸² Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 80-81; Feyzioğlu, a.g.e., s. 18.

⁴⁸³ BOA, HAT, No. 76/3143, tt. Ağustos 1802; Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 80-81.

⁴⁸⁴ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 714.

⁴⁸⁵ BOA, C. DH, No. 28/1351, 10 Safer 1218 – 1 Haziran 1803.

yürümüştür.⁴⁸⁶ Ancak çok uzun süre geçmeden Rumeli'deki sorunların sona ermesi için Gürcü Osman Paşa'nın Osmanlı hükümetinden affedilme dileği kabul edilmiştir. Gürcü Osman Paşa'ya hediye adı altında 3.000 kese akçe verilmiş ve Silistre valiliğine Ağustos 1802'de atanmıştır.⁴⁸⁷ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey'e sadareten Gürcü Osman Paşa emrindeki Arnavutları vilayetlerine geri gönderdiğinden dolayı bunların Siroz kazasından geçmelerine müdahale etmemesine dair 30 Ağustos 1802'de bir emir yollanmıştır.⁴⁸⁸ Gürcü Osman Paşa'nın ve dağlı eşkıyaların affıyla beraber Tepedelenli Ali Paşa ile Rumeli âyanları kazalarına geri dönmüşlerdir. Gürcü Osman Paşa, Silistre valiliğinden sonra İstanbul'dan verilen görev hasebiyle Rumeli'den Anadolu'ya geçmiş ve sonuçta 1803 yılında Erzurum valiliği sırasında öldürülmüştür.⁴⁸⁹

Rumeli Valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın dağlı eşkıyalarını münasip kazalara iskân ettirmeye çalışması, Rumeli'deki eşkıyalık sorununu geçici bir süreliğine durdurmuştur. Bu konuya ilişkin Pazarcık Voyvodası Mehmet Ağa, sadarete Tepedelenli Ali Paşa'nın askerleriyle Filibe'ye gelmesi eşkıyalık faaliyetlerinin şimdilik sükûnet bulmasına yaradığını ve bunu Sirozlu İsmail Bey dahil birçok Rumeli âyanının sürdürmeye devam ettirmeye uğraştıklarını 9 Ocak 1803 tarihli yazdığı bir arzuhalle bildirmiştir.⁴⁹⁰ Ancak Tokatçıklı Süleyman Ağa, dağlı reislerinin hakimiyet alanında olan Hasköy ve Ferecik gibi kazalara yerleşmesini istememiş ve kazalar üzerinden elini çekmemiştir. Buna karşın dağlı reisleri, askerlerini besleyecek zahirelerinin kalmadığını ve 25 Mart 1803 tarihine gelmesine rağmen hâlâ iskân edilmeyi bekledikleri hakkında İstanbul'a şikâyet dilekçeleri göndermişlerdir.⁴⁹¹ Bu konuyla ilgili olarak Hasköy'den Kara Feyzi ve Kara İbrahim, kendilerini iskân etmeye görevlendirilen Çavuş Osman Efendi'ye bir mektup yazmıştır. Buna göre kendi güvenlikleri için Tokatçıklı Süleyman Ağa, kardeşinin oğlunu ve Hasköylü Emin Ağa ise kardeşini ya da evladını İstanbul'a rehin olarak göndermelerini istemişlerdir. Böylece kaza köylerine güvenli bir şekilde oturabileceklerdir.⁴⁹² Çavuş Osman Efendi, Kara Feyzi ile Kara İbrahim'in yazdığı mektubun yanında bildiklerini de ekleyerek İstanbul'a 1

⁴⁸⁶ Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 80-84; Aygün, a.g.m., s. 722-725; Başer, a.g.t., s. 42.

⁴⁸⁷ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 670.

⁴⁸⁸ BOA, C. AS, No. 281/11673, 1 Cemaziyelevvel 1217 – 30 Ağustos 1802.

⁴⁸⁹ Erdaoğan v.d, a.g.e., s. 113; Başer, a.g.t., s. 40.

⁴⁹⁰ BOA, HAT, No. 65/2818, 15 Ramazan 1217 – 9 Ocak 1803.

⁴⁹¹ Aygün, a.g.m., s. 724.

⁴⁹² BOA, C. DH. No. 43/2123, Lef 1, tt. Mayıs 1803.

Mayıs 1803'te bir şukka yollamıştır.⁴⁹³ Dağlı reisleri, açıkça Ferecik kazasına yerleşememe nedenlerini Tokatçıklı Süleyman Ağa ve yeğeni Mahmut Ağa'nın bölgeden elini çekmemesi olduğunun üzerinde durmuşlardır. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, Edirne'de bulunan Ali Molla'nın Ferecik kazasına yerleşebilmesi adına kazanın tahliye edilmesi ve Tokatçıklı'nın yeğeni Mahmut Ağa'nın rehin olarak alınması görevine getirilmiştir.⁴⁹⁴ Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey'e İstanbul'dan adamı Menlik Âyanı El-hac Osman Bey vasıtasıyla emirler gönderilmiştir. Diğer taraftan Çavuşbaşı Osman Efendi, İstanbul'dan gelen emirleri takdim etmek ve sorunu yüz yüze görüşmek üzere Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın yanına Gümülcine'ye gitmiştir. Burada Tokatçıklı Süleyman Ağa, dağlı eşkıyalarının iskânına muhalefet olmakla suçlanmasına karşı çıkmıştır. Çavuşbaşı Osman Efendi'ye aynen "... *bu vilayetleri şevketlü kerametlü Padişahımızın ecdad-ı kiramları fetheyledi, mülk mevruslarıdır, bunlarda senin benim ne 'alakam var, kişi nâ'il olduğu nimetin şükürünü bilmelidir, memleket Padişah-ı 'alem-penah efendimizindir, fukaranın rahatı için zübde verir 'öşre ihale eder, bize lazım olacak imtisaldir, buna dâ'ir Huda hakkıçün çok kelamlar söylendi cevabında ben Fere'ye söz verdim, inkâr edemem ki tahriratım dahi vardır ancak Fere'de olan yeğenim Mahmud ben [kazadan] çıkmam çıkar isem bize Dağlı olurum diyor beni dinlemiyor*" demiştir.⁴⁹⁵

Dağlı reislerinden Kara Feyzi, Ahmedcik, İsaoglu, Koca Musaoğlu, Vakıflı Salih ve Ali Molla İskeçe'de 1802 yılındaki toplantıda iskâna razı olduklarını söylemelerine rağmen Haziran 1803'e gelindiğinde yeniden kaza ahaliilerine saldırmaya ve mallarını yağmalaya başlamışlardır. Buna karşın eşkıyaların isyanını durdurmaya Sirozlu İsmail Bey, Drama Nazırı Halil Ağa, İskeçe Kapıcıbaşı Mustafa Ağa, Pazarcık Voyvadası Mehmet Bey, Zihneli Abdulfettah Bey, Pravişte Çorbacısı Hasan ve hatta Gümülcine Voyvadası Tokatçıklı Süleyman Ağa tayin edilmiştir.⁴⁹⁶ Bu arada Rumeli âyanları, Tepedelenli Ali Paşa'dan çekindikleri ve korktukları için başlarında istememeleri nedeniyle Tepedelenli Ali Paşa, Rumeli valiliğinden azledilmiş ve yerine Selanik Mutasarrıfı Vani Mehmet Paşa atanmıştır.⁴⁹⁷ Sirozlu İsmail Bey, maiyetiyle Edirne'den yola çıkarak Zağra-i Atik kazasına ulaştığı haber alınan Kara Feyzi'nin peşindeyken Tokatçıklı Süleyman Ağa, Kara Feyzi gibi

⁴⁹³ BOA, C. DH. No. 43/2123, Lef 3, 9 Muharrem 1218 – 1 Mayıs 1803.

⁴⁹⁴ Aygün, a.g.m. s. 725.

⁴⁹⁵ BOA, HAT, No. 54/2510, 21 Muharrem 1218 – 13 Mayıs 1803.

⁴⁹⁶ BOA, C. DH, No. 28/1351, 10 Safer 1218 – 1 Haziran 1803.

⁴⁹⁷ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 756; Özkaya, *Dağlı İsyanları...*, s. 84.

Edirne'den hareketle Ferecik'e gitmek üzere yola çıkan Ali Molla'nın üstüne gitmiştir.⁴⁹⁸ Tokatçıklı Süleyman Ağa, dağlı reisleri Ali Molla, İsaoglu, Vakıflı Salih, Koca Musaoğlu ve emirlerindeki 2.000 askeri Ferecik kazasına bağlı Çakırcı köyünde 26 Haziran 1803'te yenilgiye uğratmıştır. Söz konusu olan dağlı reisleri büyük bir zaiyat vererek Ferecik kazasından kaçmak zorunda kalmışlardır.⁴⁹⁹ Öte yandan Kara Feyzi ve yanındaki eşkıyaların durdurulması için hazırlıklara başlanmıştır. Rumeli Valisi Vani Mehmet Paşa, Filibe kazası taraflarında bir yerde olduğu ihbar alınan Kara Feyzi'nin üzerine Sirozlu İsmail Bey'in bizzat askerleriyle Siroz kazasından 2 Temmuz 1803'te harekete geçtiğini sadarete 7 Temmuz 1803 tarihli bir kaime yazarak bildirmiştir. Burada Sirozlu İsmail Bey yol üzerindeyken maiyetine yazılmış olan âyanların da ekleneceğinin üzerinde durulmuş ve dağlı eşkıyasına memur Sirozlu İsmail Bey'in askerlerine zahire tertip edilmesi gerekeceğinden Sofya tarafından Nüzul Emmini aracılığıyla zahire toplanılması rica edilmiştir.⁵⁰⁰ Bunun üzerine Osmanlı hükümeti, Sirozlu İsmail Bey'in yeğeni Abdullah Bey'i eşkıya üzerine giden âyanların askerlerine zahire toplaması için Nüzul Emmini atamıştır.⁵⁰¹ Ayrıca Sirozlu İsmail Bey'e ve askerlerine fişek temin etmek amacıyla İstanbul'da Cebehane-i Amire Ocağından bir neferi mübaşir tayin etmiştir. Bu mübaşire 7 Temmuz 1803'te 20.000 deste fişeği İstanbul'dan deniz yoluyla Tekirdağ'a oradan Sirozlu İsmail Bey'in bulunduğu mahalle karadan götürmesini buyurmuştur.⁵⁰²

Yaptıkları yağma faaliyetleri ardından canlarını kurtarmak için Edirne kazasından itibaren kaçmaya başlayan Kara Feyzi ile Ahmedcik emrindeki asilerle Filibe'ye bağlı Karatoprak (Bulgaristan-Chernozemen) köyüne Temmuz 1803'te ulaşmışlardır. Burada çok fazla zaman kaybetmeden Pazarcık kazasına bağlı Saruhanbey (Bulgaristan-Septemvri) köyüne gitmişlerdir. Bu sırada Sirozlu İsmail Bey ve maiyetindeki âyanlar, Kara Feyzi'nin bulunduğu yere varmışlar ve Saruhanbey köyünde karşılıklı çatışmaya girmişlerdir.⁵⁰³ Sonuçta her iki tarafta da büyük kayıplar olmuştur. Kocaeli Mutasarrıfı Osman Paşa'nın

⁴⁹⁸ Kara Feyzi'nin emrindeki asilerle gizlendikleri Edirne'ye bağlı köylerinden hareketle kaçmaya başladığı verisi için bkz. BOA, HAT, No. 50/2368, tt. Temmuz-Ağustos 1803.

⁴⁹⁹ Aygün, a.g.m., s. 726-727.

⁵⁰⁰ BOA, HAT, No. 48/2308, 17 Rebiülevvel 1218 – 7 Temmuz 1803.

⁵⁰¹ BOA, HAT, No. 72/3029-B, tt. Temmuz 1803.

⁵⁰² BOA, C. AS, No. 168/7350, 17 Rebiülevvel 1218 – 7 Temmuz 1803.

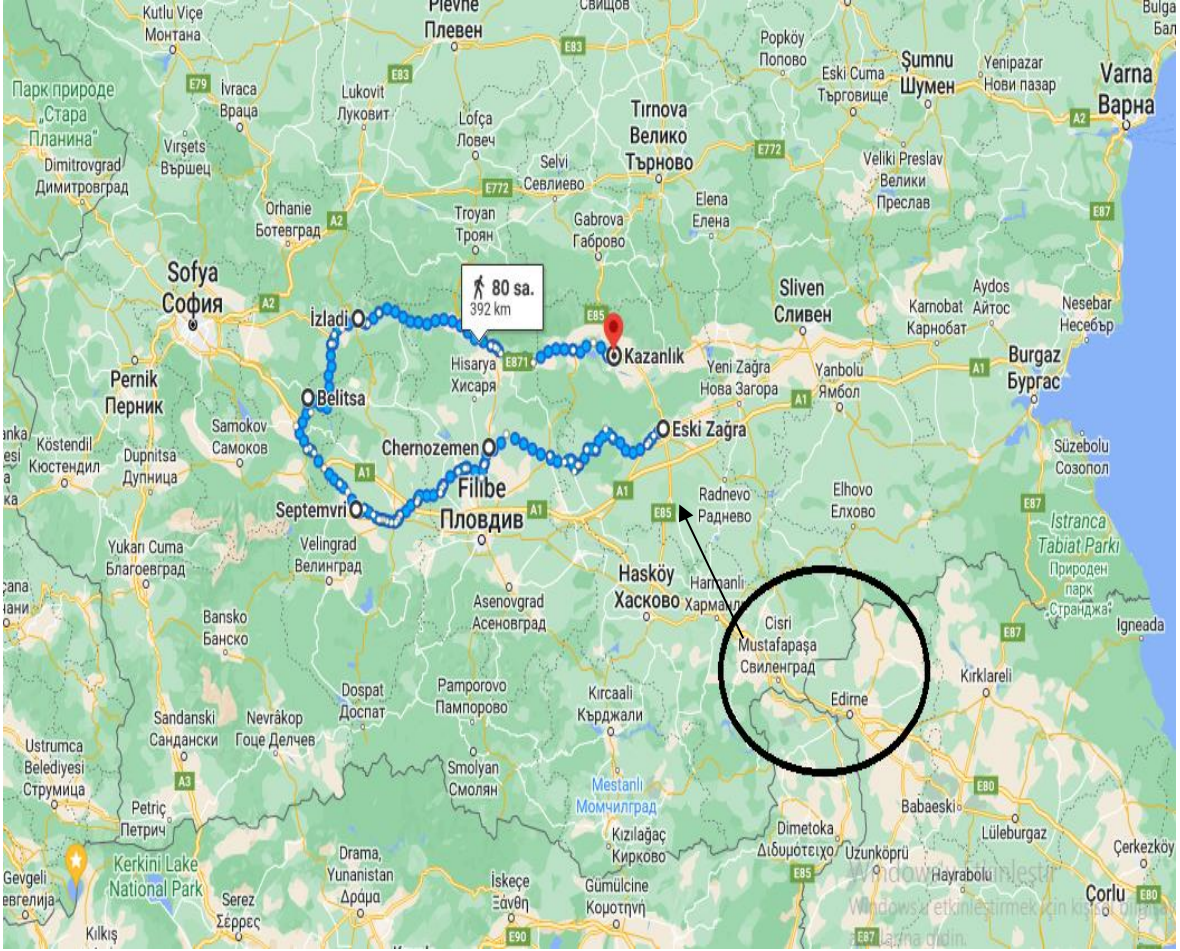
⁵⁰³ Nevrekop Âyanı Murtaza Bey, 5 Temmuz 1803'te Sirozlu İsmail Bey'in maiyetine erişmek üzere emrindeki askerlerle Nevrekop kazasından harekete geçmiştir. Bkz. BOA, AE.SSLM.III, No. 40/2301, tt. 5 Temmuz 1803.

silahlarının efendisine yazdığı 27 Temmuz 1803 tarihli şukkasına göre Sirozlu İsmail Bey, Saruhanbey köyünde Kara Feyzi'ye bağlı eşkıyadan 20 nefer dil ve 70 kadar kelle almıştır.⁵⁰⁴ Ancak Sirozlu İsmail Bey ve maiyetindeki askerlere karşı direnemeyeceğini anlayan Kara Feyzi, yağmur ve dolunun olduğu bir gece Saruhanbey köyüne yakın İhtiman kazasına bağlı Belitçe (Bulgaristan-Belitsa) köyüne kaçmayı başarmıştır. Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey yanında 50-60 süvariyle Kara Feyzi'nin peşine düşmüş ve Belitçe köyünde tekrardan Kara Feyzi ile eşkıyalarla muharebeye girişmiştir. Sirozlu İsmail Bey ile Kara Feyzi arasında çıkan çatışmalar hakkında padişaha sunulan özetle Kara Feyzi'nin vurulduğu ve kendini yaralı bir şekilde çalılara atarak firar etmeye çalıştığından söz edilmiştir. Bu noktada elimizdeki verilerden hareketle Kara Feyzi'nin Sirozlu İsmail Bey ve emrindeki süvariler tarafından Belitçe köyünde vurulduğu ileri sürülebilir. Kara Feyzi, Belitçe köyündeki bozgunundan sonra İzladi kazasına doğru kaçmıştır. Sirozlu İsmail Bey ise yanında yön gösterir bir kılavuz olmamasına ve Kara Feyzi'nin kaçtığı yolları bilmemesine rağmen Koca Balkan Dağları silsilesi boyunca Kara Feyzi'nin peşinden gitmiştir. Neticede Kara Feyzi'nin yaşanan olaylardan birkaç ay sonra yani Ekim 1803'te güçlkle kendisini Kazanlık kazasına atabildiği ortaya çıkmıştır.⁵⁰⁵ Fakat Sirozlu İsmail Bey, o an arkasında askerlerinden ölenler ve yaralılar bıraktığından ve iki defa çatışmalarda perişan ettiği Kara Feyzi'nin bundan sonra akıllanacağını düşündüğünden dolayı takibi bırakıp Sofya kazasına bağlı köylerden birine geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu vesileyle ilk defa Sirozlu İsmail Bey'in girdiği çatışmalar sonucunda emrindeki şöhretli komutanların (sergerde) ölmesine ve askerlerinin yaralanmasına üzüldüğü bilgisine ulaşılmıştır.⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ BOA, HAT, No. 69/2926-G, 7 Rebiülahir 1218 – 27 Temmuz 1803.

⁵⁰⁵ Eyyub Şimşek, Deli Kadri ile ilgili monografisinde Sirozlu İsmail Bey'i kastederek Osmanlı askerlerinin Kara Feyzi'yi iki defa Kazanlık kazasında kuşattığı ve bu kuşatmadan Kara Feyzi'yi Deli Kadri adlı eşkıyanın kurtardığını ileri sürmüştür. Ancak Sirozlu İsmail Bey'in Kara Feyzi'nin peşinden bir müddet gittikten sonra Kazanlık kazasına ulaştığına dair bir veri olmaksızın geri Sofya'ya döndüğü bilinmektedir. Ayrıca Sirozlu İsmail Bey'in Kara Feyzi'ye iki defa baskın yaptığı yerler Kazanlık kazasında değil Pazarcık (Saruhanbeyli) ile İhtiman (Belitçe) kazalarında yer almaktadır. Krş. BOA, HAT, No. 53/2485, 2 Receb 1218 – 18 Ekim 1803; BOA, HAT, No. 2 Receb 1218 – 18 Ekim 1803; BOA, HAT, No. 52/2456, 25 Cemaziyelahir 1218 – 12 Ekim 1803; Şimşek, a.g.m., s. 271-272.

⁵⁰⁶ BOA, HAT, No. 50/2368, tt. Temmuz-Ağustos 1803; Literatürde yalnızca Sirozlu İsmail Bey'in Kara Feyzi'yi 1803 yılı ortalarında Filibe ve Pazarcık kazalarında yenilgiye uğratmasının üzerinde durulmuştur. Krş. Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 810-812; Özkaya, *Dağlı İsyancıları...*, s. 88.

Şekil 7. Dağlı Eşkıyası'ndan Kara Feyzi'nin Haziran-Ağustos 1803'te yağma faaliyetlerinde bulunduğu ve ardından üzerine memur edilen Sirozlu İsmail Bey'den kaçtığı güzergâh.

Sirozlu İsmail Bey ile Tokatçıklı Süleyman Ağa gibi Rumeli âyanları ve Rumeli Valisi Mehmet Paşa'yla adamlarının eşkıyalarla ilgili istihbarat yollu sadarete yazdıkları mektuplar, arzuhaller, tahriratlar ve şukkalar sonucunda dağlı eşkıyalarının durumları hakkında İstanbul'da yeni tartışmalar başlamıştır. Buna göre Osmanlı hükümeti, öncelikle firari Kara Feyzi'nin Pazvantoğlu Osman Paşa'yla adamları Kuşancalı Halil ve Manav İbrahim'in yardımına başvurabileceği ihtimalini ileri sürmüştür. Aynı zamanda Aydos kazasına sığınan dağlı eşkıyalarından Ali Molla'nın da Kara Feyzi'ye katılıp Balkan'ın öte yüzünde eşkıyalıklarını sürdüreceklerinin üzerinde de durmuştur. Bu sebeple Pazvantoğlu Osman Paşa'ya Kara Feyzi'yi görüldüğü yerde ele geçirmesini ve ardından idam etmesini emretmiştir. Diğer taraftan İstanbul'da Rumeli âyanlarının firari dağlı eşkıyalarına karşı gelmesi için görevlendirilmeleri hususu ele alınmıştır. Burada Rumeli âyanlarının

“Balkan’ın berü yüzünde yani Gümülcine, Hasköy, Ferecik, Filibe ve Pazarcık kazaları civarında eşkıya kalmadı biz vilayetlerimize döneceğiz” demelerine izin verilmeden kış mevsiminden önce dağlı eşkıyalığı meselesini sona erdirmelerine hükmedilmiştir.⁵⁰⁷ Bu bağlamda Sofya’da bulunan Sirozlu İsmail Bey’e İstanbul’dan yollanan 20.000 deste fişek 21 Ağustos 1803’te ulaştırılmıştır.⁵⁰⁸ Bunun yanında Sirozlu İsmail Bey, Filibe Âyanı Hüseyin, Zihneli Abdulfettah Bey ve Pazarcık Voyvodası Mehmet Ağa’ya henüz Sofya’dan hareket etmedikleri sırada Kara Feyzi’ye karşı büyük başarılar elde ettikleri ve eşkıya takiplerine devam edecekleri için birer samur kürk ihsan edilmiştir.⁵⁰⁹ Ayrıca bütün bu dağlı eşkıyalarının isyanını bastırma sürecinde başrol üstlenen Sirozlu İsmail Bey’e bir adet Mısır atı ve İstanbul işi bir pala verilmiştir.⁵¹⁰

Osmanlı hükümeti kararınca Ferecik kazası ve civarına iskân edilmeye çalışılan Ali Molla ile arkadaşları İsaoglu, Vakıflı Salih ve Koca Musaoğlu Hüseyin, Rumeli âyanlarının üzerine geleceklerini anladığından kendilerini savunmak ve affedilmek için sadarete bir arzuhal yazmışlardır. Muhtemelen Ağustos 1803 tarihli olan bu arzuhalde içinde 30-40 köy bulunan Ferecik kazasında köylerin yakılmış ve ahhalilerinin çevreye dağılmış olmasına rağmen eşkıyalığı bırakıp iskân olmaya razıyken Tokatçıklı Süleyman Ağa’nın adamlarının buna mâni olduğunu beyan etmişlerdir. Tokatçıklı Süleyman Ağa’nın adamlarından Sarioğlu’nun Ferecik kazasına bağlı Koyunyeri köyünde, Şahbalı’nın Şahinler köyünde ve Koca Pehlivan’ın Yahşi Bey köyünde otururlarken nasıl Ferecik’e yerleşebileceklerini sormuşlardır. Üstelik ellerinde iskânlarına dair bir senet dahi olmadığından durmuşlardır. Nihayetinde söz konusu gelişmeler ve zahire yoksunluğu gözetilmediğinden dolayı işledikleri suçlar yüzünden kabahatli gösterildiklerini dile getirmişlerdir. Son olarak tekrardan sultandan affedilmek ricasında bulunmuşlardır.⁵¹¹ Buna karşın Osmanlı hükümeti, Ali Molla ile arkadaşlarını affetmiş ve yeniden iskân edilmelerine izin vermiştir. Bu doğrultuda sadareten Sirozlu İsmail Bey’e ve Tokatçıklı Süleyman Ağa’ya Ali Molla’nın Ferecik kazasına iskân edilmesiyle dağlı eşkıyalığı sorunun çözüleceği düşünüldüğünden Ali Molla’nın iskânına çalışmalarına dair emirler gönderilmiştir.⁵¹² Ayrıca bu konuya ilişkin

⁵⁰⁷ BOA, HAT, No. 50/2373, tt. Ağustos 1803.

⁵⁰⁸ BOA, C. AS, No. 277/11485, 3 Cemaziyelevvel 1218 – 21 Ağustos 1803.

⁵⁰⁹ BOA, HAT, No. 58/2634-B, tt. Ağustos 1803.

⁵¹⁰ BOA, HAT, No. 58/2634-E, tt. Ağustos 1803; Krş. Varol, a.g.e., s. 50.

⁵¹¹ BOA, HAT, No. 80/3354-C, tt. Ağustos 1803; Sarioğlu, Şahbalı ve Koca Pehlivan’ın Tokatçıklı Süleyman Ağa’nın adamları olduğuna dair bkz. Aygün, a.g.m., s. 729.

⁵¹² BOA, HAT, No. 58/2634, tt. Ağustos 1803.

Rumeli Valisi Vani Mehmet Paşa'ya bir emir yollanmıştır. Bu emirde iskân meselesinin uzamasının tek sebebinin Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın Ali Molla'ya olan muhalefeti olduğundan bahsedilmiştir. Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın bu tavrını sürdürmeye devam etmesi karşısında Rumeli âyanlarıyla birlik olup Tokatçıklı'nın üzerine gitmeleri ve zorla dahi olsa Ali Molla ile arkadaşlarını öncesinden söz verilen yerlere iskân etmeleri buyrulmuştur.⁵¹³ Bu noktada Sofya'dan hareketle Filibe kazasına gelmiş olan Sirozlu İsmail Bey, sadarete Eylül 1803 tarihli bir tahrir yazmış ve içeriğinde askerlerinin zahiresi temin edildiği takdirde gerekirse Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın dahi üzerine gideceğine söz vermiştir.⁵¹⁴ Bunun yanında İstanbul'da bulunan Menlik Âyanı Osman Bey'e durumun ciddiyetinin anlaşılması için askerlere verilecek zahirelerinin kalmadığı ve Filibe kazası civarında kıtlığın olduğundan zahireyi rayiç bedelin beş katı verilse bile tedarik edilemediği hakkında 2 Ekim 1803 tarihli bir kaime yazmıştır. Aynı kaimede Sirozlu İsmail Bey, Rumeli Valisi Mehmet Paşa ve Tokatçıklı Süleyman Ağa ile Ali Molla'nın iskânı meselesini aralarında mektuplaşarak konuştuklarını söylemiştir. Tokatçıklı Süleyman Ağa, Rumeli valisine gönderdiği mektuba göre Ferecik kazasında kendisine ait 80 kese akçe değerinde yaptırdığı binayı yaktırmış ve yeğeni Mahmut Ağa ile adamlarını Ferecik'ten çıkarmıştır. Fakat Mahmut Ağa'nın nerede olduğundan haberi olmadığını dile getirmiştir. Ferecik kazasında yalnızca Fereikli üç kabadayısının bulunduğu bahsetmiştir. Son olarak Rumeli Valisi Mehmet Paşa, Sirozlu İsmail Bey'e bir tahrirat yazarak affedilme kararı çıkan Ali Molla'yı tatarları aracılığıyla Filibe'ye getirerek yanlarında tutmalarını buyurmuştur. Zira Ali Molla, o sırada firari Kara Feyzi'ye yarım saat mesafede bir yerde bulunmaktadır. Ancak Sirozlu İsmail Bey, Rumeli valisine cevabında Filibe tarafında yeterli zahirenin bulunmamasından ve mevcut askerlerin idaresinin zorluğundan bahisle Ali Molla'nın Çırpan kazasında tutulmasının daha münasip olacağını bildirmiştir.⁵¹⁵

Sirozlu İsmail Bey'in zahire temini hususunda İstanbul'a başvurmasının sonucunda Filibe'de bulunan Rumeli âyanları ve askerleri için Nüzul Emîni Abdullah Bey öncülüğünde Edirne, Çırpan ve Zağra taraflarından 4 Ekim 1803'ten itibaren un ve arpa toplanmaya başlanmıştır.⁵¹⁶ Söz konusu olan kazalardan henüz zahire tedarik edilmeye çalışıldığı süreçte

⁵¹³ BOA, HAT, No. 68/2902-A, tt. Ağustos 1803.

⁵¹⁴ BOA, HAT, No. 72/3029-F, tt. Eylül 1803.

⁵¹⁵ BOA, HAT, No. 72/3029-E, 15 Cemaziyelahir 1218 – 2 Ekim 1803.

⁵¹⁶ BOA, C. AS, No. 723/30338, tt. Ekim 1803; BOA, C. ML, No. 161/6766, 3 Ramazan 1218 – 17 Aralık 1803.

firari Kara Feyzi de Ali Molla gibi üzerine gelineceğini bildiğinden muhtemelen o an kendisini kurtarabileceğini düşündüğü dağlı eşkıyalarının yardımına başvurmuştur. Bu bağlamda Kazanlık Âyanı Mustafa Ağa, bir tahrir kaleme alarak Bergoslu Deli Kadri ve Gümüşçene'nin beraberinde 700-800 miktarında askerle Kazanlık kazasında bulunan Kara Feyzi'nin yanına gittiklerini ve birlikte Çırpan kazasına yürüdükleri istihbaratını firari eşkıya üzerine memur edilen Sirozlu İsmail Bey'e göndermiştir.⁵¹⁷ Böylece Deli Kadri ile Kara Feyzi'nin bastırılması aylar sürecektir yeni bir isyan ve yağma faaliyetlerine giriştikleri ortaya çıkmıştır. Buna karşın Rumeli Valisi Vani Mehmet Paşa, bizzat Deli Kadri hadisesiyle ilgileneceğini Sultan III. Selim'e bildirmiştir.⁵¹⁸ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, İstanbul'da bulunan adamı Menlik Âyanı Osman Bey'e 12 Ekim 1803 tarihli bir kaime göndermiştir. Kaimede Filibe'de yeterli zahire olmaması ve kış mevsiminin soğuklarının başlaması nedenleriyle Çırpan kazasına saldıran Kara Feyzi ile Deli Kadri'nin üzerine gidemeyeceğini dile getirmiştir. Bunun yerine eşkıyaların durdurulması için Çirmen valisinin emrine Rumeli âyanlarıyla birlikte 1.500 asker tertip edip yollayabileceğini söylemiş ve bu durumun sadarete arz edilmesini buyurmuştur.⁵¹⁹ Burada Sirozlu İsmail Bey ve Rumeli âyanları, kış mevsimini vilayetlerinde geçirmek ve ilkbaharda eşkıya takibine memur olma dileklerini İstanbul'a iletmişlerdir.⁵²⁰ Başlangıçta Osmanlı hükümeti, Rumeli âyanlarının eşkıyaya karşı 1.500 asker göndermesini kabul etmiştir.⁵²¹ Fakat Deli Kadri ile Kara Feyzi'nin 1803 yılı Kasım ayı başlarında Çırpan kazasından hareketle Çirmen'i geçip Edirne'ye gelmeleri ve ardından Tekirdağ'a bağlı Malkara'ya saldırımları mevcut durumu değiştirmiştir.⁵²² Diğer taraftan Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın ve yeğeni Mahmut Ağa'nın Ali Molla liderliğinde olan dağlı eşkıyalarının Ferecik kazasına iskân edilmeleri hususuna muhalefetlerini sürdürmelerinden Ferecik'te yeni bir çatışmanın çıkabileceği söz konusu olmuştur. Bu sebeplerle sadareten Sirozlu İsmail Bey'e kış mevsimi geldi ve yağmurlar başladı demeksizin önceden Edirne'ye sevk etmeyi söz verdiği 1.500 kişilik kuvvetin üzerine tedarik edebildiği askerle bizzat Edirne'ye gitmesine dair 17 Kasım 1803 tarihli bir emir

⁵¹⁷ BOA, HAT, No. 52/2456, 25 Cemaziyelahir 1218 – 12 Ekim 1803.

⁵¹⁸ Şimşek, a.g.m., s. 272.

⁵¹⁹ BOA, HAT, No. 52/2456, 25 Cemaziyelahir 1218 – 12 Ekim 1803.

⁵²⁰ BOA, HAT, No. 218/12000, 2 Recep 1218 – 18 Ekim 1803; BOA, HAT, No. 53/2485, 2 Recep 1218 – 18 Ekim 1803.

⁵²¹ BOA, HAT, No. 216/11838, 18 Recep 1218 – 3 Kasım 1803.

⁵²² Detaylı bilgi için bkz. Şimşek, a.g.m., s. 272-275; Özvardarlı, a.g.t., s.77-82.

gönderilmiştir.⁵²³ Bunun yanında Selanik Mutasarrıfı Osman Paşa, Edirne'ye isyanı sonlandırmaya ve Kara Feyzi ile Deli Kadri'yi idama memur edilmiştir.⁵²⁴

Dağlı eşkıyalarının isyanlarının önüne geçememesi nedeniyle Vani Mehmet Paşa, Rumeli valiliğinden Kasım 1803'te azledilmiş ve yerine Buşatlı hanedanından İškodralı (İskenderiyeli) İbrahim Paşa atanmıştır.⁵²⁵ Bu arada Kara Feyzi ile Deli Kadri, idam fermanları çıkması ve üzerlerine askerler memur edilmesi nedenleriyle Edirne'den kaçmaya çalışmışlardır. Muhtemelen peşlerinden takipte olan Selanik Mutasarrıfı Osman Paşa tarafından söz konusu eşkıyaların Sofya kazasına gitme niyetinde oldukları tespit edilmiştir. Pazvantoğlu Osman'a sığınmak istemiş olmalıdır ki Edirne'den hareketle geri Eski Zağra, Çırpan, Filibe, Pazarcık istikâmetinden Sofya'ya ulaşmışlardır. Bir müddet İzladı kazası civarında dağlarda saklandıktan sonra Deli Kadri ve Kara Feyzi Sofya'da yollarını ayırmışlardır.⁵²⁶ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, Drama Nazırı Halil Ağa ve Rumeli âyanları birlik olup Kara Feyzi'nin ihbar edildiği yerin üzerine yürümüşlerdir. Nitekim Kara Feyzi, 1803 yılı Aralık ayının sonlarında Rumeli âyanları ile Pazarcık kazasında giriştiği çatışmadan firar ederek canını zor kurtarmıştır.⁵²⁷

Deli Kadri ve Kara Feyzi 1803 yılı ortalarından sonlarına kadar yağma faaliyetlerinde bulunduğu sırada Belgrad'da Sırp reyanın isyanına sebep olacak birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Yeniçeri yamaklarının reisleri olan Mehmet Foçoğlu, Molla Yusuf ve Küçük Ali gibi dayılar, Belgrad Muhafızı Hacı Mustafa Paşa'yı 1801 yılının sonlarında öldürmeleriyle birlikte Semendire Sancağına bağlı Belgrad kazası ve civarındaki köylerin idaresini ele geçirmişlerdir. Söz konusu yerlere hanlar inşa ettirmişler ve sancağın miri gelirlerine el koymuşlardır. Bu faaliyetlere muhalefet eden sipahi ve zaimleri ya sürgün etmişler ya da öldürmüşlerdir. Dayıların Semendire Sancağında tesis ettikleri hakimiyete karşı gelen gruplardan birisi de bölgede yaşayan Sırp reayası ileri gelenleri olan knezler olmuştur. Sırp knezler, dayıların zorba rejimini sonlandırmak için Avusturyalı subayların yardımlarına başvurmuşlardır. Nitekim 1803 yılının yazında Avusturyalı subaylarından,

⁵²³ BOA, HAT, No. 218/12039, 2 Şaban 1218 – 17 Kasım 1803; Aynı konularla ilgili Sirozlu İsmail Bey'e emrin tekrarı 30 Kasım 1803'te yollanmıştır. BOA, HAT, No. 217/11958, 15 Şaban 1218 – 30 Kasım 1803.

⁵²⁴ Şimşek, a.g.m., s. 274.

⁵²⁵ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 839-841; Özkaya, *Dağlı İsyancıları...*, s. 93.

⁵²⁶ Şimşek, a.g.m., s. 275-276.

⁵²⁷ BOA, C. ZB, No. 49/2430, 19 Ramazan 1218 – 2 Ocak 1804.

kalkışacakları isyana adamdan ziyade silah ve cephane isteklerini içeren bir mektup yazmışlardır. Ancak mektup istenilen yere ulaşmadan dayıların adamları tarafından bulunmuştur. Ardından dayılar, bu hadiseye karışan knezleri öldürüp yerine yenilerini tayin etmeye çalışmışlardır. Neticede dayıların çıkardığı ölüm listesi içerisinde yer alan ve ölümden kaçarak zor kurtulan Kara Yorgi, yanındaki kaçaklarla birlikte Şubat 1804'te Şumadiya'daki Müslümanların yaşadığı köylere saldırmıştır. Böylece Kara Yorgi önderliğinde ilk Sırp isyanı başlamıştır.⁵²⁸

Osmanlı hükümeti, dağlı reislerinin münasip görülen kazalara iskân olunamaması ve Rumeli'de eşkıyalığın sona erdirilememesinin en önemli sebeplerden birisinin Tokatcıklı Süleyman Ağa'nın nüfuzu altına almaya çalıştığı kazalardan el çekmemesi olarak görmüştür. Nitekim 1803 yılında dağlı eşkıyalarını iskân etmeye görevlendirilen Tezkereci Ahmet Bey, Nisan 1804'te Tokatcıklı Süleyman Ağa'yı bu işe karışmamasını bildirmek ve kendisini uyararak için yanına gitmiştir. Ancak Tokatcıklı Süleyman Ağa, uyarılmasına rağmen muhalefetini sürdürmüş ve Ferecik kazasından adamlarını tahliye etmeyi kabul etmemiştir. Bu görüşmeden sonra Tezkereci Ahmet Bey, sadarete Tokatcıklı Süleyman Ağa'ya asla güvenilmemesi gerektiğine ve öldürülmediği müddetçe Rumeli'deki eşkıyalığın bitmeyeceğine dair bir rapor göndermiştir.⁵²⁹ Bunun üzerine Osmanlı hükümeti, Rumeli Valisi İşkodralı İbrahim Paşa'ya 1804 yılının ortalarına doğru Edirne'ye giderek dağlı eşkıyalığına son vermesi ve el altından yaptıkları işlerle dağlı eşkıyalığının büyümesine sebep olan Tokatcıklı Süleyman Ağa ile Filibe Âyanı Hüseyin Bey'i gizlice idam etmesi hususunda emir yollamıştır.⁵³⁰ Ayrıca Anadolu'dan Rumeli'ye gidecek olan destek kuvvetin başında Konya Valisi Kadı Abdurrahman Paşa'yı Çatalca'ya kadar yaklaşmış eşkıyalara karşı gelmeye ve Edirne taraflarının asayişini sağlamaya görevlendirirken Bosna Valisi Ebubekir Paşa'yı Sırp isyanını bastırmaya memur etmiştir. Ancak söz konusu paşaların buldukları yerlerden görev mahallerine doğru hareketleri ancak Haziran 1804'te olmuştur. Ebubekir Paşa, Belgrad'a erişmek için Bosna'dan 5.000 kişilik askerle birlikte hareket etmiş ve 12 Haziran 1804'te Böğürdelen'e ulaşmıştır.⁵³¹ Diğer taraftan Kadı Abdurrahman Paşa, Çatalca'ya kadar yaklaşmış olan dağlı eşkıyalarını durdurmak üzere Konya'dan yola çıkmış

⁵²⁸ Sırp isyanının ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında detaylı bilgi için bkz. Aslantaş, a.g.e., s. 66-84.

⁵²⁹ Aygün, a.g.m., s. 735-737.

⁵³⁰ Ahmed Vasıf Efendi, a.g.e., s. 886-888; Aygün, a.g.m., s. 737.

⁵³¹ Aslantaş, a.g.e., s. 87-88.

ve 19 Haziran 1804'te Üsküdar'a gelmiştir.⁵³² Bu noktada Sirozlu İsmail Bey'in Rumeli Valisi İškodralı İbrahim Paşa'nın emrine verildiği anlaşılmaktadır. İškodralı İbrahim Paşa, sadarete 25 Haziran 1804 tarihli gönderdiği tahriratında maiyetiyle Sofya'ya ulaştığını yazmıştır. Burada Sirozlu İsmail Bey ile Filibeli Hüseyin Bey'in arasının iyi olduğunun üzerinde durmuş ve gerekirse Filibeli Hüseyin Bey'in idamına Sirozlu İsmail Bey'in memur edilebileceğini kaydetmiştir.⁵³³ Ancak bu sırada Sirozlu İsmail Bey'in adamı Arnavut Ali Yazıcı'nın gelirleri İrad-ı Cedid Hazinesine bağlı mukataalardan Dubniçe voyvodalığını (Bulgaristan-Dupnitsa) zorla ele geçirmeye çalıştığı ortaya çıkmıştır. Buna karşın İškodralı İbrahim Paşa, Ali Yazıcı'nın cezalandırılması halinde Sirozlu İsmail Bey'in emir dinlemeyeceği ihtimalinin göz önünde tutulup nasıl bir yol izlenmesini içeren bir kaimeyi 30 Haziran 1804'te İstanbul'a göndermiştir. Neticede İstanbul'dan İškodralı İbrahim Paşa'ya cevaben Tokatçıklı Süleyman Ağa ile Filibeli Hüseyin Bey'in idam edileceği zamanda Sirozlu İsmail Bey'in memuriyetinden vazgeçmemesi için öncelikle Ali Yazıcı'yı yanına almasına ve ardından şartlar neyi gerektiriyorsa o şekilde davranmasına dair emir yazılmıştır.⁵³⁴ Burada Sirozlu İsmail Bey'in adamı Ali Yazıcı vasıtasıyla Köstendil taraflarında bulunan mukataaların işletmesini ele geçirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Fakat Osmanlı hükümeti, Sirozlu İsmail Bey'in güç alanını zorla genişletmeye çalışmasına karşı çıkmıştır. Kendisini cezalandırmaktan ziyade söz dinler bir âyan olduğu için İškodralı İbrahim Paşa'ya Ali Yazıcı'yı yanında tutarak Dubniçe kazasından vazgeçirmesini emretmiştir. Ayrıca Ali Yazıcı'nın verilen emrin hilafına davranması durumunda sorunu çözmekte ne gerekiyorsa onu yapmasına izin vermiştir.

Kadı Abdurrahman Paşa ile İškodralı İbrahim Paşa'nın öncelikli görevi Edirne civarında dağlı eşkıyası tabir olunan kimseleri bırakmamaktır. Zira Tokatçıklı Süleyman Ağa'ya bağlı adamların ve dağlı eşkıyalarından Bergoslu Deli Kadri ile Kara Feyzi'nin sıkıştıkları zamanlarda ilk yağmaya kalkıştıkları yerler Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli'nde bulunan kazalardır. Bu doğrultuda Kadı Abdurrahman Paşa askerleriyle 28 Temmuz 1804'te Malkara'ya ulaşmış ve burada muhtemelen Deli Kadri'ye bağlı eşkıyalarla çatışmaya girişmiştir.⁵³⁵ Diğer taraftan İškodralı İbrahim Paşa, Sofya'dan hareketle Filibe kazasına

⁵³² Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa", s. 62.

⁵³³ BOA, HAT, No. 73/3031-A, 23 Rebiülevvel 1219 – 2 Temmuz 1804.

⁵³⁴ BOA, HAT, No. 73/3031-C, 21 Rebiülevvel 1219 – 30 Haziran 1804; BOA, HAT, No. 73/3031-D, 21 Rebiülevvel 1219 – 30 Haziran 1804.

⁵³⁵ Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa..." s. 263.

doğru gitmiştir. Rumeli'deki kazalara Ağustos 1804 tarihi itibariyle Tokatcıklı Suleyman Ağa ile Filibeli Huseyin Bey'in idam edilmesine dair emirler gonderilmiştir. Buna karşı Tokatcıklı Suleyman Ağa, her ne kadar şkodralı İbrahim Paşa'ya af talebinde bulunduğu mektup yazsa da bu dileği kabul edilmemiştir.⁵³⁶ Filibeli Huseyin Bey ise üzerine memur edilenlerden saklanmaya çalışmıştır. şkodralı İbrahim Paşa, Filibe sahrasına ulaştıktan sonra Edirne'ye gitmiştir. Nitekim kendisi eşkıyalar üzerine hareket halindeyken 19 Ağustos 1804'te sadarete yazdığı kaimele Kadı Abdurrahman Paşa tarafından Tekirdağ taraflarında Deli Kadri ve Kara Feyzi'yi yenilgiye uğrattığını ve bunların kaçmaya başladıklarını yazmıştır. Ayrıca burada firari Deli Kadri ve Kara Feyzi'nin peşinden birtakım asker tertip edip yollayacağını bildirmiştir.⁵³⁷ Ardından kethüdası Tahir Paşa'yı önden Ferecik kazasından geçerek Gümülcine'ye Tokatcıklı Suleyman Ağa'yı öldürmeye yollamıştır. Ancak Tokatcıklı Suleyman Ağa, her ne kadar Tahir Paşa'ya karşı Gümülcine'de direnmeye çalışsa da başarılı olmamış ve Sultanyeri kazası üzerinden Balkanların öte yakasına Tırnova'ya doğru kaçmıştır. Bunun üzerine Osmanlı hükümeti, Tırnova Voyvodası ve Rusçuk Âyanı Tirsiniklizade İsmail Ağa'ya Tokatcıklı Suleyman Ağa'yı yakalamasını emretmiştir.⁵³⁸ Neticede Tirsiniklizade İsmail Ağa, muhtemelen 10-15 Eylül 1804'te Tırnova taraflarında Tokatcıklı Suleyman Ağa ile çarpıştıktan sonra Suleyman Ağa'yı canlı yakalamıştır. Eylül ayının sonlarına doğru Tokatcıklı Suleyman Ağa'yı yolda idam etmiş ve cesedi şkodralı İbrahim Paşa'ya gondermiştir.⁵³⁹ Kadı Abdurrahman Paşa ise Tekirdağ ve Edirne'nin eşkıyadan temizlenmesiyle birlikte 3 Ekim 1804'te Konya'ya dönmek üzere İstanbul'a gitmiştir.⁵⁴⁰ Öte yandan şkodralı İbrahim Paşa'nın İstanbul'a yolladığı 7 Ekim 1804 tarihli vesikada Filibeli Huseyin Bey ve Menlikli Osman Bey biraderi İbrahim Bey'in yakalandıkları ve şkodralı İbrahim Paşa tarafından idam edildikleri ortaya çıkmıştır. Bu noktada aynı vesikaya göre Sirozlu İsmail Bey, verilen emirlere uymuş ve askerleriyle şkodralı İbrahim Paşa'nın ordusuna katılmıştır. Ancak kendisi Filibeli Huseyin Bey ile İbrahim Bey'in öldürülmesini istememiştir. Yine de buna karşı bir şey yapmamış ve Siroz kazasına geri dönmüştür.⁵⁴¹

⁵³⁶ Aygün, a.g.m., s. 737-738.

⁵³⁷ Burada eşkıyaları yenilgiye uğratanın Kadı Abdurrahman Paşa ve askerlerinin olduğu "*Asakir-i Hassa-i şahane*" denilerek işaret edilmiştir. BOA, HAT, No. 53/2471, 12 Cemaziyelevvel 1219 – 19 Ağustos 1804.

⁵³⁸ Mütercim Ahmed Âsım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)*, (Haz. Ziya Yılmaz), Cilt 1, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015, s. 78-80.

⁵³⁹ Aygün, a.g.m., s. 738-739.

⁵⁴⁰ Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa..." s. 263.

⁵⁴¹ BOA, TS.MA.e, No. 857/14, 2 Recep 1219 – 7 Ekim 1804.

İşkodralı İbrahim Paşa ile Kadı Abdurrahman Paşa'nın Edirne taraflarına gelip devlet nazarında eşkıya olarak tanımlanan kişileri öldürmeleri ya da bölgeden kovmaları Trakya Bölgesinde geçici bir huzur sağlamıştır. Nitekim emrinde 15.000'den fazla askeri kuvveti bulunduran ve bu vesileyle Rumeli'nin en güçlü âyanlarından olma yolunda giden Tokatçıklı Süleyman Ağa 1804 yılının sonlarına doğru öldürülmüştür.⁵⁴² Onun yerine İşkodralı İbrahim Paşa'ya eşkıya takibinde yardımcı olan İskeçeli Mustafa Ağa, Gümülcine âyanlığına atanmıştır.⁵⁴³ Diğer taraftan Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli'ndeki kazaları yağmalayan Bergoslu Deli Kadri ile Kara Feyzi ele geçirilememişlerdir. Nihayetinde emir dinlemez dağlı eşkıyalarına karşı başarılar gösteren İşkodralı İbrahim Paşa'ya 300 kese akçe ihsan edilmiştir. Kendisi İşkodra'ya geri dönmek üzere Kasım 1804'te Edirne'den Filibe'ye gitmiştir.⁵⁴⁴

⁵⁴² Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın 15.000'den fazla askeri kuvveti olduğuna dair bkz. Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından...*, s. 31 – dipnot 4.

⁵⁴³ Başer, a.g.t., s. 46.

⁵⁴⁴ BOA, HAT, No. 72/3012, 29 Recep 1219 – 2 Kasım 1804.

ALTINCI BÖLÜM

GÜCÜNÜN ZİRVESİNDE BİR RUMELİ ÂYANI: SİROZLU İSMAİL BEY (1806-1813)

Osmanlı hükümeti, Tokatçıklı Süleyman Ağa, dağlı eşkıyasından Ali Molla, Kara Feyzi ve Deli Kadri'nin isyanları Filibe, Gümülcine, Hasköy, Ferecik, Edirne, Tekirdağ ve Bergos kazalarında çıktığından beri Sirozlu İsmail Bey'in Rumeli Beylerbeyi'nin emrinde söz konusu bölgeye gelip isyanları bastırmasını istemiştir. Ancak Sirozlu İsmail Bey, Tekirdağ ve Edirne taraflarına ilk 1806 yılının başlarında gidebilmiştir. Siroz kazasından Tekirdağ'a doğru yola çıktığı vakit burada Nizam-ı Cedide karşı bir isyan çıkacağından habersizdi. Neticede II. Edirne Vakası olarak adlandırılan bu isyanın sona ermesinde önemli bir rol oynadı. Ardından hayatının son zamanlarında bizzat Sened-i İttifak, Osmanlı-Rus Harbi (1806-1812), ve Sırp isyanının bastırılması gibi dönemin mühim olaylarında yer aldı.

6.1. Sirozlu İsmail Bey'in II. Edirne Vakası'ndaki Rolü (1806)

Sultan III. Selim'in saltanatı sırasında (1789-1808) Balkanlarda yaşanan en önemli hadiselerden birisi dağlı eşkıyalarının kaza ve köyleri yağmalaması olmuştur. Nitekim yalnızca Kara Feyzi'nin 1795 yılından itibaren 1806 yılına kadar Sofya, Filibe, Zağra, Edirne ve Tekirdağ taraflarında eşkıyalık faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir. Dağlı eşkıyalığı meselesinin yanında Gümülcine Âyanı Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın (ö. 1804), Rusçuk Âyanı Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın (ö. 1806) ve Vidin Âyanı Pazvantoğlu Osman'ın (ö.1807) yaşadıkları bölgenin idareyi ele geçirmeye çalışmaları Osmanlı hükümeti açısından çözülmesi gereken yeni sorunları doğurmuştur. Diğer bir ifadeyle Doğu ve Batı Trakya Bölgesi ile günümüz Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan kazalarda Âyanların nüfuz alanlarını genişletmeye yönelik izlediği siyaset ve dağlı reislerinin yaptıkları eşkıyalık faaliyetleri, buralarda asayişin sağlanamamasının temel sebepleri olmuştur. Bütün bu gelişmelere karşı Sultan III. Selim, dağlı isyanlarını sonlandırmak ve Rumeli'de merkezi otoriteyi tesis etmek için İstanbul ile Edirne arasındaki bölgede Nizam-ı Cedid askeri teşkilatının kurulmasını hükmetmiştir. Ancak Edirne Âyanı Dağdevirenzade Mehmet Ağa'nın önderliğinde Edirne ile Tekirdağ kazalarına bağlı köylerdeki ahali sultanın söz konusu olan emrine karşı gelmiş ve isyana kalkışmışlardır. Sırp isyanı üzerine memur edilen

Kadı Abdurrahman Paşa ve maiyetinde bulunan Nizam-ı Cedid askerlerini Edirne'den öteye geçirmemişlerdir. Bu durum Osmanlı arşiv vesikalarına “Edirne İhtilali – Rumeli İhtilali” şeklinde yansımıştır. Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey'in arabuluculuğuyla isyan sona ermiş ve tarihe “II. Edirne Vakası” olarak geçmiştir.

Sultan III. Selim'in Edirne, Silivri ve Çorlu havalilerinde Nizam-ı Cedid askeri teşkilatını kurma niyeti 1794 yılına kadar dayanmaktadır. Levent Çiftliği neferleri için 1794 senesi sonbaharında çıkarılan nizamnamede Edirne, Silivri ve Çorlu bölgesinde bulunan padişaha ait çiftlik ve emlaklarda Nizam-ı Cedid birliklerinin tertip edilmesinin düşünüldüğü kayıtlara geçmiştir. Ancak anlaşılan bu husus Nizam-ı Cedid aleyhtarlarının tepkisini çekeceğinden uygulanamamıştır. III. Selim, Anadolu'da Çaparzadeler gibi Saray'a bağlı âyanların desteğiyle tesis ettiği Nizam-ı Cedidi Balkanlar'da mevcut köklü âyanlarla değil, Kadı Abdurrahman Paşa'nın kontrol edebileceği daha küçük çaptaki âyanlar aracılığıyla kurmak istemiştir.⁵⁴⁵ Bu doğrultuda Deli Kadri ile Kara Feyzi'nin 1803 yılının sonlarında Edirne civarına saldırmasına karşı üzerlerine Kadı Abdurrahman Paşa'nın memur edilmesi Rumeli'de ilk defa Nizam-ı Cedid Ocağının kurulması için uygun zemini hazırlamıştır.⁵⁴⁶ Hacı İbrahim Efendi'nin⁵⁴⁷ muhtemelen 1804 yılında sadarete yazdığı taktiriden bahsi geçen ocağın kuruluş sürecine ve sebebine dair bilgilere ulaşılmaktadır. Buna göre günümüzde Kırklareli'ne bağlı Karıştıran köyünde padişaha ait bir saray vardır. Bu saray Edirne Bostancıbaşıları nezaretinde ve günlük 7 akçeyle ustalar uhdesinde idare edilmektedir. Sarayın gelirleri ise Karıştıran köyüne yakın yerlerden alınan vergilerle sağlanmaktadır. Ancak 1804 yılına gelindiğinde Karıştıran köyündeki saray harap olmuş ve bir binası dahi kalmamıştır. Karıştıran ustası kendi çiftliğinde yaşamaktadır. Buradaki esas şikâyet konusu Edirne Bostancıbaşısının vergi toplanması hususunda Karıştıran ustası üzerindeki baskı ve zulmü olmuştur. Bu noktada Hacı İbrahim Efendi, sultana Karıştıran köyünde Nizam-ı Cedid usulüyle talim yapan Levent Çiftliği'ne bağlı bir ocağın kurulmasını teklif etmiştir. O zamanki Karıştıran Ustası Mehmet Emin Ağa ve dağlı eşkıyası üzerine Kasım 1803'te memur edildiği bilinen Selanik Mutasarrıfı Osman Paşa bu fikri desteklemiştir. Neticede

⁵⁴⁵ Yeşil, a.g.e., s. 80.

⁵⁴⁶ Kadı Abdurrahman Paşa her ne kadar 1803 yılında Edirne'deki eşkıya üzerine memur edilse de kendisinin görev yerine gitmesi 1804 yılında olmuştur. Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa ...”, s. 262.

⁵⁴⁷ Hacı İbrahim Efendi'nin III. Selim döneminde bahriye nazırlığı yapmış ve ilk İrad-ı Cedid defterdarlığına atanan kişi olması kuvvetle muhtemeldir. Bkz. Kemal Beydilli, “Nizâm-ı Cedîd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul 2007, s. 176.

Karıştıran ustalığı diğer civardaki ustalıklara örnek olması ve onları Nizam-ı Cedid Ocaklarına dönüşmelerine teşvik etmesi için Edirne Bostancıbaşılarının nezaretinden ihraç edilmiş ve Levent Çiftliğine bağlanmıştır. Başka bir ifadeyle Karıştıran Ocağı'nın tesisinden başlayarak civarda bulunan ustalıklardan Levent Çiftliğine bağlı bir “*Edirne Ocağı*” kurulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda Karıştıran Ustası Mehmet Emin Ağa'ya “*Sağ Kol Ağalığı*” rütbesi verilmiş ve Karıştıran'da bir kışlanın yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Karıştıran köyündeki saray için toplanılacak vergide indirim yapılarak sarayın gelirleri İrad-ı Cedid Hazinesine devredilmiştir. Böylece Karıştıran köyünde Rumeli'de ilk defa Nizam-ı Cedid askeri eğitim veren bir ocak kurulmuştur.⁵⁴⁸ Karıştıran Ocağına 1804 yılında büyük çoğunluğu Karıştıranlı olmak üzere toplamda 63 adet asker kaydedilmiştir.⁵⁴⁹

Rumeli Valisi İşkodralı İbrahim Paşa ile Kadı Abdurrahman Paşa'nın 1804 yılında Edirne taraflarına gelmesi dağlı eşkıyalığı sorununu çözememiştir. 1805 yılına gelindiğinde II. Edirne Vakasının yaşanmasına sebep olan hadiseler meydana gelmeye başlamıştır. Öncelikle Rusçuk Âyanı Tirsiniklizade İsmail Ağa, öldürdüğu Tokatcıklı Süleyman Ağa gibi nüfuz alanını genişletmek istemiş ve yayılmacı bir siyaset izlemiştir. İsmail Ağa'nın amacı Karadeniz ve Tuna sahillerini tamamen ele geçirmek ve Rusçuk'tan Edirne'ye kadar olan bölgede kendisine rakip çıkmasını engellemek olmuştur. Bu bağlamda 1805 yılının başlarında emrindeki adamlarını kullanarak düşmanı Silistre Âyanı Yılıkzade Süleyman Ağa'nın yönetiminde olan Deliorman ve Dobruca kazalarının idaresini elinden almıştır. Ardından adamlarından Pehlivan Ağa'yı Dobruca'ya, Gavur İmam'ı Yenipazar'a, Hüseyin Ağa'yı Umur Fakih'e ve Uzun Ağa'yı Topçu kazasına âyan tayin etmiştir. Bununla yetinmeyip Pehlivan Ağa ile Gavur İmam'ı Şubat 1805'te Hacıoğlu Pazarcık (Dobriç) kazasına saldırmaya göndermiştir.⁵⁵⁰ Ardından sadrazamlık mevkiinde önemli bir değişiklik yaşanmıştır. Sultan III. Selim'in emrine uyup Nizam-ı Cedid'i destekleyen ve 7 senedir sadrazamlık yapan Yusuf Ziya Paşa, hastalığını öne sürerek görevden affını istemiş yerine 4 Nisan 1805'te Nizam-ı Cedid aleyhtarı Hafız İsmail Paşa atanmıştır. Neticede Hafız İsmail Paşa, Kadı Abdurrahman Paşa'nın 1806 yılında askerleriyle Anadolu'dan Rumeli'ye

⁵⁴⁸ BOA, HAT, No. 1480/29, tt. 1804.

⁵⁴⁹ Karıştıran Ocağına kaydedilen 63 askerin isimleri burada mevcuttur. Bkz. BOA, C.AS, No. 7/274, tt. 1804.

⁵⁵⁰ Erdoğan, v.d., s. 57-58.

atanacağını anladığı zaman buna karşı gelmeleri için Edirne Âyanı Dağdevirenzade Mehmet Ağa ile Tirsiniklizade İsmail Ağa'yı kışkırtmıştır.⁵⁵¹

Bergoslu Deli Kadri, Bergos kazası ve çevresinde bulunan Pınarhisar ve Hayrabolu'nun idaresini ele geçiremeyince Temmuz 1805'te isyana kalkışmıştır. Bu doğrultuda Cisir-i Ergene (Uzunköprü) ile Babaeski'den hareketle Tekirdağ ve Çorlu taraflarına gelerek buradaki köyleri yağmalamıştır. Buna karşı Edirne ve Hayrabolu âyanları ile Edirne bostancıbaşı Deli Kadri'nin üzerine memur edilmişlerdir.⁵⁵² Diğer taraftan Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın ölümüyle birlikte Gümülcine, Hasköy, Ferecik, Filibe ve Dimetoka'da otorite boşluğu olunca buraları ele geçirmeye çalışanlar olmuştur. 1805 yılının ortalarında Rumeli Valisi İskodralı İbrahim Paşa'nın yokluğundan yararlanan Kara Feyzi, Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın yeğenleri Mahmut ile Mestan Ağalar Hasköy kazasına yağmalarda bulunmuşlardır.⁵⁵³ Ayrıca Hasköy Âyanı Emin Ağa, Gümülcine kazası İskeçeli Mustafa Ağa'ya ihale edilmesine rağmen sık sık Gümülcine'yi idaresi altına almaya çalışmıştır.⁵⁵⁴ Son olarak bu sırada Sırp isyanı yeni bir boyut kazanmıştır.⁵⁵⁵ Bütün bu gelişmeler yaşanırken İskodralı İbrahim Paşa, henüz Karadağlılar meselesiyle uğraştığından eşkıyalar üzerine Rumeli'ye gidemeyeceğini sadarete bildirmiştir.⁵⁵⁶ Nihayetinde Deli Kadri, sultandan affını dilemiş ve 31 Ağustos 1805'te Bergos kazasında eşkıyalık yapmadan oturma şartıyla affedilmiştir.⁵⁵⁷

Osmanlı hükümeti, İskodralı İbrahim Paşa Karadağlılar meselesiyle uğraştığından Hasköy taraflarındaki isyanı durdurmak için Sirozlu İsmail Bey'i görevlendirmiştir. Bu doğrultuda Sirozlu İsmail Bey'e muhtemelen Eylül 1805'te emirler yazılmıştır. Nitekim Sirozlu İsmail Bey, eşkıyaların iskânı meselesine memur edildikten sonra yeğeni Sirozlu Abdullah Bey'i Kara Feyzi'nin üzerine Hasköy kazasına göndermiştir. Buna karşın Kara Feyzi, Kara İbrahim, Ali Molla ve Ahmedcik, ortak mühürleriyle damgaladıkları bir

⁵⁵¹ Hafız İsmail Paşa, bostancıbaşılıktan yetişme birisidir. Bkz. Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa..." s. 271-273.

⁵⁵² BOA, AE,SSLM.III, No. 130/7889, 21 Rebiülahir 1220 – 18 Temmuz 1805; Özvardarlı, a.g.t., s. 87-89.

⁵⁵³ Özkaya, *Dağlı İsyamları...*, s. 97.

⁵⁵⁴ BOA, HAT, No. 72/3005, tt. Ağustos-Kasım 1805.

⁵⁵⁵ Detaylı bilgi için bkz. Aslantaş, a.g.e., s. 95-101.

⁵⁵⁶ Mütercim Ahmed Asım Efendi, a.g.e., s. 138-139.

⁵⁵⁷ BOA, C. ZB, No. 11/530, 5 Cemaziyelahir 1220 – 31 Ağustos 1805; krş. Özvardarlı, a.g.t., s. 90.

tezkireyi Sirozlu Abdullah Bey'e yollamışlardır. Tezkirede Sirozlu Abdullah Bey'e her iki tarafta da kalabalık askerler olmaksızın uygun bir mahalde görüşmek istediklerini bildirmişlerdir.⁵⁵⁸ Bu noktada Kara Feyzi, Ali Molla ve diğer dağlı eşkıyaların üzerlerine asker memur edilmesi sebebiyle Deli Kadri gibi sultandan affedilme talebinde buldukları anlaşılmaktadır. Zira Osmanlı hükümeti, isyanın Hasköy kazası civarına yayılması için Sirozlu İsmail Bey'e Kara Feyzi'yi Eski Zağra'ya iskân etmesini buyurmuştur. Fakat Sirozlu İsmail Bey, sadarete gönderdiği Kasım 1805 tarihli arzuhalinde Eski Zağra ahalisinin başlarında Kara Feyzi'yi istemediklerini dile getirmiştir. Bu sebeple İstanbul'a başka bir mektup göndererek Kara Feyzi'nin Eski Zağra yerine İznepol (Znepole) ve Breznik kazalarına iskân edilmesini rica etmiştir.⁵⁵⁹ Sonuçta Sirozlu İsmail Bey'in ricası kabul edilmiştir. Filibe'de oturan Silahşor-i Hassa'dan Bekirlili Mustafa, 31 Aralık 1805'te Kara Feyzi'yi iskân olunacağı yere götürdüğünü İstanbul'a bildirmiştir.⁵⁶⁰

Hasköy Âyanı Emin Ağa, Kara Feyzi'nin iskânı sürecinde Gümülcine kazasını idare eden İskeçeli Mustafa Ağa üzerinde baskılarını artırmıştır. Buna karşı Sirozlu İsmail Bey'e 1806 yılının ilk günlerinde Emin Ağa'nın kabadayılığını sonlandırmaya ve Gümülcine'ye ahalinin de onayladığı birisini âyan tayin etme görevi verilmiştir. Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey, Kara Feyzi'nin iskân meselesinin sonuçlanmasını beklediğinden henüz Siroz kazasından hareket edemediğini, bu sebeple önceden birkaç adamını Gümülcine'ye yolladığına dair 12 Ocak 1806 tarihli bir arzuhal yazmıştır. Aynı arzuhalde en kısa sürede bizzat Gümülcine'ye gidip münasip birisini Gümülcine'ye âyan tayin edeceğini söylemiştir. Ayrıca Gümülcine'de kendisine karşı gelen ve isyana kalkışan olursa bu kişileri öldürmesine izin verilmesini talep etmiştir.⁵⁶¹ Sirozlu İsmail Bey, birkaç ay sonra Tekirdağ ve Edirne kazalarında Nizam-ı Cedide karşı ayaklanmanın ortaya çıkacağından habersiz Şubat ayının başlarında Gümülcine'ye gelmiştir. Gümülcine ahalisi ile Sirozlu İsmail Bey, kazaya kimin âyan olacağını kararlaştırmak için toplanmışlardır. Gümülcine ahalisi, âyanları olan İskeçeli Mustafa Ağa'nın yaşlılığı nedeniyle görevden affını istediğinden bahisle sözlerine başlamışlardır. Ardından Gümülcine kazasının diğer mahallerle kıyas olunmayacak bir yer olduğunun üzerinde durup kendilerini Hasköylü Emin Ağa ve başka kabadayılardan

⁵⁵⁸ BOA, HAT, No. 65/2837-E, tt. Eylül 1805.

⁵⁵⁹ BOA, HAT, No. 72/3008, 27 Şaban 1220 – 20 Kasım 1805.

⁵⁶⁰ BOA, HAT, No. 53/2496-E, 9 Şevval 1220 – 31 Aralık 1805.

⁵⁶¹ BOA, HAT, No. 82/3395, 21 Şevval 1220 – 12 Ocak 1806.

taarruzundan koruyacak güçlü birisine ihtiyaçları olduklarını beyan etmişlerdir. Sirozlu İsmail Bey'den başka kimsenin Gümülcine kazasını eşkıyadan koruyamayacağını söyleyerek Sirozlu İsmail Bey'in başlarına âyan tayin edilmesini istemişlerdir. Neticede Gümülcine naibinin ilamı vasıtasıyla bu isteklerini 4 Şubat 1806'da İstanbul'a bildirmişlerdir.⁵⁶² Ayrıca Sirozlu İsmail Bey, Gümülcine ahalisinin görüşlerini içeren bir arzuhal yazarak İstanbul'a yollamıştır.⁵⁶³ Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey'e 18 Şubat 1806'da Gümülcine kazası âyanlığı uhdesine verildiğine dair hüküm yazılmıştır.⁵⁶⁴ Böylece Sirozlu İsmail Bey, Gümülcine'ye âyan tayin etmek için gitmişken kendisi Gümülcine âyanı olmuştur.

Bergoslu Deli Kadri, 1805 yılında eşkıyalık yapmaması şartıyla affedilip Bergos kazasına oturması kararlaştırılmasına rağmen Pınarhisar ve Hayrabolu'nun idaresini ele geçirme niyetinden vazgeçmemiştir. Sirozlu İsmail Bey henüz âyan tayini meselesi için Gümülcine kazasında bulunurken Deli Kadri maiyetindeki askerleri zorla Pınarhisar ve Hayrabolu'ya iskân etmeye çalışmıştır. Buna karşın Pınarhisar ve Hayrabolu ahalisi mektuplar yazarak Deli Kadri'yi İstanbul'a şikâyet etmişlerdir.⁵⁶⁵ Bunun üzerine sadareten Sirozlu İsmail Bey'e 10 Mart 1806 tarihinden birkaç gün evvel Deli Kadri ve adamlarını Pınarhisar ile Hayrabolu'dan kovmasına dair emirler yazılmıştır. Ancak Sirozlu İsmail Bey, yeterli hazırlıklarının yapılmaması ve Edirne taraflarında askerlerine yetecek kadar zahire olmaması nedenleriyle hemen Deli Kadri'nin üzerine gitmeyi uygun görmemiştir. Çünkü Sirozlu İsmail Bey, Gümülcine'den hareket ettiği taktirde memuriyetinin açığa çıkıp Deli Kadri'yi korkutacağından bir isyanın çıkabileceğini öngörmüştür. Dolayısıyla önceden adamı vasıtasıyla Deli Kadri ile görüşmek ve niyetini öğrenmek istediği için İstanbul'dan izin istemiştir. Neticede Osmanlı hükümeti, eğer Deli Kadri başındaki eşkıyayı dağıtmakta Sirozlu İsmail Bey'e yardım ederse affedilir ancak buna karşı gelirse öldürülür fikriyle Sirozlu İsmail Bey'in adamının Deli Kadri'yle görüşmesini uygun görmüştür. Ancak Deli Kadri isyanından vazgeçsin ya da vazgeçmesin her halükârda dağlı eşkıyalarının saldırdığı yerlerden kovulması için Sirozlu İsmail Bey'e askerleriyle birlikte Tekirdağ'a gitmesi buyrulmuştur. Ayrıca bu belgede Deli Kadri'nin isyanının durdurulmasına ilişkin alternatif

⁵⁶² BOA, C.DH, No. 68/3375, Lef 2, 15 Zilkade 1220 – 4 Şubat 1806.

⁵⁶³ BOA, C.DH, No. 68/3375, Lef 1, 15 Zilkade 1220 – 4 Şubat 1806.

⁵⁶⁴ BOA, AE.SSLM.III, No. 188/11318, 29 Zilkade 1220 – 18 Şubat 1806.

⁵⁶⁵ Mütercim Ahmed Asım Efendi, a.g.e., s. 178-179.

çözümlerde üretildiği görülmüştür. Deli Kadri'nin bölükbaşlarından Mehmet, ulufe karşılığı emrindeki askerlerle Sırp isyanını bastırmak için Alacahisar Mutasarrıfı Şehsuvar Abdi Paşa'nın maiyetine gitmeye razı olmuştur. Bu noktada Deli Kadri'ye de bizzat Sırp asiler üzerine giderse ulufe verileceği yazılmıştır.⁵⁶⁶

Osmanlı hükümetinin defterdara Sirozlu İsmail Bey'in askerine zahire teminini sağlaması için bir nüzul emini atmasına dair gönderdiği emirden Sirozlu İsmail Bey'in 15 Mart 1806'da Tekirdağ'a geldiği anlaşılmaktadır.⁵⁶⁷ Bu sırada Sirozlu İsmail Bey'in adamı Kır Serdarı Mustafa Ağa, Deli Kadri ile görüşmüş ve niyetini öğrenmiştir. Kır Serdarı Mustafa Ağa'dan ve Deli Kadri meselesiyle ilgili memur edilenlerden alınan istihbarat, detaylıca sadarete sunulmuştur. Buna göre Deli Kadri'nin başında 1.000-2.000 miktarında eşkıya olduğu tespit edilmiştir. Deli Kadri, kendisine önceden Sırp isyanı üzerine memur olması taktirinde affedileceğine dair emir gelmesinin üzerine Kır Serdarı Mustafa Ağa'ya Vidin muhafızının maiyetine ancak altı aylık 500-600 kese verilirse gideceğini beyan etmiştir. Öte yandan Sirozlu İsmail Bey'in Siroz kazasından Gümülcine âyanlığı meselesini çözmek için yola çıktığından yeterince tedariki olmadığı ele alınmıştır. Sirozlu İsmail Bey, Tekirdağ'a vardığında maiyetinde 3.500 nefer vardır. Üstelik Sirozlu İsmail Bey'in emrine Ali Molla ve Kara Hasan gibi eskiden dağlı eşkıyalığı yaptıkları bilinen kişiler verilmiştir. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, her ne kadar eşkıyayla olası bir muharebe esnasında Ali Molla ile Kara Hasan'a itimat edemeyeceğinin üzerinde dursa da aynı zamanda güvenebileceği Asakir-i Şahane'den askerlerin varlığından söz etmiştir. Maiyetindeki neferler ve Asakir-i Şahane'den askerlerle birlikte sayılarının toplamda 5.000-6.000'e ulaştığını fakat bu kuvvetle eşkıya üzerine gidildiğinde başarı elde edilmezse Tekirdağ ve Edirne civarından zahire tedarik edemeyeceğini dile getirmiştir. Bu sebeple Deli Kadri'ye ulufe verip Sırp isyanını bastırmaya memur ederek Pınarhisar ve Hayrabolu'daki zorbalığı sonlandırmanın daha uygun olacağını sadarete bildirmiştir. Neticede Osmanlı hükümeti, Sirozlu İsmail Bey'e Deli Kadri'ye talep ettiği paradan ziyade 3.000 nefere üç aylık 90.000 kuruş vermeyi teklif etmesini, eğer bunu kabul edip Niş ve Alacahisar'a gitmezse öldürmesini emretmiştir. Sadarete sunulan bütün bu bilgiler vesilesiyle Sirozlu İsmail Bey'in

⁵⁶⁶ BOA, HAT, No. 48/2312, 19 Zilhicce 1220 – 10 Mart 1806.

⁵⁶⁷ BOA, C.AS, No. 619/26110, 24 Zilhicce 1220 – 15 Mart 1806.

Edirne ve İstanbul arasındaki bölgede bulunan en azından 1.500 miktarında Nizam-ı Cedid askerinin maiyetine verilmesini istediği ortaya çıkmıştır.⁵⁶⁸

Sirozlu İsmail Bey'in Kapu Çukadarı Aziz, sadarete Deli Kadri meselesiyle ilgili gelişmelerin özetini 28 Mart 1806 tarihli bir takrir göndererek sunmuştur. Buna göre Kır Serdarı Mustafa Ağa, Sirozlu İsmail Bey'in emriyle tekrardan Deli Kadri ile görüşmeye gitmiştir. Ancak Deli Kadri, "Bergos, Pınarhisar ve Hayrabolu kazalarının idaresi bana fermanla verildi buralardan asla vazgeçmem" diyerek asi tavrını sürdürmüştür. Pınarhisar ve Hayrabolu'yu ele geçirdikten sonra Sırp üzerine 1.000 nefer gönderirim demiştir. Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey, sebebi bilinmemekle birlikte Keşan'a gelmiştir. Deli Kadri ise Sirozlu İsmail Bey Keşan'a gelir gelmez askerlerini Hayrabolu ve Pınarhisar kazalarından Bergos kazasına geri çekmiştir. Ardından Hayrabolu'nun ileri gelenleri Sirozlu İsmail Bey'in yanına gidip Deli Kadri'nin saldırılarından kurtulduk diyerek teşekkür etmişlerdir.⁵⁶⁹

Osmanlı hükümeti, 1806 yılının başlarında Deli Kadri'nin asi tutumundan ziyade gittikçe büyüyen Sırp isyanını bastırmaya daha fazla önem vermiştir. Çünkü Napolyon Bonapart, 17 Ekim 1805'te Ulm (Almanya)da Avusturya'yı, 2 Aralık 1805 Austerlitz'de Avusturya-Rus ortak ordularını büyük bir yenilgiye uğratmış ve Avrupa'daki güç dengelerini alt üst etmiştir. Fransa'nın Avusturya'dan toprak almasıyla birlikte 26 Aralık 1805'te üçüncü koalisyon çökmüştür. Napolyon bu sefer Mısır'ı işgal ettiği sıradaki politikanın aksine Avrupa'daki ilerlemesini sürdürebilmek için Osmanlı Devleti'ni yanına çekmeye çalışmıştır. Sultan III. Selim ise Fransa'nın dostane tavırlarına karşın Şubat 1806'da Napolyon'un imparatorluk unvanını tanımıştır. Diğer taraftan Ruslar ve Avusturyalılar, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde isyan eden Sırp asileri desteklemişlerdir. İstanbul'da bulunan Avusturya elçisi, Osmanlı Devleti himayesindeki Erdel beyliğinin sahip olduğu imtiyazların Sırlara tanınmasını ve Sırp asilerin lideri Kara Yorgi'nin de prens olarak atanmasını önermiştir.⁵⁷⁰ Neticede Osmanlı hükümeti, Mart 1806'da Sırp isyanını sonlandırmak için geniş kapsamlı bir hazırlığa başlamıştır. Bu bağlamda Tekirdağ'da bulunan Sirozlu İsmail Bey'e "Rumeli'de eşkıya maslahatına memur" denilerek 30 Mart

⁵⁶⁸ BOA, HAT, No. 132/5465, tt. Mart 1806.

⁵⁶⁹ BOA, HAT, No. 59/2660-C, Lef 1, 8 Muharrem 1221 – 28 Mart 1806; krş. Şimşek, a.g.m., s. 279.

⁵⁷⁰ Aslantaş, a.g.e., s. 101-102.

1806 tarihinden itibaren nisan ayı boyunca İstanbul'dan deniz yoluyla zahire, asker ve mühimmat yollanmıştır.⁵⁷¹ Sirozlu İsmail Bey'in maiyetindeki askerler için Cebehane-i Amire'den 500 kazma, 600 kürek ve 40.000 deste fişek tertip edilmiştir.⁵⁷² Bunun dışında Tophane-i Amire'de 7 çeşit top hazırlanmıştır.⁵⁷³ Topçu ocağının 47. Cemaatinin çorbacı, odabaşı, zabıt ve neferleri Sirozlu İsmail Bey'in emrine verilmiştir.⁵⁷⁴ Öte yandan Mehmet Hüsrev Paşa 10 Nisan 1806'da Bosna Valiliğine atanmış ve Sırp asilerinin üzerine gitmesi buyurulmuştur. Ayrıca Rumeli Valisi İşkodralı İbrahim Paşa da Sırp isyanını sonlandırmak için hazırlıklara başlamıştır.⁵⁷⁵ Bu noktada Osmanlı hükümeti, Karaman Valisi Kadı Abdurrahman Paşa vasıtasıyla Anadolu'da tatbik ettiği Nizam-ı Cedidi, Edirne ve civarında tesis etmeye çalışmıştır. Kadı Abdurrahman Paşa ile askerleri Edirne'de oturmak ve gerektiği taktirde İşkodralı İbrahim Paşa'nın maiyetine gitmek üzere Nisan 1806'da İstanbul'a davet edilmişlerdir. Burada Sırp isyanı vesilesiyle Kadı Abdurrahman Paşa tarafından İstanbul ile Edirne arasındaki bölgede Nizam-ı Cedid ocakları kurulması amaçlanmıştır. Bu niyet ise Kadı Abdurrahman Paşa'nın İşkodralı İbrahim Paşa'nın maiyetine Sırp isyanını durdurmak adına yazıldığı ve bunun için Edirne'ye yollandığı şekliyle üstü örtülmüştür. Ancak Kadı Abdurrahman Paşa'nın ikinci defa Rumeli'ye gönderilmesi teşebbüsü özellikle Edirne ve Tekirdağ taraflarında büyük bir isyanın çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁵⁷⁶

İsmail H. Uzunçarşılı'nın ve Edirne Vakası üzerine yapılmış olan araştırmalarda I. Abdülhamid'in büyük oğlu Şehzade [IV.] Mustafa ve Sadrazam Hafız İsmail Paşa'nın Nizam-ı Cedid yeniliklerine karşı olan en güçlü isimler olduğu görülmektedir. Kadı Abdurrahman Paşa'nın ikinci defa Rumeli'ye memur edildiği Nisan 1806'da İstanbul'da duyulduğu sırada Edirne ve Tekirdağ taraflarında uzun zamandır Nizam-ı Cedidi istemeyen âyanlar ve yeniçerilerden oluşan bir grup hali hazırda vardır. Bu noktada Hafız İsmail Paşa, İstanbul'da Nizam-ı Cedidi destekler gibi görünürken aynı zamanda el altından Tirsiniklizade İsmail Ağa ve Edirne Âyanı Dağdevirenzade Mehmet Ağa'yı Kadı Abdurrahman Paşa'ya karşı kışkırtmıştır. Nitekim Dağdevirenzade Mehmet Ağa ve

⁵⁷¹ Sirozlu İsmail Bey'e İstanbul'dan zahire gönderilmesine dair bkz. BOA, C. AS, No. 569/23940, 10 Muharrem 1221 – 30 Mart 1806.

⁵⁷² BOA, C. ZB, No. 77/ 3807, 13 Muharrem 1221 – 2 Nisan 1806.

⁵⁷³ BOA, C. AS, No. 569/23940, Lef 3, 13 Muharrem 1221 – 2 Nisan 1806.

⁵⁷⁴ BOA, C. AS, No. 740/31044, 16 Muharrem 1221 – 5 Nisan 1806.

⁵⁷⁵ Aslantaş, a.g.e., s. 103-104.

⁵⁷⁶ Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa...", s. 269-270.

adamlarına “Kadı Abdurrahman sizin cümlenizi kesecek” şeklinde haberler yollamıştır. Neticede Dağdevirenzade Mehmet Ağa ve Edirne civarındaki âyanlar, daha Kadı Abdurrahman Paşa İstanbul’dan Edirne’ye doğru yola çıkmadan Nizam-ı Cedid askerinin Edirne’ye ulaşmasını engellemek için örgütlenmişlerdir.⁵⁷⁷

Sultan III. Selim, dağlı eşkıyalığına son vermek ve Sırp isyanını bastırmak gerekçesiyle uzun süredir Edirne ve civarında tesis etmeye çalıştığı Nizam-ı Cedid ocaklarının kurulması için önemli bir adım daha atmıştır. Bu doğrultuda Gümüşhane Emini Ahmet Ağa’yı 17 Mayıs 1806’da Edirne bostancıbaşılığına atamıştır.⁵⁷⁸ Diğer taraftan tam tarihi bilinmemekle birlikte Nizam-ı Cedid karşıtı Tekirdağ kadısını azlederek yerine emir dinler bir kadıyı göreve getirmiştir. Edirne Bostancıbaşı Ahmet Ağa’nın Edirne’ye ulaştığı sırada Edirne kazasının dışında olan Dağdevirenzade Mehmet Ağa, Kadı Abdurrahman Paşa’nın İstanbul’dan Rumeli’ye harekâtına karşı direniş hazırlıklarını tamamlamıştır. Nitekim Tirsiniklizade İsmail Ağa, Edirne’de bulunan Bostancıbaşı Ahmet Ağa’nın haberi olmaksızın çoktan Dağdevirenzade ile haberleşmiş ve olası bir tehdit durumunda Edirne kazasına girmesi için 2.000 askerini Edirne’ye yollamıştır.⁵⁷⁹

Sultan III. Selim, Karıştıran Ocağının tesisinin ardından muhtemelen 20-30 Mayıs 1806’da Tekirdağ’da Nizam-ı Cedid ocağını kurulmasına dair ferman yazmış ve burada bir kışla inşa edilmesi adına mimarlar göndermiştir.⁵⁸⁰ Tekirdağ kadısının söz konusu fermanı Tekirdağ mahkemesinde okumasının üzerine yeniçeriler ile ahali, hemen muhalefetlerini göstermeyip Edirne ve Tekirdağ civarındaki kazalar âyanlarıyla bu hususu görüşmüşlerdir. Neticede Tekirdağ ahali, “*bu madde olmaz ve bizler Nizâm-ı Cedîdin bu beldede olduğuna râzı değiliz ve Edirne’den dahi bizlere haber geldi. Anlar dahi, eğer devlet Edirne’de de böyle kışla binâ ve asker-i cedîd murâd eder ise bizler komazız*” dediler diye kadıya cevap

⁵⁷⁷ Cemal Gökçe, “Edirne Âyanı Dağdeviren-oğlu Mehmet Ağa”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 27, S. 22, Mart 1967, s. 108-109; Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...”, s. 273-276; Erdoğan v.d., a.g.e., s. 116-117.

⁵⁷⁸ Ahmet Ağa’nın Edirne bostancıbaşılığına atanmasına dair elimizdeki en eski kayıt için bkz. BOA, AE.SSLM.III, No. 191/11490, 28 Safer 1221 – 17 Mayıs 1806; Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...”, s. 270; Gizem Yılmaz, Edirne Âyanı Dağdevirenzade Mehmed Ağa (?-1817), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2022, s. 20.

⁵⁷⁹ BOA, HAT, No. 223/12433, tt. Mayıs-Haziran 1806.

⁵⁸⁰ Kadı Abdurrahman Paşa ve askerleri 28 Mayıs – 2 Haziran 1806 arasında Üsküdar’a gelmeden önce Tekirdağ’a Nizam-ı Cedid ocağı kurulması için ferman yollanmıştır. Bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Cilt 8, Baskı II (Tertib-i Cedid), Matbaa-i Osmaniye, İstanbul H. 1309-M 1891, s. 62.

vererek Tekirdağ'da kışla inşa edilmesine yanaşmamışlardır. Ardından Tekirdağ'daki yeniçeriler ve ahali, kendilerini sultanın emrine karşı çıkmakla suçlayan Tekirdağ kadısını öldürmüşlerdir. Böylece II. Edirne Vakası ilk olarak Tekirdağ'da başlamıştır. Bunun üzerine denizden Tekirdağ'a top atması için iki tane kalyon (korvet) gönderilmiş ve Karıştıran Ocağındaki askerler Tekirdağ'daki asileri cezalandırmaya memur edilmişlerdir.⁵⁸¹ Öte yandan Edirne'de yeniçeriler, Haziran-Temmuz 1806'da bir günde Bostancıbaşı Ahmet'i öldürmüşlerdir.⁵⁸² Bu noktada Nisan 1806'da Tekirdağ'da olduğu bilinen Sirozlu İsmail İsmail Bey'in Rumeli Valisi İskodralı İbrahim Paşa'nın emrine verildiği ve Tekirdağ ile Edirne'de isyan çıktığı sırada Sırp asilerinin üzerine Belgrad'a doğru hareket etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Sirozlu İsmail Bey, Deli Kadri'yi Pınarhisar ve Hayrabolu'dan Bergos kazasına kovduktan sonra Karaağaç İskelesi (Keşan-Uzunkum) Mubayaacılığına atanmıştır. Osmanlı hükümeti, Sirozlu İsmail Bey Tekirdağ'dayken Sırp isyanını bastırması için İstanbul'dan zahire, asker ve mühimmat yollarken diğer taraftan kendisini Karaağaç İskelesi'ne bağlı Tekirdağ ve civarındaki kazalardan devlet adına buğday satın almaya memur etmiştir. Zira elimizdeki en eski kayıtlara göre bu görevi Es-Seyyid Ömer, Sirozlu İsmail Bey adına 4 Haziran 1806'da yerine getirmeye çalışmıştır.⁵⁸³

İskodralı İbrahim Paşa, kapı kethüdasına 16 Haziran 1806'da bir kaime yazmıştır. Bu kaimede “*bazı mülahazaya mebni*” diyerek Sirozlu İsmail Bey'in bizzat maiyetine gelme emrinin iptal edildiğinden söz etmiştir. Buna karşın Sirozlu İsmail Bey'e ya idaresi altında olan Siroz, Nevrekop, Menlik, Petriç, Razlık, Ustrumca, Timurhisar, İştıp, Tikveş, Radoviş ve Doyran kazalarından 2.000 asker toplayıp bunların başına oğlu Sirozlu Yusuf Bey'i getirerek maiyetine yollamasını ya da Debre, Mat ve sair kazalardan asker toplanması için para göndermesini emretmiştir.⁵⁸⁴ Sirozlu İsmail Bey'in Belgrad'a Sırp üzerine memur edilmişken Edirne ve Tekirdağ'da isyanı çıkması nedeniyle bu görevden alındığı açıktır. Kadı Abdurrahman Paşa, 20 Temmuz 1806'da büyük bir orduyla Silivri önüne gelmiştir.

⁵⁸¹ Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târihi (Tarih-i Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni)*, (haz. Mehmet Ali Beyhan), C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 62-63; Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., s. 62; Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...”, 276-280; Yılmaz, a.g.t., s. 21-22.

⁵⁸² Kadı Abdurrahman Paşa, haziran ayı sonlarında Davutpaşa sahrasından Silivri'ye doğru hareket ettikten sonra 20 Temmuz 1806'da Silivri'ye ulaşmadan önce Edirne Bostancıbaşısı Ahmet Ağa öldürülmüştür. Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., s. 63; Uzunçarşılı “Kadı Abdurrahman Paşa...”, s. 280-281; Gökçe, a.g.m., s. 108-109.

⁵⁸³ Burada Sirozlu İsmail Bey marifetiyle buğday mubayaa edildiği ve bu mubayaacının “Bende *Es-Seyyid Ömer Müdür-i Umur-ı Mubaya'acı-ı Mir-i Muma-ileyh* [Sirozlu İsmail Bey]” olduğu görülmektedir. BOA, AE.SSLM.III, No. 354/20322, 17 Rebiülevvel 1221 – 4 Haziran 1806.

⁵⁸⁴ BOA, HAT, No. 151/6386, 29 Rebiülevvel 1221 – 16 Haziran 1806.

Asilerle ilk defa Silivri’de çatışmaya girişmiş ve burada İbiş ile Pehlivan adlarındaki şahısları idam ederek Çorlu’ya doğru yola koyulmuştur.⁵⁸⁵ Bu noktada İstanbul’da asilere bir yardımcı işitilmeyen Sirozlu İsmail Bey, henüz Pravişte kazasındayken Edirne’ye isyanı durdurmaya memur edildiğine dair bir mektup eline geçmiştir.⁵⁸⁶ Bunun üzerine adamı Petriç Âyanı El-hac Abdulhalim Ağa’yı önden Dağdevirenzade Mehmet Ağa ile görüşmeye Edirne’ye ve yeğeni Sirozlu Abdullah Bey’i ise Gümülcine’ye yollamıştır.⁵⁸⁷

Kadı Abdurrahman Paşa, Çorlu’dan itibaren ordunun iaşesinin temininde sorunlar yaşamaya başlamıştır. Kadı Abdurrahman Paşa’nın üzerlerine ilerleyişinden korkan Edirneli Dağdevirenzade Mehmet Ağa ve destekçileri Nizam-ı Cedid ordusuna zahire toplanmasını engellemeye çalışmışlardır. Bu bağlamda Babaeski Âyanı Ömer, adamı Çavuşoğlu Ahmet aracılığıyla Edirne’den toplamda 1.000 nefer getirtmiştir. Ardından başına topladığı eşkıyalarla birlikte Kadı Abdurrahman Paşa’ya zahire toplayan Mubayaacı El-hac Yusuf Ağa’yı ve Rumeli’nin çeşitli yerlerine yazılan emirleri taşıyan tatarları 4 Ağustos 1806’dan kısa bir süre önce yakalayıp idam etmişlerdir.⁵⁸⁸ Bunun üzerine Kadı Abdurrahman Paşa, 6 Ağustos 1806’da Çorlu’dan hareketle Babaeski’ye yürümüştür. Bu sırada Edirne asilerinden oluşan 3.000 kişilik kuvvet, Kadı Abdurrahman Paşa’yı üç ayrı koldan vurmak için birbirinden ayrılmıştır. Bunların bir kısmı Kırklareli tarafından, diğer kısmı Hayrabolu’dan ve asilerin reisi Dağdevirenzade Mehmet Ağa ise orta koldan Kadı Abdurrahman Paşa ordusuna saldırmaya hazırlanmışlardır. Ancak söz konusu olan kuvvetler, Kadı Abdurrahman Paşa’nın askerlerine karşı başarı elde edememişlerdir.⁵⁸⁹

Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli’ne bağlı kaza ve köylerden her geçen gün Kadı Abdurrahman Paşa’ya karşı isyana kişiler katılmıştır. Nitekim Deliorman kazasından bile isyana katılanlar vardır. Bundan sonraki süreçte Osmanlı hükümeti, Sirozlu İsmail Bey’i Osmanlı arşiv vesikalarının diliyle “*Rumeli ihtilâlinin teskinine*” diğer bir ifadeyle Edirne

⁵⁸⁵ Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...”, 276-280.

⁵⁸⁶ Sirozlu İsmail Bey’in asilere yardım etmediğine dair bkz. BOA, HAT, No. 49/2334, 19 Cemaziyelevvel 1221 – 4 Ağustos 1806;

⁵⁸⁷ BOA, HAT, No. 69/2935, tt. Temmuz 1806; Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...”, s. 292.

⁵⁸⁸ BOA, HAT, No. 49/2334, 19 Cemaziyelevvel 1221 – 4 Ağustos 1806; krş. Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., s. 63; krş. Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...”, s. 281-283.

⁵⁸⁹ Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...” s. 283-285.

merkezli meydana gelen isyanı sonlandırmasına dair üst üste emirler yollamıştır.⁵⁹⁰ Zira Sirozlu İsmail Bey, İstanbul'a gönderdiği bir arzuhalde kendisinin 20 seneden hatta çocukluğundan beri görevlere memur edilerek ve edilmeyerek Rumeli'nin durumunu anlamış kullardan birisi olduğunu beyan etmiştir. Aynı zamanda bu belgede, karşı tarafın nabzı yoklanmadan üzerlerine varılmasının sadece isyanı artıracığının üstünde durmuştur.⁵⁹¹ Neticede Osmanlı hükümeti de Kadı Abdurrahman Paşa'nın Sırp isyanını bastırmaya gidemediği ve gittikçe orduya zahire temin etmenin zorlaştığının farkındadır. Bu nedenlerle Sirozlu İsmail Bey vasıtasıyla Edirne bostancıbaşısını öldürenlerin teslim olunması şartıyla asileri affetme yoluna gitmiştir.⁵⁹² Kadı Abdurrahman Paşa, Babaeski'den sonra Havsa (Havass-ı Mahmut Paşa)'ya kadar gelmiştir.⁵⁹³ Bu arada Sirozlu İsmail Bey, Gümülcine'ye ulaşmıştır.⁵⁹⁴

Rumeli âyanlarından olup elinde önemli bir askeri güç bulduran Tirsinikli İsmail Ağa, 12 Ağustos 1806'da Tirsinik Köyü'ndeki çiftliğindeyken öldürülmüştür.⁵⁹⁵ Diğer taraftan Dağdevirenzade Mehmet Ağa'nın kardeşi Ahmet Haseki ile eniştesi Kel Ali ve Kör İbo 18 Ağustos 1806'da Silivri'den emirlerinde 300 süvariyle birlikte hareketle Çorlu'ya gelmişlerdir. Osmanlı hükümeti, Sirozlu İsmail Bey aracılığıyla isyanı sonlandırmaya çalışmasına rağmen söz konusu asilerden bir kısmı Tekirdağ sahillerine gidip iki tane padişah gemisine [korvetine] kurşun atmışlardır.⁵⁹⁶ Buna karşı Kadı Abdurrahman Paşa, 20 Ağustos 1806'da Havsa taraflarından yola çıkıp Çorlu üzerine yürümüştür. Ayrıca Riyale-i Donanma-yı Hümayun'un Başbuğu Mir Es-Seyyid Hüseyin Bey Tekirdağ'daki asileri denizden top atışına tutmaya memur edilmiştir. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey'in rolü asiler

⁵⁹⁰ BOA, HAT, No. 76/3158, tt. Ağustos 1806.

⁵⁹¹ Sirozlu İsmail Bey, arzuhalinde "yirmi seneden berü ve bir rivayette 'alim-i sabavetten berü memuriyet ve gayr-i memuriyet ile Rumeli'nin hal ü keyfiyetine kemaliyle uttila'-i kesb etmiş kullarından olduğuma bina'en işbu cumhur-ı gûna tecemmü' eden eşhas-ı mütenevvi'a üzerine bilâ-istimzaç varılmak lazım gelse baş ve ayak bellü olmadıgından bazı mülâhaza ile ihtilâl ve hasaretinin teksir ve müşted olması derkâr olmağla..." demiştir. BOA, HAT, No. 80/3347, tt. Ağustos 1806.

⁵⁹² Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa..." s. 286.

⁵⁹³ Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa..." s. 283.

⁵⁹⁴ BOA, HAT, No. 49/2345, tt. Ağustos 1806.

⁵⁹⁵ Erdoğan, v.d., a.g.e., s. 120-121; Uzunçarşılı, eserinde Tirsinikli İsmail Ağa'yı hasımları ya da kendi kölesinin öldürdüğüne dair bilgiler vermiştir. Ancak katilin kim olduğu bilinmemektedir. Nihayetinde Alemdar Mustafa Paşa, Temmuz 1808'de sadrazam olduktan sonra Tirsinikli İsmail Ağa'nın katilinin Manisa'da olduğu tespit edilmiş ve bu kişi Karaosmanzadeler aracılığıyla öldürülmüştür. Bkz. Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 28-29.

⁵⁹⁶ BOA, HAT, No. 75/3101, tt. 20-30 Ağustos 1806.

ile hükümet arasında aracılık yaparak isyan daha fazla uzamadan II. Edirne Vakasını sonlandırmak olmuştur.⁵⁹⁷

Tekirdağ ve Çorlu'daki asiler, karadan ve denizden kuşatılacaklarından korkmuşlar ve padişahı affedilmeyi dilemek istemişlerdir. Bunun için Riyale Başbuğu Hüseyin Bey'in aracı olmalarını rica etmişlerdir. Bu bağlamda Riyale Başbuğu Hüseyin Bey, 31 Ağustos 1806'da Bahriye Nazırı Aziz Efendi'ye bir kaime göndermiştir. Buna göre Tekirdağ'daki asiler, aman dilemek adına denize boş bir top atıp beyaz bayrak açmışlardır. Bunun üzerine Hüseyin Bey, top atışını durdurmuştur. Asilerden birisi, sandala binip Hüseyin Bey'in yanına gitmiş ve "*cümle fukara ve vücuh-ı belde sena ederler ne gûna emriniz olur aman! Biz makule adamlar ita'at-i padişahîde kusurumuz yoktur...*" diyerek affedilmek niyazında bulunmuştur.⁵⁹⁸ Sirozlu İsmail Bey, hükümetin ve asilerin isyanı sürdürmek istemediğini anlamıştır. Bu sebeple adamlarından Sirozlu Abdullah Bey ile Petriç Âyanı Abdulhalim Ağa'yı Çorlu'ya asileri evlerine dağıtması için göndermiştir. Burada Sirozlu İsmail Bey'in rolü adamları vasıtasıyla Edirne, Tekirdağ, Çorlu ve Istranca'daki asilerin isyandan vazgeçtiklerini İstanbul'a bildirmek ve hükümetin daha fazla asiler üzerine asker tayin etmemesini telkin etmek olmuştur.⁵⁹⁹ Zira Kadı Abdurrahman Paşa, hiçbir şekilde asilerin affedilmesini istememiş ve 7 Eylül 1806 tarihinde İstanbul'a gönderdiği tahriratında asilerin maneviyatının kırıldığından söz ederek bu zamanlarda zayıflık gösterilmemesi gerektiğini beyan etmiştir.⁶⁰⁰ Ayrıca Anadolu Valisi Bekir Paşa, destek kuvvet olarak askerleriyle Üsküdar'a gelmiştir. Ancak Sirozlu İsmail Bey, Kadı Abdurrahman Paşa'nın Çorlu üzerine hücumu kendisine isyanın sona erdirilmesi emrinin hilafına bir hareket olacağı sözleriyle şimdilik asiler evlerine dağılana kadar Kadı Abdurrahman Paşa'nın Silivri'de ikamet etmesinin daha uygun olacağını İstanbul'a bildirmiştir.⁶⁰¹ Nihayetinde Osmanlı hükümeti nazarında Sirozlu İsmail Bey'in arzuhalleri ile Edirne, Tekirdağ ve Çorlu ahalileri tarafından affedilme taleplerini içeren mektupların İstanbul'a gelmesi daha baskın gelmiştir. Ardından Sirozlu İsmail Bey, 10-15 Eylül 1806'da yazdığı arzuhallerde Tekirdağ, Çorlu ve hatta Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın Istranca'da olan adamlarının dağılmaya başladığını ve

⁵⁹⁷ BOA, HAT, No. 78/3209, 3 Cemaziyelahir 1221 – 18 Ağustos 1806; Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa...", s. 287-292.

⁵⁹⁸ BOA, HAT, No. 151/6379, 16 Cemaziyelahir 1221 – 31 Ağustos 1806.

⁵⁹⁹ BOA, HAT, No. 59/2545, tt. Eylül 1806.

⁶⁰⁰ Uzunçarşılı, "Kadı Abdurrahman Paşa...", s. 293.

⁶⁰¹ BOA, HAT, No. 80/3350, tt. Eylül 1806.

buralarda bir tane asi bile kalmadığını kaydetmiştir. Dolayısıyla Üsküdar'da bekleyen Anadolu Valisi Bekir Paşa ve Silivri'deki Kadı Abdurrahman Paşa'nın eyaletlerine geri gönderilmesini rica etmiştir.⁶⁰² Bunun üzerine sadareten 21 Eylül 1806'da isyan sona erdiğinden Silivri'de askerlerin durmasına gerek kalmadığına ve Silivri'deki askerlerin Levent Çiftliğine dönmelerine dair bir ferman çıkmıştır.⁶⁰³

Tam olarak kimliği tespit edilemeyen Salih Bey adlı kişi Çorlu taraflarındaki gelişmeleri İstanbul'a bildirmiştir. Salih Bey'in İstanbul'a gönderdiği vesikalara göre Sirozlu İsmail Bey asileri evlerine dağıtan ve II. Edirne Vakasının sona ermesini sağlayan kişidir.⁶⁰⁴ Nitekim Salih Bey, Bolu voyvodası ve Ankara mütesellimden İstanbul'a yollanan mektuplarda “[Sirozlu] *İsmail Beyefendi (...)* keyfiyeti gereği gibi anlayub böyle beyhude ihtilalin tarafından izalesiyle” isyan kalmamıştır ve bizler dahi görev yerlerimize geri dönüyoruz sözleri yer almıştır.⁶⁰⁵ Sirozlu İsmail Bey'in Edirne, Tekirdağ ve Çorlu taraflarında toplanan asileri dağıtmasıyla birlikte Sultan III. Selim, kendisine sunulan evrakın üzerine “[Sirozlu] *İsmail Bey'in tahriratını gördüm haz ettim aferin berhudar olsun İnşallah def-i ihtilal ile devletime ve bana güzel hizmet etmiş olur*” sözlerini yazmıştır.⁶⁰⁶ Neticede İstanbul'da bulunan Sirozlu İsmail Bey'in Kapı Çukadarı Hacı Aziz'e isyan sırasında özellikle haberleşme konusunda başarılar gösterdiğinden 1.000 kuruş faizli esham ihsan edilmiştir. Ayrıca geçmişte Sirozlu İsmail Bey'in kötü idareciliğine dair yazılar yazıldığından şimdi kendisi ile hanedanını öven bir hattı hümayun yazılması gerekmiştir. Sultan III. Selim, bilinenin aksine muhtemelen Eylül-Ekim 1806'da Sirozlu İsmail Bey'e hitaben beyaz üzerine böyle bir hattı hümayun kaleme almıştır.⁶⁰⁷ III. Selim, söz konusu olan hatt-ı hümayunda ecdadı Sultan I. Murat yaptığı hizmetler sonucunda Gazi Evrenos Bey'i diğer beylerden ayrı bir konumda tutmasını örnek göstermiş ve kendisi de aynı şekilde âyanlar arasında Sirozlu İsmail Bey'i imtiyazlı bir pozisyona getirdiğini ilan etmiştir.⁶⁰⁸

⁶⁰² BOA, HAT, No. 42/2142, tt. 10-15 Eylül 1806; BOA, HAT, No. 77/3176-C, tt. 10-15 Eylül 1806; Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...”, s. 293-296; krş. Varol, a.g.e., s. 54-55.

⁶⁰³ BOA, HAT, No. 77/3176, 8 Recep 1221 – 21 Eylül 1806.

⁶⁰⁴ Salih Bey, 14 Eylül 1806 tarihli yazdığı vesikada “*işidiyoruz ki Sirozlu [İsmail Bey] Çorlu cemiyetini dağıtmaya başlamış*” demiştir. BOA, HAT, No. 120/4895, 1 Recep 1221 – 14 Eylül 1806.

⁶⁰⁵ BOA, HAT, No. 120/4895-E, tt. Eylül 1806.

⁶⁰⁶ BOA, HAT, No. 80/3350, tt. Eylül 1806; Uzunçarşılı, “Kadı Abdurrahman Paşa...”, s. 294.

⁶⁰⁷ BOA, HAT, No. 223/12453, tt. Eylül-Ekim 1806; krş. Varol, a.g.e., s. 58-59.

⁶⁰⁸ III. Selim, Sirozlu İsmail Bey'e aynen “... ecdad-ı ‘azamım hazeratı Gazi Evrenos ve sair o makule hidmeti makbul esdika-i bendegana hatt-ı hümayun ihsan ve müftehir-i beyne'l-akran etmiş olmalarıyla ben dahi işbu hatt-ı hümayun-ı ‘inayet-makrunum ile seni mümtaz etmişimdir...” demiştir. BOA, HAT, No. 223/12453-A, tt. Eylül-Ekim 1806; krş. Varol, a.g.e., s. 58-59.

Sirozlu İsmail Bey'e "*Memalik-i Rumeli'nin Eşraf-ı Hanedanından Siroz Âyanı ve Kaza-i Saire Müdürü*" diğer bir ifadeyle Rumeli'deki kazaların idarecisi sıfatı verilmiştir. Zira Sirozlu İsmail Bey, 1806 yılına gelindiğinde Siroz kazasının kuzeyinde Vidin'e güneyinde Mora'ya doğusunda Tekirdağ'a ve batısında Üsküp'e kadar geniş bir coğrafyada isyan veya savaş çıktığı taktirde ordusuyla buna karşı gelmeye gitmiştir. Daha da önemlisi 1787-1792 Avusturya ile Rusya'ya karşı savaşa katılması ve dağlı eşkıyalarından Kara Feyzi'yi İznepol taraflarına iskân etmesi örneklerinde olduğu gibi verilen görevlerde başarılı olmuştur.⁶⁰⁹ Ayrıca Sirozlu İsmail Bey'e Cezzar Ahmet Paşa'nın muhallefatından bir pala gönderilmesi emredilmiştir.⁶¹⁰

Sirozlu İsmail Bey, Eylül 1806'da Çorlu'daki asileri dağıttıktan sonra Edirne'ye gitmiştir. Burada Serbestzade Mehmet Ağa'nın Edirne bostancıbaşılığına atanmasında rol oynamıştır. II. Edirne Vakası sona ermesiyle birlikte 1806 yılının sonlarında Siroz kazasına geri dönmüştür.⁶¹¹

6.2. Sirozlu İsmail Bey'in Çanakkale Boğazı'nın Muhafazasına ve Sırp İsyanı'nı Bastırmaya Memur Edilmesi (1807)

Osmanlı Devleti, Mayıs 1806'da Edirne ve Tekirdağ'da meydana gelen isyanı bastırmaya çalıştığı sırada dış siyasette yeni gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bunun sebebi Napolyon Bonapart'ın Avrupa'da yükselişi ve düşmanları olan İngiltere ile Rusya'yla güç mücadelesine girişmesidir. Napolyon, 1806 yılına gelindiğinde İngiltere'nin Ortadoğu'daki siyasi ve ekonomik çıkarlarına darbe vurmak ve Rusların İngilizlere Akdeniz'deki yardımlarını kesmek için Osmanlı Devleti'ni kendi safına çekme politikası izlemiştir. Bu doğrultuda General Sebastiani'yi Fransız elçisi atayıp İstanbul'a göndermiştir. Sebastiani, 9 Ağustos 1806'da İstanbul'a gelmiştir.⁶¹² Buna karşı Rusya Elçisi İtalinsky ve

⁶⁰⁹ Sirozlu İsmail Bey'e yeni hitap şekli için bkz. BOA, C. AS, No. 293/12161, 4 Cemaziyelahir 1224 – 17 Temmuz 1809.

⁶¹⁰ BOA, HAT, No. 246/13865, tt. Eylül-Ekim 1806; Varol, a.g.e., s. 55.

⁶¹¹ BOA, HAT, No. 42/2159, 16 Recep 1221 – 29 Eylül 1806; BOA, HAT, No. 46/2234, tt. Eylül 1806.

⁶¹² Fatih Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasi ve Askerî Anatomisi", *Nizâm-ı Kâdim'den Nizâm-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*", (ed. Seyfi Kenan), İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s. 391-396.

İngiltere Elçisi Charles Arbthnot, her ne kadar faaliyetlerde bulunsalar da başarılı olamamışlardır. Osmanlı hükümeti, Fransa'nın 1798-1802 yılları arasında Mısır'ı işgali sürecinde Rusya'yla yaptığı anlaşmalara aykırı olarak Sebastiani'nin de telkinleriyle 24 Ağustos 1806'da Rus taraftarı gördüğü Eflak ve Boğdan voyvodaları Kostantin İpsilanti ve Aleksander Mouruzi'yi görevlerinden azletmiştir. Yerlerine Fransa'ya daha yakın duran Alexander Suzzo ve Charles Callimachi'yi atamıştır. Diğer taraftan Napolyon, Osmanlı Devleti'ne Rus gemilerinin Çanakkale ve İstanbul boğazlarından geçişini engellemeye çalışmıştır. Nihayetinde Ruslar, Eflak ve Boğdan voyvodalarının görevlerinin iade edilmiş olmasına rağmen Rus gemilerinin boğazlardan geçişlerinin kapatılacağı söylentilerinin üzerine 28 Ekim 1806'da savaş ilan etmeksizin Tuna Nehri boyuna inip Osmanlı Devleti'nin sınırlarına saldırmışlardır.⁶¹³ Rusların ani saldırılarına karşı Pehlivan İbrahim Ağa İsmail tarafına, halefi Tirsinikli İsmail Ağa'nın yerine geçen Alemdar Mustafa Ağa ise Yergöğü kazasına gönderilmiştir.⁶¹⁴ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey'in Defterdar-ı Şıkk-ı Rabi El-hac Mehmet Efendi'nin görevinden affedilmesi meselesini müzakere etmek için 18 Aralık 1806'da Ustrumca kazasında bulunduğu tespit edilmiştir.⁶¹⁵

Osmanlı Devleti, 1807 yılının başlangıcında içeride ve dışarıda birçok sorunla karşılaşmıştır. Bunlardan ilki Rusların sınırlara saldırması olmuştur. İkincisi Sırpların 8 Ocak 1807'de Belgrad Kalesine girmeleridir.⁶¹⁶ Sonuncusu ise İstanbul'da bulunan İngiliz Elçisi Arbuthnot'un Osmanlı hükümetine Fransızların aleyhine isteklerini kabul ettirmek için Amiral Duckworth önderliğinde denizden İstanbul'u bombalamakla tehdit etmesidir. Zira 1807 yılına gelindiğinde Bozcaada'da Arbuthnot'tan emir bekleyen bir İngiliz filosu vardır. Buna karşın Osmanlı idaresi, Çanakkale ile İstanbul boğazlarının savunmasını artırmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan girmesi ihtimaline karşı tabyalardan ateş etmeleri için Çanakkale'ye askerler memur etmişlerdir. Böylece İngilizlerin boğazlardan geçişlerini durdurabileceklerini düşünmüşlerdir.⁶¹⁷ Ancak alınan önlemlere rağmen başında Amiral Duckworth'un olduğu İngiliz filosu, 18 Şubat 1807'de Çanakkale Boğazı'na girmiş ve ardından İstanbul'a ulaşmayı başarmıştır.⁶¹⁸

⁶¹³ Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu...", s. 397-404.

⁶¹⁴ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 59-60.

⁶¹⁵ BOA, HAT, No. 106/4195, 7 Şevval 1221 – 18 Aralık 1806.

⁶¹⁶ Aslantaş, a.g.e., s. 113.

⁶¹⁷ Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu...", s. 435-437.

⁶¹⁸ Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu...", s. 447-452.

Neticede İstanbul'un tahkim edilmesi ve burada direniş gösterilmesi sebepleriyle Amiral Duckworth uzun süre İstanbul sahillerinde duramamış ve şubat ayının sonlarında geri Bozcaada'ya dönmek üzere Çanakkale Boğazı'na doğru yola çıkmıştır. İngiliz filosu Çanakkale Boğazı'ndan çıkıp 7 Mart 1807'de Bozcaada'ya varmıştır.⁶¹⁹ Bunun üzerine Osmanlı hükümeti, Çanakkale Boğazı'na yeniden olası bir saldırı ihtimalini değerlendirmiştir. Dolayısıyla Çanakkale Boğazı'nı muhafazaya nüfuz sahibi kişilerin atanması gerekmiştir. Bu sebeple Karaosmanzade Hacı Ömer Ağa'ya Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yüzünde, Sirozlu İsmail Bey'e ise bunun karşı tarafında Gelibolu Yarımadasında ikamet etmeleri 15 Mart 1807'de emredilmiştir.⁶²⁰

Sirozlu İsmail Bey, Çanakkale Boğazı'nın muhafazası için askerleriyle Bolayır'a gelmiştir. Burada bulunduğu sırada sadarettten Boğaz Seraskeri Mustafa Paşa, Aziz Efendi ve Gümrükçü Hasan Ağa'yla birlikte Bozcaada'nın İngiliz donanmasının elinden kurtarılmasına memur edildiğine dair bir emir almıştır. Buna karşın Sirozlu İsmail Bey, İstanbul'a emrindeki neferlerin gemi ve denizle alışkanlıklarının olmadığından bahisle kendisinin bu görevden affıyla kara memuriyetine getirilmesini rica ettiği bir arzuhal göndermiştir.⁶²¹ Bu durum İstanbul'da idareciler arasında tartışılmıştır. Zira Mart 1807'de henüz Belgrad'da Sırp'ların isyanı ve Rusların Osmanlı sınırlarını istilasını devam ettirmektedir. Sirozlu İsmail Bey karada bir yerde göreve getirildiği takdirde boğaz savunmasına yeni askerler tayin edilmesi gerekmiştir.⁶²² Şimdiye kadar Sırp isyanının sonlandırılmaması nedeniyle Rumeli Valisi İşkodralı İbrahim Paşa görevden azledilip yerine Es-Seyyid Osman Paşa'nın atanması mevcut vaziyeti değiştirmiştir. Osman Paşa, İstanbul'a 26 Mart 1807'de bir kaime yazıp göndermiştir. Buna göre "Boğaz hadisesi" duyulduğundan beri Sırp'lara karşı Niş kazasına takviye gönderilen Sofya'da ne zahireden bir hardal ne de askerden bir fert kalmamıştır. Zira Tepedelenli Ali Paşa Mora'ya, Sirozlu İsmail Bey ise kullarıyla Çanakkale'ye çağrıldığından Sofya tarafları boş bırakılmıştır. Osman Paşa, bu vesikada Ruslardan birkaç kumandanın Sırp asiler arasına katıldığından söz ederek bu vakitlerde Niş'i takviye edebilmek için Sofya'da zahire ve asker tedarik edilmesi gerektiğinin üzerinde

⁶¹⁹ Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu...", s.483-486.

⁶²⁰ BOA, HAT, No. 40/2016-B, 5 Muharrem 1222 – 15 Mart 1807; Yeşil, *İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu*, s. 25; Nagata, *Tarihte Ayanlar*, s. 41.

⁶²¹ BOA, HAT, No. 929/40304-A, tt. Mart 1807.

⁶²² BOA, HAT, No. 121/4901, tt. Mart 1807.

durmuştur. Dolayısıyla Sirozlu İsmail Bey'in Sofya'ya gönderilmesini rica etmiştir.⁶²³ Ayrıca 6 Nisan 1807'de yazdığı başka bir arzuhalde Niş muhafızlığına atanan Hurşid Ahmet Paşa'nın da Rumeli'de sözü geçen birisinin olmaması nedeniyle Sirozlu İsmail Bey'in Sofya'ya atanmasının münasip olacağını bildirdiğini dile getirmiştir.⁶²⁴ “Bunun üzerine Osmanlı hükümeti, Sirozlu İsmail Bey'e hitaben 10 Nisan 1807 tarihli bir emir göndererek Sırp lar üzerine gidecek olan Sofya Ordusuna katılmasını buyurmuştur.⁶²⁵ Sirozlu İsmail Bey'in yerine Boğaz tarafına ise Yenice-i Karasu âyanı, Drama nazırı ve Zihne âyanı memur edilmişlerdir.⁶²⁶

Sirozlu İsmail Bey'in Sofya'ya gitmesi emrinin üzerinden çok zaman geçmeden 19-28 Mayıs 1807'de Hurşid Ahmet Paşa Rumeli valiliğine atanmıştır.⁶²⁷ Öte yandan İstanbul'da Kabakçı Mustafa önderliğinde bir isyan çıkmıştır. Neticede Sultan III. Selim 29 Mayıs 1807'de tahttan indirilmiş ve yerine IV. Mustafa tahta geçmiştir.⁶²⁸ Bu sırada Sirozlu İsmail Bey'in nerede olduğu ve ne zaman Bolayır'dan Sofya'ya doğru yola çıktığı bilinmemektedir. Dolayısıyla Sirozlu İsmail Bey'in taht değişikliği karşısındaki tepkisi ve tutumu takip edilememiştir. Elimizdeki en eski tarihli verilere göre Sirozlu İsmail Bey, Temmuz 1807'de Sofya'dadır. Nitekim Sirozlu İsmail Bey'in İstanbul'a gönderdiği evrakların özeti 16 Temmuz 1807 tarihli bir kayıta mevcuttur. Bu kayda göre Sirozlu İsmail Bey, maiyetindeki kazalar askerleriyle Sofya'ya gelmiştir. Kendisinden başka Sofya'ya zahire ve asker göndermesi emri verilen yerlerin hiçbirinden şimdiye kadar gelen olmamıştır.⁶²⁹ Sirozlu İsmail Bey, İstanbul'a yolladığı arzuhallerin birinde Sofya'da yaklaşık 10.000-15.000 asker bulunduğunu ancak Vidin, Şehirköy ve Niş taraflarının muhafazası için 40.000-50.000 askerin gerekli olduğunu bildirmiştir. Burada Sirozlu İsmail Bey, her ne tarafa giderse gitsin iki yer boşa kalacağından bahisle Hurşid Paşa'dan bir haber gelmediğinden Sofya'dan hareket edemediğini dile getirmiştir.⁶³⁰ Sirozlu İsmail Bey ve Sofya Ordusu Nazırı, 9 Temmuz 1807'de Sofya sahrasından hareketle Şehirköy'e gitmeye niyetlendikleri sırada Hurşid Paşa'ya Rumeli Eyaleti ve Sofya Seraskerliği ihale edildiği

⁶²³ BOA, HAT, No. 133/5507, 16 Muharrem 1222 – 26 Mart 1807.

⁶²⁴ BOA, HAT, No. 151/6345, 27 Muharrem 1222 – 6 Nisan 1807.

⁶²⁵ BOA, C. HR, No. 42/2075, 1 Safer 1222 – 10 Nisan 1807; Mütercim Ahmed Asım Efendi, a.g.e., s. 383.

⁶²⁶ BOA, HAT, No. 133/5528, tt. Nisan 1807; BOA, HAT, No. 121/4901, tt. Nisan 1807.

⁶²⁷ Mütercim Ahmed Asım Efendi, a.g.e., s. 616.

⁶²⁸ Aslantaş, a.g.e., s. 117-118.

⁶²⁹ BOA, HAT, No. 85/3488, 10 Cemaziyelevvel 1222 – 16 Temmuz 1807.

⁶³⁰ BOA, HAT, No. 85/3488-A, tt. Temmuz 1807.

haberini almışlardır. Bu sebeple Hurşid Paşa nereye tayin ederse oraya gideceklerini söylemişlerdir.⁶³¹ Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey, Osmanlı arşiv vesikasındaki deyimle “*Sırp canibine*” gidip “*cenge ‘azimet*” etmiştir. Ardından Ekim 1807’de Siroz kazasına geri dönmüştür.⁶³²

6.3. Sirozlu İsmail Bey’in Sened-i İttifak’a Katılması (1808)

Osmanlı tahtına IV. Mustafa geçtiği vakitlerde (29 Mayıs 1807) İstanbul’da Nizam-ı Cedid taraftarlarının bir kısmı öldürülmüştür. Ancak bu sırada Ramiz Abdullah [Paşa]⁶³³ ve Mehmet Tahsin Bey gibi Nizam-ı Cedidi destekleyen kişiler, Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem İbrahim Hilmi Paşa’yla birlikte Ruslara karşı gelmeye Tuna Nehri boyuna sefere gitmişlerdir. Sultan III. Selim’in tahttan indirilmesinin ardından sefere katılan Nizam-ı Cedid taraftarları, Rusçuk’ta Alemdar Mustafa Paşa’nın himayesine girmişlerdir. Burada Nizam-ı Cedid erkanı, Alemdar Mustafa Paşa’yı tahta yeniden III. Selim’i geçirmeye ikna etmeye çalışmışlardır.⁶³⁴

Osmanlı Devleti, Yergöğü civarında Napolyon Bonapart’ın arabuluculuğuyla Ruslarla 9 ay sürecek ateşkes anlaşmasını 25 Ağustos 1807’de imzalamıştır. Bunun üzerine yeni sadrazamlık mevkisine getirilen Çelebi Mustafa Paşa ile ordunun Tuna boyunda beklemelerine gerek kalmamıştır. Buna karşın Osmanlı hükümeti, her ne kadar ordunun Şumnu’da kışlamasını uygun görse de Çelebi Mustafa Paşa, zahire eksikliği nedeniyle geri Edirne’ye dönmek istemiştir.⁶³⁵ Neticede Çelebi Mustafa Paşa, orduyla Edirne’ye ikamet etmeye gitmişlerdir. Öte yandan III. Selim’i tekrardan tahta geçirmeye ikna edilen Alemdar Mustafa Paşa ise hemen Rusçuk’tan hareketle İstanbul’a doğru yola çıktığı takdirde III. Selim’in ölümüne ve İstanbul’da bir kargaşanın çıkmasına neden olacağından 1807 yılının sonlarını Rusçuk’ta geçirmiştir. Bu arada III. Selim’i tahta geçirmeye çalışan ve “Rusçuk

⁶³¹ BOA, HAT, No. 85/3488, 10 Cemaziyelevvel 1222 – 16 Temmuz 1807.

⁶³² BOA, C. ZB, No. 33/1625, 3 Şaban 1222 – 6 Ekim 1807.

⁶³³ Ramiz Abdullah Efendi’ye tahta II. Mahmut geçtikten sonra 15 Ağustos 1808’de vezirlik verilmiş ve Silistre valiliğine atanmıştır. Mehmet Ali Beyhan, “Râmiz Abdullah Paşa (1768[?]-1813)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 34, İstanbul 2007, s. 451.

⁶³⁴ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 82-83; Altıntaş, a.g.e., s. 116.

⁶³⁵ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 77-79.

Yaranı” adıyla anılan grup, eski Sadaret Kethüdası Mustafa Refik Efendi vasıtasıyla Alemdar Mustafa Paşa’nın İstanbul’a gelmesi için uygun zemin hazırlamaya çalışmışlardır.⁶³⁶ Ruslarla imzalanan mütarekenin süresinin dolmasına az kalması ve henüz İstanbul’da sefer hazırlıklarının tamamlanamaması istenilen fırsatı yaratmıştır. Rusçuk yaranı tarafından kandırılan Çelebi Mustafa Paşa’nın davetleriyle Alemdar Mustafa Paşa, ordunun durumunu görüşmek üzere Rusçuk’tan yola çıkmış ve 11 Temmuz 1808’de Edirne sahrasında bulunan Ordu-yu Hümayun’a ulaşmıştır. Böylece Sultan IV. Mustafa’nın tahttan indirilip yerine II. Mahmut’un getirildiği ve Sened-i İttifak metninin ortaya çıktığı sürece girilmiştir.⁶³⁷

Sirozlu İsmail Bey’in hangi niyetle Alemdar Mustafa Paşa’nın Edirne’ye gittiğini bilip bilmediğine dair elimizde veri yoktur. Bu vakitlerde Sirozlu İsmail Bey, görünürde Sultan IV. Mustafa’nın saltanatını onaylamış gibi gözükmektedir. Zira İstanbul’dan Sirozlu İsmail Bey’e taht değişikliğinden bir ay önce Haziran 1808’de Cebhane-i Amire’nin ihtiyacı için Selanik, Siroz ve sair 12 kazadan ham demir mubayaa etmesine dair emir gönderildiği arşiv vesikalarında mevcuttur.⁶³⁸ Ancak Sirozlu İsmail Bey’in, Alemdar Mustafa Paşa’nın daveti üzere İstanbul’a gittiği ve burada neler yaşadığına dair arşiv kayıtlarına rastlanmamıştır. Daha çok Sultan III Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmut döneminde yaşamış olan Mütercim Ahmet Asım Efendi, Şanizade Mehmet Ataulah Efendi ve Câbî Ömer Efendi’nin kroniklerinden Sened-i İttifakla ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Bunlardan en çok Câbî Ömer Efendi’nin eserinde Sirozlu İsmail Bey ve Sened-i İttifak’a giden süreç hakkında veri vardır. Bu sebeple Alemdar Mustafa Paşa’nın Edirne’ye gitmesi ve ardından İstanbul’da yaşananların takibi için sıklıkla Câbî Tarihi’ne başvurulmuştur.

Öncelikle belirtmelidir ki Ömer Efendi, Ayasofya Câbîsi olup gerek gerçek olsun gerekse olmasın işittiklerinden bir eser yazmıştır.⁶³⁹ Câbî Ömer Efendi’ye göre, Reisülküttap, İstanbul’da Fransız elçisiyle bulunduğu bir meşveret meclisinde kendisine “sizler için İngiliz Devleti tarafından zarara uğratıldık, İngilizler İstanbul’a kadar geldiler,

⁶³⁶ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 82-86.

⁶³⁷ BOA, TS.MA.e, No. 447/24, 13 Cemaziyevvel 1223 – 19 Temmuz 1808; Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 101-102.

⁶³⁸ BOA, C. AS, No. 913/39401, 29 Rebiülahir 1223 – 24 Haziran 1808.

⁶³⁹ Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. XV-XXI.

padişah azledildi, bunca masrafa rağmen Fransa Devleti'nin hiçbir vaadi yerine getirilmedi" demiştir. Bunun üzerine Napolyon Bonapart mahcup olup Alemdar Mustafa Paşa'ya "eğer III. Selim'i tahta geçirirseniz, İngilizlerin verdiği zararı ve her ne kadar (Rus) sefer masrafı yaptıysanız hepsini birlikte veririm" taahhüdünde bulunmuştur. Fransa'nın desteğini alan Alemdar Mustafa Paşa, daha Edirne'deyken Sadrazam Çelebi Mustafa Paşa'ya Sirozlu İsmail Bey, Cebbârzade [Çaparzade] ve Karaosmanoğlu gibi ne kadar nüfuz ve asker sahibi olan varsa İstanbul'a getirilmelerini teklif etmiştir. Alemdar Mustafa Paşa'nın amacı Edirne'de Ordu-yu Hümayun'da bulunan vezirlerle birlikte Liva-yı Saadeti alıp İstanbul yönetimine el koymaktır. Bu sebeple destek kuvvet olarak yanında Rumeli ve Anadolu âyanlarını istemiştir. Nitekim, Alemdar Mustafa Paşa'nın davetine karşılık Sirozlu İsmail Bey bir tahrirat yazmış ve bunu Alemdar'a teslim etmek üzere Demirhisar Âyanı Sirozlu Abdullah Bey'i Davutpaşa sahrasına yollamıştır. Sirozlu İsmail Bey, tahriratında cevaben "*ben Âsitâne'ye gelürüm, evvelâ benim kapucıbaşılığım olup sakalım olmamağla, sakal salıvermek teklifi olunmayup ve biri de Âsitâne'ye girmemek ve bir de tuğ [ve] ka[[f]]tan teklifi olunmamak üzre Âsitâne tarafına*" gelirim demiştir.⁶⁴⁰ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey'in sakal bırakmamak, kendisine paşalık teklif edilmemesi ve İstanbul'a girmemek şartlarıyla Âsitâne taraflarına gelmeyi kabul ettiği anlaşılmaktadır.⁶⁴¹

Alemdar Mustafa Paşa, Sadrazam Çelebi Mustafa Paşa'yla anlaşamayınca onu zorla Davutpaşa'daki çadırının yanındaki çadırda göz hapsine aldirtmiş ve padişah mührüne el koymuştur. Bu olay Topkapı Sarayında işitilmiş ve Beşiktaş'ta bulunan Sultan IV. Mustafa'ya haber verilmiştir. Bunun üzerine Nezir Ağa, III. Selim'i öldürmeye yollanmıştır.⁶⁴² Neticede III. Selim, 28 Temmuz 1808'de öldürülmüştür. Aynı gün Alemdar Mustafa Paşa, II. Mahmut'u tahta geçirmiştir.⁶⁴³

Sirozlu İsmail Bey'in İstanbul'a ulaşma tarihi kaynaklarda farklılık göstermiştir. Câbî Ömer Efendi'nin kayıtlarına göre Sirozlu İsmail Bey, III. Selim'in vefatından sonra Davutpaşa'ya gelmiş ve burada 11 Ağustos 1808'de Alemdar Mustafa Paşa'yla

⁶⁴⁰ Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. 169-172.

⁶⁴¹ Sirozlu İsmail Bey'in paşalık rütbesini reddettiğine dair bkz. Varol, a.g.e., s. 82.

⁶⁴² III. Selim, 28 Temmuz 1808'de öldürülmeden önce [II.] Mahmut'la birlikte Naima ve Raşit tarihlerini tetkik etmektedir. Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. 173-175.

⁶⁴³ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 129-133; Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. 178.

görüştür.⁶⁴⁴ Ancak Şanizade Ataullah Efendi, Câbî Ömer'den farklı olarak Alemdar Mustafa Paşa'nın daveti üzere içlerinde Sirozlu İsmail Bey'i de sayarak Rumeli ve Anadolu âyanlarının 2-12 Eylül 1808'de İstanbul'a tek tek gelmeye başladıklarından söz etmiştir.⁶⁴⁵ Uzunçarşılı, eserinde arşiv vesikasına dayanarak Alemdar Mustafa Paşa'nın Sirozlu İsmail Bey'le 5 Eylül 1808'de Davutpaşa'da görüştüğünü kaydetmiştir.⁶⁴⁶ Bu noktada Câbî Ömer Efendi'nin de Alemdar Mustafa Paşa ile Sirozlu İsmail Bey'in Davutpaşa'da görüştüğünü sadece bir gün farkla 6 Eylül 1808'de olduğunu söylemesi ve bunun gibi birçok doğru bilgiyi vermesi göz ardı edilmemelidir.⁶⁴⁷

Câbî Ömer Efendi, Sirozlu İsmail Bey ile Karaosmanzade El-hac Ömer Ağa'nın akraba olduğunu ileri sürmüştür. Alemdar Mustafa Paşa'nın daveti üzere Karaosmanzade Ömer Ağa'nın geldiğini haber alan Sirozlu İsmail Bey, akrabalıklarından dolayı kendisiyle görüşmek istemiştir. Sirozlu İsmail Bey, 11 Eylül 1808'de Karaosmanzade Ömer Ağa'yla birlikte Davutpaşa'da çadırlarında ziyafet tertip etmişlerdir.⁶⁴⁸ Câbî Ömer'in bu iddiası doğru olmalıdır. Zira Sirozlu İsmail Bey, El-hac Ömer Ağa 1812 yılında öldüğü vakit terekesinin oğlu Hüseyin Ağa'ya verilmesi için İstanbul'a mektuplar yollamıştır. Bu mektuplarda El-hac Ömer Ağa'yla aralarında “*otuz seneden berü mün'akid*”i diğer bir ifadeyle kurulmuş bağı olduğunu dile getirmiştir.⁶⁴⁹ Ayrıca Karaosmanzade hanedanıyla kendi hanedanının tek vücut ve aralarındaki ilişkinin “baba-oğul mesabesinde” olduğundan söz etmiştir.⁶⁵⁰ Burada hanedanlar arasında kurulan ilişkilerle ilgili kısa bir parantez açılmalıdır. Sirozlu İsmail Bey'in 1780 yılının başlarından itibaren Karaosmanzade hanedanıyla bir bağ kurduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Sirozlu İsmail Bey'in gücünü pekiştirmek adına çevre âyanlara kız vererek veya onlardan kız alarak akrabalıklar kurduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Sirozlu İsmail Bey ile Karaosmanzade El-hac Ömer Ağa arasında kız alıp verme dolayısıyla bir bağ kurulması muhtemeldir. Nitekim Mehmet Esat Serezli, dedelerinden Sirozlu İsmail Bey'in oğlu Abdullah Muhib Bey ile Tepedelenli Ali Paşazade Veli Paşa'nın o sırada üç dört yaşlarında olan kızı Esmâ'yla evlendirilmeleri

⁶⁴⁴ Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. 190.

⁶⁴⁵ Şânî-zâde Mehmed 'Atâu'llah Efendi, *Şânî-zâde Târîhi [Osmanlı Tarihi (1223-1237/1808-1821)]*, (haz. Ziya Yılmaz), Cilt 1, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008, s. 66-67.

⁶⁴⁶ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 140.

⁶⁴⁷ Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. 203.

⁶⁴⁸ Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. 213.

⁶⁴⁹ BOA, TS.MA.e, No. 710/60, 17 Zilkade 1227 – 22 Aralık 1812; krş. Varol, a.g.e., s. 75.

⁶⁵⁰ Varol, a.g.e., s. 75.

hususunda sözleştiklerini ve kız evlilik çağına eriştiğinde evlendirildiklerini söylemiştir.⁶⁵¹ Bu evliliğin gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmemektedir. Fakat Sirozlu İsmail Bey ile Tepedelenli Ali Paşazade Veli Paşa'nın akraba oldukları arşiv vesikalarından tespit edilmiştir.⁶⁵² Öte yandan Mehmet Esat Serezli'nin kayıtlarında Sirozlu İsmail Bey'in oğlu Ahmet Nazif Bey, Pravişte Hanedanından Çorbacı Halil Ağa'nın kızı Naile Hanım'la evli olduğu mevcuttur.⁶⁵³ Bunun dışında Sirozlu İsmail Bey'in kızı Hatice Hanım'ın Zihneli Hasan Paşa'nın oğlu ve Zihne Âyanı Abdulfettah Bey'in kardeşi Emin Bey'le evli olduğu görülmektedir.⁶⁵⁴

Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, 29 Eylül 1808'de İstanbul'a davet olunan âyanlarla ve devlet yönetiminde bulunan ulemayla Kağıthane'de bir araya gelmiştir. Bu toplantıya Sultan II. Mahmut da teşrif etmiştir. Câbî Ömer Efendi, sultanla tanıştırılan Çaparzade Süleyman Bey ile Karaosmanzade El-hac Ömer Ağa'nın kavuklu oldukları, Sirozlu İsmail Bey'i ise sakalı olmayıp bıyıklı ve başında şal bulunduğu şekliyle betimlemiştir.⁶⁵⁵ Toplantı günü 7 maddeden oluşan Sened-i İttifak metni okunmuştur. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey de diğer katılımcılar gibi Sened-i İttifak'ta bulunan şartlara uyacağını taahhüt etmiştir.⁶⁵⁶ Böylece Sirozlu İsmail Bey, Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa önderliğinde yeni kurulan hükümeti destekleyeceğini göstermiştir. Zira 1806 yılından itibaren iki senede iki padişah tahttan indirilmiş ve iki sadrazam görevden azledilmiştir.⁶⁵⁷ Dolayısıyla Sened-i İttifak'la birlikte Alemdar Mustafa Paşa da hem Anadolu'da hem de Rumeli'de yaşayan güçlü müttefikler edinmiştir. Sultan II. Mahmut ve Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, kendilerini desteklemeyi kabul eden âyanlara karşılığında mükafatını vermiştir. Seyyit Mustafa Paşa, 30 Eylül 1808'de Selanik'te bulunan gümüş ve kömür madenleri mukataalarındaki hissesini rızasıyla Sirozlu İsmail Bey'in altı oğluna bedeli karşılığı devretmiştir.⁶⁵⁸ Bunun üzerinden çok vakit geçmeden 12-20 Ekim 1808'de Selanik ve Kavala sancakları Bosna Valisi Hüsrev Paşa'nın uhdesindeyken alınıp Sirozlu İsmail

⁶⁵¹ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., s. 89; Varol, a.g.e., s. 77-78.

⁶⁵² BOA, HAT, No. 972/41408-A, 15 Rebiülahir 1226 – 9 Mayıs 1811; krş. Varol, a.g.e, s. 78.

⁶⁵³ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., s. 99.

⁶⁵⁴ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., s. 111.

⁶⁵⁵ Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. 228.

⁶⁵⁶ Sened-i İttifak'ın tam metni ve Sirozlu İsmail Bey'in bunu onaylaması için bkz. Ali Akyıldız, "Sened-i İttifak'ın İlk Tam Metni", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 1998, s. 215-222.

⁶⁵⁷ Hafız İsmail Paşa ile İbrahim Hilmi Paşa azledilen sadrazamlardır.

⁶⁵⁸ BOA, AE.SMST.IV, No. 5/387, 9 Şaban 1223 – 30 Eylül 1808.

Bey'e tevcih edilmiştir.⁶⁵⁹ Öte yandan Karaosmanzadelere Saruhan Sancağı, Aydın Muhassılığı ve Denizli Voyvodalığına benzer mahaller ve Çaparzade Süleyman Bey'e Bozok, Amasya, Canik, Karahisar sancakları ile Konya ve Maraş eyaletlerin idaresi verilmiştir.⁶⁶⁰

Sirozlu İsmail Bey, 7 Ekim 1808'de Kethüda Köse Ahmet Efendi aracılığıyla Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'dan izin alarak İstanbul'dan Siroz'a doğru yola çıkmıştır.⁶⁶¹ Ferecik kazasına geldiğinde dağlı eşkıyalarından Ali Molla'yı ahaliye eziyet ettiği gerekçesiyle beraberinde Siroz kazasına götürüp orada bir müddet hapsetmiştir. Ardından Ali Molla'nın suçlu olduğuna kanaat getirip idam etmiş ve başını İstanbul'a yollamıştır.⁶⁶² Nihayetinde İstanbul'da bulunan yeniçeriler, ocakları kaldırılacak diye ayaklanmışlar ve Babıalı'ye baskında bulunmuşlardır. Bu süreçte Alemdar Mustafa Paşa, yanında bulunan barut varilini ateşe vermek suretiyle 16 Kasım 1808'de çevresinde bulunanlarla birlikte ölmüştür.⁶⁶³

6.4. Sirozlu İsmail Bey'in Yeniden Sırp İsyanı'nı Bastırmaya Ve Rus Harbi'ne Memur Edilmesi (1809-1812)

Sultan II. Mahmut, tahta 28 Temmuz 1808'de çıktığı sırada 1807 yılında Ruslarla yapılan ateşkesin süresi sona ermek üzeredir. Nitekim Çar I. Aleksandr, daha 1808 yılı baharında istekleri Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmediği takdirde yeniden savaşa girilmesi için General Prozovoroskiy'i Eflak ve Boğdan taraflarına yollayıp gerekli hazırlıkları başlatmıştır. Taht değişikliği haberi Fransa ve Rusya'ya ulaştıktan sonra Napolyon Bonapart ve Çar I. Aleksandr Osmanlı Devleti hakkında izleyecekleri politikayı belirlemek üzere Erfurt'ta (Almanya) toplanmışlardır. İki hükümdar 12 Ekim 1808'de Erfurt'ta bir ittifak antlaşması yapmışlardır. Buna göre Avusturya veya başka bir devlet Rusya'ya saldırdığı vakit Fransa, müttefikine yardım edecektir. Bunun karşılığında

⁶⁵⁹ Şanizade Ataullah Efendi, a.g.e., s. 93.

⁶⁶⁰ BOA, TS.MA.e, No. 899/80, 5 Ramazan 1223 – 25 Ekim 1808.

⁶⁶¹ Câbî Ömer Efendi, a.g.e., s. 243.

⁶⁶² BOA, HAT, No. 264/15324, tt. Ekim 1808-1809; Başer, a.g.t., s. 68.

⁶⁶³ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından...*, s. 188.

Rusya'nın Osmanlı sınırları içerisinde yer alan Eflak, Boğdan ve Besarabya'yı ilhakına razı olacaktır. Öte yandan II. Mahmut'un cülusunun ardından Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, Rus General Prozovoroskiy'e barış maddeleriyle ilgili bilgi almak ve ne düşündüklerini öğrenmek için bir mektup yollamıştır. Taraflar barış şartlarını müzakere etmek üzere Yaş kasabasına elçiler göndermeyi kabul etmişlerdir. Ancak bu sırada İstanbul'da yeniçeriler isyan çıkarmış ve Alemdar Mustafa Paşa ölmüştür.⁶⁶⁴ Alemdar Mustafa Paşa'nın vefatı nedeniyle elçiler arasında müzakere hemen gerçekleşmemiştir. Şanizade Mehmet Ataullah, eserinde Osmanlı elçilerinin 10-18 Aralık 1808 günlerinde İstanbul'dan Yaş'a doğru hareket ettiklerini kaydetmiştir.⁶⁶⁵ Bu arada Osmanlı Devleti, 5 Ocak 1809'da İngiltere ile Kale-i Sultaniye Antlaşmasını imzalamıştır. Böylece Fransa yanlısı sürdürdüğü siyaseti terk edip yerine İngiltere'yle ittifak olma yoluna gitmiştir.⁶⁶⁶

Osmanlı Devleti'nin müzakerelerde isteği Dinyester (Turla) Nehri'nin iki devlet arasında sınır olmasıdır. Buna karşı Ruslar ise Eflak, Boğdan ve Besarabya'nın idaresini istemekte ısrarcıdır. Dolayısıyla 1809 yılında savaşın devam edeceği önceden belli olmuştur. Babıali, bu sebeple henüz elçiler yoldayken yeni atamalar yapmıştır. Halep Valisi Yusuf Ziya Paşa, 1 Ocak 1809'da Sadrazamlığa atanmıştır.⁶⁶⁷ Öte yandan Hüsrev Paşa, 16 Şubat 1809'da Silistre Valiliği ve Tuna Seraskerliğine getirilmiştir.⁶⁶⁸ Neticede iki devletin elçileri Yaş kasabasında mutabakata varamamışlardır. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, yaşanan tüm gelişmelerden haberdardır. Osmanlı hükümeti, muhtemelen Mart 1809'da Sirozlu İsmail Bey'e 3.000 askeri Tuna Seraskeri Hüsrev Paşa'nın maiyetine göndermesine ve nereye memur edilirse oraya gitmeye hazırlanmasına dair bir emir yollamıştır. Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey, 15 Nisan 1809'da Hüsrev Paşa'ya bir mektup yazmıştır. Burada Osmanlı elçilerinin daha Yaş kasabasına varmadan Babıali'yi Rus kuvvetlerinin Fokşani'de toplandığı ve Tuna Nehri üzerinde olan İsmail, İbrail ve Yergöğü'ye saldıracakları hakkında uyardığını bildiğinden söz etmiştir. Ancak Sirozlu İsmail Bey, bundan önce askerlerini kaza

⁶⁶⁴ Ayrıca Osmanlı ve Rusya arasında 1806-1811 yıllarında meydana gelen muharebelerin detaylı anlatımları için bkz. Ömer Faruk Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rus Ordusunun Tuna Harekâtı, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2020, s. 92-96.

⁶⁶⁵ Şanizade Ataullah Efendi, a.g.e., s. 163.

⁶⁶⁶ Süheyla Yenidünya, "Kale-i Sultaniye Antlaşması'nın Gizli Görüşmeleri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2009 s. 310-311.

⁶⁶⁷ Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 92-96; Sertoğlu, a.g.e., s. 2844; Aksan, a.g.e., s. 280.

⁶⁶⁸ Yüksel Çelik, *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa II. Mahmud Devrinin Perde Arkası*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 80.

kaza dolaşan asilerden Kandıralı Mehmet Paşa, Yılıkoğlu Süleyman Ağa, Gavur Hasan ile Tokatçıklı Süleyman Ağa'nın yeğeni Sultanyerli Mahmut'un üzerine yolladığını dile getirmiştir. Bunların cemiyetlerini dağıtmakla uğraştığından Tuna'ya asker sevk etmek istemediğine dair yazılanlara itibar edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Kendisine her ne emir verilirse buna uyacağını bildirmiştir.⁶⁶⁹ Bu arada Rus kuvvetleri General Prozorovskiy ve Kutuzov'un maiyetindeki kuvvetler İbrail'e doğru yürümüş ve 21 Nisan 1809'da İbrail Kalesi'ne saldırmışlardır. Fakat İbrail Nazırı Laz Ahmet Ağa, 1-2 Mayıs 1809'da İbrail'de Rus kuvvetlerine karşı başarılar elde etmiştir.⁶⁷⁰

Vidin Muhafızı İdris Paşa, Ruslar tarafından İbrail Kalesi muhasara edildiği sırada Tuna Seraskeri Hüsrev Paşa'ya Sırp asilerin yeniden isyana kalkışıp Rus kuvvetleriyle birleşerek Berkofça üzerinden Sofya'yı ele geçirme niyetinde oldukları hakkında bir tahrirat yollamıştır. Böylece Osmanlı Devleti, hem Tuna Nehri boyunda İbrail, İsmail, Tulca, İsakçı ile daha güneyindeki bölgede Ruslara hem de Sırp isyanı sebebiyle Niş taraflarındaki asilere karşı gelmek zorunda kalmıştır. Bu noktada Hüsrev Paşa, Sirozlu İsmail Bey'i Sırp asiler üzerine memur etmiş ve bizzat Sofya'ya gitmesini emretmiştir. Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey, bölük bölük Sofya'ya asker sevk etmeye başlamıştır. Hatta Siroz kazasından dahi savaşa gönüllü olanlardan bayraklar tertip edip 6 Mayıs 1809'da Siroz'dan harekete geçtiklerini sadarete bildirmiştir. Ancak kendisi dört aydan beri ayaklarında sızı olduğundan ata bile binemediğinden bahisle hemen yola çıkamadığını dile getirmiştir.⁶⁷¹ Yine de bütün acılara dayanıp her ne kadar kullanmayı istemese de tahtirevana binerek 28 Mayıs 1809'da Sofya'ya ulaşacağını söylemiştir.⁶⁷² Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey, Rumeli Valisi Hurşid Ahmet Paşa'nın ordusuna yetişmiş ve 6 Temmuz 1809'da Sırp asileri Niş'ten kovmayı başarmışlardır. Ardından Sırp asilerin beş altı seneden beri sığındıkları Deligrad (Sırbistan) üzerine yürümüşlerdir. Hurşid Paşa'nın kuvvetleri Ağustos 1809'da Deligrad civarında Sırp

⁶⁶⁹ Burada Sirozlu İsmail Bey, "... bu kulları Devlet-i 'Aliyye-i ebediyyü'd-devamın eben 'an ceddin bendegân-ı hayr-hahanından ve işbu düşman-ı din-i mübin gavgasında feda etmek ser ü camı vesile-i mazhariyet-i şeref-i dü-cihanı idüğüne mebni mu'tekad ve isbat-ı müdde'a-yı sadakat etmek arzusunda" olduğunu söylemiştir. BOA, HAT, No. 983/41654-Ş, 29 Safer 1224 – 15 Nisan 1809.

⁶⁷⁰ Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 101-104.

⁶⁷¹ Sirozlu İsmail Bey "... dört mahdan berü ayaklarıma sızı-i 'arız ve müstevli olmağla rükub ve nüzulime mani' olmuş ise de şimdiye dek kâl u kaleme almayup ve mukarreb-i ittiba'-i bendeganemden gayriye dahi işşasını caiz görmeyüp hilaf-ı mu'tad-ı bendeganem olan taht-ı revana süvar ile vec' ve ızdıraba tahammül ederek..." Sofya'ya gideceğinden söz etmiştir. BOA, HAT, No. 1003/42092, 27 Rebiülevvel 1224 – 12 Mayıs 1809.

⁶⁷² BOA, HAT, No. 1109/44676, 3 Rebiülahir 1224 – 18 Mayıs 1809.

asilere saldırdığı sırada Kara Yorgi 10.000 miktarında askerleriyle Deligrad'daki asilerin imdadına yetişmiştir. Buna rağmen Sirozlu İsmail Bey, 19 Ağustos 1809 tarihli yazdığı şukkada Deligrad'daki Sırp asilerinin top atışlarına direnemediklerini ve çevredeki ormanlara kaçmaya başladıklarını İstanbul'a bildirmiştir.⁶⁷³ Hurşid Paşa'nın kuvvetleri Deligrad'ı ele geçirince Belgrad'a giden yol açılmıştır. Deligrad'ın ardından Kuşancalı Halil Ağa, Pasarofça'yı zapt etmiştir.⁶⁷⁴ Ancak bu sırada Sırp asiler üzerine sevk edilen Osmanlı kuvvetlerinin elinde zahire kalmamıştır. Sirozlu İsmail Bey bu durumu "... *bu tarafa [Niş] geldikten berü bir gün ta'yin verilür ise beş gün verilmediği ve verilen dahi yalnız birer vakiye şa'ir ve nan-ı 'aziz olduğu ve şimdiye dek lahm asla ita olunmadığından*" söz ederek açıklamıştır.⁶⁷⁵

Rumeli Valisi Hurşid Paşa ve Sırp lar üzerine memur edilen kuvvetler Ağustos 1809'da başarılar elde ederken Tuna Nehri civarındaki Osmanlı kaleleri Rusların eline geçmeye başlamıştır. Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Yusuf Ziya Paşa, ancak 23 Temmuz 1809'da Rumeli'ye harekete geçebilmiştir. Ruslar, Aralık 1809'a gelindiğinde İsakçı, İsmail, Tulca, Maçin ve İbrail kalelerini almış ve Silistre'yi kuşatmışlardır. Fakat kış mevsimi olduğundan Silistre kuşatmasını devam ettirmeyip Eflak'a geri çekilmişlerdir. Ordu-yu Hümayun ise kışı Şumnu'da geçirmiştir. Neticede Osmanlı Devleti, 1809 yılında Silistre'ye kadar Ruslarla yaşanan muharebelere yenilgilere uğramıştır. Besarabya bölgesi ile güneyinde bulunan kaleleri Ruslara kaybetmiştir.⁶⁷⁶

Ruslar, 1809 yılının sonlarından itibaren yeni yılda savaşı sürdürmek için gerek hazırlıkları yapmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Rus General Bagration, Aralık 1809'da General Isaev'e Sırp lara yardım gönderilmesini ve 12 taburluk bir birlik kurulmasını emrini vermiştir.⁶⁷⁷ Öte yandan Ruslar, iaşeyi Dinyester taraflarından değil Rus ordusuna daha yakın olan Bender, Hotin, İsmail ve İbrail gibi kalelerden sağlamak için buralara depolar inşa ettirmiştir. Ayrıca Çar I. Aleksandr, komuta zincirinde değişiklik yapmıştır. General Bagration yerine General Nikolay Kamenskiy'i cephe komutanlığına atamıştır.⁶⁷⁸ Buna

⁶⁷³ BOA, HAT, No. 1129/45042-V, 8 Recep 1224 – 19 Ağustos 1809.

⁶⁷⁴ Aslantaş, a.g.e., s. 124-125.

⁶⁷⁵ BOA, HAT, No. 1129/45042-V, 8 Recep 1224 – 19 Ağustos 1809.

⁶⁷⁶ Detaylı bilgi için bkz. Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 106-131.

⁶⁷⁷ Aslantaş, a.g.e., s. 131.

⁶⁷⁸ Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 132-133.

karşın Ordu-yu Hümayun'un başında Sadrazam Yusuf Ziya Paşa hâlâ aynı görevdedir. Osmanlı Devleti, 1810 yılı bahardan önce tekrardan valileri, sancakbeylerini ve âyanları görev yerine gitmeleri adına emirler dağıtmıştır. Zira Sirozlu İsmail Bey, 18 Mart 1810'da kaleme aldığı bir mektupta geçen seneki mağlubiyetin en önemli sebeplerinden birisinin zamanında sefer tedarikinin yapılamaması olduğunu söylemiştir. Zahire yetiştirilemeyen Osmanlı askerlerine bezginlik geldiğinden bahsetmiştir. Dolayısıyla bu sene sefer levazımatlarını tedarike memur edilenlere vaktiyle sefer ihtiyaçlarını tamamlanması gerektiğine dair emirler yazılmasını önermiştir. Ayrıca yenilginin sebebi kimlerdir diye sorgulanmayıp askerlere bıkkınlık getirilmemesini rica etmiştir.⁶⁷⁹

Rus General Nikolay Kameskiy, 24 Mart 1810'da Yaş kasabasına ulaşmış ve ardından 1810 yılı savaş stratejilerini belirlemiştir. Buna göre Rus ordusu bölünüp ayrı ayrı kollardan Osmanlı şehirlerine saldıracaktır. Nikolay Kamenskiy, ana kuvvetlerle Hırsova (Hârşova)'dan Tuna Nehri'ni geçerek ordusunun bir kısmıyla Silistre'yi kuşatacak geriye kalan kısmı Şumnu'ya hareket edecektir. Hırsova'da kışlayan Nikolay'ın ağabeyi Sergey Kamenskiy, sol yakayı koruyacak ve Pazarcık kazasına doğru güneye inecektir. İsmail Kalesini ele geçiren General Zass ise Tutrakan'dan Tuna Nehri'ni aşarak Rusçuk'u istilaya gidecektir.⁶⁸⁰ Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, Rus kuvvetlerinin Vidin'i tehdit etmesi ve Sırplarla birlik olacakları sebepleriyle Ordu-yu Hümayun yerine Rumeli Valisi Hurşid Ahmet Paşa'nın emrine verilmiştir. Hurşid Ahmet Paşa, İstanbul'a 5 Nisan 1810'da yolladığı bir kaimede Rusların Sırp asilere destek olmak için Adaköy-Adakale (Orşova)'dan Tuna Nehri'ni aştığından ve Vidin Muhafızı İdris Paşa'nın Orşova taraflarında bulunan adamı İbrahim Paşa'yla çatışmaya giriştiğinden bahsetmiştir. Söz konusu bölgeden alınan istihbarata göre Rusların 30.000'e yakın askerleri vardır. Bu sebeple Osmanlı hükümetinden Sirozlu İsmail Bey'in ve onun emri altında olan kaza âyanlarının maiyetine memur edilmesini talep etmiştir.⁶⁸¹ Bunun üzerine Sirozlu İsmail Bey'e 28 Haziran 1810'da Niş'te Hurşid Ahmet Paşa'nın maiyetinde bulunması gerektiği yazılmıştır. Ancak Sirozlu İsmail Bey, muhtemelen ayaklarındaki rahatsızlık yüzünden hemen Siroz kazasından yola çıkamamıştır. Nitekim Hurşid Paşa, tekrardan 2 Temmuz'da kaimе kaleme alarak Babıali'ye göndermiştir. Burada 30 Haziran'da Kara Yorgi'nin askerleriyle Aleksince (Aleksinaç-

⁶⁷⁹ BOA, TS.MA.e, No. 854/68, 11 Safer 1225 – 18 Mart 1810.

⁶⁸⁰ Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 134-135.

⁶⁸¹ BOA, HAT, No. 983/41658, 29 Safer 1225 – 5 Nisan 1810.

Sırbistan)'da kamp kurduklarını bu sebeple Sirozlu İsmail Bey ve sair maiyetine yazılan memurlara bir an önce orduya yetişmelerine dair tekrardan emirler yazılmasını rica etmiştir.⁶⁸² Bu arada Osmanlı Devleti, Tuna cephesinde ağır yenilgiler almaya başlamıştır. Rus kuvvetleri, Tutrakan, Silistre ve Pazarcık'ı ele geçirmişlerdir. Ardından Şumnu'ya saldırmışlardır. Ayrıca General Zass Rusçuk kazasını istila etmiştir. Buna karşın Sultan II. Mahmut, Fatih Camii'nde "*cihad-ı ekber*" ilan edip bizzat sefere çıkacağına dair hatt-ı hümayun yazmıştır.⁶⁸³ Bütün bu gelişmeler yaşanırken Sirozlu İsmail Bey'in 12 Temmuz 1810'da askerleriyle Niş'e ulaştığı haber alınmıştır.⁶⁸⁴ Nihayetinde 1811 yılına ait bir kayıttan Sirozlu İsmail Bey'in 1810 yılında Niş'ten hareketle Belgrad'a giden yol üzerindeki Sırp asilere hücumu gittiği tespit edilmiştir.⁶⁸⁵

Osmanlı kuvvetleri her ne kadar Ağustos 1810'da Şumnu'yu savunsa da Rus kuvvetleri, Eylül'e gelindiğinde Zıştovi, Yergögü, Rusçuk, Niğbolu, Tırnova'yı hatta Lofça'yı ele geçirmişlerdir. Ancak bu sırada Fransa ile Rusya Devletleri'nin müttefikliği düşmanlığı dönüşmüştür. Dolayısıyla Ruslar, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşı gelecek sene sürdürmeye karar vermişler ve Şumnu'ya kadar gelen Rus ordusu, Lehistan'a asker sevk etmek zorunda kaldığından Ekim 1810'da Lofça'dan çekilerek Tuna Hattı üzerinde toplanmaya başlamıştır.⁶⁸⁶

Osmanlı Devleti'nin 1811 yılında amacı, Rus kuvvetlerinin Balkan Dağlarını aşmalarını engellemek ve yeniden Tuna Nehri üzerinde hakimiyet kurmak olmuştur. Bunun için öncelikle Lofça, Tırnova, Selvi ve Varna taraflarının güvenliğini sağlaması ardından Rus ordusunu Fethülislam (Kladova)'dan başlayıp Vidin, Niğbolu, Zıştovi, Rusçuk ve Silistre'den atması gerekmiştir.⁶⁸⁷ Buna karşı Ruslar, Avrupa'da Napolyon tehlikesi baş gösterdiğinden istedikleri şartlar altında barış yapabilmeleri adına Osmanlı Devleti'ni mağlubiyete uğratmaları lazımdır. Dolayısıyla her iki muharip devlet de 1810 yılı sonları ve

⁶⁸² BOA, HAT, No. 1005/ 42165, 29 Cemaziyelevvel 1225 – 2 Temmuz 1810.

⁶⁸³ Rusların 1810 yılındaki harekâtı için bkz. Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 137-147.

⁶⁸⁴ BOA, HAT, No. 983/41659, 9 Cemaziyelahir 1225 – 12 Temmuz 1810.

⁶⁸⁵ BOA, HAT, No. 988/41819, 12 Rebiülahir 1226 – 6 Mayıs 1811.

⁶⁸⁶ Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 153-159; Sertoğlu, a.g.e., s. 2845-2846.

⁶⁸⁷ Rus General Aleksander Mikhailovsky-Danilevsky, 1811 yılında Rus ordusunun koruması gerektiği hattın uzunluğunu Belgrad'dan Tuna Nehri'nin ağzına kadar 662 mil (1065 km) olarak vermiştir. Aleksander Mikhailovsky-Danilevsky, *Russo-Turkish War of 1806-1812*, Cilt 2, (Çev. ve ed. Aleksander Mikaberidze), The Nafziger Collection, Ohio 2002, s. 98; Uzun, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 164.

1811 yılının başlarında savaş hazırlıklarını sürdürmüşlerdir. Çar I. Aleksandr, Avrupa'daki ordunun başında Nikolay Kamenskiy'in olmasını istediğinden yerine General Mihail Kutuzov cephe komutanlığına atamıştır. Kutuzov, Nisan 1811'de Bükreş'e gelmiştir.⁶⁸⁸ Diğer taraftan Sultan II. Mahmut, İbrail'in savunulmasında başarılar gösteren Laz Ahmet Ağa'yı 15 Nisan 1811'de sadrazamlığa tayin etmiştir.⁶⁸⁹ Nitekim Laz Ahmet Paşa, hangi sebeplerle vali ve âyanların nerelere tayin edilmesinin daha uygun olacağını İstanbul'a bildirmiş ve gerekli atamaları yapmak için izin istemiştir. 6 Mayıs 1811'de yazdığı tahriratta her sene Rumeli Valisi Hurşid Paşa, Vidin Seraskeri [Tepedelenli Ali Paşazade] Veli Paşa ve Sirozlu İsmail Bey'i Niş'ten hareketle Belgrad'a memur etmek başarılar getirirse de bunları topluca Sırp asiler üzerine göndermek yerine o tarafa gidecek asker, mühimmat ve zahireyi Tuna Nehri boyuna çekmenin daha faydalı olacağını dile getirmiştir. Zira söz konusu üçlü yine aynı yere yollanırsa kazanılacak nam ötekinin olacak düşüncesiyle görevlerini kendi işi gibi yapamayacaklarını ileri sürmüştür. Bu sebeple Laz Ahmet Paşa, Rumeli Valisi Hurşid Paşa'yı Fethülislam (Kladova)'ya,⁶⁹⁰ Sirozlu İsmail Bey'i "*Vidin Başbuğu*" unvanıyla Vidin'e ve son olarak Veli Paşa'yı "*Ordu-yu Hümayun Seraskeri*" namıyla Niğbolu'ya tayin etmiştir. Malik Paşa'yı Sırp'ların saldırılarına karşı Niş'i savunmakla görevlendirmiştir.⁶⁹¹ Kendisi ise Şumnu'dan hareketle Rusçuk tarafına doğru yola çıkmıştır.⁶⁹²

Sadrazam Laz Ahmet Paşa, Rusçuk'a ardından Yergöğü'ne saldıracağından Vidin tarafının tamamen ele geçirilip buradan daha doğuda kalan orduya yardım gönderilmesini planlamıştır. Zira Vidin Muhafızı İdris Paşa'nın elinde Osmanlı ordusunu Tuna Nehri'nden karşıya geçirebilecek kayıklar vardır. Fakat General Kutuzov, Laz Ahmet Paşa'nın stratejisinden haberi olduğundan bunu engellemesi için General Zass'ı Vidin'e yollamıştır. Dolayısıyla Vidin bölgesini ele geçirmek savaşın gidişatını belirleyeceğinden her iki taraf da buraya asker sevk edilmesine önem vermiştir. Neticede Laz Ahmet Paşa, Rusları Rusçuk'tan kovmak üzere birkaç kez saldırı teşebbüslerinde bulunsa da başarılı olamamıştır. Bu noktada General Kutuzov, Osmanlı ordusunu doğuya çekmeyi amaçladığından Rusçuk'u elinde tutmaya çok fazla çabalamamıştır. Böylece Laz Ahmet Paşa, 8-9 Temmuz 1811'de

⁶⁸⁸ Uzun 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde..., s. 161-163.

⁶⁸⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 2846.

⁶⁹⁰ Hurşid Paşa, Fethülislam'a memur edilmesinin üzerinden uzun bir süre geçmeden geri Niş muhafızlığında kalması emredilmiştir. BOA, HAT, No. 972/41408-A, 15 Rebiülahir 1226 – 9 Mayıs 1811.

⁶⁹¹ BOA, HAT, No. 988/41819, 12 Rebiülahir 1226 – 6 Mayıs 1811; BOA, HAT, No. 988/41819-A, 13 Rebiülahir 1226 – 7 Mayıs 1811.

⁶⁹² Ömer Faruk Uzun, a.g.t., s. 167.

Ruşuk'taki Rus kuvvetlerini dağıtmayı başarmıştır. Bunun üzerine Ruslar, Yergöğü'ne çekilmişlerdir. Buna karşı Laz Ahmet Paşa, Rus ordusunun peşinden giderek Yergöğü'nü ele geçirmeye çalışmıştır. Ancak burada Rusların direnişii güçlü geldiğinden Vidin taraflarından Tuna Nehri'ni aşmaya karar vermiştir. Bu sebeple Sirozlu İsmail Bey'in Vidin'deki faaliyetlerini beklemiştir.⁶⁹³

Vidin Başbuğı Sirozlu İsmail Bey, Vidin'de, o bölgedeki adalarda ve Tuna Nehri'nin karşısındaki Kalafat'ta hakimiyet kurmak üzere Siroz kazasından yola çıkmış ve Sofya'ya ulaştıktan sonra buradan 23 Temmuz 1811'de Vidin'e doğru hareket etmiştir.⁶⁹⁴ Berkofça üzerinden geçip 28 Temmuz'da "*Vidin Serhaddi Sahrasına*" varmıştır.⁶⁹⁵ Bu sırada Rus kuvvetleri, Vidin'in çevresinde üç ayrı yere konuşlanmışlardır. Buna göre ilki Kalafat'ta, ikincisi Vidin'in doğusunda bulunan Rahova (Oryahovo-Bulgaristan) taraflarında, sonuncusu Vidin'e sekiz saat mesafe uzaklıkta ve batısında yer alan Negotin (Sırbistan)'da yer almıştır. Sirozlu İsmail Bey, Vidin'e gelir gelmez Vidin Muhafızı İdris Paşa'yla savaş hazırlıklarına başlamıştır. 2 Ağustos'a geldiğinde Tuna Nehri üzerinde Kalafat'a semt olan Küçükada'ya yakın bir yerde metrisler kazdırmış ve yedi adet toprak kalenin inşasını tamamlattırılmıştır. Rus kuvvetlerinin Negotin'de olduklarını duyduğundan aynı gün tedbir amaçlı bir miktar süvariye Negotin'e yollamıştır. Ayrıca bu esnada İdris Paşa'nın Vidin'den Rusuk'a sevk ettiğı kayıkların Oryahovo'ya kadar gittiğini ancak düşmanların "*duba*"⁶⁹⁶ olarak adlandırılan savaş gemilerine denk geldiğini haber almıştır. Buna karşın kayıklar, mecburen Vidin'e geri döndürölmek zorunda kalmıştır.⁶⁹⁷ Sirozlu İsmail Bey, 5 Ağustos tarihli raporunda Rusların 18 adet dubaları ve 5 adet çete kayıkları olduğunu ve bunların Vidin ile Oryahovo arasında kalan Lom'a geldiklerini ardından Vidin'e dört saat mesafe olan Akçar'a gittiğini kaydetmiştir.⁶⁹⁸ Lom'u korumak için 1.500 askerini Lom taraflarına yollamıştır. General Zass'ın da Lom'a Engalhardt adlı komutanı gönderdiği bilinmektedir.⁶⁹⁹ Nitekim

⁶⁹³ Ömer Faruk Uzun, a.g.t., s. 164-173.

⁶⁹⁴ BOA, HAT, No. 992/41839-A, 3 Şaban 1226 – 23 Ağustos 1811.

⁶⁹⁵ BOA, HAT, No. 992/41839-B, 14 Recep 1226 – 4 Ağustos 1811.

⁶⁹⁶ "Duba"nın savaş gemisi olduğu ifadesi için bkz. BOA, HAT, No. 983/41655, 11 Şaban 1226 - 31 Ağustos 1811.

⁶⁹⁷ BOA, HAT, No. 992/41839-C, 13 Recep 1226 – 3 Ağustos 1811.

⁶⁹⁸ BOA, TS.MA.e, No. 311/20, 15 Recep 1226 – 5 Ağustos 1811.

⁶⁹⁹ Ömer Faruk Uzun, a.g.t., s. 174-175.

bizzat Vidin'den karşıya geçip Ruslarla “*merdâne*” ve “*dilirâne*” savaşmıştır.⁷⁰⁰ İdris Paşa'nın 31 Ağustos 1811 tarihli tahriratına göre şimdiye kadar 2 defa karada meydan cengi yaşanmış ve ikisinde de Osmanlı kuvvetleri Ruslara karşı başarı elde etmiştir. Ancak Vidin'deki Osmanlı kuvvetleri, Kara Yorgi'nin Negotin'e gelip Rus kuvvetleriyle görüştükları haberinin alınması, diğery bir ifadeyle Sırpların Rus kuvvetlerine destek verme ihtimali, Kalafat'ta Rus ordusunun fazlaca olması ve Rusların Tuna Nehri'nin doğusunu dubalarla kapatması nedenleriyle hemen Kalafat'ı ele geçirememiştir.⁷⁰¹ Dolayısıyla Rusçuk'tan Yergöğü'ye geçmeye çalışan Laz Ahmet Paşa'ya Vidin'den yardım gönderilememiştir. Bu durum Sirozlu İsmail Bey'in “Vidin'deki mağlubiyeti” şeklinde yorumlanmasına sebep olmuştur.⁷⁰² Nitekim Sultan II. Mahmut, Sirozlu İsmail Bey'in Vidin'deki ilk faaliyetlerini “*Sirozlu İsmail Bey...berhudar olsun küffar-ı hâksara gösterdiği güşmal için, kendi mağlubiyetini setr için İsmail Bey'i bozdum deyu Hocabey'de ve Eflak ve Boğdan'da top şenliği eyledikleri ma'lumdur...*” sözleriyle özetlemiştir.⁷⁰³

Sirozlu İsmail Bey, 19 Eylül 1811'de Kara Feyzi⁷⁰⁴ ve Karaosmanzade Hüseyin Ağa⁷⁰⁵ gibi âyanların bulunduğu maiyetindeki askerlerin yanında İdris Paşa'nın kapı halkından ve Vidin ahalisinden oluşan 3.000 kişilik kuvvetle birlikte Kalafat'a girmiş ve buradan Rus ordusunu kovmayı başarmıştır.⁷⁰⁶ Ardından Kalafat'a hâkim olup burada toprak kale yaptırmış ve Kalafat'tan elde ettiği cephane arabalarını Ordu-yu Hümayun'a göndermek üzere Vidin Muhafızı İdris Paşa'ya teslim etmiştir.⁷⁰⁷ Bu arada Rusçuk'tan hareketle Tuna Nehri'ni aşmanın yolu bulunduğundan Laz Ahmet Paşa'nın Vidin'e gelmesine gerek kalmadığı haberini almıştır.⁷⁰⁸ Nihayetinde Kalafat'taki Rus kuvvetleri Krayova (Craiova-Romanya)'ya doğru çekilmişlerdir.⁷⁰⁹ Sirozlu İsmail Bey, bir müddet Kalafat'ta kalmış ve havalaların soğuması sebebiyle Vidin'e geri dönmüştür. Bu sırada muharip devletlerin elçileri

⁷⁰⁰ BOA, HAT, No. 992/41839-A, 3 Şaban 1226 – 23 Ağustos 1811.

⁷⁰¹ BOA, HAT, No. 983/41655, 11 Şaban 1226 - 31 Ağustos 1811.

⁷⁰² Ömer Faruk Uzun, a.g.t., s. 174.

⁷⁰³ BOA, HAT, No. 1291/50112, tt. Ağustos 1811.

⁷⁰⁴ Sirozlu İsmail Bey'in uzun süre öldürmeye çalıştığı dağlı eşkıyalarından Kara Feyzi'nin Rus Harbi sırasında Sirozlu İsmail Bey'in maiyetinde Kalafat'a saldırdığına dair bkz. BOA, TS.MA.e, No. 655/43, 13 Ramazan 1226 – 1 Ekim 1811.

⁷⁰⁵ Karaosmanzade Hüseyin Ağa, bir senedir Sirozlu İsmail Bey'in maiyetinde seferdedir. BOA, HAT, No. 986/41779, 26 Ramazan 1226 – 14 Ekim 1811.

⁷⁰⁶ BOA, HAT, No. 997/41889, 2 Ramazan 1226 – 20 Eylül 1811.

⁷⁰⁷ BOA, HAT, No. 982/31636, 3 Ramazan 1226 – 21 Eylül 1811.

⁷⁰⁸ BOA, HAT, No. 982/31636-A, 3 Ramazan 1226 – 21 Eylül 1811.

⁷⁰⁹ BOA, TS.MA.e, No. 655/43, 13 Ramazan 1226 – 1 Ekim 1811.

barış şartlarını görüşmek üzere Bükreş'te toplanmışlardır. Fakat hemen mutabakata varılamamış ve müzakereler uzamıştır. Burada taraflar, 20 gün önceden harp ilan etmeden taarruzda bulunmayacaklarına söz vermişlerdir. Sirozlu İsmail Bey'e Aralık 1811'de havaların soğuması nedeniyle ve 20 gün içerisinde Siroz'dan Vidin'e gelebileceği gerekçesiyle memleketine dönmesine izin verilmiştir.⁷¹⁰

Sirozlu İsmail Bey 1812 yılında Ruslara karşı gelmesi için yeniden Vidin Başbuğluğuna atanmıştır. Kendisine 4 Nisan 1812'de bir samur kürk ile murassa kılıç gönderilmiştir.⁷¹¹ Ancak bunun üzerinden uzun bir zaman geçmeden Osmanlı Devleti ile Rusya 28 Mayıs 1812'de Bükreş Antlaşmasını imzalamışlardır. Böylece savaş fiilen sona ermiştir.⁷¹²

6.5. Sirozlu İsmail Bey'in Vefatı (1813) ve Sirozlu (Serezli) Hanedanı

Bükreş Antlaşması (1812) Osmanlı Devleti ile Ruslar arasında barışı tahsis etmesine rağmen bütün sorunları çözmeye yetmemiştir. Nitekim Sırp knezler, Osmanlı-Rus Harbi (1806-1812) sonrasında isyanlarının sona ermesi için birtakım şartlar öne sürmüşler ve bunu Osmanlı hükümetine kabul ettirmeye çalışmışlardır. Buna karşı Sultan II. Mahmut, Sırp asilerin zorla itaat altına alınmasına karar vermiştir. Nitekim Sadrazam Hurşid Ahmet Paşa'ya (Eylül 1812-Mart 1815) Vidin ve Rumeli'den, Bosna Valisi Silahtar Ali Paşa'ya ise Bosna taraflarından askerlerini hazırlamaları emredilmiştir.⁷¹³ Bu noktada İstanbul'dan "Mîrâhûr-ı Evvel" payesi verilen Sirozlu İsmail Bey ve oğlu Selanik Mütessellimi Sirozlu Yusuf Bey'e Sırp asilerinin üzerine tayin edildiklerine dair 13 Mayıs 1813 tarihli bir emir gönderilmiştir.⁷¹⁴ Nihayetinde Sirozlu İsmail Bey, Siroz kazasından Sofya-Niş istikametine doğru yola çıkmıştır. Ancak hastalığı sebebiyle Haziran ayı içerisinde henüz yoldayken vefat

⁷¹⁰ BOA, HAT, No. 987/41803, 1 Zilhicce 1226 – 17 Aralık 1811.

⁷¹¹ BOA, HAT, No. 645/31614, 21 Rebiülahir 1227 – 4 Nisan 1812.

⁷¹² Fehmi İsmail, "Bükreş Antlaşması'nın Müzakeresi 1811-1812" *Belleten*, Cilt 46, Sayı 181, 1982, s. 103-104.

⁷¹³ Aslantaş, a.g.e., s. 141-146.

⁷¹⁴ BOA, C. AS, No. 749/31504, 12 Cemaziyelevvel 1228 – 13 Mayıs 1813.

etmiştir.⁷¹⁵ Sirozlu İsmail Bey'in ölüm haberi 12 Haziran 1813'te İstanbul'da işitilmiştir.⁷¹⁶

Sirozlu İsmail Bey vefat ettiğinde ardında 2.000.000 kuruş değerinde mal ve mülkten oluşan miras bırakmıştır.⁷¹⁷ Bu noktada Sirozlu Yusuf Muhlis Bey, hem İstanbul'a mektup yollayarak hem de Sadrazam Hurşid Ahmet Paşa'ya başvurarak babasının mirasının kendisine verilmesini rica etmiştir. Bunun üzerine Hurşid Ahmet Paşa, 11 Temmuz 1813 tarihli bir telhis kaleme almıştır. Burada Sirozlu İsmail Bey'in maiyetindeki askerlerin Sofya'ya geldiğinden ve mirasın devri hususundaki ricalarından bahsederek Sirozlu Yusuf Bey'e Selanik Sancağı, Gümülcine ve babasının idaresi altında olan kazaların ihale edilmesinin uygun olacağını dile getirmiştir. Neticede Sultan II. Mahmut, telhisin üzerine Sirozlu Yusuf Bey'e Selanik Sancağı hariç belirli bir miktarda muhallefet bedeli ödenmesi şartıyla babasının idaresinde bulunan kazaların yönetimini vermeyi kabul ettiğini yazmıştır. Böylece Sirozlu İsmail Bey'den sonra Sirozlu "Serezli" hanedanının başına büyük oğlu Sirozlu Yusuf Muhlis Bey geçmiştir.⁷¹⁸

Sirozlu İsmail Bey'in Yusuf Muhlis Bey'den başka beş tane daha oğlu vardır. Bunlardan Mehmet Bey ve Tahir Bey askeri sınıfta bulunurken Ahmet Nazif Bey ile Abdullah Muhib Bey ilmiye sınıfına intisap etmiştir. Ancak geriye kalan beyzadelerden Hasan Bey'e dair elimizde malumat bulunmamaktadır. Tahir Bey'in babasının öldüğü sırada "Kapıcıbaşı" olduğu bilinmektedir.⁷¹⁹ Diğer taraftan Mehmet Bey, Şehirköy kazası voyvodalığı yapmıştır.⁷²⁰ Bu arada Abdullah Muhip Bey, 1835 yılında Sahn Müderrisliği rütbesini almıştır. Ardından 1852'de Sofya kadılığına atanmıştır.⁷²¹ Son olarak Ahmet Nazif Bey'e kardeşi Abdullah Muhip Bey müderrislik verilmiş ve 1849'da Yenişehir mollası tayin olunmuştur.⁷²² Sonuçta Sirozlu hanedanı, çevresinde bulunan Pravişte, Zihne ve Yanya kazalarındaki âyanlarla evlilikler yoluyla akrabalık bağları kurmuştur. Sirozlu İsmail

⁷¹⁵ Sirozlu İsmail Bey'in Sırp asiler üzerine giderken hastalığı sebebiyle yolda vefat ettiğine dair bkz. BOA, TS.MA,e, No. 665/34, lef 3, 11 Cemaziyelahir 1228 - 11 Haziran 1228; Sirozlu İsmail Bey'in vefat tarihi için bkz.; Varol, a.g.e., s. 82.

⁷¹⁶ Şanizade Ataullah Efendi, a.g.e., s. 641.

⁷¹⁷ BOA, KK, No. 2397, Lef 3, tt. 1814.

⁷¹⁸ BOA, HAT, No. 520/25432, 12 Recep 1228, 11 Temmuz 1228; Sirozlu Yusuf Bey'in biyografisi için bkz. Varol, a.g.e., s. 91-194.

⁷¹⁹ BOA, HAT, No. 723/3449-A, 1 Ramazan 1228 – 28 Ağustos 1813.

⁷²⁰ BOA, HAT, No. 758/35794, 15 Rebiülahir 1253 – 19 Temmuz 1837.

⁷²¹ Mehmet Esat Serezli, a.g.e., C. 2, s. 90.

⁷²² Mehmet Esat Serezli, a.g.e., C. 2, s. 100.

Bey'den sonra aile üyeleri Siroz kazasındaki nüfuzunu sürdürmüş ve önemli makamlara gelmişlerdir. Ancak Balkan Harpleri (1912-1913) sırasında hanedan üyelerinin bir kısmı Siroz kazasından göç etmek zorunda kalmıştır. Nitekim Sirozlu İsmail Beyzade Yusuf Muhlis Paşa'nın torunu Zekiye Hanım'ın oğlu Mehmet Esat [Serezli] Efendi, 28 Temmuz 1913'te İstanbul vapura binerek Osmanlı başkentine hicret etmiştir.⁷²³ Bugün Sirozlu İsmail Bey'in Mehmet Esat Efendi cihetinden "Serezli" soy ismiyle nesli süregelmektedir.⁷²⁴

⁷²³ Varol, a.g.e., s. 234.

⁷²⁴ Sirozlu İsmail Bey'in soyunun devamı hakkında bkz. Varol, a.g.e.

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Köprülü Mehmet Paşa'nın damadı Hacı Siyavuş Paşa'nın soyundan gelen Sirozlu İsmail Bey, 18. yüzyılın son çeyreği ile 19. yüzyılın başlarında yaşanan önemli olaylarda yer almıştır. Öncelikle 1776 yılında Timurhisar kazasında mültezim yaparak ve vefat eden kaza âyanın mirasını varislerine vermek üzere el koyarak kendisinden bahsettirmiştir. Ardından memleketi Siroz kazasının idarecisi olmaya çalışmıştır. Bunun için söz konusu kazanın eski Voyvodası Hacı Veli oğlu Mehmet Ağa'yla uzun yıllar süren güç mücadelelerine girişmiştir. Bu sırada yaşadığı bölgenin iltizamlarını satın alarak iktisadi hayatta aktif rol almaya başlamıştır. Mültezim olması sebebiyle iltizama aldığı kazaların vergi tahsildarı, ayrıca merkezi hükümetle taşra arasında aracı haline gelmiştir. Ancak mültezimlik yaptığı süreçte vergileri tevzi' ederken ahaliden fazlaca vergi almıştır. Böylece maddi zenginliğinin kaynaklarından birisini vergi tahsildarı olmasıyla sağlamıştır. Ancak yaptığı bu iş "mütegallibe" olarak anılmasına sebep olmuş ve bir dönem kalebent edilip ardından idam fermanı çıkmıştır. Buna karşı Sirozlu İsmail Bey, 1787-1792 yılları arasında Ruslara ve Avusturyalılara karşı sefere katılmasıyla idamdan kurtulmuştur. Bu bağlamda bilfiil iki farklı cephede de savaşarak beyliğini kanıtladığı ve yaşadığı bölgede sözü geçer, nüfuz sahibi birisi olduğu için Kapıcıbaşılık rütbesi elde etmiştir. Bunun yanında İstanbul'un ve ordunun iaşesinin temini vazifesini mubayaacı sıfatıyla yapmıştır. Böylece yaşadığı bölgede siyasi ve iktisadi gücünü daha da artırmıştır. 1792 yılına gelindiğinde Siroz merkez olmak üzere Timurhisar, Menlik ve Neverekop kazalarından toplanılan 2.700 miktarında askerin başbuğu olmuştur. Neticede Siroz âyanlarından Koçozzade Mustafa ve Mühürdarzade Mustafa Ağa'nın Siroz kazasında bulunan 22 adet çiftliği kendisine temlikname ile verilmiştir.

Sirozlu İsmail Bey, Balkanlarda ortaya çıkan dağlı eşkıyasına karşı ilk defa 1790 yılında memur edilmiş ve ölümüne (1813) kadar yıllarca hükümetin asi ilan ettiği kişilerin isyanlarını bastırmaya gitmiştir. Bu süreçte Ali Molla gibi birçok dağlı eşkıyasını öldürmüştür. Ayrıca Pazvantoğlu Osman Ağa'ya dayanarak Sofya taraflarında yağmalarda bulunan Kara Feyzi ve benzeri eşkıyayı münasip kazalara iskân ederek isyanı durdurmuş ve hatta bunları devlet hizmetine kazandırmıştır. Nitekim idam fermanı olan Kara Feyzi'yi

hükümü altına almaya başarmış ve beraberinde Rus Harbi'nde (1811) savaşmak üzere Vidin'e götürmüştür. Dağlı eşkıyasının üstüne gittiği sırada Siroz kazası ve çevresindeki kazalar dışında Ustrumca, Doyran, Tikveş, Avrethisar ve Vodina taraflarından askerler emrine verilmiştir. Bir taraftan eşkıya takibi ile Drama Nazırı Mehmet Halil Ağa'yla güç mücadelesine girişirken diğer yandan Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı istilasına (1798-1801) karşı üzerlerine gidecek Serasker Yusuf Ziya Paşa'nın ordusuna zahire tedarik etmiştir. Dolayısıyla Sirozlu İsmail Bey'in her geçen gün üstlendiği sorumluluk artmıştır. Buna karşılık Osmanlı hükümeti kendisine itimadı artmıştır. Nitekim Sirozlu İsmail Bey'e samur kürkler yollamış ve akçeler bağışlamıştır.

Sultan III. Selim ve Kadı Abdurrahman Paşa gibi destekçileri, dışarıda savaşlar ve içeride ise mali bunalım ile geçen dönemde eski askeri disiplinle içine düştüğü durumdan çıkamayacağını görmüş ve son sürat yeni düzene "Nizam-ı Cedid" geçiş çalışmalarını başlatmıştır. Ancak Sırp isyanının henüz sona ermediği ve Rusların sınırları istila etmekle tehdit ettiği ortamda Şehzade [IV.] Mustafa ve Sadrazam Hafız İsmail Paşa Edirne ve Tekirdağ'daki âyanlar ile yeniçerileri Nizam-ı Cedid aleyhine isyan etmeye teşvik etmiştir. Bu doğrultuda Sirozlu İsmail Bey, 1806 yılında Kadı Abdurrahman Paşa'yı Anadolu'dan Rumeli'ye geçirmek istemeyen asilerin üzerine gitmiş ve isyanı durdurmuştur. II. Edirne Vakası olarak adlandırılan bu isyana memuriyeti sebebiyle Tekirdağ ve civarındaki kazaların bağlı olduğu Karaağaç İskelesi mubayaacılığına atanmıştır. Böylece Sirozlu İsmail Bey, Orta Makedonya Bölgesi'nin yanında Trakya Bölgesi'nde de hâkimiyet kurmuştur. Bu arada İngiliz donanması, 1807 yılı başlarında Çanakkale Boğazı'nı aşip İstanbul sahillerine ulaşmış ve hükümeti Fransızlarla ittifak olmasından vazgeçmesi için tehdit etmiştir. İngiliz donanmasının Bozcaada'ya geri dönmesi üzerine Sirozlu İsmail Bey, Çanakkale Boğazı'nı muhafaza tayin edildiğinden Bolayır'a kadar gelmiş ve Bozcaada'yı İngilizlerin elinden kurtarmakla görevlendirilmiştir. Fakat ordusunun kara askeri olması sebebiyle bu görevden alınarak Sırp isyanını bastırmak üzere Sofya'ya gönderilmiştir. Bu süreçte İstanbul'da Kabakçı Mustafa isyanı çıkmış ve Sultan III. Selim tahttan indirilmiştir. III. Selim'in yerine IV. Mustafa (1807-1808) tahta çıkmıştır.

Rusçuk Âyanı Alemdar Mustafa Paşa ve himayesine giren Nizam-ı Cedid taraftarları, hapis tutulan III. Selim'i tahta yeniden çıkarmak için Osmanlı-Rus Harbi'ni

(1806-1812) bahane ederek Edirne'ye gelmişlerdir. Ardından Alemdar Mustafa Paşa, padişah mührüne zorla el koymuştur. Bu arada III. Selim öldürüldüğünden tahta II. Mahmut'u geçirmiş ve kendisi sadrazam olmuştur. İki senede iki sultan değişikliği yaşandığından asayişsizliği sonlandırmak, merkezi otoriteyi tesis etmek ve Rus Harbi'ne karşı yapılacak hazırlığı görüşmek üzere Rumeli ve Anadolu'daki âyanları İstanbul'a davet etmiştir. Bu noktada Sirozlu İsmail Bey, sadrazamın davetine icabet edip İstanbul'a gelmiştir. Burada Sened-i İttifak'a katılarak yeni kurulan hükümeti desteklediğini göstermiştir. Nihayetinde hasta olmasına rağmen Rus Harbi'ne katılmış ve 1811 yılında Vidin Başbuğluğu yapmıştır. Nitekim Vidin'in karşı tarafında bulunan Kalafat'tan Rusları kovmayı başarmıştır. Osmanlı-Rus Harbi'nin sona ermeye yaklaşmasıyla birlikte Siroz kazasına geri dönmüştür. Hayatının son günlerinde Sırp knezlerinin emir dinlememeleri sebebiyle zorla itaat altına alınları gerektiğinden Sırp asiler üzerine tayin edilmiştir. Ancak Sirozlu İsmail Bey, Sırp isyanını sonlandırmak için Siroz kazasından yola çıktıktan sonra 1813 yılında vefat etmiştir. Böylece Tepedelenli Ali Paşa (ö. 1822), Tokatlı Süleyman Ağa (ö. 1804) ve Tirsiniklizade İsmail Ağa (ö.1806)'nın aksine Rumeli'de yaşayıp eceliyle ölen istisna âyanlardan birisi olmuştur. Osmanlı hükümetinin verdiği emirlere karşı gelmekten ziyade verilen emirleri yerine getirmiş olmasından dolayı arkasında bıraktığı mirasın belirli bir bedel karşılığı oğlu Sirozlu Yusuf Muhlis Bey'in almasına izin verilmiştir. Sirozlu İsmail Bey, hayatı boyunca giriştiği faaliyetlerle elde ettiği başarı sayesinde "Siyavuşpaşazade" hanedanından soyutlanıp arkasında "Serezli – Sirozî" adıyla bir hanedan bırakmıştır. Bu hanedan uzun süre Siroz kazasında varlıklarını sürdürmüştür.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

BOA, Bâb-ı Asafî Mühimme Defteri (A. DVNSMHHM.d), No. 51, 129, 178, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 193, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203.

BOA, Bâb-ı Asafî Mühimme-i Mektume Defteri (A. DVNSMKMMHM.d), No. 1, 2.

BOA, Bâb-ı Asafî Rumeli Ahkam Defteri (A. DVNSAHKR.d), No. 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45.

BOA, Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe Muhallefât Halifelîği (D. BŞM. MHF), No. 60/22.

BOA, Ali Emiri, Sultan III. Mustafa (AE.SMST.III), No. 263/21070.

BOA, Ali Emiri. Sultan I. Abdülhamid (AE.SABH.I), No. 2/200, 44/3136, 49/3512, 58/4098, 257/17266, 276/18515, 340/23732, 351/24583.

BOA, Ali Emiri, Sultan III. Selim (AE.SSLM.III), No. 22/1284, 40/2301, 65/3904, 106/6402, 156/9350, 167/9991, 181/10826, 188/11318, 191/11490, 284/16587, 348/20029, 354/20322.

BOA, Ali Emiri. Sultan IV. Mustafa (AE.SMST.IV), No. 5/387.

BOA, Ali Emiri, Sultan II. Mahmut (AE.SMHD.II), No. 60/4099.

BOA, Cevdet Adliye (C.ADL), No. 43/2607, 43/2608, 60/3631, 80/4809.

BOA, Cevdet Askeriye (C.AS), No. 7/274, 105/1212, 111/5001, 168/7350, 259/10792, 277/11485, 281/11673, 293/12161, 334/13638, 334/13821, 334/13844, 378/15641, 524/21887, 569/23940, 603/25430, 619/26110, 723/30338, 740/31044, 749/31504, 764/32256, 769/32070, 776/32821, 788/33415, 792/33582, 814/34598, 832/35475, 895/38541, 913/39401, 1098/4850, 1129/50103, 1155/51390.

BOA, Cevdet Dahiliye (C.DH), No. 11/534, 26/1288, 32/1584, 43/2123, 56/2758, 68/3375, 81/4018, 123/6136, 155/7726, 157/7850, 184/9192, 274/13696, 290/14467.

BOA, Cevdet Hariciye (C. HR), No. 42/2075, 71/3539.

BOA, Cevdet İktisat (C.İKTS), No. 44/2192.

BOA, Cevdet Maliye (C.ML), No. 139/5919, 161/6766, 296/12093, 514/20972, 621/25582, 654/26800, 702/28674, 718/29385, 739/30159.

BOA, Cevdet Saray (C.SM), No. 38/1935, 172/8617.

BOA, Cevdet Zabtiye (C.ZB), No. 13/644, 18/861, 31/1510, 33/1625, 49/2430 77/ 3807.

BOA, Hatt-ı Hümayun (HAT), No. 16/677, 34/1732, 40/2016-B, 42/2142, 42/2159, 46/2234, 46/2279, 46/2279-B, 48/2308, 48/2312, 49/2345, 50/2367-B, 50/2368, 52/2402-B, 52/2402-C, 52/2453, 52/2456, 53/2471, 53/2485, 53/2496-E, 54/2510, 58/2634, 58/2634-B, 58/2634-E, 59/2660-C, 60/2672-A, 62/2723, 63/2751-D, 64/2790, 64/2796, 65/2818, 65/2836-D, 65/2837-E, 69/2935, 70/2939, 70/2963, 72/3005, 72/3008, 72/3012, 72/3029-B, 72/3029-E, 73/3031-A, 73/3031-C, 73/3031-D, 74/3080, 74/3080-A, 75/3101, 76/3143, 76/3158, 77/3176, 77/3176-C, 78/3238, 78/3238-A, 80/3347, 80/3350, 80/3354-C, 82/3395, 85/3488, 85/3488-A, 95/3859, 96/3879, 97/3890, 106/4195, 119/484, 120/4895-E, 121/4901, 121/4930, 125/5172-R, 132/5465, 133/5507, 133/5528, 151/6345, 151/6379, 151/6386, 195/9742, 197/9921, 198/9998, 201/10332, 207/10876, 208/10985, 216/11838, 217/11958, 218/12000, 218/12039, 221/12268, 223/12433, 223/12453, 223/12453-A, 520/25432, 645/31614, 723/3449-A, 758/35794, 929/40304-A, 972/41408-A, 977/41515-B, 982/41636, 982/31636-A, 983/41654-Ş, 983/41658, 983/41659, 986/41779, 987/41803, 988/41819, 988/41819-A, 992/41839-A, 992/41839-B, 992/41839-C, 997/41889, 1003/42092, 1005/42165, 1109/44676, 1129/45042-V, 1291/50112, 1410/57288, 1410/57334, 1410/47342, 1413/57663, 1480/29.

BOA, Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî (HR.MKT), No. 7/76.

BOA, Kamil Kepeci (KK), No. 2397.

BOA, Maliyeden Müdevver (MAD), No. 9917.

BOA, Müzehheb Ferman ve Beratlar (MFB), No. 20, 27, 28.

BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı, (TS.MA.e), No. 256/10, 311/20, 437/11, 447/24, 458/6, 655/43, 697/23, 710/60, 727/2, 784/27, 786/26, 854/68, 857/14, 1236/28.

II.BİRİNCİL VE İKİNCİL KAYNAKLAR

Ahmed Câvid, *Hadîka-i Vekâyi'*, (Haz. Adnan Baycar), Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 1998.

Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*. IV. Cilt, Baskı II (Tertib-i Cedid), Matbaa-i Osmaniye: İstanbul (H. 1309-M 1891).

Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*. V. Cilt, Baskı II (Tertib-i Cedid), Matbaa-i Osmaniye: İstanbul (H. 1309-M 1891).

Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*. IV. Cilt, (haz. Abdülkadir Özcan), Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2020.

Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr (1209-1219 / 1794-1805)*, (haz. Hüseyin Sarıkaya), Çamlıca Yayınları: İstanbul 2017.

Ak, Mahmut, “Siyavuş Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, 310-311.

Akgündüz, Ahmet, “Anadolu ve Rumeli Vilayetlerindeki Haremeyn-i Şerifeyn ve Kuds-i Şerif Vakıflarının Varidat ve Masarifatı (1650-1651)”, *Rifat Özdemir'e Armağan*, (Ed. Rahmi Doğanay- Ahmet Çelik ve Fatih Özçelik), Hiper Yayınevi: İstanbul 2018, 158-182.

Aksan, Virginia H, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*. (Çev. Gül Çağalı Güven), Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul 2011.

Ali Akyıldız, “Sened-i İttifak'ın İlk Tam Metni”, *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 1998, 209-222.

Allahverdi, Reyhan Şahin, *İsmiyle Yaşayanlar Siyavuş Paşa ve Vakıfları*. İdeal Kültür Yayıncılık: İstanbul 2019.

Aydar, Metin, “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa”, Tokat Gaziosman Paşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi): Tokat 2022.

Aydın, Mehmet Âkif, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*. Klasik Yayınları: İstanbul 2017.

Aynural, Salih, *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları Zahire Ticareti (1740-1840)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul 2001.

Barkan, Ömer Lütfi, “İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıflarının Hususiyeti”, *Türkiye’de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I*, Gözlem Yayınları: İstanbul 1980, 249-266.

Barkan, Ömer Lütfi, “Mülk Topraklar ve Sultanların Temlik Hakkı”, *Türkiye’de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I*, Gözlem Yayınları: İstanbul 1980, 231-247.

Başer, Alper, “Gümülcine Ayanı Tokatçıklı Süleyman Ağa İle Ferecik Ayanı Ali Molla’nın Faaliyetleri ve Merkezi Hükümetle Olan İlişkileri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi): Afyon 2006.

Başer, Alper, *Eşkıyalıktan Ayanlığa Kırcaalili Emin Ağa*, Çizgi Kitabevi Yayınları: Konya 2014.

Bayram, Ü. Filiz, Enverî Târihî: Üçüncü Cild (Metin ve Değerlendirme)” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi): İstanbul 2014.

Barkey, Karen, *Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*. (Çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul 2011.

Beydilli, Kemal, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı Meydana Gelişi-Tatbiki-Tahlili*. Güray Matbaacılık: İstanbul 1981.

Beydilli, Kemal, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara 2002, 524-527.

Beydilli, Kemal, “Nizâm-ı Cedîd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul 2007, 175-178.

Beyhan, Mehmet Ali, “Râmiz Abdullah Paşa (1768[?]-1813)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 34, İstanbul 2007, 451-453.

Bilge, Mustafa, “Kara Mahmud Paşa 1742-1796”, *Balkanlar’da İslâm Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri Tiran- Arnavutluk (4-7 Aralık 2003)*, Birmat Matbaacılık: İstanbul 2006, 487-502.

Birinci, Ali, *Tarihin Kara Kitabı*. Kopernik Yayınları: İstanbul 2018.

Bostan, İdris, “İzn-i Sefine Defterleri ve Karadeniz’de Rusya ile Ticaret Yapan Devlet-i Aliyye Tüccarları, 1780-1846” *Osmanlı Deniz Ticareti*, Küre Yayınları: İstanbul 2019, 53-94.

Bostan, İdris, “Rusya’nın Karadeniz’de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu, 1700-1787”, *Osmanlı Deniz Ticareti*, Küre Yayınları: İstanbul 2019, 95-139.

Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2011.

Cezar, Mustafa, *Osmanlı Tarihinde Levendler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2013.

Cezar, Yavuz, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy. dan Tanzimat’a Mali Tarih)*. Alan Yayıncılık: İstanbul 1986.

Cin, Halil, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Berikan Yayınevi: Ankara 2016.

Cohen-Vrignaud, Gerard, “Becoming Corsairs: Byron, British Property Rights and Orientalist Economics”, *Studies in Romanticism*, Volume 50, No. 4, 2011, 685-714.

Çağlar, Sinan, “188 Numaralı Ordu Mühimmesi Defteri’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1203/M.1788-1789; Sayfa 1-75)”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi): Çankırı 2019.

Çakır, Baki, *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*. Kitabevi Yayınları: İstanbul 2003.

Çelik, Hatice, Mühimme-i Mektûme Defteri Nr 1 (1203-1207/1788-1793) İnceleme-Çeviriyazı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi): İstanbul 2019.

Çelik, Yüksel, *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa II. Mahmud Devrinin Perde Arkası*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Çolak, Kamil, “Mısır’ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, 2008, 141-183.

Doğru, Halime, *Bir Kadı Defterinin Işığında Rumeli’de Yaşam*, Kitap Yayınevi: İstanbul 2007.

Driault, Edouard, *Napoléon’un Şark Siyâseti Selîm-i Sâlis, Napoléon, Sébastiani ve Gardane*, (Çev. Mehmet Fuad Köprülü), (Çeviriyazı Selma Günaydın), Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2013.

Erdem, Y. Hakan, *Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800-1909*. Kitap Yayınevi: İstanbul 2013.

Erdoğan, Meryem K., Meral B. Ferlibaş, Kamil Çolak, *Rusçuk Ayanı Tirsiniklizâde İsmail Ağa ve Dönemi (1796-1806)*. Yeditepe Yayınevi: İstanbul 2009.

Ergenç, Özer, “Osmanlı Klasik Dönemindeki “Eşraf ve A’yan” Üzerine Bazı Bilgiler”, *Osmanlı Araştırmaları III*, (Ed. Halil İnalçık, Nejat Göyünç ve Heath W. Lowry), İstanbul 1982, 105-118.

Feyzioğlu, Hamiyet Sezer, *Bir Osmanlı Valisinin Hazin Sonu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul 2018.

Frangakis-Syrett, Elena, *18. Yüzyılda İzmir’de Ticaret (1700-1820)*, (çev. Çiğden Diken), İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını: İzmir 2006.

Frangakis-Syrett, Elena, “İzmir’de Pamuk ve Kumaş Ticareti”, *Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Tarım*, (ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak), (Çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul 2009, 101-120.

Genç, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat: İstanbul 2018.

Gökçe, Cemal, “Edirne Âyânı Dağdeviren-oğlu Mehmet Ağa”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 27, S. 22, Mart 1967, 97-110.

Göyünç, Nejat, “Kapudan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 1952, 34-50.

İnalçık, Halil, “Çiftliklerin Doğuşu: Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar”, *Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Tarım*, (Ed. Çağlar Keyder – Faruk Tabak), (Çev. Zeynep Altok), Baskı I, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul 1998, 17-35.

İnalcık, Halil, *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV Âyânlar, Tanzimat, Meşrutiyet*. Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul 2016.

İsmail, Fehmi, "Bükreş Andlaşması'nın Müzakeresi 1811-1812" *Bellekten*, Cilt 46, Sayı 181, 1982, 73-120.

Karal, Enver Ziya, *Selim III'ün Hatt-ı Humayunları*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara 1999.

Karagöz, Rıza, *Canikli Ali Paşa*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

Koçak, Zülfiye, "1787-1792 Osmanlı Rus Savaşında Değişen Dengeler ve Yaş Antlaşması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 32, S. 2, İzmir 2017, 459-490.

Koyuncu, Nuran, "Osmanlı Devleti'nde Sarrafların Mültezimlere Kefilliği", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, Sayı 1, 2014, 295-326.

Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*. Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara 1990.

Kurtaran, Uğur, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Avusturya Arasındaki Ticaret Antlaşmaları ve Yaşanan Değişimler (1718-1791)", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 9, Sayı 2, 2016, 743-770.

Kütükoğlu, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2018.

Leikin, Julia, "The Prostitution of the Russian Flag", *Law and History Review*, Volume 35, No. 4, 2017, 1049-1081.

Mert, Özcan, *XVIII. Ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980.

Mert, Özcan, "Âyan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C IV, İstanbul 1991.

Mert, Özcan, "Osmanlı Tarihinde Âyânlık Dönemi", *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren), C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, 174-180.

Mikhailovsky-Danilevsky, Aleksander, *Russo-Turkish War of 1806-1812*, Cilt 2, (Çev. ve ed. Aleksander Mikaberidze), The Nafziger Collection, Ohio 2002.

Mutafçieva, Vera, “XVIII. Yüzyılın Son On Yılında Ayanlık Müessesesi”, *Tarih Dergisi*, (Çev. Bayram Kodaman), İstanbul 1978, 163-182.

Mütercim Ahmed Âsım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)*, (Haz. Ziya Yılmaz), Cilt 1, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015.

Nagata, Yuzo, *Muhsin-zâde Mehmet Paşa ve Âyânlık Müessesesi*, Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo 1982.

Nagata, Yuzo, *Tarihte Âyânlar Karaosmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme*, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 1997.

Osmanzade Ahmed Taib, *Hadîkatü'l-Vüzerâ ve Zeylleri*. Ceride-i Havadis Matbaası: İstanbul 1854.

Örs, Derya, “Siyâvuş”, 37. Cilt, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, 308-309.

Özkaya, Yücel, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyancıları (1791-1808)*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Basımevi: Ankara 1983.

Özkaya, Yücel, *Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık*. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2014.

Özkaya, Yücel, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu*. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul 2020.

Öztuna, Yılmaz, *Devlet ve Hânedanlar Türkiye (1074-1990)*. C. 2, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: Ankara 2005.

Özvardarlı, Bahar, Rumeli'de Âyânlar ve Dağlı Eşkıyası. Deli Kadri İsyancı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi): Tekirdağ 2021.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul 1993.

Panzac, Daniel, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, (Çev. Ahmet Maden – Sertaç Canpolat), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul 2018.

Pehlivan, Elif, İştîp'te Âyanlık: Nazırzâde Ailesi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi): Çanakkale 2022.

Sarıcaoğlu, Fikret, "Siyavuş Paşa Köprülü Damadı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, 313-315.

Shaw, Stanford J., *Eski ve Yeni Arasında III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)*. (Çev. Hür Güldü), Kapı Yayınları: İstanbul 2008.

Serezli, Mehmet Esat, *Memleket Hatıraları*. (Haz. Aynur Koçak, İbrahim Şirin, Faruk Yavuz), Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2010.

Sertoğlu, Mithat, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.5, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2011.

Sunar, Mehmet Mert, "1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'ni Çalışmaya Bir Giriş: Sefer İçin Asker Toplanması", *History Studies International Journal of History*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2018, 239-256.

Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilâli (1770)*, (Haz. Abdullah Zararsız) Akçağ Yayınları: Ankara 2018.

Süreyya, Mehmet, *Sicill-i Osmanî*, Cilt IV, (Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman), (haz. Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul 1996.

Şakul, Kahraman, *Uyvar Kuşatması 1663*. Timaş Yayınları: İstanbul 2021.

Şakul, Kahraman, *II. Viyana Kuşatması Yedi Başlı Ejderin Fendi*, Timaş Yayınları: İstanbul 2021.

Şânî-zâde Mehmed 'Atâu'llah Efendi, *Şânî-zâde Târîhi [Osmanlı Tarihi (1223-1237/1808-1821)]*, (haz. Ziya Yılmaz), Cilt 1, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008.

Şenyurt, Ali, *Geç Dönem Osmanlı Maliyesinde Poliçe Kullanımı ve Poliçe Esnafı*, Doğu Kitabevi: İstanbul 2018.

Şimşek, Eyyub, "Merkezi Otorite Karşısında Bir Dağlı Eşkiası: Deli Kadri", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 44, 2018, 269-287.

Terim, Şerafettin, *Kafkas Tarihinde Abhazlar ve Çerkeslik Mefhumu*: İstanbul 1976.

Türkal, Nazire Karaçay, “Silahdar Fındıklılı Mehmet Ağa Zeyl-i Fezleke (1065-22 CA. 1106 / 1654-7 Şubat 1695)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi): İstanbul 2012.

Uzun, Ahmet, *İstanbul'un İaşesinde Devletin Rolü: Ondalık Ağnam Uygulması 1783-1857*, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 2006.

Uzun, Ömer Faruk, 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rus Ordusunun Tuna Harekâtı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2020.

Uzunçarşılı, İsmail H., “Âyân”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 2, Baskı 5, İstanbul 1979, 40-42.

Uzunçarşılı, İsmail H. *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. V, Baskı VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları; Ankara 1947.

Uzunçarşılı, İsmail H., “Nizam-ı Cedid Ricalinden Kadı Abdurrahman Paşa” *Belleten*, Cilt: XXXV, Sayı: 138, Nisan 1971, 409-450.

Uzunçarşılı, İsmail H., *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara 1984.

Uzunçarşılı, İsmail H., “Vezir Mehmed Hakkı Paşa (1747-1811), *Journal of Turkology*, Cilt. 6, Sayı: 0, 2010, 177-285.

Ünal, Ayşegül, “Köprülü Ayşe Hanım ve Osmanlı'da Hâne Politikaları”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi): İstanbul 2018.

Ünver, Mustafa, 18. Yüzyılda Osmanlı-İsveç Diplomatik İlişkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman 2018.

Üstündağ-Özdemir, Nagehan, 18. Yüzyılda Vidin Şehrinin Panoraması (1790-1808), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi): Ankara 2014.

Vacalopoulos, Apostolos Evangelou, *History of Macedonia 1354-1833*, (Translated by Peter Megann) Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1973.

Varol, Muharrem, *Beş Nesil Bir Devir Sirozîler Âyanlıktan İlmiyeye Bir Hânedânlığın Öyküsü*. Timaş Akademi Yayınları: İstanbul 2021.

Weisntein, Gilles, “Çiftlik Tartışmaları Üzerine” *Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Tarım*, (ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak), (çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul 2009, 35-56.

Yaycıoğlu, Ali, “Perdenin Arkasındakiler Osmanlı İmparatorluğunda Sarraflar ve Finans Ağaları Üzerine Bir Deneme”, *Journal Of Turkish Studies*, (Ed. Cemal Kafadar – Gönül A. Tekin), Sayı 52, 2019, 375-396.

Yaycıoğlu, Ali, “Rahova 1784: 18. Yüzyıl Osmanlı Balkanlarında Katılım, Bilgi ve Güç”, *Prof Dr Özer Ergenç’e Armağan*, (Ed. Ümit Ekin), Bilge Kültür Sanat Yayınları: İstanbul, 2013, 458-476.

Yenidünya, Süheyle, “Kale-i Sultaniye Antlaşması’nın Gizli Görüşmeleri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2009, 309-325.

Yeşil, Fatih, “İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasi ve Askerî Anatomisi”, *Nizâm-ı Kâdîm’den Nizâm-ı Cedîd’e III. Selim ve Dönemi*, (ed. Seyfi Kenan), İSAM Yayınları: İstanbul 2010, 391-493.

Yeşil, Fatih, *İhtilâller Çağında Osmanlı Ordusu Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyoekonomik ve Sosyopolitik Değişim Üzerine Bir İnceleme (1793-1826)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul 2016.

Yıldız, Aysel, “Osmanlı Tarihinde Bir Ordu Boykotu: Maçin Bozgunu (1791) Akabinde Yaşanan Tartışmalar”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, İzmir 2016, 123-162.

Yılmaz, Gizem, Edirne Âyanı Dağdevirenzade Mehmed Ağa (?-1817), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon 2022.

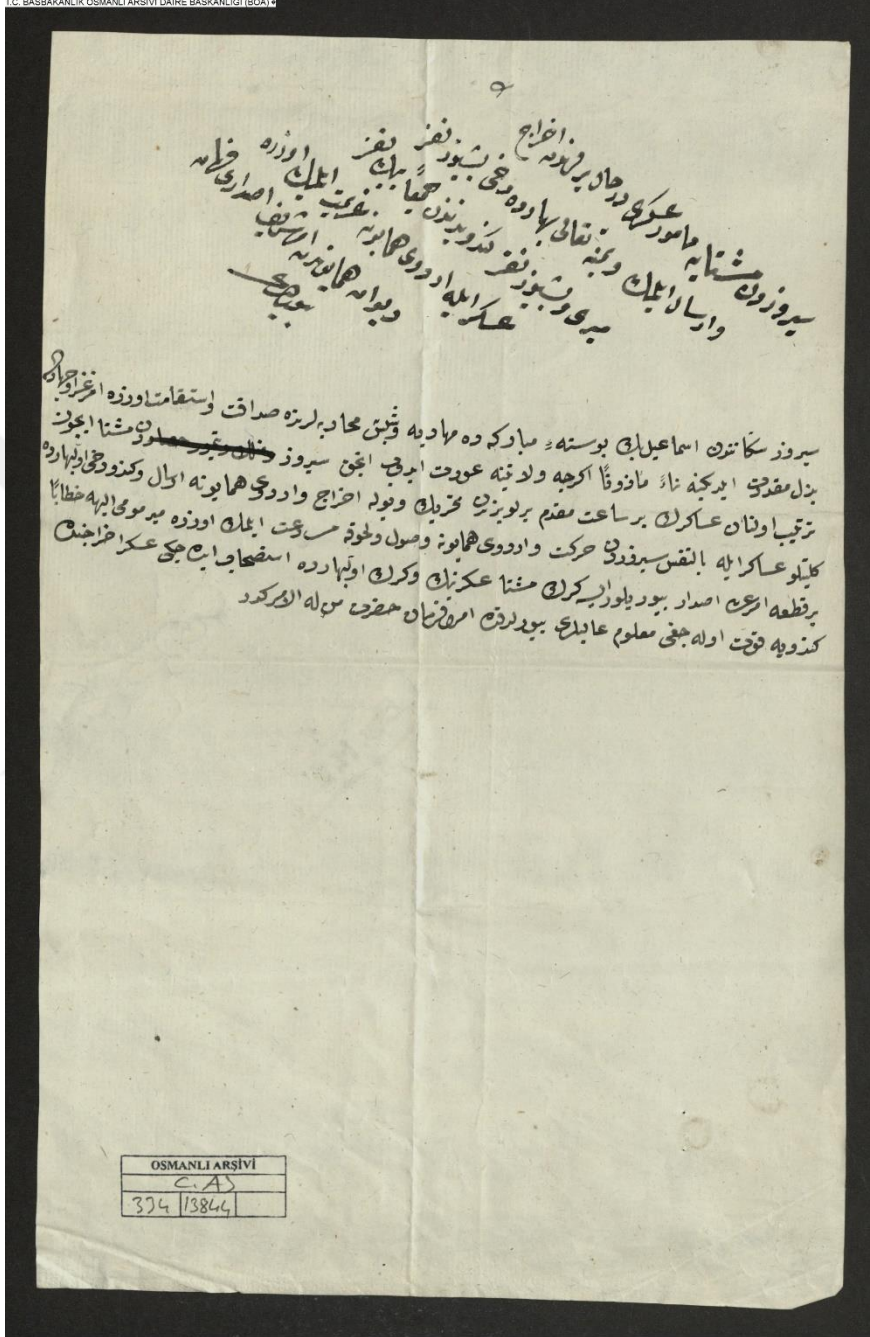
Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. Nilüfer Epçeli), Cilt 6, Yeditepe Yayınları: İstanbul 2011.

EKLER

EK 1

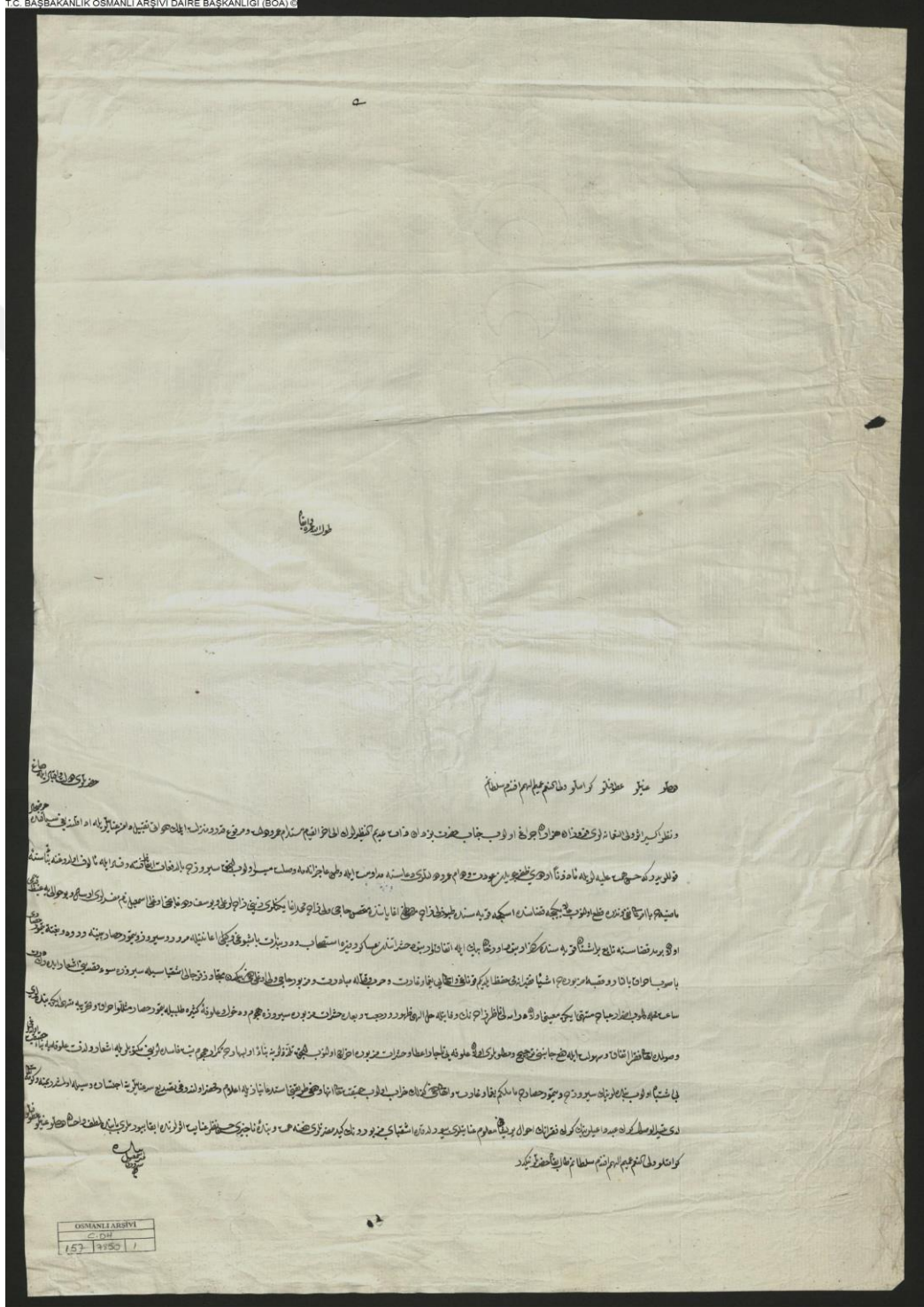
Sirozlu İsmail Bey'in Muhadiye ve Şebeş'te Yararlılık Göstermesine Dair Belge

C.A.S.00334.13844.001

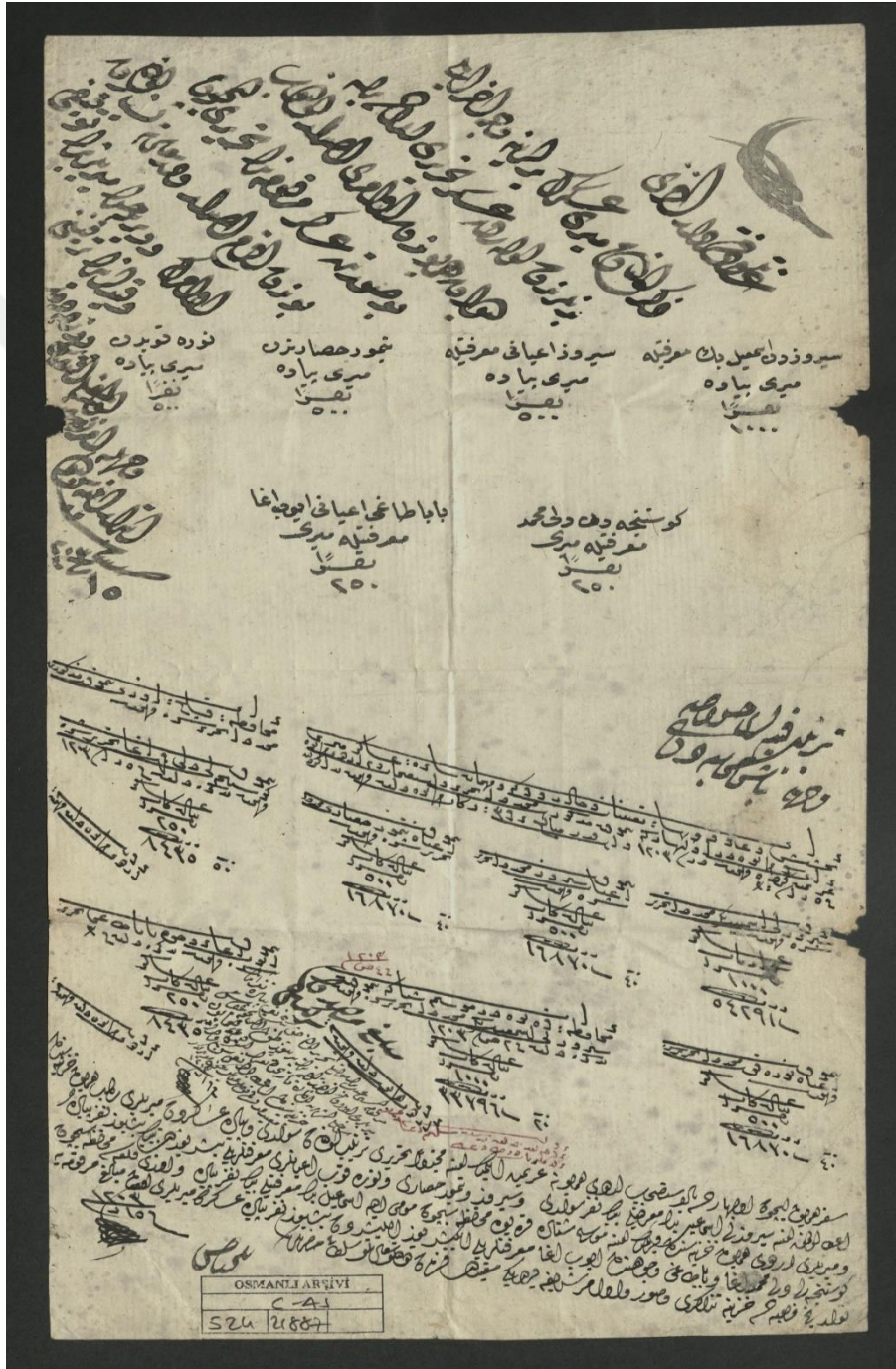
EK 2

Sirozlu İsmail Bey'in Hacı Veli Oğlu Mehmet Ağa Hakkındaki Şikayetine Dair Olan Arzi

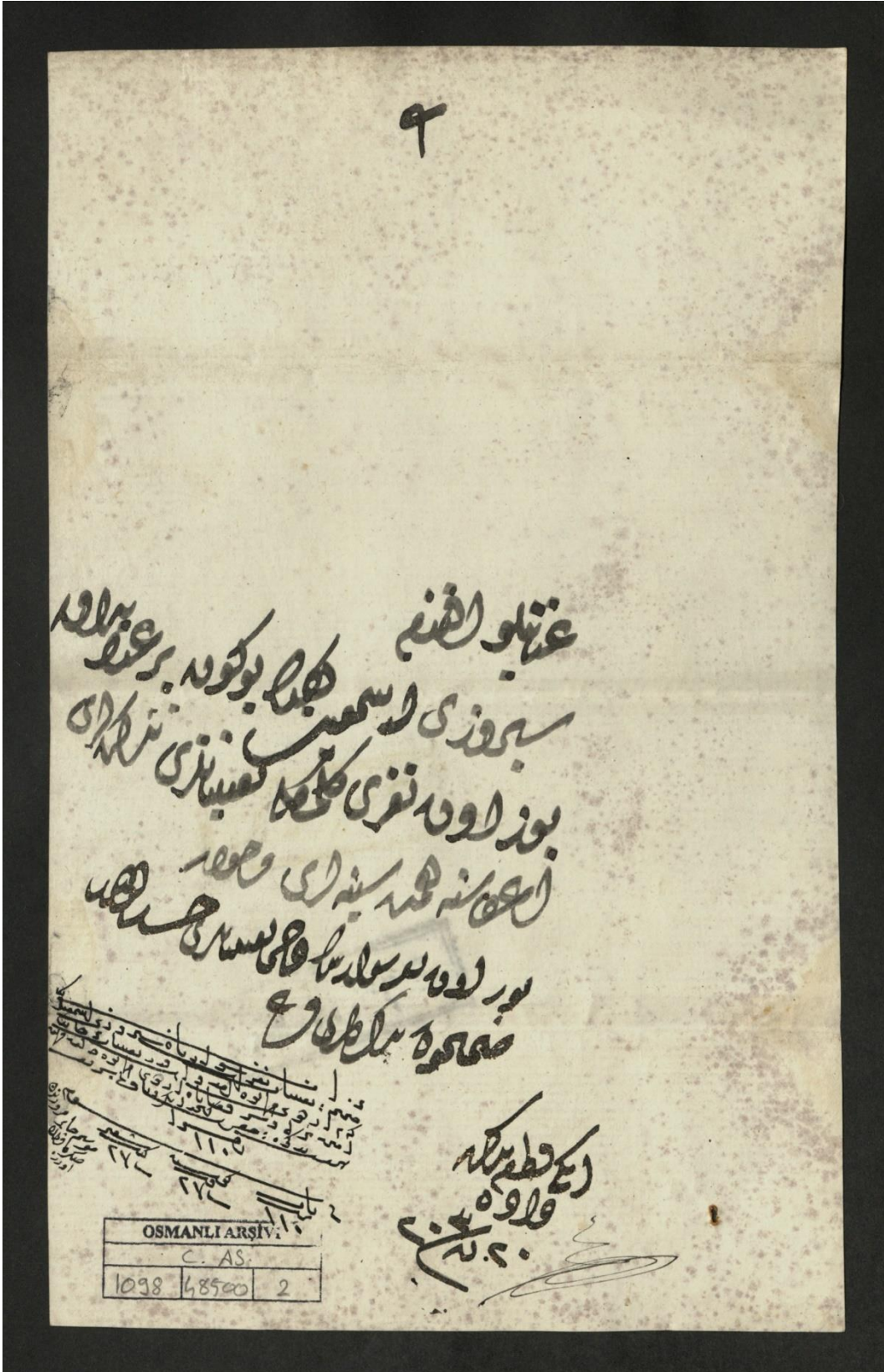
EK 3

Sirozlu İsmail Bey'in 1788 Yılı'nın Kış Mevsiminde 1.000 Miri Süvari ile Craiova (Romanya) Muhafazasına Gönderilmesi ve Bu Emrin Kaldırılması (Terkin Edilmesi)

C.AS.00524.21887.001

Sirozlu İsmail Bey'in Askerlerine Tayinat Verilmesi Hakkında

C.AS.01098.48500.002

